



N

EXP

EXP

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΜΕΤΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Δ. ΦΕΡΜΠΟΥ

Καθηγητοῦ.

ΤΟΜΟΣ Α'.
ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΤΑ ΤΗΣ Α'. ΤΑΞΕΩΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

1901

17,895

ΑΙΓΑΙΟΝ ΙΔΑΙΑ
ΑΙΓΑΙΗ ΛΑΠΟΧΙ

ΧΙΛΙΟΤΥΠΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΟΣ

ΕΙΔΟΥΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΩΝ

ΕΙΔΟΥΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΩΝ

ΕΙΔΟΥΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΩΝ

ΕΙΔΟΥΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΤΥΠΩΝ

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγῖδα τῶν ἡμετέρων Κα-
ταστημάτων.



Μερία Β Μούτσα
Ἐν θεῷ 1908

Μαρί

Αριθ. πρωτ. 18093.

Ε Γ Κ Υ Κ Λ Ι Ο Σ

Περὶ τῶν διδακτέων τεμαχίων νεωτέρων Ἑλλήνων λογογράφων καὶ παιδῶν.

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς σχολάρχας καὶ τοὺς διευθυντὰς
ἔλλονικῶν σχολείων.

Πρὸς ἀποζυγῆν τῶν ἀνωμαλίῶν, αῖτινες δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν ἐκ τῆς διαφόρου ὑφ' ἔκστον τῶν διδασκόντων ἐκλογῆς τῶν δἰὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23ης Ιουνίου ἐ.ἔ. ὡρισμένων πρὸς ἀνάγνωσιν τεμαχίων νεωτέρων Ἑλλήνων λογογράφων καὶ ποιητῶν, ἔγνωμεν νὰ κανονίσωμεν τὴν σειρὰν τῶν διδακτέων ἐπὶ τριετῆ περίοδον, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ ἑνεστῶτος χειμερινοῦ ἔξαμηνου. Ἐντελλόμεθα δ' ὑμῖν, ἵνα ἐν τῷ μαθήματι τῆς ἀναγνώσεως τηρῆτε μὲν τὴν ἀμέσως κατωτέρῳ δριζομένην τάξιν τῆς κατ' ἔτος διδασκαλίας, ἀνελλιπῶς δὲ διδάσκητε πάντα τὰ σημειούμενα. Κατ' ἔξαρτεσιν δ' ἐν τῷ παρόντι σχολικῷ ἔτει, οἱ μέχρι τοῦδε διδάσκαντες καὶ ἀλλα τεμάχια, πλὴν τῶν ἡδη δριζομένων πρὸς διδασκαλίαν κατὰ τὸ Α' ἔτος, δύνανται νὰ παρακλίπωσιν ἐκ τῶν λοιπῶν δυοῦ ἢ ἐγκρίνωσιν, οὐχὶ δύμως πλείονα κατὰ ποσὸν σελίδων τῶν ὑπ' αὐτῶν μέχρι τοῦδε δεδιδαγμένων.

Κατὰ ταῦτα θὰ διδάσκωνται ἐν τῇ Α' τάξει.

Κατὰ τὸ Α' ἔτος: 1) Ῥαγκαβῆ: Ἔργαθειον. 2) Αρκτεῖον. 3) Κοραῆ: Τυρταῖος. 3) Π. Σούτσου: τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Σπάρτης 4) Φ. Σκούφου: Ἀγιος Νικόλαος. 5) Κ. Παπαρρηγοπούλου: Μανουὴλ. Κομνηνός. 6) Σ. Ν. Βασιλειάδου: Τὸ Σχολεῖον τοῦ χωρίου. 7) Κοραῆ: Ὁ Παπατρέχας. 8) Κ. Παπαρρηγοπούλου: Ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται. 9) Α. Σούτσου: Ποιηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς νεας Ἑλλάδος. 10) Σπ. Τρικούπη: Μάχη τοῦ Δραγγατσανίου. 11) Γ. Ζαλοκώστα: τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς. 12) Δ. Βικέλα: Τὰ παθήματα τῶν Χίων. 13) Σπ. Τρικούπη: Περιγραφὴ τοῦ Μεσολογγίου. Λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Ἀπόκρουσις τῆς ἐφόδου. Μάχη τῆς Κλεισσοβίχας. Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον. 14) Ἀχιλ. Παράσχου: Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν. 15) Κ. Παπαρρηγοπούλου: Ἡ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον στρατεία τοῦ Δράμαλη. 16) Σπ. Τρικούπη: Ὁ Ἀρης ἐν Πύλῳ. 17) Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ: Ἀγθος Μαίου. 18) Κ.

Παπαρηγοπούλου: Συνάντησις Καραϊσκάκη και Κουτζή 19) Π. Σούτσου: 'Ο ἀποχαιρετισμός μας εἰς τὸν Μισούλην,

Κατὰ τὸ Β' ἔτος 1) Κ. Παπαρηγοπούλου: Οἱ τριάκοντα τύραννοι· 2) Η. Σούτσου: Τὰ ἑρείπια τῆς Παλαιᾶς Σπάρτης 3) Δ. Παπαρηγοπούλου: Διογένης ὁ κυνικός· 4) Φ. Σκούφου: Εἰκὼν Ζεύξιδος· Ἐλλάδος και Ἑλλήνων ἐπανίσ. Δέσμοις πρὸς τὸν Χριστὸν· 5) Θ. Ορφανίδου: Τὸ λαλημα τοῦ κούκου· 6) Κ. Παπαρηγοπούλου: Εὐρυλῆς Ἡρώδης ὁ Ἀττικός· 7) Σ. Ν. Βεσιλειάδου: Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου· 8) Α. Κοραή: Αὐτοβιωγραφίz. Ἐνύπνιον. 'Ο Παπατρέχας· 9) Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἀρματωλοὶ και Κλέφται· 10) Θεοτόκη: Ἐγκώμιον Σπ. Βούλγαρη· 11) Δ.Ν. Βερναρδάκη: Καταστροφὴ τοῦ Χορμόθου· 12) Περρικίδηο: Μάχη τῆς Μπογορίτους· 13) Α. Σούτσου: Ποιηταὶ και διδάσκαλοι τῆς νέας Ἐλλάδος· 14) Γ. Ζαλοκώστα: Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς· 15) Σ. Τρικούπη: Μάχη τοῦ Βελτετσού· 16) Αχ. Παράσχου: Εἰς δρομίσκον τῶν Αθηνῶν· 17) Σ. Τρικούπη: Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. Λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Ἀπόκρουσις τῆς ἐφόδου. Μάχη Κλείσοβας. Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον· 18) Π. Σούτσου: 'Ο ἀποχαιρετισμός μας εἰς τὸν Μισούλην.

Κατὰ τὸ Γ' ἔτος 1) Κοραή: Τυρταῖος· 2) Η. Σούτσου: Τὰ ἑρείπια τῆς παλαιᾶς Σπάρτης· 3) Βουλγάρεως: Δύναμις και χάρις τῆς μουσικῆς· 4) Ι. Καρασούτσα: 'Ο θεός και ὁ θάνατος· 5) Βελαωρίτου: ὁ Βιλμᾶς· 6) Ραγκαβῆ: Περιστερά· 7) Φ. Σκούφου: Χώρα ἀπὸ τοὺς ἔχθρους καταχλασθεῖσα· 8) Κοραή: Ἐνύπνιον. Ικπατρέχας· 9) Δ. Ν. Βερναρδάκη: Ἡ Καταστροφὴ τοῦ Χορμόθου· 10) Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἀρματωλοὶ και κλέφται· 11) Σκαρλ. Βυζαντίου: Ἀξιωματικὸς τῶν ἀνθέων· 12) Α. Σούτσου: Ποιηταὶ και διδάσκαλοι τῆς νέας Ἐλλάδος· 13) Σπ. Τρικούπη: Μάχη παρὰ τὰς Πάτρας. Πυρπόλησις τῆς ναυαρχίδος· 14) Ζαλοκώστα: Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς· 15) Σπ. Τρικούπη: Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. Αλωσις τοῦ Παλαιμῆδου. Τψηλάντης· 16) Π. Σούτσου: 'Ο ἀποχαιρετισμός μας εἰς τὸν Μισούλην· 17) Σ. Τρικούπη: Μάχη τῆς Κλείσοβας. Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον· 18) Α. Ρ. Ραγκαβῆ: 'Ο Γεννάδιος· 19) Δ. Αινιάνος: Ἡ Ἀράχωβα· 20) Ν. Θεοτόκη: Ἐργα τῆς ψυχῆς· 21) Αχ. Παράσχου: Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν.

'Εν Ἀθήναις, τῇ 21 Νοεμβρίου 1884.

'Ο ὑπουργός
Δ. Σ. ΒΟΥΛΠΙΩΤΗΣ

Σ. Μ. ΠΑΡΙΣΗΣ

Επίταφη

Επίταφη

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΡΕΧΘΕΙΟΥ

Ἐν μιᾷ τῶν ὡραίων ἀττικῶν ἡμερῶν, ἐνῷ λαμπρὸς ἡγείρετο ὁ ἥλιος ὑπὲρ τὸν Ύμηττὸν καὶ χρυσοῦς ἐχρίσθη ὁ ἀντιπέραν Πάρνης σκεπτικὸς ἐκάθητο ὁ Κέκροψ εἰς τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως, ζέων τὸν ἀντίχειρα διὰ τοῦ λιγανοῦ του, διέρ, ὡς γνωστὸν, βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ καταβαίνωσιν αἱ ιδέαι, καὶ περὶ αὐτὸν ἴσταντο αἱ τρεῖς θυγατέρες του, ἄδουσαι καὶ ποικιλλούσαι τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς.

Αἴφνης πρὸς τὴν εἰσόδουν τῆς πόλεως ἡκουόμησαν φωναὶ ὄπωσοῦν θορυβώδεις, ὡς ἀνθρώπων φιλονεικούντων, καὶ διὰ μιᾶς ἡ "Ἀγριαλος" καὶ ἡ "Ἐρηνὴ ἀνεπήδησαν ἐρυθριώσαις σφεδρῶς.

— "Οχι! Μὴν εἰν' ἔκεινος, εἶπον καὶ αἱ δύο συγχρόνως, ίδουσαι ὅτι οἱ προτερχόμενοι καὶ οὕτω μεγαλοφώνως ὅμιλοι οὖντες ἦσαν εἰς ἀνήρ εὑραστος καὶ ἀθλητικός, ὑγρὸν ἔχων τὸ βλέμμα, μακρὸν τὸν πώγωνα καὶ κοματοῦσαν τὴν κόμην, καὶ μία γυνὴ εὔσχημος, γολλανὴ καὶ μεγαλοπρεπής.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἐδικός μου εἶνε, ἔλεγεν ὁ ἀνήρ μετὰ ζωηρότητος:

— (Εκαντάπασιν, ἀπατᾶσαι, διότι εἶνε ἐδικός μου ἀπεκρίνετο ἡ γυνὴ μεθ' ὑπεροφίας.

— Οὐδεὶς ἀκόμη μοι εἶπεν ὅτι ἀπατῶμαι, εἶπεν ὁ ἀνήρ ὀργιζόμενος.

— Αντὶ νῦ παρεξωνώμεθα, ἀπεκρίθη μετριοπαθῶς ἡ γυνὴ, ίδου ἐδῶ πρόχειρος δικαστής ἡς τῷ ἐκθέσωμεν τὴν ἔριν ἡμῶν.

— Περὶ τίνος πρόκειται; ἡρώτησεν ὁ Κέκροψ.

— Ο τόπος οὗτος, ἀπεκρίθη ὁ ἀνήρ, δισχυροῖζουσαι ὅτι εἶνε ἐδικόν μου κτήμα καὶ ἔχω ἀπείρους ἀποδείξεις.

— Καὶ ηρύθτω ἐξ ἐναντίας, ὑπέλειθεν ἡ γυνὴ, διότι εἶνε ἐδικός μου, καὶ οὐδεὶς ποτέ μοι τὸν ἡμφισθήτητε. Θέλομεν νὰ κρίνης μεταξὺ ἡμῶν.

— Καὶ ἔφεντος ἥδη, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ. Ο τόπος οὗτος δικαὶος

τρέπητε, δὲν εἶνε οὕτε τοῦ ἑνὸς οὕτε τοῦ ἄλλου ἀλλ' εἶνε ἐδικός μου, διότι εἴμαι Κέκροψ, ὁ βασιλεὺς τού.

—Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει, ἀπήντησεν ὁ ἀνήρ.

—Πῶς δὲν ἐμποδίζει; εἰπεν ὁ Κέκροψ.

—Δὲν ἐμποδίζει, διότι ἐγώ εἴμαι ὁ Ποσειδῶν.

—Καὶ ἐγώ ἡ Ἀθηνᾶ, ἐπρόσθεσεν ἡ γυνὴ.

—*Α! τότε ἀλλάξει ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, καὶ τότε τὸ μόνον, ὃ δύναμαι νὰ εἰπῶ, εἶνε, δτι ἡ γῆ αὔτη εἶνε ἐδική σας καὶ οὐχὶ ἐδικὴ μου. Ἀλλὰ τίνος ἐκ τῶν δύο; πῶς θέλετε νὰ τὸ κρίνω ἐγώ ὁ θυντός;

—*Ἐγώ τὴν ζωντινώ εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καὶ, ἢν θέλω νὰ τὴν σφίγξω, τὴν καταστρέψω, εἰπεν ὁ Ποσειδῶν.

—Ἐγώ προστατεύω, καὶ σφίζω τοὺς κατοίκους της, καὶ ἡ πόλις αὗτη εἰν' ἐδική μου ἐπώνυμος, εἰπεν ἡ Ἀθηνᾶ.

—Δηλαδὴ ἐδική μου εἶπε καθ' ἔαυτὸν ὁ Κέκροψ.

—Ἐδική σου σήμερον, ὑπέλασθεν ἡ θεά, ἀναγνοῦσκ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ νοῦ του. Κεκροπίσκ καλεῖται ἐν δσῳ σύγκειται ἐκ τινῶν εὐτελῶν κακλυθῶν, ἔρριψμένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τραχέος σκοπέλου. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ δόνομα Ἀθηνᾶι θέλει ιδῆ φθάνουσκ τὴν δόξην της μέχρι τῶν ἀστέρων; θέλει ζήσῃ μέχρις ἐσχάτων αἰώνων καὶ θέλει ἀναδειγθῆ εἰς εὐπρέπειαν λαμπροτέραν πάσσης χώρας τῆς γῆς.

—Εἰς τὰ ὑγρὰ νῶτὰ μου φέρω θησαυροὺς ἀπὸ περάτων τῆς γῆς, εἰπεν ὁ Ποσειδῶν, καὶ τῇ παρακειμένᾳ τὰς ὁδοὺς τῆς δόξης καὶ τῆς ισχύος της.

—Ἐγώ, ὑπέλασθεν ἡ Ἀθηνᾶ, τῇ δίδω τὴν ἀνδρεῖαν εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὴν σύνεσιν εἰς τὰς βουλὰς, ήτις σφίζει καὶ μεγαλύνει τὰς πόλεις.

—Καὶ δύως εἰπεν ὄργιζόμενος ὁ Ποσειδῶν, τὴν χώραν, ἣν κακυῖσσαι, δτι προστατεύεις, ἀφίνεις ἔρματιν εἰς τὰς ληστρικὰς εἰσβολὰς τῶν Αόνων¹ ἐκ Βοιωτίας.

—Δὲν τὴν βλάπτουσιν, ἀπεκρίθη πικρῶς ἡ Ἀθηνᾶ, δσον οἱ βάρβαροι τῆς Καρίας, οὓς ἀποθέτεις εἰς τοὺς λιμένας της.

—Βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ἀφ' οὗ ἔξεσεν ὄλιγον τὸν ἀντίχειρα διὰ τοῦ λιχανοῦ τεῦ, βλέπω, δτι αἱ ὑποσχέσεις σας μεγάλαι, ὑπερβολικαὶ ἐκατέρωθεν, ίσοζυγοῦσι περίου. Ἐπίσης ἔξισονται καὶ δσα κακὰ ἐπιφέρετε ἡ ἐπιτρέπετε εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Ἐπι! τῶν παρόντων κακῶν δὲν δύναμαι νὰ στηρίξω τὴν πρόκρισίν μου ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πῶς νὰ ἐπιφέρω κρίσιν ἐγώ ὁ ἐφήμερος, ἐγώ ὁ μὴ ἔχων τὴν πιοφτικὴν χρήιν τοῦ μελλοντος; Εἰμι ἀπλοῦς άνθρωπος.

¹ "Δονες ἦσαν οἱ παλαιότατοι κάτοικοι τῆς Βοιωτίας.

καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἀξιος εὐγνωμοσύνης λογίζεται οὐχὶ ὁ πολλὰ ὑπισχνούμενος. ἀλλ' ὁ ἀληθῶς εὐεργετῶν. Ἀν τοῦτο ἴσχυρή καὶ εἰς τὸν "Ολυμπὸν, πράξετε, τι ἐμπρός μου ὑπὲρ τούτου τοῦ τόπου, καὶ εἰς τὴν μεγαλειτέραν εὐπλάκαν δοθήσεται τὸ μεγαλείτερον γέρας.

'Αμφότεροι οἱ θεοὶ ἔνευσαν τότε, ως ἂν ἔλεγον:

— Μὰ τὸν Δία, δι' ἀνθρώπον ἀνόητα δὲν ὄμιλει.

— Μάλιστα, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν· καὶ ἴδού!

Καὶ διὰ τῆς τριάντας του ἔπληξε βιαίως τὸν ἕηρὸν βράχον. Ὁ δὲ βράχος ἐσείσθη σφοδρῶς καὶ ἐσχίσθη δίχα καὶ ἡ τρίαινα ἐβιθίσθη μέχει τῶν σπλάχνων τῆς γῆς καὶ ἡγέωξε φρέαρ πλησθεῖς ὅδατος, δπερ ἰδίας διὰ τῆς μεγάλτερης φωνῆς τῆς θαλάσσης.

— Ίδου! ἐπανέλαβεν ὁ Ποσειδῶν, δίδωμι τὸ ὅδωρο εἰς τὴν αὐχμήραν. Αττικήν, δίδωμι τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πετρώδους ἀκτῆς. Ἡ πυρὰ τοῦ ἥλιου ἤθελεν ἀποξηράνη πᾶσαν τὴν ζωτικήν της ικράδα, ἤθελεν ἀπορροφήσῃ τὰ σπάνια νάματα τῶν ρύπων της, ἀπομαράνη ρίζηδὸν τὰ φυτά της καὶ μεταβάλῃ τὴν γῆν εἰς φλέγουσαν κόνιν. Τό φρέαρ τοῦτο τὴν ἔσωσε! Τεχνητὸς ρύας θέλει ἀναπύρεσθαι ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς καὶ θέλει διαχέη δρόσους καὶ ζωὴν ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μεταβάλῃ τὴν ἔρημον εἰς εὐθαλῆ καὶ εύφορον κῆπον.

«Προσέτει δέ, δταν μαστίζῃ τὸ Αἴγατον ὁ νότος, θέλει κυματῆ καὶ τὸ φρέάτιον τοῦτο ὅδωρο εἰς ἔνδειξιν, δτε ὁδωροῦμαι δι' αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν θάλασσαν, ήτις θέλει εἶναι τοῦ πλούτου των ἡ πηγή, τῶν θριάμβων των τὸ πεδίον, καὶ θέλει περιφέρη τὰς τροπαιούχους σημαῖας των δπου περιφέρει τὰ κύματα της.

— Αὐτά, εἶπεν ὁ Κέκροψ, δὲν εἶνε εὔκαταφρόνητας ἀλλ' ὁ δικαστής, ἵνα κρίνη ἀμερολήπτως, πρέπει ν' ἀκούσῃ τὰ μέρη ἀμφότερα.

Αὐτῇ ήτο πλαγία πρόσκλησις εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, δπως καὶ αὐτὴ ὁμιλήσῃ.

Τότε, ἡ Ἀθηνᾶ ἐκτύπησεν ἐπίσης τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ποδός της, καὶ ἀμέσως ἐνεφύη εἰς πηγυσίος θαλλὸς ἐλαῖας. δστις ταχέως βλαστάνων ηὕησεν εἰς εὐθυλέας καὶ πολύκαρπον δένδρον. Ὁ Κέκροψ ἐτέρπετο ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ καὶ εὐφραίνετο δροσίζομενος ὑπὸ τὴν σκιάν του. Ἡ δὲ Ἀθηνᾶ κόψα τῷ προσέφερεν ἔνα τῶν προσίνων καρπῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Κέκροψ, πρόσαγγαν αὐτὸν εἰς τὸ στόμα του, διέστρεψε τὸ πρόσωπον σιωπῶν. Ἐν τούτοις οἱ καρποὶ ὡριμάσκαντες, ἀπὸ προσίνων ἔγειναν μέλανες, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἔδωκε καὶ ἐκ δευτέρου καρπῶν εἰς τὸν Κέκροπα, δστις, ἀπογευσάμενος, τὸν εὗρεν ἥδυν εἰς βρῶσιν, καὶ ἡ πλάστιγξ τῆς κρίσεως του ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶ-

νος, πρὸς ὃν εἶχεν ἐντελῶς καίνη, ἡρχισεν ἥδη ἀδιοράτως νὰ τρέπη-
ται κατ' ἔναντιαν διεύθυνσιν.

— 'Αν τὸ ὅδωρ γονιμοποιητὴ τὴν γῆν, εἰπεν ἡ Ἀθηνᾶ, ἵδου τῆς
γονιμότητος αὐτῆς τὸ ἀριστον προτίον. Αὐτό, ἐνδύον καὶ πεδιάδας
καὶ ὅρη, θέλει μεταβάλῃ τὴν ἔρημον τῆς Ἀττικῆς εἰς χαριέστατον
κῆπον. Αὐτοῦ ὁ καρπός ἔσται τῶν κατοίκων αὐτῆς τροφὴ προσφιλῆς.
'Ο δὲ ὄπος αὐτοῦ, οὐ μόνον ἔσται τῶν τεχνῶν βοηθός, ἀλλ' ἀφανεῖς
ἐγκλείων τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτίνας, δωρήσεται ἐπὶ τῆς γῆς τὸ οὐράνιον
φῶς καὶ παρατενεῖ ἐν τῇ νυκτὶ τὴν ἡμέραν. 'Αλλὰ πρὸ πάντων ἐν
τῷ δένδρῳ τούτῳ δωροῦμαι ὑμῖν τὸ ὑπέρτατον τῶν ἀγαθῶν, τὴν εἰ-
ρήνην, τῆς φρονήσεως θυγατέρα. Αὕτη εἶνε τῶν ἀνθρώπων ἡ μεγα-
λουργὸς εὐεργέτις, αὕτη ἡ πλουτοδότις θεῖς, αὕτη ἡ τῶν ἔθνων ἐμπέ-
δοῦσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐημερίαν ὁζοῦσα. Οἱ ἀνδρικοὶ ἀγῶνες,
ὁ πόλεμος καὶ αἱ νίκαι, θεὶς οὐχ ἡττον θαλλὸς τῆς ἐλαίας μου θέλει
ἀμείβη, τότε συμβάλλονται: εἰς τῶν ἀνθρώπων τὴν εὐτυχίαν, ὅταν
μόνον προπαρακευάζωσι τὴν εἰρήνην. 'Αλλως φυτεύουσι χωρὶς νὰ
θερίζωσι, καταστρέφουσι χωρὶς νὰ οἰκοδομῶσιν. Εὐτυχῆς ὁ λαός ὁ
χαπασάμενος τὴν εἰρήνην, καὶ νικῶν, οὐχὶ ἵνα γικῆσῃ, ἀλλ' ἵνα δια-
τηρήσῃ τὸν θησαυρὸν αὐτῆς. Πάσας ἡμέρα αὐτοῦ ἡμέρα εὐδαιμονίας,
πᾶν βῆμα αὐτοῦ τὸν προάγει εἰς εὐπορίαν, πᾶς βῶλος αὐτοῦ μετα-
βάλλεται εἰς χρυσόν.

'Ο Κέκροψ τότε ἀπεκρίθη

— 'Αμφότερα τὰ δύορα ὑμῶν εἰσὶ θεῖα καὶ ἀνεκτίμητα. 'Αλλ'
ἔπειδὴ εἰς τὴν ἡμήν ἀσθενῆ ἀνθρωπίνην κρίσιν ἀνετέθη ἡ δεινὴ ἀῖρε-
σις μεταξὺ τῶν δύο, ἐπικαλοῦμαι μὲν ἀμφοτέρους ἱλέους εἰς τὴν χώ-
ραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν κυριότητα αὐτῆς ἀνατίθημι εἰς τὸν ἐπαγγελ-
λόμενον ὅχι τοὺς κεραυνούς τῶν πολέμων καὶ τὴν ἐκ τούτων μεγάλην
ἀλλὰ στιγματίαν λαμπρότητα: τὴν παραχωρῶ εἰς τὸν χορηγοῦντα
ἥμιν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, καὶ τὸ ἡμερον ἀλλὰ δισκρέας αὐτῆς φῶς.

'Αμα δὲ ταῦτα εἰπών, ὁ Ποσειδῶν ἀνεπήδησε θυμωθεὶς καὶ ἐπά-
ταξε τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τῆς τοιαίνης του. Ἡς τὰ ὅγη
τῶν ὁδόντων φαίνονται μέχρι τούδε ἐπὶ τοῦ βράχου. Μετὰ ταῦτα δὲ
ἔβιθισθη βιαίως εἰς τὸ Αἴγαον καὶ τὰ ἀρριζοντα αὐτοῦ κύματα
ἀνεπήδησαν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ.

'Η δὲ Ἀθηνᾶ, ἡφέμας διὰ τῆς χειρὸς καὶ εὐμενῶς νεύσασα πρὸς
τὸν Κέκροπα, ἀπέβλεψε μετὰ ταῦτα πρὸς τὰς θυγατέρας αὐτοῦ,
καὶ αἰφνίδιος τις στοχασμὸς ἐφάνη ἀναφυεῖς ἐντὸς τῆς σοφῆς κεφα-
λῆς της. Μακρὸν δὲ καὶ σκεπτικὸν ἐπ' αὐτὰς πρωστήλωσε βλέμμα,
καὶ ἔπειτα ἀπέπτη εἰς τοὺς ἀέρας, φῶς καὶ ἀρώματα διαχύσασα
εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν.

— Πόσον γλυκεῖς καὶ ἡγεμονικοὶ οἱ γλαυκοὶ ὄφθαλμοι; τῆς θεᾶς, εἰπεν ἡ Πάνδροσος, η μὲν τῶν θυγατέρων τοῦ Κέκροπος. Τὸ βλέμμα της ως βέλος μοι διεπέρασε τὴν καρδίαν καὶ ως φλόξ μοι ἀνήπτε τὸ αἷμα.

— Πόσον δὲν ὄμοιάζει τὴν ὥρσιαν καὶ μεγαλοπρεπή θεὰν τὸ δύσμορφον αὐτὸ ξόανόν της, εἰπεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς "Ἐρση, δεικνύουσαν ξύλινον ἄγαλμα, εἰς οὗ τὸ αὐτοσχέδιον βάθμον ἔκαθητο.

— Δὲν ἡξεύρω, εἰπεν ἡ τρίτη ἀδελφὴ "Αγραυλος, ἐν ἀξίζῃ νὰ κοπιάζωμεν κεντῶσαι δι' αὐτὸ πέπλον. Ἔγώ δὲν κεντῶ πλέον, προτιμῶ νὰ κρεμάσω στέμματα εἰς τὸ δόρυ τοῦ "Αρεώς.

— Καὶ ἔγω, εἰπεν ἡ "Ἐρση, νὰ καλλιεργήσω τὰς μυρσίνας,, ἃς ἐφύτευσα περὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἐρμοῦ.

— "Ἄφετε, πιστεύσατέ μοι, τὸν Ἐρμῆν καὶ τὸν "Αρην, εἰπεν ἡ Πάνδροσος· μὴ ἀσέβειαν πρὸς τὸ ιερὸν ἄγαλμα. Ο πατήρ μας εἶπεν, δὴ τοιοῦτον, ὅποιον εἴνε, ἔπειτα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

— "Αληθῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπειτα, πάτερ; ἡρώτησαν αἱ δύο κόραι.

— "Οταν ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εὑρίσκωμεν τὴν καταγγγήν του, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ὑπεκφεύγων τὴν ἐρώτησιν, πρέπει νὰ τὸ πιστεύωμεν ως πεμφθὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ Διοπετὲς νὰ τὸ ὄνομάζωμεν.

Καὶ ἀπῆλθεν, διπάς, καλέσας οἰκοδόμους, περιτειχίσῃ εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον τὰ ιερὰ καὶ ὄρατὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μνημόσυνα, παρὰ τὸ ξόανα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἐρμοῦ, τὴν θελασσαν ἡ τὸ φρέαρ τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τοῦ λιγούς τῆς τριαίνης αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς.

— Μή παραμελήστε, ἀδελφοί· τὴν εὐσεβῆ ἡμῶν ἐργασίαν, ἐπανέλαβε παραίσιοῦσα ἡ Πάνδροσος. Τὰ Ἀθηναῖα μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἐπιστῆ· πρέπει ὁ πέπλος νὰ εἴνε ἔτοιμος.

Αλλ' ἐνῷ αἱ δύο κόραι ἦργοντο νὰ καθίσωσι παρὰ τὴν ἀδελφήν των, αἰφνίς ἔστησαν ἀμφότεραι. ἐφάγησαν ἀκροώμεναι καὶ ἔπειτα, ως δύο νέαι ἔλαφοι, ὥρμησαν ὁμοῦ τρέχουσαι πρὸς τὴν πύλην τῆς Ἀκροπόλεως δι' ἣς εἰσήρχοντο δύο νέοι ἔξοχοι ὥραιοτητος. ὁ μὲν δώματέος καὶ ἀνδρικός, τὴν δψιν ἔχων καταπληκτικήν, τὸ βλέμμα εὔγενες καὶ σπινθηροβόλον, καὶ τὸ βάδισμα στιβαρόν· ὁ δὲ νεανικός, τρυφερός καὶ κοῦρος, ὥστε ἐφαίνετο πετῶν δταν ἐπειριπάτει. Ο πρῶτος ἦτο ὁ "Αρης· ὁ δὲ δεύτερος ὁ "Ἐρμῆς.

Τὴν δὲ ἐπαύριον ὁ Κέκροψ εἶχεν ἥδη περατώσῃ τὸν περίβολόν του, οὐχὶ σμας καὶ αἱ θυγατέρες του τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, διότι, ἢν ἡ

Πάνδροσος ἔβλεπεν ἐμπρός της μόνον τὸ ἕργον της. αἱ ἄλλαι δύο, μεταξὺ ἑργαζόμεναι, ἔβλεπον τὸν Ἐρυὴν καὶ τὸν Ἀρην.

— Δέν μοι λέγετε, ἀδελφαί, εἰπεν ἀφελῶς ἡ Πάνδροσος, καθημένη μετ’ αὐτῶν καὶ κεντῶσα εἰς τὴν σκιὰν τῆς ἱερᾶς ἐλαῖας, ποίων εὐχαρίστησιν εὑρίσκετε εἰς τὴν συναναστροοῦν τῶν δύο ἑκείνων, ώστε δὶ’ αὐτοὺς νὰ ἀμελήστε τὴν ἱερὰν ἑργασίαν σας; Προῦ ὑπάγετε μετ’ αὐτῶν, τί λέγετε καὶ τί κάμνετε, διταν ἑργωνται; Ἔγω πολὺ ἡλικίαν περιέργειαν νὰ τὸ μάθω.

— “Ω! ἀδελφή, εἶνε κάκιστον πρᾶγμα ἡ περιέργεια, εἰπεν ἡ Ἐρην, καὶ σὲ συμβουλεύω πολὺ νὰ τὴν ἀπομάθῃς.

— Δέν ἡμπορῶ νὰ ἔννοησω, εἰπεν ἡ Ἀγρυπλος, πῶς εὑρίσκονται περιέργοι ἀνθρώποι! Εἶνε δὲ ἐμὲ ἀνεξήγητον πάθος Τί τοῖς μέλει διὰ τῶν ἀλλών τὰ μυστικά; Διατί δέν περιορίζονται εἰς τὰ ἰδιαῖς τῶν;

— “Οταν δὲν θέλητε, ἀδελφαί, νὰ μ’ εἰπῆτε δὲ τι σᾶς ἐρωτῶ, εἰπεν ἡ Πάνδροσος μετὰ πολλῆς ἀφελείας, ἔννοεῖται, δὲν ἐπιμένω. Όμοιογῶ δρμως, δὲ τι εἴμαι περιέργος.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐλέγοντο, ἀνέλαμψεν αἰθρίης ὁ οὐρανὸς καὶ αὖρα μυροβόλος περιεχύθη περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκ φωτεινῆς δὲ νεφέλης ἐπεράνη εἰς τὰς τρεμούσας κόρας ἡ Ἀθηνᾶ, γνώριμος ἐκ τῶν αἱ θεέρων γλαυκῶν ὁ δόρυλαμῶν της, ἐκ τοῦ ἔγγους καὶ τῆς ἀσπίδος της. καὶ ἐκ τοῦ ποδήρους γιτάνων της, ἐφ’ οὐ απαισίως ἐμόρφωζεν ἡ τερατωδῆς κεφαλὴ τῆς Γοργόνος. Στᾶσα δὲν ἐμπρὸς τῶν νεανίδων.

— Σᾶς εἰδὼ χθὲς εὔσεβεῖς καὶ ἐπιμελεῖς, εἰπε· σᾶς φέρω ἐν δεῖγμα τῆς ἐμπιστοσύνης μου.

Λαζοῦσα δὲ μικρὸν κιβώτιον ὑπὸ τὴν ἀσπίδα της.

— Σᾶς παραδίδω, ἐπρόσθεσε, τὴν παρακαταθήκην αὐτήν. Φυλάξτε το ἐπιμελῶς καὶ προσέξατε μὴ τύχῃ καὶ ἀνοιχθῇ.

Εἶπε καὶ εἰπούστα ἀπέπτω.

Αἱ δὲ κόραι ἔμειναν ἀκίνητοι, ἀφωνοὶ καὶ σχεδὸν ἀπνοοι.

‘Αλλὰ κατ’ ὅλιγον ἥρχισαν νὰ συνέρχωνται.

— ‘Η Ἀθηνᾶ! εἰπεν ἡ Πάνδροσος.

— ‘Η Ἀθηνᾶ! ἡ Ἀθηνᾶ! ἐπικνέλαθον οἱ ἄλλαι δύο. Ἔπειτα δὲ τὰ βλέμματα καὶ τῶν τριῶν ἐστρέφονται πρὸς τὸ κιβώτιον.

— ‘Αλλὰ τὸ κιβώτιον τοῦτο, εἰπεν ἡ Ἀγρυπλος. Τί ἡρξ νὰ εἶνε! τί περιλαμβάνει;

— Τί παράδοξον μυστήριον! εἰπεν ἡ Ἐρην.

— Ιερὰ παρακαταθήκη, εἰπεν ἡ Πάνδροσος ἡ θεὰ μᾶς τὴν ἐνεπιστεύθη πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν μετὰ φόβου καὶ μετὰ πίστεως.

— "Ω! ἀναμιθόλως, οὐ πέλασεν ἡ Ἔρση, πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν. Άλλὰ τί ἄρα γε περιέχει;

— "Ισως ἄγνωστόν τινα θησαυρόν, εἶπεν ἡ Ἀγραυλος, μετ' ἀστράπτοντος βλέμματος· ίσως πολυτίμους λίθους, συλλεγέντας εἰς τοῦ Ὁλύμπου τὰς κορυφὰς ἢ τὰς φάραγγας.

— "Ισως νέκταρ ἢ ἀμβροσίαν, ἐπρόσθετεν ἡ Ἔρση. "Ισως τι οὐράνιον προϊὸν ἄγνωστον εἰς τὴν γῆν.

— "Η φάρμακόν τι δίδον τὴν ἀθανασίαν, εἶπεν ἡ Ἔρση. "Ω ἀν μόνον ἵτο δυνατὸν νὰ τὸ ιδῶμεν!

"Απαγε; εἶπεν ἡ Πάνδροσος. "Η Ἀθηνᾶ ἀπηγόρευσε ν' ἀνοιχθῇ τὸ κιβώτιον.

— "Απαγε! ἀναμφιθόλως! ἀπεκρίθη ἡ Ἔρση. Βεβαίως ἡ Ἀθηνᾶ εἶπε νὰ μὴ ἀνοιχθῇ ἀλλ᾽ ἥθελον τόσον νὰ ἡξεύρω τὸ περιέχει!

— "Ω! Μίαν μόνον γωνίαν ἀν ἵτο δυνατὸν νὰ διεγέρωμεν, εἶπεν ἡ Ἀγραυλος.

— Φυλαχθῆτε, ἀδελφάκι, φυλαχθῆτε, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἐνθυμηθῆτε τῆς θεᾶς τὸν λόγον.

— Τῆς θεᾶς τὸν λόγον τὸν ἐνθυμούμεθα· τίς τὸν λησμονεῖ; οὐ πέλασεν ἡ Ἔρση. Ἄλλ' ἔν μόνον βλέμμα δύναται τόσον νὰ βλάψῃ;

— Αφῆτε τοῦτο, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· νικήσατε τὴν περιέργειάν τας αἰδεσθῆτε τὴν θεάν, φοβήθητε τὴν ὄργην της.

Αἱ κόραι οὐ πήκουσαν καὶ ἤργιταιν νὰ κεντῶσι σιωπηλῶς. Ἄλλα με= ὅλιγα λεπτά.

— "Αγραυλε! εἶπεν ἡ Ἔρση.

— "Ἐρση, ἀπεκρίθη αὐτή.

Μόνον ἔν βλέμμα, εἶπεν ἔκείνη.

— "Ἐν μόνον βλέμμα ἀπεκρίθη ἡ Ἀγραυλος, τί θὰ βλάψῃ! Ιδέ, τὸ πῶμα ὑποχωρεῖ· Ὁλίγον ἀν τὸ ωθήσω, ἀνοίγει.

— "Ολίγον μόνον, εἶπεν ἡ Ἔρση, καὶ τὸ κλείομεν πάλιν ἀμέσως.

— Ηρὸς Ἀθηνᾶς, σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφάκι, σᾶς ἐξορκίζω νὰ μὴ πράξητε τοῦτο ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος.

— "Ἄλλ' ἀμέσως θὰ τὸ κλείσωμεν πάλιν, ἐπανέλασεν ἡ Ἀγραυλος, κρατοῦσσα ἥδη εἰς τὰς χεῖρας τὸ πῶμα. Ἡ Ἀθηνᾶ εἶνε ἥδη εἰς τὴν ἔστιαν τοῦ πατρός της· οὔτε θὰ ὑποπτεύσῃ, δτι τὸ ἡγγίσκμεν.

Νὰ τὸ ἀνοίξω;

— Μή, μή! εἶπεν ἡ Πάνδροσος.

— "Ανοίξων, σκοιτῶν, εἶπεν ἡ Ἔρση.

— Τὸ ἀνοίγω λοιπόν, εἶπεν ἡ Ἀγραυλος.

— "Ω! ἐγὼ φεύγω, καὶ ἀποστρέψω τὸ πρόσωπον, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος, ἐγερθείσα καὶ δρομαίως μακρυγομένη.

— "Ανοιξον, ζνοιξον, ἐπανέλαβεν η "Ερση. "Εν μένον βλέμμα καὶ ἀμέσως τὸ κλείσις.

Καὶ ἡ "Αγραυλος διὰ ταχείας κινήσεως τῆς χειρός ἤνεψε τὸ πῶμα.

— "Α! ἀνεφώνησαν καὶ αἱ δύο συγχρονικὲς, καὶ κατέροιψαν πάλιν τὸ πῶμα μείνασαι ὡς ἀπολελιθωμέναι, διότι εἰς τὸ κιβώτιον ἀντὶ πολυτίμων κόσμων καὶ θησαυρῶν, εἶδον κείμενον . . . βρέφος. Ἐνῷ δὲ αὐταῖς ἀγεφώνουν ἐκπληττόμεναι, κορώνη ἡγέρθη ἐν τῶν κλάδων τῆς ιερᾶς ἔλατος καὶ ὅζεισαν κραυγὴν ἀφεῖσα διέσχισε πρὸς βορρᾶν τὸν ἄερα.

"Ἐν τούτοις δὲ ἡ Αθηνᾶ, ἀφ' οὗ, παραδοῦσα αὐταῖς τὸ κιβώτιον, ἐπέβη τοῦ νέφους της πάλιν, ἀπ' αὐτοῦ ἐπέβλεψεν σκυαλίθεον ἐπὶ τὴν μέλλουσαν πόλιν της μετὰ στοργῆς καὶ μερίμνης καὶ εἰδέν αὐτὴν καταλλήλως κειμένην διὰ τὸ προωρισμένον αὐτῆς μεγαλεῖον, καὶ τὸ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως ὡς βασιλικὸν στέμμα ἐπιστέφουν αὐτὴν καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸν Ὑμηττόν, πρὸς νότον δὲ τὸ Μουσεῖον, πρὸς δυσμὰς δὲ τὸν Ἀρειον Πάγον, περιβάλλοντας αὐτὴν ὡς φυσικὰ ὄχυρα φυτά. Ἀλλὰ πρὸς βορρᾶν τὴν εἰδέν ἀφράκτον μέχρι τοῦ ἀπέχοντος Βριλησσοῦ, καὶ ἐλυπήθη. Ορμησεν ἐπομένως πρὸς τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ἔκοψεν ἐν τέμαχος αὐτοῦ διὰ τῆς αἰχμῆς τῆς λόγχης της, διπλῶς τὸ θέση προτείχισμα κατὰ τὴν ἀσθενῆ θέσιν, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἐπαλεν εἰς τὴν παλάμην της, τὸ ἐφορτώθη εἰς τὸν ὕμνον καὶ ἀπέπτη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

— Αλλὰ καθ' ὅδον τὴν ἀπήντησεν ἡ λάλιος κορώνη, γῆτις εἶγεν ἀναπτῆ ἀπὸ τῆς ἔλατος, καὶ τὴν προσεΐπεν ὡς ἐπεται:

— Κρά, κρά! Κυρά Αθηνᾶ, Κυρά Αθηνᾶ!

— Τί θέλεις, κορώνη μου, καὶ μὲν αἴναχτιζεις; Υπάγω νὰ φράξω τὴν καλήν μου πόλιν, νὰ ἔχῃ βράχους ὡς ἐπάλξεις, καὶ ὡς πυργώματα ὅρη.

— Κρά, κρά, εἶπεν ἡ κορώνη. Όχυρώνεις καὶ φράττεις, καὶ αἱ κόραι ἤνεψαν τὸ κιβώτιον, καὶ ὁ ἥλιος εἶδε τὸ βρέφος καὶ ἔξεπλάγη.

— Κακή κορώνη, κακῶ, ξαγγελε! μὴ φθάσῃς νὰ πατήσῃς τὴν Ἀκρόπολιν ποτὲ πλέον! Τὸ κιβώτιον, τὸ κιβώτιον, ἀνέκραξεν ἡ Αθηνᾶ καὶ ἤνεψεν εὑρέως τοὺς ὄφικαλμούς, τὸ στόμα καὶ τὰς χειρας, λησμονοῦσα τὸ ἄχθος της, διπερ πεσόν. ἔμεινε δι' αἰώνων κείμενον κατὰ γῆς καὶ ὄνομάσθη Λυκαθηττός ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ μὲν κορώνη τῆς θεᾶς τρομάζουσα τὴν ἄρξην, ἔκτοτε οὐδέ-

ποτε πλέον ἐπέδη τῆς Ἀκροπόλεως· ἡ δὲ θεὰ ἐπτη εὐθὺς πρὸς αὐτὴν καὶ ἀκόρατως, ἀλλ' ὄρπσα αὐτήν, εἰδε τὰς δύο κόρας κυπτιώσας ὑπέρ τὴν λάρνακα καὶ πολυπραγμονύσας περὶ τὸ βρέφος.

— Επάρατοι σεῖς καὶ ἡ ἀπίστος περιέργειά σας! Κακοί κακῶς ἀπόλοισθε! ἔκραζεν ἡ θεὰ καὶ ἡ κραυγὴ τῆς ἀντήχησεν ώς βροντὴ εἰς τὰς φράγγας τοῦ Τμητοῦ, τοῦ Βριλησσοῦ καὶ τῆς Πλάρνης, καὶ ἔνευσε φοβερὰ καὶ ἐσείσθη ἡ γῆ καὶ ἐσείσθησαν τῶν δυστυχῶν νεκνιδῶν αἱ φρένες καὶ αἱ καρδίαι.

— "Ερση, "Ερση! τί εἶνε τὸ βαθὺ τοῦτο σκότος; ἐφώναζεν ἀναπηδῶσα ἡ "Αγραυλος. Διατί ως ὁλεγομένη πίσσα διερρέει ὁ οὐρανός, διατί τὰ ὅρη παλαιίουν ώς μακρούμενα; διατί ἡ γῆ συστρέφεται ώς στροβιλίζουσα:

— "Ακουσον, ἀνέκραζεν ἡ "Ερση, ἡ θάλασσα βοᾷ ώς ἐκ μυρίων στομάτων καὶ κορυφαῖταισι¹ τινάσσεται· ὁ οὐρανός ἐρρέγη καὶ προχέει ὑλακτοῦντας τοὺς καταρράκτας του καὶ ὁ βορρᾶς συρίζει συναυλίαν μετά τοῦ νότου! Ή φύτις δῆλη μυκήται· ώς σφραγιαζούμενη.

— "Ω! πᾶς οἱ οὐρανοὶ ἡγεφύθησαν! εἶπεν ἡ "Αγραυλος. Ποιὸν φῶς, χριλιπλάσιον τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας, διεχύθη ἐπὶ τῆς γῆς! Ἰδὲ τὰ χαρίεντα δάση· ἵδε, ἵδε τοὺς λειψῶνας. Ἰδὲ τὰ ἄνθη, τοὺς ῥύακας καὶ τοὺς λόφους! "Ω! πᾶς ἡ γῆ σχίζεται! Φῶς ἐκγεῖται ἐκ τῆς χαινούσης πληγῆς τῆς. Αἱ Ἐρινύες! "Ερση! φρίκη! ἔξερχονται! ὅχι! δὲν εἶνε αἱ Ἐρινύες! "Αρης! ὁ ἀνδρεῖος μου "Αρης! Πάλλει τὴν φοβερὰν λόγγην μου καὶ μὲ καλεῖ εἰς χορόν!

— "Ω! ποῖος ὥχος πλήττει τὴν ἀκοήν μου, ἔλεγε συγχρόνως ἡ "Ερση. Ποία ἐπουράνιας μουσικὴ διαχειτᾶι ἐπὶ τῆς γῆς! "Ακουσον δάκουσον, τὰς μυρίας κιθάρας, δάκουσον, δάκουσον τοὺς χιλιοστόμονος αὐλούνς, δάκουσον τὰ χιλια μέλη συγχέομενα εἰς ἓν μέλος. Άλλα πῶς! προχωροῦσιν αἱ Ἐρινύες τρίζουσαι τοὺς ὄδόντας καὶ ὑλακτοῦσαι ώς πειναλέαι λύκαιναι! "Οχι δὲν εἴνε αἱ Ἐρινύες, εἴνε δὲ καλός μου Ἐρμῆς, γλυκὺν μειδιῶν, την τρίχορδον χελώνην του κρούων καὶ προσκαλῶν με εἰς τὸν χορόν.

Καὶ συγχρόνως ἀνέκρουσαν ἀμφότεραι ἀτμοις ἀνέκροαστον καὶ ἀνήκουστον, οὔτε ὄλοφυρμόν, οὔτε ἀλαλαγμόν, ἀλλ' ἀμφοτέρων μετέχον, καὶ ἐκπλήττον τὴν ὥχω τῶν πέριξ σπηλαίων. Κρατούμεναι δὲ ἐκ τῶν χειρῶν, ἥρχισαν ἀλλόκοτον ὄρχησιν συνισταμένην εἰς ἀλματα καὶ στροφάς παραφόρους, ών ἐκάστη τὰς ἐπλησίαζεν ἐκ τοῦ κρημνοῦ τὸ ἀφρακτον χεῖλος.

¹ μανιωδῆς.

'Επιστάσαι δ' εἰς αὐτό, ἐξέτειναν ἀμφόνεροι μειδιῶται τὰς χεῖρας καὶ·

— Ελθέ, ὁ φίλαττε "Αρη ἐλθέ, ὁ Ἐρυκή, προφέρουσαι, ἐπίδησκαν ἐμπρόδεις καὶ κατὰ τῶν βράχων ῥιφθεῖσαι μετὰ μεγάλης κρουγῆς κακῶς συνετρίβησαν.

Τοιαύτη ἦν ἡ πρώτη ποιηὴ τῆς πρώτης γυναικείας περιεργείας ἐν Ἀθήναις.

Τὴν λύπην τῆς Πανδρόσου διὰ τὴν καταστροφὴν ταῦτην ἀφίνομεν τὸν ἀναγγώστην νὰ συμπεράνῃ, καὶ τόσον μᾶλλον, καθ' ὃσον δὲν τὴν ἡζεύρομεν. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, δτι ἀπέδωκεν εἰς τὰς θανούσας αὐτῆς ἀδελφὰς τὰ τελευταῖα καθήκοντα, ἐνταφιάσασα αὐτὰς εἰς τὸ σπήλαιον, παρ' ϕ ἔκρημνίσθησαν, ως ἐνεταφίσκεις καὶ τὸν πατέρα της, δταν μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν, εἰς τὸ ιερὸν ἔδαφος παρὰ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς· τὸ δὲ βρέφος, τῆς θεᾶς τὸν τρόφιμον, ἀναθρέψασα, ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἐρεχθίαν ἢ Ἐρυζθόνιον.

Τὸ βρέφος τοῦτο ηὔξησεν ἐπὶ τῶν βασιλέων Κραναοῦ καὶ Ἀμοικτόνος καὶ μετὰ ταῦτα ἔγινε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο χωλὸς εἰς βαθμόν, ὥστε ἡναγκάσθη. ὅπως μετακινήται, νὰ ἐφεύρῃ μηχανήν, ἦν ἐκάλεσεν ἄμαξαν, ἵσως διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενος νὰ μεταβαίνῃ, ὃσον ἦθελε, συνεχῶς εἰς τὸν τόπον, ὃν καθιέρωσε τῆς προστάτιδός του ἡ νίκη. ὥκοδοςησεν ἐν αὐτῷ τούτῳ τὸν οἰκόν του, τὸν μὲν ἔνα τοῖχον στηρίζων ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς δὲ τὸν ἄλλον περιλαβόν καὶ τὸ φρέαρ καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τῆς τριάντης τὰ ἵχην καὶ τὸν τάφον τοῦ Κέρωπος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τὸ Διπετές ξόανον.

'Αλλ' ὁ Ποσειδῶν, ὃσον θεᾶς καὶ ἂν εἶνε, ἡξεύρομεν. δτι εἶνε φύσει ὄργιλος. "Αμα λοιπὸν ἡττηθείς, ἐβυθίσθη φέ εἰπομεν. εἰς τὸν Ὄκεανόν, πνέων τρικυμίαν καὶ θύελλαν, καὶ εύτυχία, δτι τότε ἀκόμη δὲν διέτρεχον τὰς θαλάσσας στόλοι, ἔλλως θὰ κατεποντίζοντο αὕτανδροι. 'Αφ' οὐ δ' ἔμεινε χωνεύων τὸν θυμόν του τεσσαράκοντα περίπου στιγμάς, ἀς ἡμείς οι ὡιώμοροι ὁνομάζομεν ἔτη, ἀνηλθε διὰ σίφωνος εἰς τὸν "Ολυμπὸν καὶ παρουσιάσθη πρὸς τὸν Δία, ἐκδικησιν μελετῶν.

— Τί ἔχει ὁ ἀγαθός μου ἀδελφὸς καὶ πνευστικὴ ὡς τὰς φύσας τοῦ Ἡφαίστου εἰς τῆς Αἴτνης τὰ ἐργοστάσια; ἡρώτησεν ὁ Ζεύς.

¹ οἱ ταχυθάνατοι.

— Εἰς αὐθάδης... εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, ἀποπνιγόμενος ὑπὸ τοῦ θυμοῦ του — δέν ἐξῆτασσα ἐν Αἰγύπτιος ἢ ἐν Πελασγός... διότι φαίνεται τὴν φύσιν διπλοῦς... ὁ βασιλεὺς... ὁ οἰκιστής... ὁ δέν εἰζεύρω τι τοῦ βράχου ἐκείνου, ὃν ὥνομασε Κεκροπίαν... ὁ Κέκροψ τέλος...

— Αἴ! τι ὁ Κέκροψ; ἡρώτησεν ὁ Ζεύς, γελῶν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν ἔξαψιν.

'Αλλὰ τὸ τι ἡιο δύσκολον νὰ εἰπῇ ὁ Ποσειδῶν· διότι πῶς γὰ κατηγορήσῃ τὸν Κέκροπα, δτι, αἰ.εθεὶς δικαστής, ἀπεφύσιες κατὰ συνείδησιν, καὶ πᾶς νὰ παραστήσῃ ὡς ἔγκλημα εἰς τὸν Δία, δτι, ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐδικαίωσε τὴν θυγατρέα αὐτοῦ; Ἀνάγκη λοιπὸν ἀντὶ τῆς ἀφορμῆς νὰ εὑρεθῇ πρόφασις

— 'Αλλ' ὁ Κέκροψ, ύπερβαλλεν ὁ παντεπόπτης Ζεύς, πρὸ πολλῶν στιγμῶν, ἢ ἐτῶν, ως λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι. ἀνήκει ἥδη εἰς τὸν ἀδελφὸν Πλούτωνα καὶ ἡντ' αὐτοῦ βασιλεύει ἥδη ἐν Ἀθήναις ὁ θεῖος αὐτοῦ υἱὸς Ἐρεχθεύς.

Ίδοι ἑτοίμη ἡ πρόφρασις· καὶ πρὸς τούτοις ἡ ἐκδίκησις κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως περιελάμβανεν οὐ μόνον τὸν δικαστήν, ἀλλὰ καὶ τὴν αντίζηλον, διότι ὁ Ἐρεχθεὺς ἦτο θετὸς ἀμφοτέρων.

— Ναὶ, περὶ τούτου τοῦ Ἐρεχθέως ἦτελον νὰ εἰπῶ, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Ποσειδῶν Ἡξεύρεις τί ἔπρεξεν; 'Ο αὐθάδης αὐτὸς ἐπολέμει του; γείτονάς του Ἐλευσινίους, καὶ ἐπειδὴ ὁ υἱός μου Εὔμολπος ἦλθεν ἐν Θράκης εἰς Βοιωτίαν τῶν, ἐτόλμησε καὶ μοι τὸν ἄφονον σενεν! Ἀκούεις, πάτερ ἀνδρῶν τε θεῶν τε; Τὸν υἱόν μου! 'Ο Ἐρεχθεὺς μοὶ ἐφόνευσεν τὸν υἱόν μου!

— 'Ατρέμος ἔχει ἀγαπητέ, εἶπεν ὁ Ζύς μετ' ἀμιμήτου ἡρεμίας. Δι': ἔνα τῶν θυητῶν τούτων σκωλήκων ὄργιζεσαι; Να κινήσω μόνον τὸν βραχίονά μου καταστρέψω δλας τὰς γενεᾶς αὐτῶν.

— Κίνησον λοιπόν, εἶπεν ὁ φίλεκδικος Ποσειδῶν,

— Οὐ φροντίσ, Ἐνοστήθων!, ἀπεκρίθη ὁ Ζεύς· καὶ ἐκτείνας τὴν γείρα, ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ὀπλοθήκης τῆς Αἴτυης ἔνα του κεραυνὸν καὶ γαστρώνεν τὸν ἀφῆκε· νὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐρεχθέως.

— Ίδοι, φίλατε, τῷ εἶπεν ὑπαγε τώρα γὰ ἀναπαυθῆς. "Αγ ὁ Ζέφυρος σ' ἔστρωσε μαλλικὴν τὴν κοίτην σου, ἀπλωσον τὸν ἔνα βραχίονα εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν καὶ τὸν ἔτερον εἰς τὴν Ειρηναίαν καὶ ρέγγη τὸν ρόγυρον τοῦ Ὡκεανοῦ.

— Ο Ἐρεχθεὺς λοιπὸν ἔμεινεν ἐμβρ οντηος² καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐνεταρίασαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς οἰκίας του.

¹ Ο σειων τὴν γῆν, κεραυνόπληκτος.

'Αλλ' ἔκει, ἐξ ἀλλης γωνίας τοῦ Ολύμπου, ἡκούσθησκαν μεγάλαι
φωναὶ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ εἰςώρυγησεν ἑρωτῶσα τίς ἐφόνευσεν τὸν οἰνὸν της.

—Εὔφημει, παρθένε, ἡθέλησε νῦν εἰπῆ ὁ Ζεὺς. 'Αλλ' ἔκεινη εἰς
χειτεῖσμους δὲν ἦτο ποσῶς δικτεθείμενη, καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους
τῆς ἔνευε φοβερός ἐπ' ἐρή τέρερον ὁ Ποσειδῶν ἡγριοῦτο. Λοιδορίᾳ
ἥρασκεν ἔκχτέρωθεν νῦν διαφεύγων τὰ θεῖα στόματα καὶ ἡ 'Ἐοις
ἥρασε νῦν ἐπικροτῆ ἡ τριζουσα τοῦς ὀδόντας, διτὶ ὁ θρίαμβος τῆς ἡθε-
λεν ἀνανέῳθη ἐνψίπιον τοῦ Διός.

Τοῦτον αὐτὸς τὸν κίνδυνον αἰσθηνόμενος

—"Ο, τι ἔγεινεν, ἔγεινεν εἶπε, τώρα εἰρήνην, παρακαλῶ. 'Ο ἀγκ-
πητός σου Ἐρεχθεὺς ἀπέθανε, φίλη Τριτογένειας· ἀς τιμάται ως ἡρως,
καὶ ἀς μείνῃ ὁ οἰκός του ἐσαεὶ σεδόμενος ως ἐδικός σου ναός, διον
μετὰ σοῦ λατρεύηται καὶ ἡ πιστή σου Πάνδροσος, ἡ ἡζεύρουσα
νῦν μὴ πολυυπραγμονῇ εἰς τὰ σκάνδαλα. Καὶ σὺ προσέτι ἀδελφέ,
προσέθηκεν ἔπειτα βλέπων τοῦ Ποσειδῶνος τὴν ὄργην ἐτοίμην νῦν
ἐκραγῆ,—ἔχει καὶ σὺ τὸ μέρος σου εἰς τὸν οἴκον τοῦτον. "Οπου σᾶς
διηρεσε θεῖα ἀντιζῆλικ, ἀς σᾶς ἐνώσθη ἀνθρωπίνη λατρεία. "Ἄς θύω-
σιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βαμοῦ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν Ἐρεχθία
ἀναίμακτα θύματα, διότι ικανὸν αἷμα μεταξύ σας ἔχοθι.

Μετὰ τὴν ἐτυμηγορίαν λοιπὸν ταύτην, ἡτις, ως πάσαι τῷ υπερ-
τάτων ἀρχόντων αἱ ἐτυμηγορίαι, ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν αὐλικῶν τοῦ
Ολύμπου, ως δεῖγμα ὑπερτάτης δικαστικῆς ἀγχινοίας, καὶ ἐπωνέ-
ψερεν εἰς αὐτὸν πάλιν τὴν ἀφογίαν οἱ Ἀθηναῖοι καθιέρωσαν τὸν οἴ-
κον τοῦ Ἐρεχθίους ἡ τὸ Ἐρέχθειον εἰς τὸν αὐλαντῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς,
καὶ διαπικεύσαντες αὐτὸν ἀναλόγως, ἐτέλουν ἐν αὐτῷ τῆς θεᾶς τὴν
λατρείαν.

Μετά τινας δὲ ἔκχτοντα ετηρίδας ἐπελθών ὁ Πέρσης κατὰ τῆς
Ἐλλάδος καὶ ἀσεβῶς συλήσκει τοὺς ναοὺς αὐτῆς, ἐπυρπόλησε καὶ τὸ
Ἐρέχθειον μετ' αὐτῆς τῆς ἐλαίσφη πρὸς μεγίστην θλιψίην τῶν Ἀθη-
ναίων. 'Αλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἡ χαρὰκαὶ αὐτῶν καὶ ὅποια ἡ ἐκπληξίς,
δταν μετὰ μίαν ἡμέραν, ἀνελθόντες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ δια-
ταγὴν τοῦ τυράννου, δπως θύσωσιν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ, εὗρον
εἰς τὴν ἵερὸν ἐλαίσιν ποδικῖον ἡ διποδικῖον θαλλόν, βλαστήσαντας ἐν
μιᾷ νυκτὶ ἐπὶ τοῦ κεκαυμένου στελέχους!

Μερὰ βαθείες εὐλαβείσας ἐδέχθησκαν ὅλοι τοῦ θαυμα καὶ διὰ τῶν
ἐνδόξων ἔκεινων ἀνδραγαθημάτων ἔσωσκεν τῆς Ἐλλάδος τὴν ἐλευ-
θερίαν, ἐμνήσθησαν τῆς προστάτιδος αὐτῶν θεᾶς καὶ οὐ μίνον τῇ
ἀνήγειραν τὸν μεγαλοπρεπῆ Παρθενῶνα, ἀλλ' ἀνφορδόμησαν ἐν

Ολυμπιάδι 92η καὶ 93η τὸ Ἐρέχθειον μετὰ λχυπρότητος καὶ εὐ-
πρεπείσας ἀπεριγράπτου, τὸν πολυτελῆ εἰς αὐτὸ ἑφαρμόσαντες Ἰώνιον
ρύθμον, περιστήσαντες τρεῖς στοάς, ὡν τὴν μίαν ἀντὶ κιόνων στηρί-
ζουσι παρθένοι γλυπταῖ, τὰ γλαυροὺς κιονόκρανα εἰς ἐπιχέλκους ἔλι-
κας κάμψαντες, τὰς βάσεις διὰ κομψῶν πλοκάμων περικοσμήσαντες,
τὸν λίθον εἰς ὄμοιότητα λεπτῶν ποικίλαντες ἀνθεμίων, καὶ πᾶν τὸ
οἰκοδόμημα διὰ γραφῆς καὶ γλυφῆς πλουσίως καθωραίσαντες. Διῆ
ρεσκον δὲ τὸν δῆλον ναὸν δίχα, τὸ μὲν αὐτοῦ, τὸν τάφον περιέχον
τοῦ Ἐρεχθίου, τῇ Παλλάδῃ καθιερώσαντες καὶ τῷ Ποσειδῶνι· τὸ
δέ, τὴν ἐλαῖαν ἐγκλείον καὶ τὸ φρέαρ καὶ τὸν τοῦ Κέκροπος τάφον
καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἀθηνᾶς ζύχον, εἰς τὴν Πλάνδροσον ἀναθέντες.
Ἀρχιτεκτονες δὲ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου ἀριστουργήματος ήσαν
οἱ Ἀρχιλόχος καὶ ὁ Φιλοκλῆς.

Μόλις δὲ εἶχε περατωθῆ ὁ ναός, καὶ μετὰ ἐν ἔτος (ἐν Ὁλυμπιάδi
93η. γ'.) ἐξεράγη πυρκαϊὲ ἐν αὐτῷ ἀλλὰ φαίνεται, διτὶ ὀλίγον τὸν
ἔβλαψε, πιθανῶς μόνον τῆς στέγης τὴν ξυλικὴν.

Αἰῶνες παρῆλθον ἔκτοτε, ἐφ' ὧν ὁ ναὸς οὗτος ἦν τὸν Ἀθηνῶν
τὸ ἐγκαύχημα καὶ ἡ ἐγγύτησις τῆς προστασίας τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ
Ποσειδῶνος ἀλλ' ἥλθον καὶ αἰῶνες, καθ' οὓς ἀπέθανον ὁ Μοσειδῶν
καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. Τότε αἱ Ἀθηναὶ μετασχηματίσασαι ἀριέρωσαν τὸν
κομψὸν ναὸν εἰς τὸν ἀληθῆ Θεόν τὸν χριστιανῶν. "Οταν διμως ἐπέ-
στη χρόνος, καθ' ὃν καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἀπέθανον εἰς τὴν ἐλευθερίαν,
τότε τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς οἰκοδομῆς, τὸ περιλαβόν καὶ στε-
γάσαν δύο ἀληλοδιαδόχους θρησκείας, κατερρύπη καὶ αὐτὸ λίθος
πρὸς λίθον, καὶ τέλος ἡ μὲν πρόστασις τῶν σεμνῶν Καρυατίδων ἐξ-
ηγερθῆ εἰς καταίκημα τοῦ Ὀθωμανοῦ φρουράρχου, ὃ δὲ σηκὼς τοῦ
ναοῦ ἐγένετο ἀποθήκη πυρίτιδος, ἥτις, ἀναφθίσα ποτε, κατασυνέ-
τριψε τὰς θυμασίας γλυπτὰς εἰς κόνιν καὶ τὴν οἰκοδομὴν πᾶσαν
κατέρριψεν εἰς ἀμφόρου σωρὸν ἐρειπίων.

Ἄλλ' οὐχὶ πᾶσαν, ἡ πρόστασις τοῦ μεγάλου πυλῶνος διετηρήθη
ἀκεραικ, ὡς ἣν ἔμενεν ἐπίτηδες, δπως συνδέση τὸ τέλος μετὰ τῆς
ἀρχῆς τοῦ ναοῦ τούτου, δπως παισῆνες ἐλευθερίας καὶ θριάμβων τῆς
Ἐλλάδος κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγίασσωσι τοῦ τελευταίου τοῦ λίθου
τὴν πτώσιν, ὡς θριάμβων καὶ ἐλευθερίας παισῆνες ἐδοξάσαν τὴν θέσιν
τῶν θεμελίων αὐτοῦ.

"Η νῦν ἡτο, ὡς πᾶσαν σχεδὸν αἱ νύκτες τῶν Ἀθηνῶν, εἰδίος καὶ
ΤΟΜΟΣ Α'

διάστερος. Ό ατρόμητος Γουράς¹, φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπο-
σεισάσης τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἐκάθιστο σύννους εἰς τὴν βαθυῖδα
τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλ' ἀντὶ νὰ προσέγῃ εἰς τὸν σιδηροῦν κύκλον τῶν
ἐγχρικῶν δπλων, ἀτινα ἑζώννυυον τὸν ἵερὸν λόφον, ἢ εἰς τὸν ἀνδρεῖον
καὶ καρτερικὸν λόχον τῶν προμάχων αὐτοῦ; προσήλου τοὺς ὄφθαλ-
μοὺς ἀναποσπάστως εἰς τὴν μόνην ἐναπολειπομένην στοάν τοῦ λαμ-
προῦ ἐρειπίου. Ἀνελογίζετο ἀρχὰς τὰς διαφόρους τύχας τοῦ σεβαστοῦ
οἰκοδομήματος τούτου καὶ προσανέβανε διὰ τῆς μηνής του τὸν
αιῶνας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ βαρβαρότης τὸν ἑξάλοθρευε,
μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς οἱ θεοὶ τὸν καθίδρυον, ἢ ἐν τῷ μέσῳ
τῆς ταραχῆς τῶν δπλων καὶ τῶν κινδύνων προσέφερεν εἰς τοῦ ἐρε-
πίου τὴν μελαγχολικὴν καλλονὴν τὸν αὐτόματον φόρον τοῦ θαυμα-
σμοῦ του;

Οὐχί! Ό ὄρεστροφος πολεμιστὴς μικρὸν ἐγνώριζεν, οὐδὲ πολὺ²
ἔμερίμνα περὶ τῶν συμβάντων τοῦ ἀρχαίου μνημείου, οὐδὲ ἐμέθυεν
εἰς ἐκστάσεις καλλιτεχνιάς. Ἀλλ' ἡ καρδία του ἐπέτη πρὸς τὸ μο-
νῆρες ἐρείπιον, διότι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἐναποθέσην τὴν γυναῖκα καὶ τὰ
παιδία του, διότι μετὰ τὴν πατρίδα του εἶχεν ἀγαπητὸν ἐπὶ γῆς.
ἐφέρετο δὲ διὰ τῆς φυντασίας εἰς τὰς μελλούσας ἡμέρας, καθ' ἀξ,
διὰ τῆς σπάθης του καὶ διὰ τῆς σπάθης τῶν συστρατιωτῶν του
ἀπαλλαγεῖσα, ἔμελλεν ἡ 'Ελλὰς ν' ἀναθέλλῃ εἰς τὴν αὔραν τῆς
ἔλευθερίας, καθ' ἀξις ἡ γυνὴ τοῦ ἔμελλε νὰ στηρίζηται, σοζόγος ὑπε-
ρόφωνος ἀνδρὸς ἔλευθέρου, μήτηρ ἔλευθέρων οἰδιν, ἐπὶ τοῦ τροπαιού-
χου βραχίονός του, καθ' ἀξις τὰ τέκνα του μὴ αἰσχυνόμενα διὰ τὸ
ἔθνος των καὶ διὰ τὴν καταγωγήν των, ἔμελλον ν' ἀμιλλῶνται,
ὅπως ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα των ἐπίστης ἐντίμως, ὡς ὑπηρέτησεν
αὐτὴν ὁ πατέρος των.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπαγωγῶν τούτων ὄνείρων τοῦ μέλλοντος, περιέ-
φερεν ἐνίστε ἀδιάφορον βλέμμα εἰς τὸν ὑπὸ πυρίνων μετεώρων κατὰς
πᾶσαν διεύθυνσιν δικοσχιζόμενον οὐρανὸν καὶ παρηκολούθη, ποο-
κλητικῶς μειδιῶν, τὴν φλογεράν προσοβόλην³, ἣν διέγραψε διὰ τῶν
ἀέρων ἡ βόμβα κατερχομένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν στοάν. διότι ἐν αὐτῇ
ἐστέγαζον τὰς φίλας κεφαλὰς αἱ κολοσσιαῖς μαρμάριαι δοκοί, αἱ
ἀψηφήσασαι τὸ δρέπανον τῶν αἰῶνων, καὶ διότι ἐπὶ τῶν ἀκατα-
στρόφων τούτων δοκῶν ἡ πρόνοια τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ εἶχε
χύστη χῶμα βαθύ, δπως προφυλάξῃ ἔτι μαζίλλον αὐτὰς ἀπὸ τῆς ὄλε-
θρίας τῶν βομβῶν ἐπαφῆς.

Ἄλλα τοῦ ἀνθρώπου ἡ πρόνοια! Τὸν μὲν στρατηγόν, ταῦτα

¹ Ο γνωστὸς στρατηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως — 2 Καμπύλην γραμμήν.

ἀναλογιζόμενον, προσέβαλεν αἰφνίς σφαίρα θυνατηφόρος καὶ τὸν ἔρριψε νεκρὸν ἐπὶ τῶν ἑρειπίων, ὃν ἡρωῖκῶς προηγωνίζετο. Μετ' οὐ πολὺν χρόνον, εἰς νύκτα, ὡς ταύτην εὐδίαιν, βόμβο, συρίζουσα ὡς τερόστιος ὄφις. ἐνέσκηψε μετὰ πατάγου εἰς τὴν μετὰ τοσαύτης ἐπιμελεῖας ἐξαφανισθεῖσαν στοάν, ἐβυθίσθη εἰς τὸ χῶμα, ὡς λίθος εἰς ὕδωρ, καὶ ἀνεπήδησε ῥάγεισα μετὰ φοιερᾶς βροντῆς εἰς μυρία συντριμμάτων. Ἀλλὰ συγχρόνως, εἰς τὸν κλονισμὸν τῆς ἐκρήξεως, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιβρύνοντος χώματος, ἐρράγησαν αἱ δοκοὶ καὶ κατεκρημνίσθησαν βροτεῖαι, συμπαρασύζουσαι καὶ μέρος τοῦ οἰκοδομήματος.

Τότε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοιεροῦ δούπου ἡγέρθη ὁξεῖα κραυγή, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ πάντα ἐκάλυψε σιγὴ τοῦ θανάτου. Ἡν δὲ αὐτῇ ἡ κραυγὴ τῶν νέων θυμάτων τῆς Ἐλευθερίας, ἐκπεμπομένη ἐκ τῶν καταρρέοντων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος.

A. P. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Η ΑΡΚΤΟΣ

Μῦθος

Τῆς φυλῆς τῶν τετραπόδων ἔβασίλευεν ὁ Λέων,
δικαιῶματι κ' ἐλέω τῶν ὀνύχων καὶ ὀδόντων.
ἷτο ἄριστος μονάρχης, ἷτο τύπος βασιλέων,
καὶ νομίμως ἐκυβέρνα μὲ τὸν νόμον τῶν λεόντων.

Πρὸς τὴν ἴδιοκτησίαν σέβας ἔτρεφε τῶν ζώων,
κ' ἐξ αὐτῆς λαμβάνων τρία, ἀφ' ἐν καὶ εἰς ἐκεῖνα.
ἷτο ἐνθεόμος προστάτης τῆς ζωῆς τῶν ὑπηκόων,
οὐδὲ ἔτρωγε τινάς των, ἐκτὸς μόνον ἀν ἐπείνα.

Εἶχε δύναμιν καὶ πλοῦτον, καὶ ἀφθόνους ὁ εὔδαιμων
εἶχεν ὑπουργούς. συμβούλους, στρατηγοὺς κ' ὑποστρατή-
ἐπειδὴ δὲ πρῶτος ἷτο καὶ ἀμέτοχος πολέμων, [γους.
στρατηγοὺς πολλοὺς μὲν εἶχε, στρατιώτας δὲ ὀλίγους.

Ἄν τινες τῶν μεμψυμοίρων εὐσεβάστως ἀπετόλμων
ἢ μικρὰς παρατηρήσεις ἢ παράπονα ὀλίγα,
ὅς ἐγύμνου, ἀγριαίνων, τῶν ὀδόντων του τὸν ὅλμον
καὶ τὴν χαίτην του ἀνώρθου, τὸ ὑπίκοον ἐσίγα.

Δὲν ἐσίγα πλὴν ἡ Ἀρκτος, η στρουφνή τοῦ πόλου κόρη,
ἀλλ' εἰς τοὺς βαρεῖς της πόδας κ' εἰς τὸ φύγχος πεποιθεῖα,
ὅπου ἴστατο καὶ ὅπου ἐκινεῖτο, κατηγόρει,
καὶ διέβαλλε βλασφῆμως ὑπουργοὺς καὶ ὑπουργεῖα.

Εἰς τὸν λέοντα μὲν ἥλθεν ἡ ἰδέα νὰ τὴν φάγη,
ἀλλὰ εἶδε, πῶς τὸ πρᾶγμα τινὰς εἶχε δυσκολίας.
καὶ πρὸς τρόπους γλυκυτέρους διακείμενος, συνάγει
τοὺς ὑπόπτους ὑπουργούς του, νὰ κριθοῦν ἐπ' ἐικκλησίας.

Κλοπὰς ἄλλους ὠφελούσας μισῶν, ἥθελε νὰ μάθῃ,
ὅτι τοὺς ὑπουργοὺς δικαίως ἔψεγον ἡ ἀνυπόρκτως.
Ἄφοῦ ἥλθον καὶ καθείς των εἰς τὸν τόπον του ἐστάθη.
Εἶπεν «Ἀρκτε, τώρα λέγε!» καὶ ὡμίλησεν ἡ Ἀρκτος·

«Βασιλεῦ, τῶν ὑπουργῶν σου καταγγέλλω σοι τὴν πίστιν.
οὐ καλός σου πίθηξ οὗτος, χειρονόμει, χοροπήδα,
Βασιλεῦ, τὸ κράτος κλέπτει μὲν ἀναίδειαν μεγίστην,
καὶ τὰς χειρας νὰ γεμίσῃ καὶ τὰς γνάθους του τὸν εἶδα

«Τὰς πολλὰς του καταχρήσεις παραιτοῦμαι νὰ ἐκθέσω.
Ἐσωτερικῶν τὸν ἔχεις, δροκον δύναμαι νὰ λάβω,
ἐσωτερικά του εἶνε τοῦ στομάχου του τὰ ἔσω.»
Καὶ ὁ Λέων ἀπεκρίθη ἡγεμονικῶς.—Τὸν παύω !

—Ο τῶν Στρατιωτικῶν σου λαγωδὸς ὁ τροπαιοῦχος,
χλωρὸδην φύλλον δὲν ἀφίνει. Εἰς τὸ κράτος πόση βλάβη !
Ο τῶν Ναυτικῶν, τῶν ἵππων καὶ τῶν ὄνων ὁ εὔνοῦχος,
τρώγει μόνον καὶ κομᾶται.—Καὶ αὐτὸς κ' ἐκεῖνος παύει.

—Καὶ ἡ Τίγρις, τοῦ Δικαίου, τῶν φονέων καὶ κακούργων
εἶνε τρίς φονικωτέρα· κάμνει τοῦ λαοῦ σου θραῦσιν.
Ο τῶν Οἰκονομικῶν σου !.. Κλέπτην ὡς αὐτὴν πανούργον,
τὴν Ἀλώπεκα, δὲν ἔχει ἡ φυλὴ τῶν ζῷων.—Παῦσιν !

« Ἰδού, ἔπαισα, ὡς Ἀρκτε, ὑπουργοὺς τοὺς δημοσθόρους
σὺ ἀντικατάστησόν τους καὶ καλῶς, πιστῶς, κυβέρνα »—
« Δέχομαι μετ' εὐπειθείας καὶ τὸ βάρος καὶ τοὺς δρους·
μὴ φοβεῖσαι, τῶν ποδῶν μου φθάνει νὰ μὲ θρέψῃ ἡ πτέρωνα ».—

Καὶ ἴδού ἡ Ἀρκτος μέγας ὑπουργὸς ἰσχύων τῷρα,
καὶ δι' ἐν μειδίᾳ του μικροὶ τρέχουν καὶ μεγάλοι.
καὶ τίς πρῶτος νὰ τῷ φέρη κολακείας καὶ τίς δῶρα,
καὶ τῆς γὲν ροφᾶ τὴν κνῖσαν καὶ τὰ δὲ δὲν ἀποβάλλει,

'Αλλ' ἡ πονηρὰ Ἀλώπηξ, τὸ μνησίκακον θηρίον,
εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα — 'Η ἰσχὺς σου ἀπατᾶται,
θ' ἀποδείξω, ὅτι ἔχεις κλέπτην ὑπουργὸν καὶ ἄχρειον,
δὲν νὰ πράξω μὲ ἀφήσης.' Καὶ δὲ λέων εἶπε · 'Πρᾶττε.'

Τότε σχίζει κορυμὸν δένδρου, πονηρὰ μυχανωμένη,
καὶ τοῦ κράτους τὸ ταμεῖον, σάρκας, κόκκαλα καὶ κῶλα,
ἄλλοτε διεσπαρμένα καὶ ἀνέλεγκτα, τὰ δένει,
τὰ γετρᾶ καὶ εἰς τὸ κοῖλον τοῦ κορυμοῦ τὰ κλείει ὅλα.

'Ιδού ἔρχεται ἡ Ἀρκτος, μακρὰς ὤδρας ἐργασθεῖσα,
πεινασμένη, ὡς ἐδόθη εἰς τὰς ἄρκτους νὰ πεινῶσι
πλησιάζει τὸ ταμεῖον· τί γάλυκεῖα ὅζει κνῖσα !
τί θαυμάσι' εὐώδιαι τοὺς μυκτῆράς της κεντῶσι !

Περιβλέπεται, μὴ ξένος ὁ φθαλαμὸς ἐπιτηρόντη,
καὶ τὸ σχίσμα τοῦ ταμείου ἐρευνᾶ ἐκ τοῦ πλησίου.
καὶ τὸ ωγχος παρενείρει, λέγουσα ἐν πεποιθήσει,
ὅτι ζῇ ἐκ τοῦ ταμείου ὁ δουλεύων τὸ ταμεῖον.

Αἴφνης κλείεται τὸ σχίσμα, καὶ τὸ ωγχος ἐντὸς μένει.
μάτην στρέφεται ἡ Ἀρκτος, καὶ φυσάττει καὶ μυκτᾶται.
Συνελήφθη ! Κ' ἡ Ἀλώπηξ ἴδού φθάνει ὁρχουμένη,
καὶ φωνάζει · «Κλέπται, κλέπται ! Χωροφύλακες, ἐλάτε .

Αἱ κραυγαὶ της συναθροίζουν ὅλον στράτευμα ποιμένων,
τρέχουν ἐκθαυμοὶ κρατοῦντες ἄλλος λίθον, ἄλλος ξύλον,
καὶ τὸν ὑπουργὸν ὡς βλέπουν εἰς παγίδα δεσμευμένον,
ὅλοι τὸν περικυλώνουν καὶ ξυλοκοποῦν τὸν φίλον.

Ἐκεῖ φθάνει καὶ ὁ λέων πῦρ ἐκ τῶν μυκτῆρων.
— Δοῦλε ἀπίστε, τὴν λέγει, σ' ἐπιστεύθην. Τί μωρία !
Σὺ τοὺς ἄλλους κατηγόρεις καὶ τῶν ἄλλων εἰσαι χείρων,
πάγανε, σὲ περιμένει ἡ ἐσχάτη τιμωρία . —

Τὸ συμβάν ἥκούσθη. Τρέχουν μικρὰ ζῷα καὶ μεγάλα,
ἐν χορδαῖς καὶ ἐν τυμπάνοις καὶ μετὰ χαρᾶς μεγίστης
ἄλλα τρέχουσ' ἢ πνοδῶσιν, ἔρπουσ' ἢ πετῶσιν ἄλλα,
καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἥλθον ὡς καὶ "Ἄρκτοι συγγενεῖς της.

Καὶ ἀναλαβὼν ὁ Λέων τὸν βασιλικόν του τρόπον,
εἰς τὴν πλῆθουσαν ἐκείνην τῶν ἀλόγων ἐνκλησίαν,
νὰ τῷ φέρουν διατάττει τὴν αὐθάδη κρεωκλόσπον,
καὶ εἰς ὑψηλὴν ἀγχόνην τὴν κρεμᾷ μακράν, πλατεῖαν.

Κ' ἐπαιδεύθ' ἢ συκοφάντις, κ' ἐπεκρότησε τὸ πλῆθος,
Κ' ἢ Ἀλώπηξ νὰ τὸ λέγη τρέχει καὶ ἀκόμη τρέχει.
Τί δηλοῦσι ταῦτα ὅλα; "Ολα ταῦτα εἶνε μῦθος"
καὶ τὸ ἐπιμύθιον του; "Ἐπιμύθιον δὲν ἔχει."

A. P. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΤΥΡΤΑΙΟΣ

Οἱ Λάκωνες, ἐραστοὶ τῆς ἰδίας τῶν ἐλευθερίας, ἔθλεπον ὅμως πάντας μὲν ἡηλότυπον ὅμμα τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων. Ὅθεν ἐκινοῦσαν διὰ πολλὰς μικρὰς αἰτίας πολέμους, καὶ τόσον προθυμότερον ὅσον μόνην τέχνην καὶ μόνον ἐπάγγελμα ἐγνώριζον τὸν πόλεμον, καταφρονοῦντες ὅλας τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, τὰς πρώτας ὡς ἀργῶν ἀνθρώπων ἀσχολίας, καὶ τὰς δευτέρας ὡς ἔργων πρέποντας εἰς δούλους. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀκαταπαύστους τούτους πολέμους ὁ ἀδικώτερος καὶ πλέον ἀγαίστηντος ἐκηρύχθη κατὰ τῶν ταλαιπώρων Μεσσηνίων.

Τό μάκρος καὶ ἡ σκληρότης τοῦ πολέμου τούτου ἐδειξεν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἵζητουν πρὸ πολλοῦ ἀρρομῆν νὰ κυριεύσωσι τὴν πολύκαρπον γῆν τῆς Μεσσηνίας....

"Ο πρῶτος πόλεμος ἐκράτησε σχεδὸν ἕτη εἴκοσι¹ καὶ ἐτελείωσε μὲν ὅγδοηκοντα τετῆ δούλωσιν τῶν Μεσσηνίων. Τὸ ἐλαφρότερον κακὸν τῆς δουλώσεως ἦτον ἡ ἀνάγκη νὰ στέλλωσι κατ' ἕτος εἰς τὴν Σπάρτην τὸ ήμισυ μέρος ἀπὸ τοὺς καρποὺς δῆλης τῆς γῆς. Μὴ ὑποφέροντες τὸν τόσον βαρὺν ζυγὸν οἱ ταλαιπωροὶ Μεσσηνίοι ἀπεστάτησαν καὶ

1. ἀπὸ τοῦ 743 μέχρι 724 π. X.

ἔδωκαν ἀρρεμὴν εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον, ἔπειτα εἰς ἄλλον τοίτον καὶ τελευταῖον τίταρτον.

Εἰς τὸν δεύτερον δύμας πόλεμον¹, οἱ Μεσσηνοὶ ἐπολέμησαν μὲ τὸ σην ἀπελπισίαν, ὡστε ἡνάγκασαν τοὺς ὑπεργράφους Λάκωνας νὰ στείλωσιν εἰς τοὺς Δελφοὺς ζητοῦντες συμβουλὴν ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ αὐλὸς Ἀπόλλων, ἢ μᾶλλον οἱ καλοὶ του ἵερεις καὶ προφῆται ἀγντὶ νὰ συμβουλεύσωσι τὴν εἰρήνην. τοὺς ἐσυμβούλευσαν νὰ ζητήσωσι στρατηγὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειμψαν λοιπὸν ζητοῦντες τὸν στρατηγὸν² καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ ἔχοντες νὰ στείλωσιν ἐπίσημον κάνενα ἢ καὶ θέλοντες νὰ περιπατήσωσι τοὺς Σπαρτιάτας, ἔστελλαν τὸν Τυρταῖον, ἀνδρα καταφρονημένον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ ἐπάγγελμα εἶχε νὰ διδάσκῃ κοινὰ γράμματα, ἥτοι χωλὸς τὸν πόδα, καὶ περιπλέον, ἐδεν πιστεύσωμεν τὴν ιστορίαν, ἔχώλαινεν ἀκόμη καὶ τὸν νοῦν.

Οὔτε ἡ χωλότης τοῦ ποδός, οὔτε τῆς γραμματοδιδασκαλίας τὸ ἐπάγγελμα ισχύουν νὰ κάμωσι καταφρονητὸν τὸν ἀνάξιον καταφρονήσεως. Ἡ περὶ τῆς βλάβης τοῦ νοῦ ὑπόληψις πιθανῶς, ἐγεννήθη ἀπὸ φυσικὴν τοῦ Τυρταίου ἀστειότητα, ὑπερβαίνουσαν ἵσως κακποτε τὰ δρια τῆς ἀστειότητος, ἢ, ἔτι πιθανώτερον, ἀπὸ τὴν συγήθη τῶν Ἀθηναίων ἐλαφρίαν εἰς πολλὰς περὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων κρίσεις τῶν. Εάν, ὡς συμφώνως μαρτυροῦσιν οἱ ιστορικοί, χωρὶς τὴν στρατηγίαν καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Τυρταίου οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ήθελαν κατατροπώσῃ τοὺς Μεσσηνίους, ἥτοι βέβαιως ὁ Τυρταῖος καὶ στρατηγὸς ἔμπειρος καὶ ποιητὴς ἐπιδεξιός, διότι ἔδειξεν, διὰ πολὺ πλειότερον αὐτοῦ τρελλοὶ ἦσαν ὅσοι τὸν ὑπελάμβανον τρελλόν.

Τοιαύτη κλῆν δὲν ἥτο ἡ περὶ αὐτοῦ ὑπόληψις τῶν Λακεδαιμονίων. Αὐτοὶ ως μέγαν αὐτῶν εὑρεγέτην τὸν ἐπολιτογράφονταν καὶ τὰ ποιήματά του νόμουν ἔθηκαν νὰ τραχγράψωνται καθεξῆς εἰς ὅλους τοὺς πολέμους, εἰς αὐτὴν τοῦ βασιλέως τὴν σκηνὴν.

Ο μακρὸς κατὰ τῶν Μεσσηνίων πόλεμος ἐγένενησεν (ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς δοιας ταράσσονταν τὴν ἡσυχίαν τῶν ἄλλων) εἰς αὐτὴν τὴν Σπάρτην ταραχὰς καὶ στάσεις, αἱ ὄποιαι ἡθελον ἀφαίση τοὺς Σπαρτιάτας, ἀν ὁ Τυρταῖος παρὼν δὲν διέλυε τὰς διαφορὰς των, καὶ δὲν διώρθωντε τοὺς νόμους των. Τόσων πραγμάτων γνώσεις εἰς κερδὴν τρελλοῦ ἀγθρώπου!

Αλλ', ἐγ ἥτο στολισμένος μὲ τόσα προτερήματα ὁ Τυρταῖος, ἀρα εἶχε καὶ τὴν βασιλίσσαν τῶν ἀρετῶν, δικαιοσύνην;

"Οχι; βέβαια. "Οστις στρατηγεὶ ληστάς, τί ἀλλο γίνεται παρὰ ἀρ-

χιληστής; Καὶ δεῖται μεταχειρίζεται τὴν ποίησιν νὰ παροξύνῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀδίκους φόνους, τ! ἄλλο κάμνει παρὰ νὰ κατασχύνῃ τὰς Μούσας, τῶν ὁποίων τὰ δώρα, δέσποιν δὲν συνεργάσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, γίνονται ἀξιώτερα καταρροήσεως παρὰ τὴν παγκτελῆ ἀπαιδευσίαν;

Ἐπιθυμεῖς νὰ πληροφορηθῆς τι διαφέρει ὁ ἀδικος ἀπὸ τὸν δίκαιον ἀνδρα; Παράβαλε τὸν Τυρταῖον μὲ τὸν Ἐπαμεινῶνδα; Ἡ στρατηγία τοῦ Τυρταίου καὶ τὰ ποιήματα ἔγειναν αἰτια νὰ στερηθῶσι τελευταῖον καὶ τὴν πατρίδα τῶν οἱ ταλαίπωροι Μεσσηνίοι, ἀφοῦ ἔπαθαν ἄλλας μυρία κακά, ὃς ὅλιγωτερον φρικτὰ δσων ἡμεῖς ὑπέρσρμεν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους Τούρκους. Ὁ Ἐπαμεινῶνδας, στρατηγὸς τῶς Θηραίων, ἀνενάλεσε μετὰ τραχίσια ἔτη τοὺς Μεσσηνίους εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν πατρίδα, ἀφοῦ πρῶτον ἐταπείνωσε τὸ φρόνημα τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἄλλην ἀπολογίαν δὲν ἔχει τις θως νὰ προβάλῃ διὰ τὸν Τυρταῖον, πλὴν διτὶ ἔζη εἰς κακιόν, δὲτε οἱ πλειότεροι Ἐλλήνες, καὶ ἔξαρέτως οἱ Λάκωνες, ὅλην ἔννοιαν εἰχον τῶν ἔθνικῶν δικαίων διτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδικημένοι Μεσσηνίοι, ἐκδικούμενοι τοὺς ἔχθρους των, ἔξεπήδησαν πολλάκις τὰ δρια τῆς συγχωρημένης ἐκδικήσεως· δὲτε . . . ἄλλα τι τὰ πολλά; Εἴθε μὴν εἶχεν ἄλλην ἀπολογίαν παρὰ ταύτην ὁ Τυρταῖος! Εἴθε μὴν εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὴν δεκάτην ἔνατην ἑκατονταετηρίδα ἀνθρώποι ἀσυγκρίτως πλέον φωτισμένοι τοῦ Τυρταίου, οἱ δόποιοι εὔχονται νίκας εἰς τὸν ἀνθρωποφόρχον τύραννον τῆς Ἐλλάδος.

“Οπως ἂν εἴνε τὸ πολεμιστήριον ἀσμα τοῦ Τυρταίου¹ ἐκρίθη καὶ κρίνεται πολλὰ ώραῖον καὶ ἀν ἐμολύνθη ἀπὸ τὴν ἀδικίαν τῶν αὐλωδῶν τῆς Σπάρτης, εἰς τῶν σημεριῶν Σπαρτιατῶν καὶ διων τῶν Ἐλλήνων τὰ στόματα σήγαζεται. Ἐκείνων οἱ πόλεμοι ἦσαν ὁμογενῶν πρὸς ὑμογενεῖς πόλεμοι· ἡμεῖς πολεμοῦμεν ἔνον, ἄγριον, ἀσεβές καὶ φονικώτατον ἔθνος, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὸν προρανῆ κίνδυνον τοῦ τελείου μας ἀφανισμοῦ. Ἐκείνοι ἐπολέμουν διὰ νὰ κυριεύσωσιν ἀδικιας γῆν ἀδελφῶν καὶ γειτόνων· ἡμεῖς δὲν ἀδικοῦμεν κανένα, οὐδὲ κακενὸς κτήματα ἀρπάζομεν. Τὰ προγονικά μας ἀγαθὰ ζητοῦμεν ν ἀποσπάσωμεν ἀπὸ χειρας ληστῶν, ως ἱδιά μας νὰ τὰ οἰκονομῶμεν καὶ ως ἔξ ίδιων νὰ ἀπολαύμεν τοὺς καρπούς των. Απὸ τοὺς ἥδη ἐλευθερωμένους Ἐλληνας, τίς δὲν ἐκατάλαβε πόσον διαφέρει νὰ κυριεύῃ καθένας τὰ χωράφιά του παρὰ νὰ τὰ γεωργῷ

1 Τὸ «Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα», οὗ μετάφρασις εἴνε τὸ γνωστότατον: «Τι τιμὴ 's τὸ παλληκάρι, ὅταν πρῶτο 's τὴ φωτιά...

δι' ἀλλούς τὴν γυναικαν καὶ τὰ τέκνα του, παρὸν νὰ τὰ βλέπῃ καὶ θημέραν εἰς κίνδυνον νὰ μολυνθῶσιν ἀπὸ τὴν μιαρὰν θρησκείαν τῶν Μουσουλμάνων; εἰς ἔνα λήγον, νὰ κυβερνήσται ἀπὸ νόμους κυρωμένους μὲ τὴν ψῆφόν του, παρὰ νὰ σέβηται ὡς νόμους τὰ δεσποτικὰ θελήματα, ὅχι μόνον αὐτοῦ τοῦ τυράννου, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐτελεστέρων αὐτοῦ ἀνδρασπόδων; Κατὰ τοιούτων τυράννων τὸ πολεμιστήριον ἀσμα τοῦ Τυρταίου γίνεται ὑμνος τῆς Ἐλευθερίας ἱερὸς καὶ ἄγιος. Καὶ ὡς τοιοῦτον, φίλοι ὁμογενεῖς, σᾶς τὸν προσφέρω, ὅχι μόνον εἰς τοὺς πολέμους νὰ τὸν φέλλετε, ἀλλὰ καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν Ἐλληνικῶν σχολείων νὰ παραγγείλετε νὰ τὸν παρχθείδωσιν ὡς μάθημα εἰς τὰ τέκνα σας. Τίποτε δὲν ἐκπτορθώσατε ἀφίγοντες κληρονομίαν εἰς αὐτὰ τὴν πατρικὴν γῆν ἐλευθέραν ἀπὸ τυράννους, ἀν δὲν φροντίσετε νὰ ουτεύσοτε εἰς τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς μῆσος ἀσπονδὸν κατὰ πάσης ἀδικίας. Ματαίως ἐλευθερώσατε τοὺς ὄφικαλμούς των ἀπὸ τὴν φρικώδη θέαν τῶν Τούρκων, ἀν δὲν τὰ ἐδίδαξατε νηπιόθεν νὰ φρίτωσι, καὶ ν' ἀποστρέψωνται ὅχι μόνον τοὺς Τούρκους τοῦ Μωάμεθ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπαγγελματίους τὴν θρησκείαν τοῦ Εὐζυγελίου Τούρκους, ἐὰν κατὰ δυστυχίαν φάνται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τοιούτοις Τούρκοις.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ.

ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Κύλα, τῆς Σπάρτης ποταμέ ! τὰ ρεύματά σου κύλα
εἰς τὸν ἀφρόν σου τὰ ωχρὰ καὶ μαραμένα φύλλα
τοῦ κρύου φθινοπώρου
μὲ σιωπὴν ἀκολουθοῦν τὸ βροντερόν σου κῦμα,
καθὼς αὐτά, σ' ἀκολουθῶ σιωπλός, μὲ βῆμα
θρηνοῦντος ὄδοιπόρου.

Ποῦ εἶν', Εὔρωτα ! οἱ καιδοὶ ἐκεῖν' οἱ δοξασμένοι,
ὡς κύκνος ὅταν ἔπαιζεν ἢ θαυμαστὴν Ἐλένην
ἢ τὰ κρύσταλλα νερά σου ;
Καὶ μὲ τὸν Ἀγνοίλαον δῆρως ὁ Θηβαῖος
ὅπόταν ἥγωνίζετο ἀκούραστος, δρομαῖος,
ώσταν τὰ ρεύματά σου ;

Ἡχὼ ἀρχαία δὲν λαλεῖ τὴν σύμερον κάμμια
κατήφεια καὶ σιωπὴ καὶ θλῖψις κ' ἔρημία
τὴν ὄχθην σου κατέχει·
καὶ ἄλλο δὲν ἀκούεται παρὰ τῶν καλαμώνων
ὅ συριγμὸς . . . καὶ ἡ βοὴ τοῦ κύματός σου μόνον,
ὅπου βροντᾶ καὶ τρέχει.

Νὰ τοῦ Λυκούργου ἡ πατρίς, ἡ γῆ τῶν ἀθανάτων,
ἡ γῆ μεγάλων πράξεων, μεγάλων ὄνομάτων!
— τῆς Πελοποννήσου
βασίλισσα! Ω Σπάρτη μου! . . . Σ' ἀσπάζομαι μὲ σέβας,
κ' ἐγγίζουσα τοῦς πόδας μου μὲ πυρρολεῖ τὰς φλέβας
ἡ γηραλέα γῆ σου.

Θρηνώδης θέα! . . . σκέλεθρον τῆς γῆς ἡ πρώτη χώρα,
καὶ εἰς τὸ κενοτάφιον τοῦ Λεωνίδα τώρα
μανδρίζονται οἱ βρεῖς!
Τοῦ Κλεομένους σπήλαιον ἡ ἀχυρών ὁ οἶκος,
καὶ τὰ θηρία κατοικοῦν, ἡ λέαινα ὁ λύκος,
ὅπου οἱ πρῶτοι νόει!

Ποῦ εἶνε, Σπάρτη παλαιά, ποῦ εἶν' ὁ Λεωνίδας,
ὅ μέγας Ἀγνούλαος, ὁ ἀτρομός Βρασίδας;

Καὶ εἶδα τὰ ἐρείπια τῆς Σπάρτης νὰ κινῶνται,
κ' ἐγγύς μου Σπάρτιάτισσαι σκιάι· νὰ σιυπλανῶνται,
καὶ νὰ συμψιθυρίζουν,
παρόμοιαι μὲ κορυφὰς κυπαρισσίους μαύρας,
ὅπόταν κλονιζόμεναι ἀπὸ ζεφύρων αὔρας.
κινῶνται καὶ συρίζουν.

Καὶ μία σκιά, σιρατηγὸν τῆς Σπάρτης παριστῶσα,
μεγάλη, λευκογένειος κ' εἰς δόρυ ἀκουμβῶσα,
καὶ μὲ λευκὸν χιτῶνα,
εἰς πέτραν τάθου κάθησε, πυκνόλευκος, βαρεῖα,
ώς ὅταν αὐτὴν κάθηται μὲ πάχνην παρομοίᾳ
ἐπάνω 'ε τὴν χιόνα.

Καὶ εἶπε·

»Ἐθνος κίνεν ἀποθανὸν 'ε τὴν γῆν δὲν ἀνεστήθη,
»ἀπέθανε δὲ οὐ 'Ελλάς καὶ πάλιν ἐγεννήθη,
»καὶ ποιτὰ μεγάλοι
»καὶ ρύτορες καὶ συγγραφεῖς. ὡς πρῶτον, θὰ φανῶσι
»κι' ὡς πρώτην οἱ λαοὶ τῆς γῆς θὰ τὴν χειροκροτῶσι,
»ὡς πρώτην εἰς τὰ κάλλη.

—
»Χαρὰ καὶ δόξα, "Ελληνες! Ἐγείνετ' ἔθνος πάλιν.
»τὰ τέκνα σας γεννώμενα εἰς ἐποχὴν μεγάλην.
»θὰ γείνουν καὶ μεγάλα.
»Ἐλευθερίας ἥλιος θὰ τὰ θερμαίνῃ βρέφη,
»καὶ βρέφη 'ε τῶν μυτέρων των τὰ στήθη θὰ τὰ τρέφῃ,
»Ἐλευθερίας γάλα.

—
»Ω "Ελληνες, ἐλεύθεροι καὶ δχι δοῦλοι πλέον,
»φαιδροὶ θ' ἀναγινώσκετε τοὺς στίχους τῶν Τυρταίων,
»τοὺς λόγους τῶν Πλατώνων.
»δὲν θὰ λυπῆσθε 'ε τὸ ἔξης, δὲν θὰ ἐρυθριᾶτε,
»τὴν γῆν σας δταν σκάπτοντες ἀγάλματ' ἀπαντᾶτε
»καὶ μνήματα προγόνων.

—
»Ἐφθάσατε τῶν παλαιῶν 'ε τὰς μάχας τὴν ἀνδρείαν,
»θὰ φθάσετε τοὺς παλαιοὺς καιροὺς κ' εἰς τὴν παιδείαν
»Ἐφέρετε 'ε τὴν γῆν σας
τοῦ Μιλτιάδου τοὺς καιροὺς καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους
»τοὺς φωτισμένους φέρετε καιροὺς τοῦ Περικλέους
»κ' τὴν ἀναγέννησίν σας.

—
»Ως πότε πάθη κ' ἔριδες! ὡς μόνη ἄγιλλά σας
»εἰς τὸ ἔξης οὐ ἔθνικὴ ἄς γείνῃ εὔκλειά σας.
»κι' ὡς μόνους σας ἀγῶνας,
»τοὺς ἔθνικούς σας ἔχετε, καθ' οὓς ἐλαίας κλάδος
»ἐκάλει 'ε τὰ Ὀλύμπια τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος
»τοὺς παλαιοὺς αἰῶνας.

—
»Ἐλλάς! τὸ μέλλον σου λαυπρόν· τὸ πάλαι σπαραγμένη,
»διχονοοῦσα κ' εἰς πολλὰ βασίλεια σχισμένη,

έστια ἡσι φωτῶν!

»τὶ θέλεις πράξην σύμφωνος, καὶ ὑπὸ βασιλέα
· βαδίζουσα μὲ βόνατα σοφά, γιγαντιαῖα.

«Ἐς τὸ κλέος σου τὸ πρῶτον;»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΝ ΤΡΙΚΥΜΙΑ;

Ποτὲ δὲν οὐκώθη περισσότεροι, ἡ φήμη καὶ ἡ δόξα τοῦ Νικολάου παρὰ δταν ἡ ἀγρία θάλασσα καὶ τὸ θυμωμένον ἐκεῖνον θηρίον εἰς τοὺς πόδες τοῦ ἀγίου ἐτηπεινώθη, καὶ δταν πρᾶπον καὶ ἡμερον ἐφίλησε τὸ ξύλον, ὅπου πρότερον ἔχασε νὰ βουφήσῃ μὲ τόσα στόματα, δσα εἰς κάθε κύμα ἀνοίγει βαθύστους βάραθρα. "Ἐπλεεν ὁ Νικόλαος καὶ μὲ ἄρμενα ἀπλωμένα καὶ ἀπὸ γλυκόν ἀνεμον φουσκωμένα γλήγορος ἔτρεγε εἰς τὴν πόλιν τῶν Ιεροσολύμων διὰ νὰ προσκυνήσῃ εὔσεβῆς τὸν τάφον εἰς τὸν ὅποιον ἐτάφη ἡ ζωή... Ἡτο γαληνόμορφος ὁ οὐρανός ἐγέλα ἀνέφελος ὁ ἀέρας, ἔπνεε πρᾶπος καὶ φιλικὸς ὁ Ζεφύρος, κύμα δὲν ἔρουσκωνεν, ἀηρὸς δὲν ἐφαίνετο καὶ τὸ πέλαγος δλον ταπεινὸν ἔδειχνε τὴν εὐλάθειαν, ὅποιο ἐφερνε πρὸς τὸν "Ἄγιον" καὶ ἀν κάμμιση φορὰν ὀλίγον φουσκωμένον ὑπερηφανεύετο, τὸ ἔκανε, μόνον διότι ἔβάστα εἰς τοὺς ἀμούς τοιοῦτον ἥρωα. Ἀμμὴ ἐν ἡτον ἡσυχίᾳ εἰς τὴν θάλασσαν, θόρυβος καὶ ταραχὴ ἡτον κάτω εἰς τὸν ἄδην, καὶ ἀν ἔπαιζαν τριγύρου εἰς ἔνα ξύλον τὰ κύματα, ςφιζαν εἰς τὰ κάτω σπήλαια οἱ δάμιονες καὶ οἱ σατανικοὶ Κύκλωπες, ὅποιο εἰς ἐκείνην τὴν ἀδύσσον κατοικοῦσι. «Καὶ τὶ θέλομεν κάμη», ἔλεγεν ὁ Ἐωσφόρος, τὶ ἀποφασίζομεν, ὃ σύντροφοι; Ἄφινομεν τὸν Νικόλαον νὰ πλεύσῃ μὲ εύτυχίαν, καὶ ὑγιῆς νὰ φθάσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ιδίας του ἐπιθυμίας καὶ πόλεως τῶν Ιεροσολύμων; Ἀμμὴ δὲν βλέπετε μὲ πόσαις ἀρεταῖς θέλει γυρίσῃ ἀπέκει πλούσιος καὶ στολισμένος; Θέλω νὰ χάσῃ εἰς τὸν δρόμον τὴν στράταν, χωρὶς ἐλπίδα νὰ φθάσῃ εἰς ἄλλον λιμένα, παρὰ εἰς τὸ ναυάγιον καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν· εἰς κάθε ρεῖθρον θέλω ἀνοίξῃ βάραθρο, ἀμμὴ τόσον βαθεζέ, ὅποιο νὰ πίπτουν δλοι μέση μόνον ἀπὸ τὴν ζάλην, καὶ εἰς τὰ νέφη θέλω πλάση βρον ταῖς, ἀστραπαῖς καὶ βροχὴν τόσην, ὅποιο νὰ συνθέσω ἄλλην μίαν θάλασσαν διὰ νὰ τὸν βυθίσουν, ἀν δὲν εἶνε ἀρκετὴ ἡ μία, καὶ καὶ αἰδύο ἀντάξια.

"Ἔτοι ωμίλησεν ὁ Ἐωσφόρος, πνέων καπνούς καὶ φλόγας ἀπὸ

τὸ στόμα, καὶ εὐθὺς μαρτίζεται ὁ ἀέρας μὲ τὰ σκότη ὅλα τοῦ ἄδου, τὰ ὄποια, ἀρπάζοντας τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον, σκεπάζοντας τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν μὲ ἔνα ὅλο μεσάνυκτον. Συμμαχώνονται μαῦρα καὶ πυκνούνθετα νέφη, τῶν ὄποιων τὰ σπλάγχνα ξεσχίζοντας ἡ ἀστραπαὶς καὶ τὰ ἀστροπελέκια, τυφλώνουν τὰ ὅμματα τοῦ καθενὸς μὲ τὴν λάμψιν, καὶ μὲ τὸν κτύπον φοβερίζουν κάθε ἀνδρειωμένην καρδίαν, ὡσὰν ὄποι τοῦτα, μαγεμέναις σαῖταις τοῦ θανάτου, πληγώνονταις ἀλλάξουν εἰς στάκτην ὅλον τὸν ἀνθρωπὸν. Πίπτουσι βροχαῖς, ἀρκεταῖς νὰ πνιξουν ἔνα κόσμον, ὅχι νὰ βυθίσουν ἔνα καράβιον, ἡ ὄποιαις ἀνάμεσα εἰς τόσην βροντὴν καὶ εἰς τόσην λάμψιν παγώνονταις ἀπὸ τὸν φόβον ἕρθανται χαμαὶ χιόνι ἡ καὶ χάλαζα φυσοῦσι ἀπὸ κάθε τόπον οἱ ἄγριοι ἄνεμοι, ὅλοι συναλλήλως ἔχθροι καὶ ἐνάντιοι, καὶ εἰς τοῦτο μόνον φίλοι καὶ ἐνώμένοι, νὰ καταποντίσουν καὶ νὰ ρίξουν εἰς τὰ βάθη τὸ ξύλον. Φουσκώνει τέλος ἡ θάλασσα, καὶ φουσκωμένη θυμῷ νεται, ἀφρίζει ἀπὸ τὸν θυμόν, καὶ ἀφρίζονται ὑψώνει γιγάντεια κύματα. Μὲ τοῦτα, ὡς μὲ πολεμικαὶ μηχαναῖς, πολεμᾷ τὸ πλεούμενον, τὸ κτυπῆ, τὸ δέρνει, τὸ ὑψώνει εἰς τοὺς ἀστέρας, τὸ καταιθάζει εἰς τὸν ἄδην, τὸ στρηφογυρίζει χάσκονταις πάντα καὶ ἀνοίγονταις χίλια βάραθρα διὰ νὰ τὸ ρουφήσῃ. "Ηκουες τότε νὰ κατακυπρᾶσι συναλλήλως τὰ κατάρτια: ἔθλεπες νὰ ξεσχίζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τὰ ἄφρενα καὶ βρεμμένα μὲ τοὺς ἀφροὺς τῆς ἄγριεμμένης θαλάσσης. νὰ κλαίουσι τὴν κοινὴν δυστυχίαν, κομμέναις ταῖς γούμεναις, χαίμέναις ταῖς ἀγκυραῖς. Τούτους νὰ πίνουσι καὶ νὰ ζερνοῦσι τὰ κύματα, ἐκείνους χαμαὶ ἐρριμένους καὶ νὰ μεθύουσιν ἀπὸ τὴν ζάλην, ἀλλούς μὲ στεναγμούς καὶ μὲ δάκρυα νὰ παρακαλοῦσι: βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διότι ὁ ὄδρος τῶν εἶχε δέση τὴν γλῶσσαν καὶ τῶν εἴχεν ἀρπάση ὅλότελα τὴν φωνὴν, καὶ τοὺς ναύτας νὰ τρέμουν τόσον εἰς τὴν καρδίαν, σόγον εἰς τοὺς πόδας, καὶ νὰ φέρουν εἰς τὸ πρόσωπον ζωγραφισμένον τὸν θάνατον.

Μόνον ὁ Νικόλαος, διὰ τὸν ὄποιον ἐγίνετο τόση ταραχὴ εἰς τὰ στοιχεῖα ἀνάμεσα εἰς τόσους φόβους καὶ τρόμους ἔστεκεν ἀτρομος καὶ χωρὶς φόβον, διότι ἀρματωμένος μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν, ἐγέλα τὴν δύναμιν ὅλην τοῦ ἄδου, τὸν ὄποιον διὰ νὰ συγχύσῃ καὶ περισσότερον ὁ "Ἄγιος σηκώνει ταπεινῶς τὰς γείρας καὶ κάνει ὀλίγην ἐνθερμούν προσευχὴν, καὶ μὲ τούτην ὁδὸν μὲ οὐράνιον μαργεῖαν (Ὤ, παράδοξον καὶ φρικτὸν θαῦμα) τοῦ ἀφανίζει τὰ σκότη, τοῦ σκορπίζει τὰ νέφη, τοῦ σβύνει ταῖς ἀστραπαῖς καὶ μεταμερώνει εἰς γαλήνην τὴν τρικυμίαν, εἰς ἡσυχίαν τὴν ταραχὴν, εἰς γλυκεῖαν αὔραν τὸν σκληρὸν ἀνεμον. σιωπῶσι τὰ στοιχεῖα, παύουν τὰ κύματα, πνέουσι ζέφυρον, λάμπουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀστέρες, σφουγγίζει καθένας τὰ δάκρυα,

ξυπνάζει ὁ Κλλος ἀπὸ τὴν ζάλην, καὶ τὸ ἀπελπισμένον καράδιον φθάνει σῶν καὶ ὑγέιεις εἰς τὸν λιμένα νικηφόρον δύο μεγάλων θηρίων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἐωσφόρου.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΚΟΥΦΟΣ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

Ο βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπεβίωσε κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Συρίαν στρατείαν τῷ 1143, ἐκ πληγῆς ἣν ἔλαβεν ἐν κυνηγεσίᾳ περὶ τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος. Ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν οἱ μὲν δύο πρῶτοι είχον προσκοθήνη, ἐκ δὲ τῶν δύο λοιπῶν παρηκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν στρατείαν ἐκείνην μόνος ὁ νεώτατος Μανουὴλ. Ο τούτου πρεσβύτερος Ἰσακίος εἶχε μείνην εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὰ ἀνέκαθεν εἰθισμένα ὁ θρόνος ἀνῆκεν εἰς αὐτὸν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, δυτικές ἐγγῷριζε τὴν λαμπροτάτην τοῦ νεωτέρου ἀγδρείαν, ἡς οὗτος εἶχε δώσῃ ἐπιφυκῆς δείγματα προσφέτως κατὰ τῶν Τούρκων, ἐνόμισεν αὐτὸν ἐπιτηδειότερον νὰ πηδολιουχήσῃ τὸ κράτος ἐντὸς τῶν δυσχερῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὅποιας εὑρίσκετο. Οθεν τὴν προτεραίαν τοῦ θανάτου, συγκαλεσας περὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ τοὺς ἀνωτάτους τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικούς, ἐξῆγησεν εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους δι': οὓς ἔξελέξατο τὸν Μανουὴλ ὡς διάδοχον, οἱ δὲ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν προθυμῶς βασιλέα. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ δικαιώματος προετιμήθη ὁ νέος οὗτος· Ο Μανουὴλ ὑπῆρξεν ὁ ἡρωϊκώτερος τῶν βασιλέων, δοὺς ἐκάθισκν ποτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ανεδείχθησαν μὲν καὶ ἄλλοι πολλοί, γενναῖοι, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτὸς ὁ πατήρ, αὐτὸς ὁ πάππος αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Μανουὴλ ἐπέζήτει τὸν πόλεμον ὡς τὸ μᾶλλον πρέπον τῇ βασιλείᾳ ἐναγκόλημα, καὶ ἐν πολέμῳ ἐπέζήτει τὸν κίνδυνον ὡς τὴν ἡδίστην τῶν τοῦ βίου περιπετειῶν, ὥστε φωτίαζε πολὺ τοὺς πολυθρυλήτους τότε ἵπποτας τῆς Δύσεως. τοὺς ὅποιους καὶ ἐριλοτιμήθη νὰ μιμηθῇ, παραδεξάμενος ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ τὸν βαρύν αὐτῶν ὄπλισμὸν, τὰς μεγάλας ἀσπίδας, τὰς μακρὰς λόγγας· ἰδίως δὲ αὐτὸς ὑπόδειγμα γενόμενος τοῖς ὑπηκόοις τῶν στρατιωτικῶν προτερημάτων, τὰ ὅποια ἐπρεπε νὰ ἀποκτήσωσιν, ἵνα ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκείνους. Καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν τούλαχιστον ὑπερέβαλε βεβαίως πάντας τοὺς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συναγωνιστάς. Η δύναμις καὶ ἐμπειρία αὐτοῦ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων ἦτο τοσαύτη, ὥστε ὁ Ραιμούνδος τῆς Ἀντιοχείας, τὸν ὅποιον ὁ

Κίνναμος λέγει: «Ζώδρα ισχύει καὶ ρώμη κατὰ τοὺς θρυλουμένους ἔκει νους Ἡρκαλεῖς», δὲν ἡδυνήθη νὰ μεταχειρισθῇ τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ βασιλέως τῶν Ἐλλήνων. Συμμετασχών ποτε περιφήμου τινὸς ἵπποτικοῦ ἀγῶνος, πρεστάθη εἰς τὸ στάδιον ἐπὶ ἴππου πυρώδους, καὶ κατέβαλε διὰ μιᾶς δύο Ἰταλοὺς νομιζομένους ὡς τοὺς ρώμαλεω τέρους τῶν ἵπποτῶν.¹ Άλλοτε πάλιν. Καθίσας ἐνέδραν ἐντὸς δάσους, προκήλασεν αὐτὸς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, προκολουθούμενος ὑπὸ δύο καὶ μόνων ἀνθρώπων, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσακίου καὶ τοῦ πιστοῦ δρομεστίνου τοῦ Ἀξούχη. Οἱ Μανουὴλ μετὰ τῶν δύο τούτων συντρόφων ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ὄντωνατίδεκα Τούρκους ἱππεῖς καὶ τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγήν· ἀλλ᾽ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχθρῶν αὐξάνει· οἱ σταλέντες εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ προέρχονται νωθρῶς ὥπασοῦν, ὁ δὲ Μανουὴλ μηδεμίαν λαβὼν πληγὴν, διεξῆλασε σῶσις ἀγὰ μέσον πεντακοσίων Τούρκων ἵππεων. Ολιγάτερον παρέδοξον δὲν εἶναι καὶ τὸ ἐπόμενον γεγονός, τὸ ὅποιον συνέβη ἐν τῷ κατὰ τῶν Οὐγγρῶν πολέμῳ. Ἐν τῷ μέσῳ μάχης τινὸς ἀγανακτήσας διὰ τὴν ὀλίγην τοῦ στρατοῦ προθυμίαν, ἀρπάζει τὴν σπουδαίαν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ φέροντος αὐτὴν ὑπαξιωματικοῦ, καὶ πρῶτος καὶ μόνος σχεδὸν διέρχεται τὴν γέφυραν, ἥτις ἀνεγράφει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ πόλεμον ἀναλαβὼν τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ καὶ διαβάς τὸν Σχύλον ποταμὸν, ἵνα συμπλακῇ πρὸς τοὺς φοιτεροὺς ἔκείνους ἀντιπάλους, διέταξε τὸν στόλαρχον τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ νυκτικῆς δυνάμεως νὰ θανατώσῃ πάντα φυγάδα προαιρούμενον ν' ἀνακάμψῃ εἰς τὴν ἐτέρον ὄχθην, ὅστις δὴ ποτε καὶ ἀν ἦτο· «καὶν αὐτὸς» προσέθηκε «ορχήσομαι βασιλεὺς ἐτερα τῶν παρόντων ἐλέμενος, ἀποπροσποιεῖσθαι σε τοὺς λόγους χρεών, ἢ μήν, μὴ οὔτω ποιῶν, τὸν αὐτένακ οὐκ ἐκφεύξει ἀνασκολοπισμόν¹». Λέγουσι δὲ δτὶ μίαν ἡμέραν ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ τεσσαράκοντα βαρβάρους καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον συρών τέσσαρας αἰχμαλωτούς Τούρκους, ἀνηρτημένους εἰς τοὺς κρίκους τοῦ ἐψιπάσου του. Η ζέσις του πρὸς τὰς μονομαχίας ἦτο ἀκετανότος, καὶ ἀείποτε ἐτρίπα διὰ τῆς λόγης ἢ διὰ τοῦ ξίφους ἕσχιζε τοὺς γιγαντῶδεις ἀντιπάλους. δοι ἐτόλμων νὰ ἀντιπαραταχθῶσιν εἰς τὸν στίβαρὸν αὐτοῦ βραχίονα.

Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

1 Καὶ ἀν ἐγώ αὖθις δι βασιλεὺς φανῶ ὅτι μετέδιλον γνώμην, ὁφεῖλεις σὸν νὰ μὴ δώσῃς ἀκρδαῖν εἰς τοὺς λόγους μου, ἀλλὰς δὲν θὰ διεφύγῃς τὸν ἄμεσον ἀνασκολοπισμόν.

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

A'

Συναυλία τις μὲ φθάνει, ἀρμονία γλυκυτάτη . . .
κεφαλὰς παιδίων βλέπω, βλέπω οἴκημα σχολείου . . .
Τῆς ἀμάξης σου τὸν δρόμον, ἀγαθέ μου φίλε κράτει·
ῶ, μαγεύει τὴν ψυχήν μου τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου!

Συναισθάνομαι βαθείας καὶ γλυκείας συγκινήσεις.
ὅταν βλέπω τὰ παιδία, τὰς πληθύας τοῦ σχολείου.
μὴ μαγεύομαι, διότι μὲν ἔρχονται αἱ ἀιαγνήσεις
τῆς μικρᾶς μου ἀλφαβήτου καὶ τοῦ ἀγνοτάτου βίου ;

Εἶν' αὐτὸν καὶ μόνον; "Οχι δου ἀν σᾶς διακρίνη.
ἀν, μικρά μου, μετὰ πόθους ἡ ψυχή μου σᾶς θωπεύνη,
εἰς χρυσῶν ἐλπίδων κόσμον, δόμον αὔτη ἐνθους κλίνει,
καὶ ιδοὺ ὑψῶν ἡ θέα διατί έγε μαγεύει.

B'

Μετ' ὀλίγους ἔτι χρόνους τὰ πτωχὰ αὐτὰ παιδία
εἰς τὸν δύσχηλον ἀγῶνα τῆς ζωῆς θ' ἀποδυθῶσι.
"Αλλα θέλει ἀμειλίχως ἀφανίσ' ἡ δυστυχία,
ἄλλα θέλει χρυσῷ μοῖρα καὶ νεότης στεφανώσῃ.

"Εάν σήμερον τὸ δάκος καὶ τὸ δάκρ' εἶνε στολὴ των,
ποῖος αὔριον γνωρίζει, ἐκ τοῦ κύκλου των ὁραῖος
μὴ φανῇ τις αἰφνῆς πόρως, στρατηγὸς τῶν ἀνικήτων,
δάφνη τοῦ μικροῦ χωρίου, τῆς Ἑλλάδος δὲν κλέος;

Ποῖος αὔριον γνωρίζει ἐκ τῆς χαροπῆς πληθύος
ἥτις σήμερον εὐφώνως ἀτακτεῖ, σκιρτᾷ, μανθάνει,
μὴ ἀν αἰφνῆς ἀνατείλῃ νοῦς διάφωτος καὶ θεῖος,
ἀστρον τῆς καλῆς Ἑλλάδος, χρυσοῦ μέλλοντος σκαπάνη!

Θάρρος, φίλοι μου· ὁ κόσμος εἶνε μοῖρα τῶν κρειττόνων
κ' ἥρχισαν πολλάκις οὗτοι τὴν ζωὴν των ρακενδύται
αὔριον οἱ ἄνδρες δόλοι κλίνουσι διὰ τὸν χρόνον,
κ' ἡ Πατέρες αὐτῆς ἡγέτας καλεῖ σᾶς· Ἐτοιμασθῆτε!

Ο Θεός γλυκὺς φρουρός της, ο Θεός νὰ εὔλογήσῃ τὴν καρδίαν, ητις ἥλθεν ως ἡγέτης τοῦ σχολείου, καὶ φωτίζει τὰ παιδία καὶ ως ὅρνις περιπτύσσει — Πῶς λατρεύει ἡ ψυχή μου τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου!

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Ν. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ.

Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

Ἡ σύναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἀνδρα, δεῖται παρὰ τὰλλα του προτερήματα, καυχάται καὶ δτι εἰς δλην τὴν νῆσον δὲν εὑρίσκεται παπᾶς νὰ ἀναγνώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ φαλητηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον τὸν συνεβίη νὰ πτανισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφαδρά, ὥστε νὰ σέρση τὴν λαμπάδα. "Οταν τὴν ζναψάν, συλλογίζομενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πνηδήσῃ φαλμὸν ὄλοκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηθες.

Δὲν ζεύρω ἀν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σχωπτικὰ παρωνύμια, ο Βολισσινός¹ ἐφημέριος ὄνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἡρεσκε τόσον εἰς τὸν παρανομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχάται πρὸς τούτους καὶ εἰς ἔξηκοντα τέσσαρά ταξείδια, καὶ φρντάζεται ἔσωτδν ως ἄλλον Ὄδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὄποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, δτι τὰ ἔκκμεν εἰς αὐτὰ τῆς νῆσου τὰ ἔξηκοντα τέσσαρα χωρία χωρίς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ γὰρ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὄποιας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξείδια πολυπειρίας, ἐπέρσεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν. "Ἄγγλος τις περιηγητής μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὄμηρου" εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάρια. Μόλις τάκουσεν ὁ Παπᾶς Τρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικός. — Ποίαν γλώσσαν λαλοῦσι: Τὴν ἀγγλικήν, τῷ ἀπερίθην, καὶ ἡ ἔκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρέσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὄδυσσέως ἡ

1. Ἐκ τῆς Βολισσοῦ, χωρίου τῆς Χίου.

λεφαλή, πώς τόσου νεαρά παιδάρια ήτο δυνατὸν νὰ λαλῶσι γλώσσαν εἰς αὐτὸν ἀγνωστὸν Δέν ἡξεύρω πλέον ποίαν γλώσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλῶν τὰ τέκνα. Εἴμαι βέβαιος δτι γελάς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ Τρέχα· ἀλλὰ τι ἥθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἦκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους; — Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρά νὰ μιλοῦν ἐγγέλεικα!

Γέλα, φίλε, δόσον θέλης, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπᾶ Τρέχαν. Ναί! σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ως τὸ λέγω. Μ' δόην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν εἰμπορεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ιερεύς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοήθεισαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει. ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχήν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας καὶ διὰ νὰ ἀναπληρωσῇ διὰ τοῦτο εἴναι τοῦτον τοῦ εἰς αὐτὸν, ἐπειμψε τὸν νιόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἐλληνικὴν γλώσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὄποιαν ἐδοκίμασε χαράν διὰ τὴν ἔμαθεν διὰ τοῦ Ὀμηροῦ διέτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ διὰ ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ τὴν Χριστοῦ. Άν τοῦ Χριστιανός. Αδύνατον ἡτο, τοῦ εἶπα, ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἐνεσκοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ.

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; Ὁ Θεὸς εἶραι καλὸς πατέρας· πιέσου δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀραιγγέλλει τὸ στερέωμα. Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόςι οχνερὰ ὁ φιλάνθρωπος Παπᾶς, διὰ τοῦ Θεοῦ δὲν θέλει καταδικάσει τὸν Όμηρον, διότι ἐγενήθη τόσον ἀρχήτερα τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμέγω ἀπὸ τὴν ἀγγίνοιάν σου τὴν ἔζήγησιν. Ποίκιλη, εἰπέ με, συγγένειαν ἔχει τοῦ Όμηρου ἡ ποίησις μὲ τὴν θαυμαζομένην ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ποίησιν τοῦ Κόσμου;

Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλεις καθημέραν, προσαρμόζων τοῦ φαλτηρίου ῥῆτα εἰς πραγμάτων περιστάσεις διουν ὁ ίδιος μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογήν.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἀν τυπόνεται γρήγορα ὁ Όμηρος. Αὗτοι ἦκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἐπειτα καὶ τῆς διαπάνης τοῦ τύπου. — Διὰ τὴν σύνταξιν μὲ εἶπε, δὲν εἴμαι καλὸς νὰ κρίνω· τῆς διαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὔκολωτατον. — Πᾶς, δέσποτά μου; — Ἐχομεν ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιε-

ρεις, τοὺς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος μήτε ζῆλος ὑπέρ τῆς παιδείας τοῦ "Εθνους." Ἀν ὁ ἀείμνηστος τῆς Θεοσαλονίκης ἀρχιερεὺς Εὐστάθιος ἐδαπάνησεν, ώς μὲ λέγεις, χρήματα πολλὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ δὴν αὐτοῦ τὴν ζωὴν νὰ ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρειαζομένας εἰς τὸν "Ομηρον ἔξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον, δτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἄγιον,... τὸν ἄγιον,... (ἀπαριθμήσας ὅκτω ἦ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ γνωρίσει χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δειξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν ιερότητά των.

— Πολλούς, ἀπεκριθῆν, ἀπ' ὅσους ὀνομάσεις ἔγνωρισα προσωπικῶς, ἀληθῶς ἔνδρας ἱεροὺς καὶ σεβασμίους, οὐδὲ ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τῷρας δ, τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὅλην μου ζωὴν. Ἡ θέλεις δέσποτα μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατάσταθῶ φυμοζήτης; — 'Αλλ' ἔχει εἰς τοῦτο μὲ λέγει ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις ἐλπίζω, ἀποστραφῆ τὴν ἴδιαν μου βοήθειαν.» Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὄποιαν αὐτὸς ἔπαθεν ἔκπληξιν δταν ἥκουσε τοῦ ἄγγελου τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ 'Ομηρού πολλὰ ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἐπρεπέ τις νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἔκπληξιν μου, μὲ προθάλλει ὁ καλὸς οὗτος Παπᾶς δύο γρόσια. «Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα, ταῦτα μόνα ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλειότερα ἀν εἴχα, πλειότερα μετὰ χαρᾶς ἥθελά τοι δώσει, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ συμπατριώτου μηδῶν 'Ομηρού ἡ ποίησις, τὸν ὄποιον ἐπεθύμουν νὰ ἡξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀγαγγέλλει τὸ στερέωμα.» Μαντεύω τῷρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ μάθης πῶς ἐφέρθην εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφοράν τοῦ καλοῦ Παπᾶ· τὴν ἔλαβα ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσμένους τοὺς ὄφθαλμους τὴν πλούσιαν τοῦ πενηντοῦ χειρά, ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἔκαιρον παρατησιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχήν, ἀλλὰ δτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ 'Ομηρού βολισσικὴν ἔκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κοπούς της, καὶ ἀπὸ τὴν πτωγὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς ἔκδοσεως.

"Ακούσει ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κατοικοὶ τοῦ χωρίου εἶναι τόσον ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, ὡστε ἡ πολλὰ μικρά των ἔκκλησίσις ἡμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μὲ δὴν τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεστῶτας οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν. 'Εκοι-

νώνησαν¹ τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον. καὶ οὗτος τοὺς ἑσυμ-
βούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειαζόμενην δαπάνην, διὰ νὰ
τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον. Άφοῦ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀρ-
γύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος Παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν μετὰ τὴν ἀπο-
λυτινή τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ
εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν.
Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε διτὶ δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμί-
σωμεν. Άπο σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ήξεύρουν μήτε νὰ ἀναγινώ-
σκωσι μήτε νὰ γράφωσι πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν
Θεὸν ἡθέλαμεν πρᾶξει, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια,
διὰ νὰ πληρώνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀνα-
γνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελ-
φούς μας, δισων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτελεσματική ἀργίας, καὶ μὲ τοῦ-
τον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ διηγόδος διτὶ μόνοι ἡμεῖς
εἰς δληγή τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψωμοζητίαν». Τί λέγεται εἰς τοῦτο,
φίλε;

Δέν σὲ φαίνεται ὁ ταπεινὸς ιερεὺς τῆς Βολισσοῦ φρονιμώτερος καὶ
θεοτελέστερος τοῦ αὐτοκράτορος Πουστινιανοῦ, διστις ἔκοψε τὰ σιτη-
ρέσια τῶν διδάσκαλων, διὰ νὰ οἰκοδομῇ λαμπρὰς ἐκκλησίας;

Αφίνω ἀλλα πολλὰ καὶ θυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ιερέως τοῖτο
δείγματα καὶ ἀρκοῦματι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὄπιον φαίνεται ἀσυγχώ-
ρητον νὰ σιωπήσω. Ἡκουσεν διτὶ ιερεὺς τις εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς
γλώσσης περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ ἔμβῃ εἰς καμπίνην ἐκκλη-
σίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπᾶς Τρέχας; Τρέχει πρὸς
αὐτὸν νὰ τῷ προβάλῃ νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βο-
λισσοῦ. Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαιπωροὶ Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς
αὐτοὺς μέγχα δυστύχημα τοῦτο, κ' ἔτρεξαν ἀνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δά-
κρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸν ἔμποδίσω. Αφίνω σε φίλε νὰ στο-
χασθῆς πόσην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἔμε τὸν μεσίτην τὸ κίνημα
τοῦτο τοῦ ιερέως, καὶ μάλιστα δταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφά-
σισε νὰ παραιτηῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβε τοιαύτην ἀπόκρισιν.—
Ἐγώ, τέκνον, εἰμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς
τόπον μου ἐφημέριον, εἰμαι βέβαιος διτὶ εἶναι ἐπιτηδείστερος παρ'
ἔμε νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων
χωρικῶν». Εἰς τοιαύτην γενναῖαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ;
Συνέκλαυσα κ' ἔγω μὲ τοὺς Βολισσινοὺς καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς
ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ιερέως, τὴν ὄποιαν καὶ
ἡθέλαμεν πάθεις, ἐδώ οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόσθιαν νὰ

1 Ἀνεκοίνωσαν.

λαβωσι τὸν λόγιον ιερέα εἰς ἐφημερίουν, καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἴδιον μας

Τοῦ θαυμαστοῦ ἡμῶν Παπᾶ τὸ ἔργον τοῦτο, δὲν τὸ κρίνεις, φίλε, ως ἐγώ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Τοιοῦτος εἶνε, φίλε, ως σὲ τὸν περιγράφω ὁ ἀπλούσταχτος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημερίος τῆς Βολισσοῦ. Εἶνος σχεδὸν μῆνες δεκαπέντε οποῦ κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὴν ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλην του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα, παρὰ τὴν ἀμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἀλλὰ ἐλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀμα ἔμεθεν δις μήτ' ὁ "Ομηρος, μήτ' ὁ Εὔσταθος δὲν ἐγνώρισαν τὴν σκόνιν ταύτην, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν ἀφήσῃ καὶ ὀλότελα, ἀφοῦ τὸν ἐσυνέθη τὸ ὄποιον μέλλω νὰ διηγηθῶ ἀστεῖον ἢ μᾶλλον ἀτοπον καὶ ἀκαιρον εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Γνωρίζεις τὸ ἀνάστημα τοῦ σώματός μου δις δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ὑπερβολικά μικρά ὅμως ὡς καλός οὗτος ιερεύς, ἀν τὸν παραβάλης πρὸς ἐμέ, εἶναι πυγμαῖος, ωστε καὶ μὲ δίδει πολλάκις ἀφορμὴν νὰ παρῳδῶ εἰς αὐτὸν τὸ κωμικόν.

Μικρός γε μῆκος οὗτος ἀλλ' ἀπαν καλόν.

Μιαν τῶν Κυριεκῶν εἰς τὴν ἀπόλυτην τῆς λειτουργίας, ἐπλησίασα εἰς αὐτὸν νὰ λάβω, ως οἱ ἄλλοι, τὸ ἀντίδωρον· καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀνιστήτα τῶν σωμάτων ἡτον ἀνάγκη νὰ σκύψω ἔπεσεν ἀπὸ τὸν κόλπον μου ἡ κατάρατος ταμβακοθήκη, καὶ ἐφέρετο ως ἄλλος δισκος εἰς αὐτὸν τοῦ ἀντιδώρου τὸν δίσκον. Μόλις τὴν ἐνόησε κυλιομένην ὁ εὐλογημένος Παπᾶς Τρέχας, καὶ κινούμενος αὐτομάτως πρὸς αὐτὴν, τὴν ἀρπάζει μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ἀφοῦ ἐταμβακίσθη, μοῦ τὴν βάλλει εἰς τὴν γείρα, καὶ ταύτης ἔξοπίσω τὸ ἀγτίδωρον, οὐδὲ αὐτὸ παντάπασιν καθαίσον ἀπὸ ταμβάκον.

"Ατοπον ἡτο χωρὶς ἀμφιβολίαν τοῦτο. ἄλλ' εἰς τὸν Παπᾶν τῆς Βολισσοῦ ἡ τοιαύτη ἀτοπία παραβλέπεται καὶ διὰ τὰ πολλὰ του προτερήματα, καὶ διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς, ἡ ὅποια τὸν ἐμπόδισε νὰ καταλάβῃ δις τὴν ὥραν ἐκείνην παρὰ τὸν μοιρασμὸν τοῦ ἀντιδώρου εἰς τίποτε ἄλλο νὰ προσέχῃ δὲν ἔπερπε.

Πόσον εἶναι ἀτοπώτεροι δοι: καὶ παιδείαν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ θεοεέδειαν ὑποκρινόμενοι δὲν παύουν νὰ σκανδαλίζωσι καθ' ἡμέραν τοὺς ἀκούοντας μὲ ἀναισχύντους συκοφαντίας κατὰ τῶν δοι: ἐπαινοῦν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐμβάσωσι προθυμοῦνται τὴν παιδείαν.

Μαθημένοι: εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπατευσίας, ὀλίγοι τινὲς κακῶς γραμματισμένοι, ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωται τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ίκανὴν νὰ δειξῃ τὴν ὄρθην μεθοδον

τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες, ως ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἀπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ως ἀθρησκούς. Δὲν ἥθελαν εἰσθιεῖ τούτους ἀπαιδευτέρους καὶ τιμιώτεροι ἀνδρες, ἐὰν ὅμοι μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ ἥθη τοῦ Βολισσινοῦ ἱερέως, διτις ἔδειξεν δὲ τις ὄλιγώτερον κακὸν εἶναι ἡ ἀμάθεια, παρὰ τὴν ὄπειαν αὐτοῖς ἀπιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθοδον παιδείαν; Εἰναι, φίλε, βέβαιον, δῆτα μεταξὺ τῶν ἀπαιδεύτων εὐκολώτερον εὑρίσκει τις ἀνθρωπὸν χρηστόν, παρὰ τῶν δοτοὶ χωρὶς μέθοδον ὅρθην ἀπαιδεύθησαν. Τὸ αὔτιον εἴναι δῆτα ὁ παντάπασιν ἀπαιδεύτος ὄμοιάζει τὸν παντάπασιν τυφλόν· καὶ ἂγνή φύσις δὲν τὸν ἔκτισεν ὄλότελα ἡλίθιον, φοβούμενος τὴν πτῶσιν ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξεναντίας ὁ κακῆς καὶ ἀμεθόδου παιδείας μετοχος, φανταζόμενος δῆτι βλέπει πλέον τῶν ἀλλων, τολμᾷ νὰ περιπατῇ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐδώ κατὰ δυστυχίαν κρατῇ εἰς τὰς χειρας καὶ βραχιηρίαν, συντρίβει δὲ τὸν ἀπαντήση, νομίζων δῆτα εἴναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς ἑδους καὶ μορφῆς δαίμονας, χωρὶς καὶ νὰ ὑποπτεύεται δῆτι ἀρρωστεῖ ἡ κεφαλή του, καὶ οἱ δαίμονες δὲν εἴναι περίγυρχ, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν του τὴν ψυχήν.

ΚΟΡΑΗΣ

ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

Οὐδὲν ἔτι εἶπομεν εἰδικώτερον περὶ τῶν κλεφτῶν τούτων καὶ ἀρματωλῶν, ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον πρωταγωνισταὶ τῆς ἑθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ δημιουργοὶ τοῦ κακλίστου εἴδους τῆς ἑθνικῆς ποιήσεως, ἐνταῦθι μάλιστα νομίζομεν πρόσφορον νὰ διαλάθωμεν τὰ κατ' αὐτούς...

Κατὰ τὰς ἀχρι τοῦδε ὑπαρχούσας εἰδήσεις οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ ἀρματωλοὶ ἀναφέρονται περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκκαΐδεκάτης ἐκατονταετηρίδος· ὁ Βοιώτης καὶ Λούρου Θεόδωρος Μπούνας Γρίβας, καὶ οἱ τῆς Ήπείρου Πούλιος Δράκος καὶ Μαλάκμος. Ἄλλ' οἱ μὲν ἀρματωλοὶ ἰδρύθησαν ἔτι πρότερον, πιθανῶς ἐπὶ Σουλεϊμάνη τοῦ μεγαλοπρεποῦς (1520—1566), οἱ δὲ κλέφται παρήγησαν ἐξ αὐτῆς τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς κατακτήσεως. Ἡ μάχιμος ἀνατροφή, ἦν ἐλαχον οἱ κάτοικοι τῶν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι Ταινάρου ἐκτεινομένων ἐλληνικῶν χωρῶν ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας παρήγαγεν ἐν ταῖς χωραῖς ταύταις ὀλόκληρον ἀνδρῶν τάξιν, οἵτινες ἐκ πρώτης ἀρετηρίας οὐδέποτε ὑπέκυψαν τὸν αὐχένα εἰς τὸν ὀσμανικὸν ζυγόν. Πολλοὶ ἦσαν αὐ-

τῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἑνετικὴν ὑπηρεσίαν καὶ σὺν αὐτῷ προσήρχοντο εἰς αὐτὴν ὄσακις ἡ Ἐνετίκη ἔκαλει τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὰ ὅπλα. Ὁσάκις δὲ ἡ Ἐνετίκη ειρήνευε πρὸς τοὺς Οσμανίδας, πολλοὶ μὲν ἐκ τῶν φιλοπολέμων ἐκείνων ἀνδρῶν παρέμενον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἡ ἐν ταῖς χώραις αὐτῆς ἐπ' ἐλπίδε, διτὶ θέλουσι λαβεῖ πάλιν ἀφορμὴν ν' ἀγωνισθῶσι σὺν αὐτῇ κατὰ τῶν Τούρκων, πολλοὶ διμως ἐζηκολούθουσι οἱ κοθεν ἀγωνιζόμενοι ἀπὸ τῶν δυσπροσίτων ὄρέων, διπου εἰχον τὰ σκηνάρματα αὐτῶν. Υπάρχει δὲ δημοτικὸν ἀσμα καλλιστα περιγράφον τὸν τρόπον. καθ' ὃν ἀδικακόπως ἐστρατολογεῖτο τὸ μέγα τούτῳ τῶν κλεφτῶν σῶμα.

«Μάνα, σοῦ λέω, δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
«δὲν εἰμπορῶ δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασ' ή καρδιά μου
«θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
«νὰ κατοικήσω 'ς τὰ βουνά καὶ 'ς τές ψηλές όχουλες,
«νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα,
«νᾶχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεβάτι,
«νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερνό λημέρι.
«Θὰ φύγω, μάνα, καὶ μὴν κλαῖς, μον' δός μου τὴν εὐχή σου.
«κ' εὐχή σου με, μανούλα μου, Τούρκους πολλούς νὰ σφάξω,
«καὶ φύτεψε τριανταφυλλιὰ καὶ μαῆρο καρυοφύλλι,
«καὶ πότιζε τα ζάχαρι καὶ πότιζε τα μόσχο.
«Κι' δσσο π' ἀνθίζουν, μάνα μου, καὶ βγάζουνε λουλούδια,
«ό γηιός σου δὲν ἀπέθανε καὶ πολεμάει τοὺς Τούρκους.
«κ' ἀν ἔρθηρ' μέρα θλιβερή, μέρα φαρμακωμένη,
«καὶ μαραθοῦν τὰ δύο μαζί, καὶ πέσουν τὰ λουλούδια,
«τότε κ' ἔγω θὰ λαβωθῶ, τὰ μαῆρα νὰ φορέσης.»
Δώδεκα χρόνοι πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,
π' ανθίζαν τὰ τριανταφύλλα κι' ανθίζαν τὰ μπουμπούκια
καὶ μιὰν αὐγὴν ανοιξιάτικη, μιὰ πρώτη τοῦ Μαΐου,
ποῦ κελαδοῦσαν τὰ πουλιά κι' ὁ οὐρανὸς γελοῦσε,
μὲ μιᾶς ἀστράφτει καὶ βροντᾶ καὶ γίνεται σκοτάδι,
τὸ καρυοφύλλι ἐστέναξε, τριανταφυλλιὰ δακρύζει
μὲ μιᾶς ζεράθηκαν τὰ δύο κ' ἐπέσαν τὰ λουλούδια
μαζί μ' αὐτὰ σωριάστηκε κ' ή δόδια ή μανούλα.

Οι ἀρχαιότατοι γνωστοί όπωσδουν κλέφταις ἀνεφάνησαν ἐν Πελοποννήσῳ. "Οτε τῷ 1479 συνωμοιογήθη μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων εἰρήνη, ὃ δὲ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐνετίας Πελοποννήσους Κορυδαίος Κλαδᾶς ἐξηκολούθησε τὸν ἄγρινα ἀπὸ τῆς Μάνης δρμώ-

μενος, τι ἄλλο ἢ κλέφται ἡσαν οἱ πολυάριθμοι ἀποκεκηρυγμένοι ἀνδρες, οἱ τὸν αὐτοσχεδιασθέντα αὐτοῦ στρατὸν συγκροτήσαντες; Καὶ οἱ μὲν κλέφται τῆς Πελοποννήσου εἰχον πρόχειρον καταφύγιον τὰς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχομένας χώρας· οἱ δὲ τῆς Ῥούμελης καὶ μάλιστα τῶν ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν, ἡναγκάσθησαν προιόντος τοῦ χρόνου νὰ συγκροτήσωσιν ἵδια μεγάλα ἐπὶ τῶν ὁρέων ὄρμητήρια, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου, τοῦ Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων. Ἐκεῖ εἴτε εύρούτες τοὺς κατοίκους τῶν δυσπροσίτων ἔκεινων καὶ χωμῶν καὶ χωρίων προθύμους νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτῶν, εἴτε καταναγκάσαντες αὐτοὺς εἰς τοῦτο. ἐσχημάτισαν στρατόπεδα, ἀπὸ τῶν ὅποιων ὄρμωμενοι κατήρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰς πόλεις, ἐλήστευον τούς ἀλλοθρήσκους καὶ κυριάρχας, ἕστιν δτε δὲ καὶ τοὺς ἔμοιθρήσκους δούλους, ἃς οὐ καὶ ἐπωνομάσθησαν κλέφται. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων διήρκεσεν ἐπὶ ἐπτὰ ἢ ὅκτὼ δεκαδῖς ἐνιαυτῶν ὅτε τελευταῖον ἐπὶ Σουλειμάνην τοῦ μεγαλοπρεποῦς ὡς φαίνεται, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐνόμισε συνετὸν νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτούς. Αἱ ζημιαί, δσας ἐπασχόν ἐκ τῶν πολεμίων τούτων αἱ ἐπαρχίαι, ἀπέβαινον ὄσημέραι δεινότεραι. Καὶ πλὴν τούτου κατὰ τοὺς ἀδιακόπους πολέμους αὔτῆς πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις, οἱ ἐσωτερικοὶ ἔκεινοι πολέμοι συνεμάχουν πάντοτε μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν, ἡ δὲ συμμαχία αὕτη δὲν ἥδυνετο εἰκὸν νὰ εἴναι σφόδρα ἐπικινδυνος. Ὁθεν ἡ ὄσμα νικὴ κυβέρνησις ἀπεράσσεται νὰ μιμηθῇ τὴν ἐνετικήν, ἡτις εἰχεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὔτῆς πολλοὺς ἐκ τῶν μαχίμων τούτων Ἑλλήνων, ὄνομάζουσα ἀρματωλούς, δπως ἔτι ἐπὶ φραγκοκρατίας ἐκκλιούντο οἱ πολυάριθμοι ἔθελονται οἱ ὑπὸ τὰς σημαίας αὔτῆς τασσόμενοι. Τοῦτο δὲ τὸ παράδειγμα ἀκολουθοῦσα ἡ Ὑψηλὴ ἐπέτρεψεν εἰς τὰς μαχίμους ἔκεινος ὄμαδας τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὴν περιστολὴν τῆς ληστείας, συγκροτήσασα ἃς αὐτῶν σώματα, τὰ ὅποια διαπάγαις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ συντηρούμενα καὶ ἃς Ἑλλήνων μόνον συγκείμενα, ἐκκλιοῦντο ἀρματωλοί, καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἄλληλων ὄντα, ἡσαν διανενεμημένα εἰς τὰς διαφόρους τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας ἀπὸ τοῦ Ἀξιοῦ μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ἔν Πελοποννήσῳ τουρκικὰ ἀρματωλίκια δὲν ὑπῆρξαν, ἵσως διότι ἐλογίσθη ἐπισφαλές νὰ ἀναγνωρισθῶσι τοιαῦτα ἐνοπλα χριστιανικὰ σώματα ἐντὸς χώρας, ἡτις πλέον πάσης ἀλληλης ἡμιφισθητείτο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἐκατονταετηρίδος, διότι ὁ καπετάν Χρονᾶς ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτοι, ὁ καπετάν Θανάσης ἀπὸ Καρύταινον καὶ ἄλλοι, περὶ ὧν ὄμιλει ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ διαλόγῳ πρὸς τὸν υἱόν του Κωνσταντίνον οὐδὲν ἄλλο ἡσαν ἢ ἀρματωλοί τῆς τελευταίας ἐνετικῆς κυριαρχίας. Ἀπὸ δὲ τῆς κατα-

λύσεως αὐτῆς μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως διετηρήθησαν αἱ πολεμικαὶ ἔξεις ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τῶν ἀνέκαθεν πολυαριθμιῶν αὐτῆς καὶ φτῶν, οἵτινες ὄνομαστότατοι γενόμενοι ἐν τῇ παρελθούσῃ ἐκατονταετηρίδι· καὶ ἐν παροχῇ τῆς πυρούσσης, ἀλλοτε μὲν διῆγον εἰς τὰ ὅρη, ἀλλοτε δὲ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία χρυπτόμενοι, ὅτε μὲν ἐσώζοντο εἰς Ἐπανάησαν ἢ εἰς Ρουμελην, ὅτε δὲ διετέλουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν προεστῶν, ὡς σωματοφύλακες καὶ ἐκτελεστοί τῶν διαταγῶν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρματωλικίων, ἐτροπολογήθη κατὰ διαφόρους περιστάσεις. Περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἐκατονταετηρίδος ἐλάθομεν ἀφορμὴν νὰ μηνημονεύσωμεν ἐν Ἡπείρῳ, ἐν τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυτικῇ Ἑλλάδι 8 ἀρματωλικίων, κατὰ δὲ τὰς παραμογὰς τῆς Ἐπαναστάσεως ὑφίσταντο ἐν δλοῖς 17, ἵξ ὀν τρία κατὰ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ἀξιοῦ Μακεδονίαν, 10 ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι καὶ 4 ἐν Ἡπείρῳ, ἐν Αιτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ. Ἐκάστου τῶν ἀρματωλικίων τούτων προστατεῖ ἀρχηγὸς καλούμενος καπετάνης, ἔχων παρ' ἡτο βοηθὸν ἢ ὑπασπιστήν, τὸ πρωτοπαλλήκαρον, διοιτοὶ οἱ στρατιῶται ὀνομάζοντο παλληκάρια. Καὶ ἡ μὲν τελευταῖα αὐτῆς λέξις ὑπῆρχεν ἀρχαιοτάτη ἐν τῷ ἐλληνικῷ μέσῳ αἰώνι· ἡ δὲ πρώτη ἡτο καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας ἴταλική. Τὸ ἔργον τοῦ καπετάνου δὲν ἦτο εὔκολον· ἐπρεπε νὰ εὐχαριστῇ Χριστιανοὺς ἀλα καὶ Τούρκους. τὰ δὲ συμφέροντα ταῦτα πολλάκις δὲν συνεβίβαζοντο. Υπάρχει δημιῶδες ἀσμα τοῦ Στουρνάρη, τὸ ὅποιον ἀνατρέχον μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἐκατονταετηρίδος, 1710, παρίστησι δι: ὅλιγων μέν, ἀλλ' ἀκριβῶς τὴν δυσχέρειαν ταύτην.

«Βουνά μου ἀπ' τ' Ἀσπροπόταμο μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια, τὰ χιόνια μὴν τὰ λιώσοπτε ὅσο νάλθοιν καὶ τάλλα. τ' εἰν' ὁ Στουρνάρης ἄρρωστος βαρειὰ γιὰ νὰ ποθάνῃ, καὶ τοὺς γιατρούς ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀποφασίσουν να τὸν κατέλεσε τὸν πρῶτον, — "Ελα, Φοντύλη, ἀδελφὲ καὶ πρῶτο παλληκάρι, ἔλα κάθου 'ς τὰ γόνατα, ἔλα κάθου σιμά μου, σ' ἀφίνω διάτα τὸ παιδί, τὸ μίκροχαϊδεμένο, τ' εἶνε μικρὸ κι' ἀνήξερο τάρματα δὲ γνωρίζει, νὰ μ' ἔχῃς ἔννοια τὰ χωριὰ καὶ τὸ καπετανάκι. Γέροντες θέλουν χάιδεμμα, κι' ἀγάδες θέλουν ἀσπρα, Χ νάτ κι' ὁ καπετάνος δόκιμο γιὰ νὰ τὸν κυβερνήσῃ.»

'Ἐκ τοῦ ἀσματος τούτου συνάγεται πρὸς τούτοις τὸ καὶ ἀλλοθεν

ν' ἀκούρματινα¹ τὸν πόλεμον πῶς πολεμοῦν οἱ κλέφτες,
οἱ κλέφτες, οἱ ἀρματωλοὶ καὶ ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας.

'Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ὁ Μπουκουβάλας κατετρόπωσε τὸν πάππον
τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἐπειτα συγάξας τὸν στρατὸν αὐτοῦ·

«Μέσον τὴν Ὁξιὰ ἔμερωσε τὰ κόλια νὰ μεράσῃ,
καὶ οἱ Ἀγραφιῶτες ἐστειλαν δέκα κοτσαμπασίδες,
τοῦ φέραν τὸ μορασαλὲ² ἢ δὲ τὸ βελαέτιν.

Ἀλλά ὅλαι σχεδὸν αἱ περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων ἀρ-
χηγῶν τῶν ἀρματωλικίων παραδόσεις παριστῶσιν αὐτοὺς ὡς κατα-
κρατοῦντας διὰ τῆς βίᾳς τὰ ἀρματωλίκια ἡ ἀναλαμβάνοντας αὐτὰ
διὰ τῶν δηλών ἀμαρτίας ἑώσθεντας. «Οἱ Καπετάνιοι Ζητροῖς ἀπὸ τὴν
Ἐλασσῶνα δὲν ἐψύλαξεν ἐν δσφ ἔζη τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἐλευθέρων ἀπὸ
τοὺς Τούρκους: ἀνέκραζεν ὁ Περραϊός. «Οἱ καπετάνιοι Τόσκας δὲν
κατεδάμασε τοὺς ἔχθρους εἰς τὰ Γρεβενά μὲν τρομερούς πολέμους;
Οἱ καπετάνιοι Καραλής δὲν τοὺς κατεδίωξεν ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ Ὁλύμ-
που καὶ τὰ ἐκράτει ἐλεύθερα; Οἱ καπετάνιοι Μπλαχάδος εἰς τὰ Χά-
σια δὲν ἐξωλόθρευσε τοὺς τυράννους; Οἱ καπετάνιοι Μακρυθανάσης καὶ
οἱ καπετάνιοι Μακροπούλιος δὲν ἐπολέμησαν ὡς ἄλλοι Λεωνίδαι καὶ Θε-
μιστοκλεῖς καὶ ἐκράτουν τὰ χωρία τοῦ Κισσάβου ἀπάτητα; Οἱ κα-
πετάνιοι Καρακίτσος εἰς τὸ Καρπενήσιο δὲν κατέσφράζε πάντοτε τοὺς
ἔχθρους ὡς ἀλογαζίων: »Η ὁσμανικὴ κυβερνητικής, ποιουμένη τὴν
ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἀνεγνωρίζε πολλάκις τὰ τοιαῦτα ἀρματωλίκια
οἱ δὲ ἡμέτεροι ἐφρίνοντο πρόθυμοι ἐκ διαλειμμάτων νὰ ὑπηρετῶσιν
αὐτήν, ιδίως εἰς τοὺς ἐμφυλίους αὐτῆς ἀγῶνας. Μήπως δὲν εἴδομεν
αὐτοὺς πρωταγωνιστήσαντας εἰς τοὺς μεταξὺ τῆς ΓΥΨ. Πύλης καὶ
τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πολέμους; Μήπως δύταν ὁ Ομέρος Βρισόνης ἐποιούρ-
ησε τὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ δὲν συνέπραξαν μετ' αὐτοῦ, ὡς λε-
γει τὸ φύσια.

«... Καὶ τῶν Χριστιανῶν πόλλα καπετανᾶτα,
Οἱ Ἰσκός ἀπὸ τὴν Δούνιτσαν, ὁ γινός τοῦ Γρίβα Γιώργου,
Ζήγρος ἀπὸ τὸ Ξηρόμερον, ὁ Γιώργης Βαρνακιώτης,
τοῦ Μπουκουβάλα τὰ παιδιά, καὶ οἱ Σκυλοδομαῖοι.
Οἱ Διάκος καὶ ὁ Πανουργιᾶς καὶ οἱ δύο Κοντογιανναῖοι».

1 Νὰ ἔρουν. — 2 τὸ καπετανᾶτον.

'Αλλ' ούδεν ήττον ή Τψηλή Ηύλη υπώπτευεν αύτοὺς πάντοτε, καὶ πολλάκις ἐπεχείρεις νὰ ἔκδικηθῇ τοὺς δὲ τῆς βίας ἐπιβληθέντας εἰς αὐτὴν ἀντάρτας. Ἐντεῦθεν δέ, καθὼς οἱ κλέφται εἶχον γίνει ἀρματωλοί, οὕτως οἱ ἀρματωλοὶ ἐγίνοντο πάλιν κλέφται· η δὲ μεταβίβασις αὐτῶν ἡπό τῆς μιᾶς ἴδιότητος εἰς τὴν ἄλλην ἀπέβαινε τοσοῦτον συχνή, ὥστε τὰ ἐπωνύμια ἐκεῖνα κατήντησαν νὰ ἔκλαμβανωνται ἀδιαφόρως σχεδὸν τὸ ἐν ἀντὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἐκ παραλλήλου νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὸ αὐτὸν πρόσωπον. Εἰς τὰ δημώδη ἄσματα τοῦτο συμβαίνει συχνότατα.

— 'Ο "Ολυμπος κι' δὲ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλάνουν γυρίζει τότ' δὲ "Ολυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου·

Μὴ μὲ μαλάνης, Κίσσαβε κονιαροπατημένε! Ἐγὼ εἰμὲν δὲ γέρος "Ολυμπος 'ς τὸν κόσμο ξακουσμένος, ἔχω σαράντα δυὸ κορφές, ἔξηντα δυὸ βρυσοῦλες· κάθε βρυσὴν καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης καὶ 'ς τὴν ψηλά ύου τὴν κορφὴν δίτος εἴν' καθισμένος, καὶ εἰς τὰ νύχια του κρατεῖ κεφάλι ἀνδρειωμένου.

— Κεφάλι μου, τί ἔκανες κ' είσαι κριματισμένο;

— Φάγε πουλί, τὰ νεῖατά μου, φάγε καὶ τὴν ἀνδρειά μου νὰ κάνης πῆχυ τὸ φτερό, καὶ σπιθαμὴν τὸ νύχι.

— Στὸ λοῦρο 'ς τὸ Ξερόμερον ἀρματωλὸς ἐστάθην, 'ς τὰ Χάσια καὶ 'ς τὸν "Ολυμπον δώδεκα χρόνους κλέφτης. ἔξηντ' ἀγάδες σκότωσα κ' ἔκαψα τὰ χωριά τους· καὶ δσους 'ς τὸν τόπον ἀφοσα καὶ Τούρκους κι' Αρβανίτες, εἶναι πολλοί, πουλάκι μου, καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν. Μά, πρέθε κ' η ἀράδα μου 'ς τὸν πόδεμον νὰ πέσω».

— Εάν δὲ ἀγάνωμος ἐγένετο ὁ ἀρματωλὸς ἐκεῖνος ἀμα καὶ κλέφτης τοῦ ὄποιον ή κεφαλὴ τοσοῦτον ἀταράχως ἐδιηγεῖτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ 'Ολύμπου τὰ τε κατορθώματα καὶ τὸν θάνατον, ὄνομαστό τατος ἀπέθη ὁ Νικολὸς Τζιοβάρας, δστις, κατὰ τὸν Περραϊβόν, ὑπέταξε τους Τούρκους εἰς τὴν "Ηπειρον «περιπατῶντας παρρησίᾳ μὲ τὰ φλάμπουρά του» κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 17ης ἐκατονταετηρίδος καὶ περὶ τοῦ ὄποιον σώζεται δημώδες ἄσμα ἔξυμνοῦν αὐτὸν ὡς κλέφτην ἀμα καὶ ἀρματωλόν.

— «Λάλησε κοῦκκε, λάλησε· λάλα καῦμέν' ἀπδόνι, λαλάτες οἱ ἀκροπέλαγος ποῦ πλέουν τὰ καράδια, ὁωτάτε γιὰ τὸν Νικολὸ τὸ Νικολὸ Τζιοβάρα ποῦταν 'ς τὸ Λοῦρο ἀρματωλός, 'ς τὸ Καπερνῆσι κλέφτης·

εἶχε φλάμπουρο κόκκινο, κόκκινο καὶ γαλάζιο, εἶχε σταυρό, εἶχε Χριστό, εἶχε καὶ Παναγία.

— Ἐψές, προφές ἀκούσαμε τὰ βροντερὰ τουφέκια κ' εἰδαμε πῶς ἐθάρεσε τοὺς Τούρκους μεσ' ὃς τὸ Λοῦρο κ' ἐπῆρε σκλάβους δεκοχτῷ καὶ αὐτὸν τὸ μουσελίμην· ἐπῆρε μουλάρια δώδεκα μ' ἀσημῖνο φορτωμένα, κ' ἔκειθε πέρα διάβηκε πέρα κατὰ τὸ Βάλτο, πῆγε νὰ κάνῃ τὴν Λαμπρὸν καὶ τὸ Χριστὸς ἀρέστη, νὰ ψύνῃ τὸ σφαχτάρι του, κόκκιν' αὔγα νὰ φάῃ· καὶ νὰ χορέψουν τὰ παιδιά, νὰ δίξουν ὃς τὸ σημάδι».

Τότε λοιπὸν δύσκολον ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ διαχριθῇ ὁ ἄρματωλὸς ἀπὸ τὸν κλέφτην, τὰ δ' ὅλιγα δσα ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ διαλάθωμεν περὶ τοῦ βίου ὃν διηγούοι μάχιμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἐφαρμόζονται εἰς ἀμφοτέρας αὐτῶν τὰς τάξεις. Διατρίβοντες εἰς χώρας ἀγόνους, ὀφειλοντες νὰ δως πάντοτε ἔτοιμοι εἰς τὸ νὰ μεταβάλλωσι λημέρια, καὶ μὴ δυνάμενοι οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν νὰ καταλίπωσι τὰ δπλα σκευεινδύνου τῆς ζωῆς αὐτῶν, οἱ κλέφται ἔζων εἰς ἀνάγκης ἀπὸ τῆς ληστείας. Συνήθως ἐπέπιπτον πρὸς τοῦτο κατὰ τῶν Τούρκων, ἀρπάζοντες τὰ ἐν τοῖς ὅρεσι ποίμνια τοῦ Πασάζη ἢ ἐμβάλλοντες ἀπροσδοκήτως εἰς τὰ χωρία τῶν ἀγάδων καὶ τῶν μπεΐδων καὶ πολλάκις ἀπόγοντες αὐτοὺς τούτους τοὺς μπεΐδες καὶ τοὺς ἀγάδες ἢ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν, τοὺς ὄποιους δὲν ἀπέλυον εἰμὴ ἐπὶ λύτροις. 'Αλλ' ἐνίστε ηναγκάζοντο νὰ ληστεύωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς ὄμοφύλους καὶ ὄμοθρήσκους ἐπὶ τῷ λόγῳ δτι ἡσαν ὑπηρέται ἢ ἐνοικιασταί τῶν Τούρκων. Εὖν οἱ ἄρματωλοι δσοι διετέλουν εἰς εἰρηνικὰς πρὸς τὴν κυβέρνησιν σχέσεις περιεποιοῦντο τοὺς προεστοὺς εἰς τὸ σχεδόν ὅσον καὶ τοὺς Τούρκους, καθ' ἀπέρ εἰδομεν εἰς τὸ ἄσμα τοῦ Στουρνάρη, οἱ στασιάζοντες ἄρματωλοι δὲν ἐφείδοντο αὐτῶν, διότι ἐνίστε οἱ προεστοὶ κατεδίωκον αὐτοὺς ἐπίσης ὅσον καὶ οἱ Τούρκοι, δπως εἰδομεν εἰς τὸ ἄσμα τοῦ Χρίστου Μηλιώνη καὶ δπως ἴστορεῖ τὸ ἄσμα τοῦ ἄρματωλοῦ τοῦ Καρπενησίου Λιθίνη. Έν τῷ ἄσματι τούτῳ ὁ Λιθίνης παρισταται λέγων:

— 'Σὲ σένα, Μῆτρό μου γαμπρέ, Σταθούλα ψυχογιέ μου, ἀφίνω τὴν γυναικά μου, τὸ δόλιο μου τὸ Γυῶργο, ποῦναι μικρὸς γιὰ φαμελιά, κι' ἀπ' ἄρματα δὲν ξέρει καὶ σὰν διαβῇ τὰ δεκανιά καὶ γίνη παλληκάρι, ἐλάτε νὰ ξεθάψετε τὰ δόλια τάργατά μου, ποῦ ταχωσα ὃς τὴν ἐκκλησιὰ μέσα ἢ τὸ ἄγιο βῆμα, νὰ μὴν τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ κι ὁ Τούρκο-Κωνσταντάκης.

Ἐνταῦθα πάλιν ὁ Τουρκο-Κωνσταντίνης ὁ τοῦ Καρπενησίου πρεστώς ἀναφέρεται ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς ἀλλοθρήσκους τοῦ γένους πολεμίους. "Οθεν πολλάχις οἱ κλέφται συνελάμβανον ἢ τοὺς προστοὺς αὐτοὺς ἢ συγγενεῖς αὐτῶν.

«Ο Σκυλοδῆμος ἔτρωγε 'ς τὰ ἔλατ' ἀποκάτω καὶ τὴν Εἰρήνην 'ς τὸ πλευρό δίχε νὰ τὴν κεράσῃ.

—Κέρνα μ' Εἰρήνην μ' ὡμορόφη, κέρνα μ' δσο νὰ φέξῃ, δσο νὰ ἔβγη αὐγερινός, νὰ πάγ' ἡ πούλια γιῶμα·

κ' ἀπὲ σὲ στέλνω σπίτι σου, μὲ δέκα παλληκάρια...

—Δῆμο, δὲν εἶμαι δοῦλά σου, κρασὶ νὰ σὲ κεράσω·

ἔγω εἶμαι νύφη προεστῶν, κι' ἀρχόντων θυγατέρα».

Ἐκ τοῦ φηματος τούτου συνάγεται καὶ ἔτερόν τι: χαρακτηριστικῶν τοῦ τῶν κλεφτῶν βίου. Ἡ ὑπερηφάνεια δι' ἡς ἡ γυνὴ ἐκείνη ἀποποιεῖται νὰ ἐκπληρωσῃ τὴν τοσοῦτον φυσικὴν πρόσκλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς συμμορίας, τῆς ὄποιας εἶναι αἰχμάλωτος, ἐκδηλοῖ τὴν πεποίθησιν ἡν ἐίχεν δτι αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν θέλουσι σεθοσθῇ ἀείποτε τὴν τιμὴν αὐτῆς. Τρόντι ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, οἱ κλέφται διεκρίθησαν ἀείποτε ἐπὶ τῇ εὐλαβεῖσθαι μεθ' ἡς προσεφέροντο πρὸς τὰς αἰχμαλώτους, εἴτε ὥραζαι ἦσαν εἴτε ἀσυγημοι, εἴτε νέαι εἴτε γραῖκαι, εἴτε χριστιαναὶ εἴτε ἀλλοθρήσκοι· καὶ ἀναφέρεται παράδειγμα ἀρχηγοῦ συμμορίας φονευθέντος ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παλληκαριῶν, διότι προσέβαλε τὴν τιμὴν τουρκίδος γυναικός, ἡν ἐκράτει αἰχμάλωτον μέχρις οὐ ἔλθωσι τὰ λύτρα.

Μετὰ τοὺς προεστοὺς οἱ κλέφται ίδιως ἔτερόντο νὰ καθυποθέξλωσιν εἰς πληρωμὴν λύτρων τοὺς καλογήρους, πρὸς τοὺς ὄποιους οὐδεμίαν είχον ίδιάζουσαν συμπάθειαν, καὶ τοὺς παπάδες, ὅσκις συνέπιπτε νὰ ἥναι οὗτοι προεστοί τῶν χωρίων, καὶ τούτου ἔνεκα πολέμιοι ἔστιν δτε τῶν κλεφτῶν. Καθὼς εὑπομεν, ὄνομακτότατοι ἀπέβησαν οἱ τῆς Πελοποννήσου κλέφται καὶ διηγηθήσανται τὴν 18ην ἐκατονταετηρίδα καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης. Τοιοῦτοι ἐγένοντο ίδιως ὁ Παναχιώταρος καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι, τοὺς ὄποιους ἐλέφομεν ἥδη ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν, οἱ Κοντοθουνίσιοι καὶ Χοντρογιανναῖοι, τῶν ὄποιών οἱ τελευταῖοι ἀπόγονοι, ἀφοῦ ὑπηρέτησαν τὴν 'Ἐπανάστασιν, ἔπειτα δὲ παραδόξου τοσπῆτης τῆς τύχης ἔπεσον ὑπὸ τὸ φάσγανον τῆς λαιμητόμου πρὸ 40 περίπου ἐνισυτῶν· οἱ Σουλιώται, ὧν εἰς συνέδεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς πρώτης ἐν Πελοποννήσῳ ἐχθροπραξίας τῷ 1821· τελευταῖον ὁ περιβότος Ζαχάριας, περὶ τοῦ ὄποιου σώζεται ἀσμαὶστοροῦν μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας πῶς ἐξεδικήθη τὸν παπάν του 'Αγίου

Πέτρου¹, δστις ὅν ἐν ταυτῷ προεστώς τοῦ χωρίου, ἵτο ἀπονδός τοῦ Ζαχαρία ἔχθρὸς καὶ πολλοὺς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ μέχρι θανάτου κατεβίωξε.

«Τ' εἶν τὸ κακὸ ποῦ γίνεται τοῦτο τὸ καλοκαῖρι; τρία χωρὶα μᾶς κλαίονται, τρία κεφαλοχώρια μᾶς κλαίνεται κ' ἔλας παπᾶς ἀπὸ τὸν Ἀγιον Πέτρον. Τί τῶκαμα, τὶ τῶκαμα καὶ κλαίγετ' ἀπ' ἐμένα, Μῆνα τὰ βώδια τ' ἑσφαξα, μῆνα τὰ πρόβατά του· τὴν μιά του νύφη φίλησα, τὲς δύο του θυγατέρες, τὸν να παιδί του σκότωσα, τᾶλλο τὸ πῆρα σκλάβο, καὶ πεντακόσια δύο φλωρὶα γιὰ ἔξαγοράν του 'πῆρα, 'Ολα λουφὲ τὰ μοίρασα, λουφὲ 'ς τὰ παλληκάρια, κι' ἀτός μου δὲν ἔκρατησα τίποτε γιὰ τάμενα.

'Αλλ' ἐκ τοῦ ζημικοῦ τούτου συνάγεται προσέτι δτι ὁ Ζαχαρίας ἵτο ἐκ τῶν ὄλιγων κλεφτῶν δσοι δὲν ἐσέβοντο τὰς γυναικας. Τοῦτο δὲ τὸ ίδιωμα αὐτοῦ ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ δλων τῶν περὶ αὐτοῦ παραδόσεων καὶ ἐπιχυροῦται ὑπὸ τοῦ θανάτου, διότι ἐπὶ τέλους ἐδολοφονήθη ὑπὸ ἐνός τῶν προύχόντων τῆς Μάνης ἐνεκα τοιαύτης τινὸς αἰτίας.

Τελευταῖον ἐν ἐλλείψει Τούρκων, καλογήρων καὶ προεστῶν οἱ κλέφται ἐφορολόγουν τὰ χωρία ἢ καὶ αὐτὰς τὰς πόλεις. Δὲν διῆγον δυμας ἀπαντα τὸν βίον περὶ πολέμους καὶ ἀρπαγῆς καὶ λαφυραγωγίας, εἶχον ἡμέρας οἰκογενειακῆς εύτυχίας, ως δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐπομένου ζημικοῦ τοῦ περιγράφοντος τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του Ζήτρου.

«Ο Ζῆτρος κάνει τὴν χαρά, χαρὰ γιὰ τὸν ὑγιό του, ἐκάλεσε τὴν κλεφτουργία. τὰ δώδεκα πρωτάτα, τὸν Λάπα δὲν ἐκάλεσε τὸ μαῦρο ψυχοπαΐδι.

κι' ὅλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κουδούνια,

κι' ὁ Λάπας πάγει ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸν ἀλάφι,

Σ τάσημι καὶ 'ς τὸ μάλαμμα καὶ 'ς τὸ μαργαριτάρι·

κανένας δὲν τὸν λόγιασεν ἀπὸ τοὺς καλεστάδες.

Η Ζήτραινα τὸν λόγιασεν ἀπὸ τὸ παραθύρι

πάλαι ἡ μαύρη Ζήτραινα, ἡ μαύρη παραμάνα.

— «Καλῶς τὸν Λάπα πῶρχεται μ' ἀλάφι στολισμένο!

Στρώστε τοῦ Λάπα 'ς τὸν ὄντα, τοῦ Τρίτσα' 'ς τὴν κρεββάτα

στρώσετε τῶν παλληκαριῶν, ἀπ' ὅλα τὰ πρωτάτα»

¹ πόλεως τῆς Κυνουρίας.

Καὶ προκειμένου νὰ περιγράψω τὰ κατὰ τὸν ιδιωτικόν, οὗτως εἰπεῖν, βίον τῶν κλεφτῶν, θέλω ἀκολουθήσει τὸν Φωριέλ¹, τὸν πραγματευσάμενον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς ἐποχὴν πλησιεστάτην πρὸς τὰ πράγματα. Βραδύτερον διὰ ποικίλους λόγους, καὶ ίδιας διὰ τὰ δεινὰ δυσκόπηγαν εἰς τὸν τόπον ἡ παρῳδία τῆς κλεφτουρίας, ἡ ίδιας λεγομένη ληστεία, πολλαῖς σκιαῖς ἐπεκάλυψαν ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει τὴν χαριεστάτην τοῦ Γάλλου εἰκόνα. Άλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ γομίζω ὅτι οἱ θερμοὶ καὶ οἱ ἀνθρώποι πρέπει νὰ κρίνωνται κατὰ τὰς ἐντυπώσεις, οἵς ἐπροξένησαν εἰς τοὺς συγχρόνους, ὅχι κατὰ τὰς τροπολογηθείσας ὑπὸ μεταχειρεστέρων περιστάσεων διαθέσεις. Οὐδὲν κοινὸν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν σημερινῶν κλεφτῶν, καὶ εἰμπορεῖ τις νὰ θαυμάζῃ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τοὺς πρώτους, χωρὶς νὰ καταστῇ ηττον ἀποτροπαίους τοὺς δευτέρους.

Κατὰ τὰς ὥρας λοιπὸν τῆς ἀνέσεως οἱ ἀνθρώποι ἐκεῖνοι ἐγυμνάζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρησίμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐρριπτον εἰς τὸ σημᾶδι μὲν ἀκρίθειαν πάντοτε μὲν ἀξιοσημείωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστήν. Ἐγυμνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον, αἱ δὲ παραδόσεις διηγοῦνται περὶ τῆς καθόλου εἰς ταῦτα δεξιότητος αὐτῶν πράγματα σχεδὸν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικοτάρας ἡδύνατο γὰρ παρατρέξῃ πρὸς ἵππον, καὶ δι' ἐνὸς ἔλματος νὰ ὑπερπηδήσῃ ἐπὶ 7 ἵππων στοιχῆδον προτεταγμένων. Περὶ δὲ τοῦ Ζαχαρία φημίζεται ὅτι, δταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὕτα. Μή παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν αὐτῶν εἰς τὴν πειναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις ἐμέχοντο ἐπὶ 4 ἡμέρας καὶ 3 γύντας συνεχῶς χωρὶς νὰ πίωσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι καὶ πολλάκις, ἐνῷ ὁ ἔχθρος ἐνομίζειν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσούτων καὶ τηλικούτων στερήσεων, καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἴφνης, ἀναλαβόντες τὴν ὁδονήν αὐτῶν καὶ ἐφοριμήσαντες καὶ νικήσαντες, διήρχυντο τὰ χρυσάκματα σῷοι: Ἀλλη ἐξαισια αὐτῶν ἀρετὴ ητο ἡ ἐν ταῖς ὁδύναις καρτερία. Εἰδότες τίνα βασανιστήρια περιέμενον αὐτούς, προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Άλλ' ἐνίοτε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινόν, τρῦν νὰ συλληφθῶσι, καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετά ποιὸν φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, καὶ σουβλιζόμενοι, καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι, δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόσφερον λέξιν παρεκτός ήνας ὑδρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν.

¹ Φιλέλλην Γάλλος, ἔγραψε περὶ τῆς δημιώδους ποιήσεως ἐκδόντης καὶ συλλογήν δημιώδῶν ἀτμάτων.

“Εγενκαί δὲ τῶν συμφορῶν τούτων, μία τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν ἡς: οἵσυμπο ἐν τοσίοις αὐτῶν ηὔχοντο πρός ἀλλήλους, ἵτο Καὶ λοιόθι. Καὶ οὐδὲν ἔττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. “Οθεν σπουδαιοτέρα καὶ ιερωτέρα παράκλησις, τὴν ὁποίαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κλέφτης, ἡδύνατο νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ, ἵτο νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του, καὶ νὰ ἀπαγγέλωσιν αὐτὴν, ἵνα μὴ κοπῆ καὶ ἀπαγγῆ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἰσθημα τοῦτο ἵτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν κλεφτῶν, διότι ὁ Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος διταν εἶδεν ἔσωτὸν περιζωσθέντα πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπείσθη διτι οὐδεμίος ὑπάρχει ἐλπίς, ἀνεβόντες. «Δὲν εἶναι κανεὶς γριστιανὸς νὰ λάθῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Πολλάκις τὸ δημιώδη ἄτματα ἐκφράζουσι τοικύτας παρακλήσεις.

«Σὰν δένδρον ἔρραγίσθηκε σὰν κυπαρίσσι πέφτει· ψυλὴ φωνοῦλαν ἔβαλε σὰν παλληκάρ' ὅποι 'ταν· — «Ποῦ είσαι, καλέ μου ἀδελφέ, καὶ πολυαγαπημένε; γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι, νὰ γνὰν τὸ πάρ' ή παγανιὰ καὶ ὁ Ἰσούφ αράπης, καὶ μοῦν τὸ πάρη 'ς τὰ Γιάννενα τ' Αλῆ Πασᾶ τοῦ σκύλου».

Τὸ δὲ εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατου, διεποιεῖλλετο παραδόξως. ‘Ο κλέφτης λ. χ. ἐπειθύμει νὰ κηδεύεται τοιουτοτρόπως, ώστε νὰ φαίνεται διτι καὶ μετὰ θάνατου ἔξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζόμενος. Τις δὲν ἡζεύρει τὸν τάφον τοῦ Δήμου, τὸ ἄτμα ἐκεῖνο, τὸ ὄπισθιν ἀντηχῆσαν εἰς τῶν θεάτρων τῶν Παρισίων, τοσαύτας ἀπέσπασε γειροχροτήσεις, καὶ τοσαύτας παρήγαγε συγκινήσεις;

«Ο ἥλιος ἔβασιλευε, κι' ὁ Δῆμος διατάζει·

— Σῦρτε, παιδιά μου, 'ς τὸ νερό. ψωμὶ νὰ φᾶτ' ἀπόψε καὶ σύ, Λαμπράκη μου ἀνψιέ, κάθους ἐδῶ κοντά μου. Νά, τ' ἄρματά μου φόρεσε νὰ ἦσαι καπετᾶνος· καὶ σεῖς, παιδιά μου, πάρετε τὸ ἔρημο σπαθί μου, πράσινα κόψετε κλαδιά, στρῶστέ μου νὰ καθῆσω, καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸν νὰ μὲ ἔξυμολογήσῃ, νὰ τοῦ εἴπω τὰ κορίματα ὅσα ἔχω καμωμένα, Τριάντα χρόνι' ἀρματωλός, κ' εἴκοσι ἔχω κλέφτης· καὶ τώρα μ' ἥρθε θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω·

κάμετε τὸ κιβοῦρί μου πλατύ, ὑψηλὸν νὰ γένη,
νὰ στέκω ὁθὸς νὰ πολεμῶ, καὶ δίπλα νὰ γεμίζω
κι' ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξὶ ἀφῆστε παραθύρῳ
τὰ χελιδόνια νᾶρχωνται τὴν ἄνοιξιν νὰ φέρονται.
καὶ τάνδοντα τὸν καλὸν Μάϊ νὰ μὲ μαθαίνουν».

Ἐν γένει δὲ οἱ κλέφται, καὶ τοις διάγοντες βίον τοσοῦτον ἄγριον
καὶ τραχύν, σπανίως ἡσαν θηριώδεις καὶ αἰμοχαρεῖς. Ἐφόνευον μὲν
ὅσους ἡδύναντο μουσουλμάνους Τούρκους, ἢ Ἀλβανούς, μὴ φειδόμενοι
ἐνίστε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν, ἐλαφυρχώ-
γουν ἀμφα ἐδίδετο περίστασις τοὺς πρώτους καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς δευ-
τέρους, ἀλλὰ ὥμοι καὶ ἀδυσώπητοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦσαν. Δὲν
ἦβασαν ιζόν λ. χ. οὐδέ τοὺς Τούρκους αὔτοὺς, ἀλλ' ἡρκοῦντο νὰ τοὺς
θανατώωνται. Αἱ περὶ τοῦ θείου ἰδέαι αὐτῶν οὕτε ὑψηλαὶ ἦσαν οὕτε λε-
πταὶ, ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαβέστεραι τῶν δοξασιῶν καὶ ἔξεων τοῦ
κοινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόγον ἡδύναντο νὰ ἀκούσωσιν εἰς
ἔρημοκλήσιον τὴν θείκυ λειτουργίαν ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὄρεινοῦ
ἱερίως. Ἄλλ' ὄπουδήποτε καὶ ἀνεύρισκοντο τὸ Πάνσχα ἢ τὰ Χρι-
στούγεννα, ἐν δάσοι, ἐν σπηλαίοις ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτά-
των ὄρέων, ποτὲ δὲν ἐλημόνουν νὰ ἔρτασωσι, διποτὲ ἡδύναντο,
τὰς ἐπιφανεῖς ἐκείνας ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Ψάλλοντες
δοκ καὶ διποτὲ ἡζευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὅμινων καὶ
προσευχῶν. Εἰς οἰανδήποτε ἀμηχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἀνεύρι-
σκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέβαλλε χείρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερω-
μάτων ἢ σκευῶν, τῶν ἐν τόπῳ ιερῷ κατατεθείμενών 'Ο δὲ γέρων
Βλαχάρας, ὁ πατήρ τοῦ μετέπειτα τοσοῦτον κλεῖσθέντος καὶ τοσοῦ-
τον οἰκτρῶς μαρτυρήσαντος Παπᾶ Θύμιου, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76
ἐτῶν πεζός εἰς Ιεροσόλυμα μὲ τὸ δπλον καὶ τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του
ἴνα ἀποθάνη, διποτὲ ηὔχετο, εἰς τοὺς ἀγίους Τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν
ἀλλαξοπίστησεν. 'Οταν εἶπαν εἰς τὸν Ἀνδρίτσον διτὶ ἀσπαζόμενος
μὲν τὸν ισλαμισμὸν θέλει ἀξιωθῆ τιμῶν ἔξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς
εἰς τὸ ίδιον θρήσκευμα θέλει ἀποθάνειν οἰκτρῶς εἰς τὸ κάτεργον, ὁ γεν-
ναῖος ἀθλητὴς ἀδιστάκτως ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον καὶ ἀλλοιος καπε-
τάνοις, εἰς ὅμοιούς ἐκτεθέντες πειρασμούς, ἐπραζεν διτὶ ἐπραζεν ἐκεῖ-
νος. Μὲ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν οὐδὲν
εἶχον ιερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσίωσεως. Πολλάκις τὰ παλ-
ληκάρια ἡδύναντο νὰ σωθῶσιν ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν,
ἀλλὰ προετίμων νὰ ἀποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις ἐνῷ δύο συμ-
μορφαὶ ἐμάχονται κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἡ μία ἡδύνατο νὰ φύγῃ,
ο ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συγάδελφον, ἀλλὰ, ὁ πατόμενος

κατὰ τῶν πολεμίων, ἡ ἐσωζέτο μετ' αὐτοῦ ἡ μετ' αὐτοῦ συγκατε-
στρέφετο.

"Ισως οἱ ἀνθρωποι αὐτοὶ, οἱ πλειότεροι τούλαχιστον ἔξ αὐτῶν, δὲν
εἶχον τὴν συγείδησιν τῆς ἑθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνέξαρτησίας· Ισως
ἔμαχοντο κατὰ τῶν Τούρκων ἐλαυνόμενοι μᾶλλον ὑπὸ σφοδροτάξεων
αὐτοματισμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως,
ἢ ἔχοντες τὸ ὑψηλότερον αἰσθημα τῆς δλῆς πατρίδος. Ἀλλὰ τὸ βέ-
βαιον είναι δτὶ αὐτοὶ διετέλεσαν οἱ χυριώτατοι ἐπίκουροι δλῶν τῶν
ἐπαναστατικῶν κινημάτων, δσα οἱ πατέρες ἡμῶν διεξήγαγον ἐπὶ 400
ἔτη· αὐτοὶ πάλιν ἀπετέλεσαν τὸν κύριον πεῖκιδὸν στρατὸν τοῦ τελευ-
ταίου ἀγῶνος, αὐτοὶ διεξήγαγον αὐτόν, καὶ αὐτοὶ ἀνεδείχθησαν οἱ
πρωταθληταὶ αὐτοῦ. Τὸ μάχιμον πνεῦμα, τὸ ὄποιον ἀπὸ τοῦ τέλους
τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἀναβιώσας λόγιος ἐλληνισμὸς ἐνεφύσησεν
εἰς τὰς νέας γενεᾶς τῶν πεπολιτισμένων τοῦ ἔθνους τάξεων, δὲν εἴχε
μὲν ἀφορμὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἡζιώθη δὲ διαρκούσῃς αὐτῆς
ποτε τῆς κυρεντητικῆς προνοίας, τῆς ἀπαιτουμένης ἵνα ἀσκηθῇ ἀπο-
χρόντως καὶ ἀποτελέσῃ τὸν τακτικὸν στρατόν, δστις ἐπὶ τέλους
ἔμειλλε φυσικῷ τῷ λόγῳ ν' ἀναπληρώσῃ τὰ ὄρεσίθια ἐκείνα στίρη.
Ἀπὸ τοῦ Δραγατσανίου μέχρι τοῦ Χαιδαρίου ὁ τακτικὸς στρατὸς θύ-
μικτα μόνον προσήνεγκεν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ
Βαλτετσίου μέχρι τῆς Ἀραχώβης δλῶ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς
ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν διεπράχθησαν.

Τις δ; Ἐλλην δὲν συνεικνύθη ἀπαγγέλλων, ἀδων ἡ ἀκούων τὰ
δημωδὴ ψυματα, δσα παρήγαγον ὁ βίος καὶ οἱ ἀθλοὶ τῶν ἀνδρῶν
ἐκείνων, καὶ τὰ παρέθηκε τινα ἀνωτέρω, νομίζων δτὶ δὲν ἡδυνάμην
κάλλιον νὰ ἴστορήσω τὰ κατὰ τοὺς προμάχους αὐτοὺς τῆς ἑθνικῆς
Ἀνέξαρτησίας; Τινὰ τῶν ἀσμάτων τούτων ἐποιήθησαν ὑπὸ κλε-
φτῶν, αὐτουργῶν ὄντων ἡ μαρτυρῶν τῶν γεγονότων δσα ἔξυμνοῦσι· τὰ
πλειστα δμως ἥσαν ἕργα τυφλῶν ράψψδῶν, οἵτινες ἀλλοτε διερχόμε-
νοι τὰς πόλεις, τὰς κώμας καὶ τὰ χωρία, μάλιστα ἐπὶ τῶν ἐρεπῶν
καὶ τῶν πανηγύρεων, ἔτερπον τὸν λαὸν ἀδοντες τὰ προίόντα τῆς ἀφε-
λοῦς ἐκείνης μούσης, καὶ ἔζων ἐκ τῆς αὐθομήτου ἀμοιβῆς, ἢν τούτου
ἴνεκα ἐλάμβανον. Οἱ ράψψδοι οἵτινες παρείχον ἡμῖν ἀλλοτε ἔν-
νοιάν τινα τοῦ τί ἥσαν ἐπὶ τῶν ἡρωικῶν χρόνων οἱ ὁμοταγεῖς αὐτῶν
ἀνθρωποι, οἱ δημιουργοὶ καὶ φύλακες διατελέσαντες τῆς ὅμηρικῆς ποιή-
σεως, τὴν σήμερον ἐκλείπουσιν ὄστημέραι, ὑπενδίδοντες εἰς τὴν ἐπιδρο-
μὴν ἔτεροφύλων ἀοιδῶν καὶ ἔτεροφύλου μούσης, εἰς τὴν ἀκατάσχετον
ἐπιδρασιν τοῦ ἐκ τῆς Ἐσπερίας κατακλύζοντος ἡμᾶς βίου, τοῦ ἀρ-
νίσαντος καὶ μέλλοντος ἔτι νὰ ἀφανίσῃ πολλὰ ἵχνη τῆς πρὸς τοὺς ἀρ-
χαίους προπάτοράς οἰκειότητος ἡμῶν. Ἀλλὰ πρὸ ὅλην ἔτι δεκα-

δῶν ἔνικατῶν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς οὐδεμίαν εἶχεν ἡδονὴν καὶ παραμυθίαν μείζονα τοῦ φέδειν τὰ ίδιοφυά ἐκεῖνα προΐόντα τῆς θιαγεγούς ποιήσεως καὶ τοῦ ἀκροστοθει αὐτῶν. Καὶ δταν λέγωμεν ὁ Ἐλληνικὸς λαός, δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὰ πλήθη· τὰ φρεματα ἐκεῖνα ἀντήχουν πολλάκις εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρίστων ἐκείνων τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν, τὸ δὲ παράδεξον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνέκτορα τῶν κρατούντων. Ο Μανούὴλ Τομπάζης διηγεῖτο, αὐτόπτης τοῦ πράγματος γενόμενος δτι ὁ πατήρ αὐτοῦ Νικόλαος ἡναγκάσθη ποτὲ ἐξ ἐναντίων ἀγέμων νὰ καταπλεύσῃ εἰς Πύλον, όπου εὑρεν ἡγυροσοβιλημένον τὸν φίλον του Νικόλαον Δάμπρον ἐκ Σπετσών. Ἀμφότεροι οἰκειωθέντες πρὸς τὸν ἀγαντὸν τόπον, προσεκλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς γεῦμα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐωχίας εἴπεν ὁ ὄσμανιδης τοπάρχης εἰς τὸν Δάμπρον, νὰ τραγουδήσῃ, ὃ δὲ ζητήσας τὸ μουσικὸν ὄργανόν του, ἥρχισε.

Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ
καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια
Διψᾶ νὲ' ὁ δόλιος Ζαχαριᾶς
γιὰ τούρκικα κεφάλαια».

Διεκόπη μόνον μετὰ τὴν πρώτην στροφὴν ἵνα εἶπη πρὸς τὸν ξενίζοντα δεσπότην· «μή σου κακοφανῆ ἀγαπῶ μου, τὸ τραγοῦδι τὸ λέγει». — «Δὲν πειράζει ἀπήντησε μειδιῶν ὁ ὄσμανιδης, δὲν πειράζει ῥεῖνη Νικόλα, ἔξακολούθει». —

Όλαι οἱ φάψφδοι δὲν ἦσαν ποιηταί. Οι πλειστοι ἀπλῶς συνέλεγον, ἀπεμνημόνευον καὶ ἐπανελάμβανον ἕργα παρ' ἄλλων συνταχθέντα. Οὐκ ὅλιγοι δύως, καὶ οὐτοις ἦσαν οἱ μάλιστα ἀξιομνημόνευτοι, προσέθετον, εἰς ταῦτα καὶ ἔτερα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἴδιων ποιηθέντα. Ἐννοεῖται δτι τὰ ἔργα ταῦτα ἦσαν ἀτεχνα καὶ ἀνεπιτίθεντα. Ἀλλά, καθὼς πολλάκις παρεπορήθη, ἔξ δλων τῶν μιμητικῶν τῆς φύσεως τεχνῶν ἡ ποίησις ἔχει τοῦτο τὸ ἴδιαζον, δτι δι' αὐτῆς ἡ φύσις μόνη, δσον ἀκαλλιέργητος καὶ σὺν ἥναι, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, τούλαχιστον ὅτάκις ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν εἶναι πολύπλοκος καὶ πόρρω κείμενος. Όσον ἀπλωστοι καὶ ἀκαλλιώπιστοι καὶ σὺν ἥναι οἱ τύποι αὐτῆς, δύνανται νὰ ἐκδηλώσωσι πράγματα ἀληθῆ, αισθήματα ἀφελῆ, ἐννοίας ὠραίας. Εἰπωδοῦμεν μάλιστα νὰ εἴπωμεν, λέγει ὄρθοτατα ὁ Φωριέλ, δτι ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἐλλείψει τῆς τέχνης, ἡ τῇ ἐλλιπει τῆς τέχνης χρήσει, στι ἐν τῇ ἀντιθέσει ταύτῃ καὶ τῇ δυσαναλογίᾳ μεταξὺ τῆς ἀτελείας τοῦ ὄργανου καὶ τῆς τελειότητος τοῦ ἀποτελέσματος ἔγκειται ἡ κυριωτάτη χάρις τῶν τοιούτων συνθέσεων. Δι' αὐτῆς μετέγουστε φέρετε τινὰς τοῦ καρακτῆρος καὶ τοῦ προνομίου τῶν

έργων τῆς φύσεως, καὶ παράγουσιν ἐντοπωσιν παρεμφερῆ τῆς ἐντοπώσεως, ην αἰσθανόμενα θεωροῦντες τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ. ἢ τὸ ὕψος τοῦ ὄρους. ἢ ζωγραφικὸν βράχων σύμπλεγμα ἢ μέγα τι καὶ γηραιόν δέσσος· διότι, ἐπιφέρει ὁ Γάλλος ἐκείνος. δοτις ὑπὲρ πάντας ἀλλον ἀκριβέστερον ἐμελέτησε, κατενόησε καὶ ἐξετίμησε τὴν δημιώδη ἡμῶν ποίησιν. ἢ ἀπλαστος τοῦ ἀνθρώπου μεγαλοφυία εἶναι καὶ αὐτὴ ἐν τῷ φαινομένῳ, ἐν τῷ προϊόντῳ τῆς φύσεως. Ἡ πρώτη, ἡ θεμελιώδης τῶν ὄρεινῶν ἐκείνων ἀσμάτων ἀρετὴ εἶναι διτὶ οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ὥστε διὰ τινος μετεμψυχώσεως, περιέλαθον ἐν ἔκυτοῖς τὰς αἰσθήματα καὶ τὰς φρονήματα τῶν ἡρώων οὓς ἔξυμνούσι. Μεταξὺ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀλέφτου καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ τοσαύτη ὑπάρχει ἀναλογία καὶ σημονία. ὥστε νομίζεις διτὶ ὁ ποιητὴς ἡδύνατο νὰ πολεμῇ ὡς ἀλέφτης, καὶ ὁ ἀλέφτης νὰ ἀδηθεῖ ποιητής, καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ δυσκολώτατον νὰ κρίνῃ τις, ἐὰν ἐν τοῖς στίχοις τῶν ῥαψῳδῶν ἢ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπάρχει πλειότερον μῆσος κατὰ τοῦ Τούρκου, πλειότερος ἔρως τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐτερον προτέρημα τῶν ἀσμάτων τούτων εἶναι, διτὶ αἰσθάνεσαι ἀμέσως ποὺ ἐποιήθησαν, αἰσθάνεσαι διτὶ ἐνεπνευσθησαν εἰς τὰ ὅρη. Ἄλλα τὰ ὅρη ταῦτα εἶναι τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὄποια δὲν ἀκλύπτουσι πάγιοι αἰώνιοι καὶ τῶν ὄποιων αἱ κορυφαὶ μικρὸν ὑπερέχουσι τὸ ὑψός ἐκεῖνο, διποὺ ἡ γῆ αἰσθάνεται ἀκόμη τὸ γλυκὺ τοῦ ἡλίου θάλπος καὶ παράγει ἀκόμη γλόην καὶ ἀνθη. Ἡ, ἐὰν ὑπάρχωσιν ὀλίγα τινὰ ποιηθέντα εἰς τόπους πεδίνους καὶ ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς θαλάσσης, ἐκ πρώτης ὅψεως διακρίνονται τῶν ἀλλων διὰ τοῦ μαλακωτέρου αὐτῶν ἥθους καὶ αἰσθήματος. Τὸ ἡρωϊκὸν μέρος ἐπέχει δεύτερον ἐν τοῖς τοιούτοις ἀσμασι λόγον καὶ ἀναφέρεται ἐν παρόδῳ πρωταγωνιστεῖ δὲ ἡ ἀπαλὴ ὑπὲρ τῶν ἡρώων φιλοστοργία τῶν μητέρων αὐτῶν καὶ τῶν συζύγων. Στενωτάτη λοιπὸν ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς ἀσμασι μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ἀλέφτου καὶ τοῦ ὄρους συγγένεια, τὴν ὄποιαν οὐδεμία μίμησις δύο τεγγικὴ καὶ ἡνία, δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ. Τούτου δ' ἔνεκκ τὰ ἀρχαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐν ταῦτῃ καθ' δλου εἰπεῖν, καὶ τὰ κάλλιστα λόγῳ ἰδιοτυπίας καὶ φυσικῆς τῶν πραγμάτων περιστάσεως. Ἡ διαφορὰ αὕτη προέκυψε προδήλως ἐν τούτῳ, διτὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπεχειρησαν καὶ ἀλλοι νὰ ὑμνήσωσι τοὺς ἡρώας ἡμῶν, λογιώτεροι μὲν τῶν ἀλεφτῶν καὶ τῶν ῥαψῳδῶν αὐτῶν, ὀλιγώτεροι δὲ πρόδηλοι τὸν βίον αὐτῶν ἐξωκειωμένοι. Ἄλλη ἐν τούτων πάντων, ἐὰν ἐξατίρεσης ἔνοι ἢ δύο ὅντως μετουσιωθέντας κατὰ τοὺς ἡρώας οὓς ἔξυμνούσιν, οἱ λοιποὶ ὀλιγώτεροι τὴν ηδοκιμησαν. Δὲν λέγω διτὶ τὰ ἔργα αὐτῶν στεροῦνται χάριτος καὶ γοντείας· ἐπιτηδεία τῶν ἀνθέων ἀπομίμησις δύναται πολλάκις νὰ τέρψῃ τὸν ὄρθαλμόν, ἀλλὰ

μόνα τὰ γνήσια ἄνθη μεθύσκουσι διὰ τῆς εὐωδίας αὐτῶν, καὶ μόνα τὰ ὄρεστήροφα τῶν ὄρεστίνηών ήμῶν ἡρώων ἔσματα ἀποπνέουσι τὴν ισχυρὰν ἐκείνην τοῦ θύμου ὅσμήν, δι' ἣς διπλασιάζεται ἡ ἐντύπωσις τῶν ἄλλων ποιητικῶν αὐτῶν καλλονῶν.

Ἐνταῦθα καταστρέφων τὸν λόγον περὶ τῆς τύχης καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καθ' ἣν ἐποχὴν διετέλει ὁλόκληρον σχεδὸν ὑπὸ τὴν ὄσμανικὴν κυριαρχίαν, νομίζω ὅτι οὔτε τὰ παθήματα αὐτοῦ ἐδείνωσι, οὔτε τοὺς ἀγῶνας οὓς κατέβαλεν, ἵνα παρασκευάσῃ ἐκυτῷ μέλλον ἀγαθῶτερον, ἐμεγαλοποίησα. Ἀκριβῶς δὲ σταθμίζων τὰ πράγματα ἐν πάσῃ συνειδήσει, δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνῶν εἰς ὄμοιας ἡ παρεμφερεῖς περιελθόν συμφοράς, ἀνέδειξεν ἡ πλείονα καρτερίαν ἡ πλείονα δραστηρίστητα. Εὖν πολλοὶ, δελεασθέντες ὑπὸ τῶν δώρων τοῦ νικητοῦ, ἔξισταμισθησαν· ἐὰν ἔτεροι οὐκ ὅλιγοι· ἀθύμησαντες ἀπεδήμησαν, ἡ ἔξεφραγκισθησαν, ἡ ἔξεργωσισθησαν. ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους ὄμάς ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῆς, εἰς τὰς παραδόσεις αὐτῆς, εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς, εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς. Καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐπανίστατο κατὰ τοῦ Δεσπότου, ἀφ' ἑτέρου παρεισέδυεν εἰς τὰ συμβούλια αὐτοῦ· ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ὥργανος ἡ πατέρων τρόπου νὰ αὐξήσῃ ὅσου οἶν τε τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ἑτέρου ἐπεμελεῖτο τὴν ἡθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν. Καὶ διήγαγεν οὕτω βιοῦν, ταλαιπωρούμενον μὲν καὶ βασανιζόμενον, ἐργαζόμενον δὲ ἐνταυτῷ καὶ ἀγωνιζόμενον 400 ἔτη, μέχρις οὖ, δτον ἐνομισεν ὅτι ἀρκούντως ὑπεσταψε τὰ θεμέλια τῆς εἰρήνης ἐν ἡήτῳ ἐγκεκλεισμένον, ἐπεχείρησε νὰ καταρρίψῃ τὰ τείχη αὐτῆς καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν. Εὖν ἐκάστη ἴστορική περίοδος κρίνεται κατὰ τὰ πράγματα ἀτινα ἐδημιούργησεν, ἀδιστάκτως λέγομεν, δτι δπως νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα ἔτι παρ' ἡμῖν, τὸ ἔθνος ἀνεδείχθη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς δουλείας ὑπέρτερον ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐργάζεται διότι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας ἐδημιούργηθησαν αἱ πολεμικαὶ, αἱ ἀστικαὶ καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν διεξήχθη δπως δήποτε ἡ Ἐπαναστασί, ἐνῷ ἡ Ἐπαναστασί δέν διέπλασεν ἔτι γέας δυνάμεις ἐπιτηδείας νὰ συμπληρώσωσι καὶ νὰ ἀσφαλίσωσι τὸ ἔργον αὐτῆς.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΠΟΙΗΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ
ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εἰς τὸν ὄφαιον Βόσπορον, εἰς τὴς τρυφῆς τὰ στήθη,
ἡ ποίησις τῆς νέας μας Ἑλλάδος ἐγεννήθη.
ἐκεῖ δὲ Ἀθαρδότος¹, ὁ νέος Ἀρακέων,
ώφαῖα πρῶτος ἔψαλλε τὰ κάλλη τῶν ὄφατων.
Οἱ στίχοι του εἰς ἀνθηροὺς λειμῶνας ἐμπτευομένου,
καὶ εἰς τῶν φύλακων τὸν τερπτὸν φύθυροισιν γραμμένου,
τῶν φύλων καὶ τῶν μυρσινῶν τὴν εὐωδίαν ἔχοντο,
καὶ φυσικοὶ ὡς φένυκατα γλυκῶν ραμάτων τρέχοντο.
Σ τοῦ οἴστου τὴν ἀμέριμνον ζωὴν παραδομένος,
καὶ Βάκχος εἰς τὴν τράπεζαν κισσοστεφαγῷ μένος,
τῆς μέθης ὅταν τὴν χαρὰν ἐτέλχως ζωγραφίζῃ,
τὰς ιδικὰς του ηδονὰς εἰς ἔπη καλλωπίζει.

M' ἀρχαῖαν γεννηθεὶς ψυχὴν μ' ἀρχαῖον χαρακτῆρα,
τὴν λύραν ὅταν ἔλαβεν ὁ Ριζός² εἰς τὴν χεῖρα,
‘ε τὰς ἀκοὰς μας ἥχησε γενναίᾳ μελῳδῇ
κ’ ἐστρέψαμεν τὰ ὄμματα ‘ε τὰ ἀρχαῖα μας μημεῖα.
Εἰν’ ἀποφορ πᾶς γεννηθεὶς εἰς δουλικὰς ημέρας,
πρὸ χρόνου τόσον ἔγραψεν ιδέας ἐλευθέρας.

‘Ο ‘Ρήγας, μάρτυς πρόδρομος τῆς ιερᾶς μας πάλης,
μημόσυνα μᾶς ἀφίσειν ἐμπτευέσσεις μεγάλης.
Σκοπὸν λαμπρότερον ποτὲ δὲν ἔλαβον αἱ Μοῦσαι,
παρ’ ὅταν τοῦ Τυρταλ³ ν μας ή σάλπιγξ ἀτηχοῦσε.
Τὰ θούριά του ὄσματα μᾶς πυρπολοῦν ἀκέμα,
καὶ βρέχομεν μὲ δάκρυν τοῦ τάφου του τὸ χῶμα.

Τοῦ Ἀπονλήνος⁴ μιμητὴς πιστὸς ὁ Περδικάρης,⁵
ἀστεῖος εἰν’ ἐνίστε, ἀλλὰ τὸν λείπιν⁶ ή χάρις.
κ’ εἰς τὸν Ἐομύλον τον συγγάτα τοῦ Ἀριστάρχου⁷ τ’ ὄμμα
Εύρισκει τὸν ἀδάμαντα κρυμμένον εἰς τὸ χῶμα.

¹ Ο ‘Αθανάσιος Χρηστόπουλος. — ² Ιάκωδος Ριζός δ Νερουλός. — ³ Απονλήνος. — ⁴ Ρωμαῖος ποιητής. — ⁵ Μιχαήλ Περδικάρης Ιατρὸς ἐκ Μακεδονίας. — ⁶ δοφὸς γραμματικὸς τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ο Καλός καὶ ὁ Σολωμός,¹ φίδοποιοὶ μεγάλοι,
καὶ οἱ δύο παρημέλησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη.
ἰδέαι ὅμως πλούσιαι, πτωχὰ ἐνδεδυμέναι,
δὲν εἶναι δι’ αἰώνιον ζωὴν προωθοισμέναι.

Ἡ ποίησίς μας ἔλαβε καὶ τεῦρα καὶ εὐγλωττία,
ἐς τοῦ Ὀδοιπόρου τὴν λαμπρὰν καὶ τραγικὴν μαῖα.
Ο Ὀδοιπόρος² θησαυρὸς ποικιλῶν νοημάτων,
καὶ τέος κοσμίας ἴδεων, εἰκόνων καὶ αἰσθημάτων,
μὲν δυνατήν καὶ ἡχηράν δργάρων ἀρμοτῶν,
ἐνφέρει τοῦ Δημιουργοῦ τὴν παγιδυραμίαν.

Καὶ ἡμεῖς³ τὰς ἀδυράτους μας καὶ πρωτοπελροὺς χεῖρας,
καὶ ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν ἐς τὸ τέξον τῆς σατύρας,
καὶ ψύγοντος δὲν ἐλάβομεν τῆς τόλμης μας μεγάλουν.
Εὐχόμεθα εἰς ποιητὰς δοκιμωτέρονς ἄλλους,
τὸν δρόμον ποῦ ἀρνεῖαμεν νὰ τρέξωσιν αἰσίως.
Γλυκύτατος καὶ χάρημος θὲν νὰ φανῇ ὁ βίος,
εἴας περὶ τὴν δύσιν μον ιδῶ πολλοὺς ἀστέρας,
νὰ λάμπουν εἰς τοῦ Παραστοῦ τὸν φωτεινοὺς αἰθέρας.

Εἰς δάσην πορτοκαλλεῶν, ἐς τὴν μοσχοβόλον Χλον,
νψάρετο ἔξαισιον ἐπιστημῶν σχολείον.
Ἐκεῖ ὁ γέρων Σελεπῆς⁴ τὸν νοῦν τῆς reολατας
ἐτρόχιζε μὲν ὑψηλὰς ἀλγεβρικὰς ἴδεας·
κινήσις ὁ Βαρδαλάχος⁵ ἐξηγῶν τὸν λόγον τῶν Πλατώνων,
τοὺς νέους μας εἰς μίμησιν ἐκάλει τῷ προγόρων·
καὶ τοῦ Θερνάρδου μαθητής, ὁ Βάμβας⁶, τὴν γημεῖαν
ἔδιδασκε μὲ μεθόδον, μὲ τάξιν καὶ εὐγλωττίαν.

1 Κάλος καὶ Σολωμός Ζαχύνιοι. Τοῦ Σολωμοῦ εἶναι δὲ "Τύμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν: «Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψιν» κτλ. — 2 Τὸ γνωστὸν δρᾶμα τοῦ Παναγιώτου Σούτσου. — 3 Δῆλα δὴ δὲ Ἀλέξανδρος Σούτσος. — 4 Ἰωάννης Σελεπῆς Χίος μαθηματικός φονεύθεις ἐν τῇ καταστροφῇ τῆς Χίου — 5 Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος Χίος τὴν καταγωγήν, γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. 'Εσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ. 'Εδίδεξεν ἐν Βουκουρεστίῳ, Χ'ω καὶ Ὁδησσῷ ὃντου συνέρρεον πανταχούθεν οἱ Ἑλληνόπαιδες πρὸς ἀπόρατον αὐτοῦ. Τῷ 1839 ἥλθεν εἰς Ἑλλάδα· μεταδεῖν τὸν δὲ ἐκ Σύρου εἰς Αλγίναν ἐναυαγῆσε παρὰ τὴν Κύθνον καὶ ἐπνίγη. — 6 Νεόφυτος Βάμβας Χίος. Κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς Ἐπαναστάσεως ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρηκολούθησε τὸν Δημήτριον Ψηλάντην εἰς ὅλας αὐτοὺς τὰς ἐκστρατείας μέχρι τέλους τοῦ 1821.

Ο Λέσβιος Βενιαμίν¹, τὸν Βάμβαρ ἀμιλλᾶτο,
 ' τὸν δόνο Οἰχονόμου² τῆς ἡ Σμύρη ἐσανχάτο.
 Εἰς παραδόσεις ὑψήλας, ἀπὸ σοφιαὶ πλήρεις,
 τὸν Κυδωνεῖς ἐφώτιζεν ὁ θινμαστὸς Κατρηέ,³
 'Εξέδιδορ τὸν Λόγιον Έσυην⁴ οἱ Κοκκινᾶαι,
 οἱ Κοῦμαι, οἱ Θεός. Ιητοι καὶ οἱ Καπεταράαι,⁵
 εὐρέθετοι συγγράμματα σογὰ καὶ στοιχειώδη.
 γυναῖκες μὲν φρονήματα Ἐλληνικὰ καὶ ἀγδρώδη.
 καὶ πρώτη μεταξὺ αὐτῶν ἡ τέα Εὐαρτλα⁶,
 μετέρραζον ὥφελιμα διδικτικὰ βιβλία,
 εἰς τὴν σκηνὴν ἐπαίζοτο εἰ Βοούτοι τοῦ Βολταίρου⁷.
 ὁ Φιδιππος καὶ ἡ σκηνὴ Ἡλέκτρα τοῦ Ἀλφιέρου⁸,
 Πολυζωΐδαι, Πέτροι, Γερράδαι, Σητιάδες⁹,
 καὶ Βογορίδαι¹⁰ λόγιοι, τοῦ γέρους μας λογάδες
 εἰς τὰς σχολὰς συνέγρεον τῆς Γετιγκας¹¹ τῆς Πίζας,
 κ' εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Σέρας ἡ Ταμίζας¹².

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΡΑΓΑΤΣΑΝΙΟΥ

Ο Ύψηλάντης ἐφθιτεν τὴν 1 Ιουλίου εἰς Ρύμνικον, πόλιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ "Ολτου, δπου ἡλθον καὶ οἱ ὑπὸ τοὺς ὄπλαρχηγούς Μακεδόνικην, Χαντζῆ Πρόδον, Δαμαντζῆ Σερδαρην, Σολωμὸν καὶ Μανάκην, ὥστε αἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ύψηλάντου

1 Εσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ καὶ ἐδίδαξεν ἐν Κυδωνίαις καὶ Βουκουρεστίῳ, Ἀπέθανε τῷ 1824.—2 Κωνσταντίνος καὶ Στέφανος Οἰχονόμου, ὁ μὲν ἔξοχος ἐκκλησιαστικὸς ἥρτωρ, ὁ δὲ ἵτρος; — 3 Θεόφιλος Κατρηές τῆς "Ἀνδρου. — 4 Κωνσταντίνος Κοκκινᾶς, Χίος. Ποιήματα αὐτοῦ εἰνε τό : «Ω λιγυρού καὶ κοπτερὸν σπαθὶ μου». — 5 Κωνσταντίνος Κούμας, Θεόχλητος Φαρμακίδης, ἀδελφοὶ Καπετανάκαι. — 6 ἀδελφὴ τοῦ Καΐρη. — 7 Βολταίρος ὁ Γάλλος ποιητής. — 8 Αλφιέρης ὁ Ἰταλὸς ποιητής. — 9 Πολυζωΐδης συνέγραψεν ιστορίαν. Νικόλαος Πίκνολος, μαθητὴς Βορδαλάχου, ἐδίδαξεν ἐν Χίῳ καὶ Κερούρι, μετέφρασε δὲ πλήρη ἄλλων καὶ «τὰ κατά Ιανδὸν καὶ Βιργινίαν». Γεώργιος Γεννάδιος ὁ γράστης τοῦ Γένους διδάσκαλος. Μιχαήλ Σχινᾶς προστάτης τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, ἀπέθανεν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1813.—10 Αθανάσιος Βογορίδης ἐν Τυρνάβοι ἐδίδαξεν ἐν Βουκουρεστίῳ. — 11 Η Γοττιγγη πόλις τῆς Γερμανίας καὶ ἡ Πίσα πόλις τῆς Ιταλίας ἐπίσημοι διὰ τὰ Πανεπιστήμια αὐτῶν. — 12 Σηκουάνας ποταμὸς διατητῶν τοὺς Παρισίους ὁ Τάμεσις διασχίζων τὸ Λονδίνον. Ο ποιητὴς ἔννοει ἐνταῦθα τὰς δύο ταῦτας πόλεις.

δυνάμεις τὴν ὥραν ἐκείνην ἦσαν 2,500 ἵπποις καὶ 4,500 πεζοῖς, συμ-
περιλαμβανομένου καὶ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, καὶ τέσσαρα κανόνια. Ὁ
‘Ψυλάντης διέταξε τὰ πλεῖστα τῶν σωμάτων νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς
τὸ Δραγατσάνι καὶ νὰ καταλήσωσι θέσις τινὰς ἔως φθάσῃ καὶ αὐτός.
Τὴν 3 Ιουνίου 1821 ἐκίνησαν τὰ σώματα σπῶς διετάχθησαν, τὴν
δὲ 5 παρηκόλουθησε καὶ ὁ ‘Ψυλάντης μετὰ τῆς ὄπισθιοφυλακῆς.
Οὐνώ¹ τας ἀπέξει τὸ Δραγατσάνι τοῦ ‘Ρυμνίου· ἀλλὰ τὰ σώ-
ματα ~~κύτα~~^{κύτα} ὑπὲρ τὸ σύνηθες ἡργοπόροσαν, οὐδὲ ὅμοι δλαζόθι-
σαν, πετούσης καθ'² ὅδδον φραγδίας καὶ διαρκοῦς βροχῆς· μόλις δὲ
συνῆλθον εἰς τὸν πρὸς ὃν δρόν ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τῆς αὔγῆς τῆς
7. ‘Ο συστρατεύων Γεωργάκης¹ ἐσκόπευεν, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπεροχῆς
τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τὴν Ἐλληνικὴν σημαῖαν, νι^ν ἀποκλείσῃ τοὺς
ἐχθροὺς πανταχόθεν, καὶ ἐστειλε διάφορα σώματα καὶ κατέλαθον τὰς
περὶ τὸ χωρίον ἐπιτηδείας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέσεις. ‘Ο δὲ Κα-
ραβίας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἵππεων καὶ ὁ Νικόλαος ‘Ψυλάντης,
ὅ ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ ταχθεὶς ἐσχάτως, ἐτο-
πισθέτησεν ἐντεῦθεν χαράδρας ἀντικρὺ τοῦ Δραγατσάνιου, ἡς τὰ δύο
χειλὶ τοῦ συζευγνύει γέρουρα² εἰδοποιήθησαν δὲ δῆλοι νὰ ἔτοιμασθῶσιν εἰς
μάχην τὴν ἐπαύριον, καθ'² ἣν ἐσκόπευε νὰ παρευρεθῇ καὶ ὁ ἀρχιστρά-
τηγος μετὰ τῆς ὄπισθιοφυλακῆς ἐκ δισκηλίων. ‘Ο δὲ Γεωργάκης, δοτις
διεθεσε τὰ πάντα, ἐτοπισθεῖται ἀπώτερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ‘Ρυ-
μνίου, σπῶς δικλεγθῆ πρὸ τῶν ἀλλων μετὰ τοῦ αὐθημερὸν ἀναμε-
νομένου ἀρχιστρατήγου. Οἱ ἐν Δραγατσάνι¹ Τούρκοι, κατέχοντες καὶ
τὴν παρακειμένην μονήν, ἡσάνθησαν πόσσον δεινὴ ἥτον ἡ θέσις των,
καὶ ἐπεγέρησαν ἀλλὰ εἰς μάτην, νὰ διώξωσι τοὺς περὶ τὸν Ἀργυρο-
καστρίνην μεταβάντας ἐκεῖ μετὰ τὰ ἐν Νοτσέτῳ² συμβάντα καὶ
καταλαβόντες γήλοφον, πλησίον τοῦ χωρίου ἐν μέσῳ ἐλώδους θέσεως,
προβλέποντες δὲ ὅτι ἡ μάχη ἥπον ἀφευκτος καὶ ἐγγύς, ἥρχισαν νὰ
καίωσι τὰς εὐτελεῖς τοῦ χωρίου οἰκίας ὡς περιπτὰς ἡ ἐπιζημίους.
‘Αλλ’ ὁ θερμούργος Καραβίας ἔθεωρησε τὸν ἐμπρησμὸν πρόδρομον ου-
γῆς, καὶ φοβούμενος μήπως τοῦ φύγῃ ἡ βεβαία, ὡς ἐφαντάζετο, νίκη
ἐξ αἰτίας τῆς ἀπραξίας του, διέβη μετὰ μεσημβρίαν σὺν τοῖς περὶ³
αὐτὸν πέραν τῆς χαράδρας πρὸς τὸ χωρίον, μὴ προειδοποιήσας τοὺς
ἀλλούς ὀπλαρχηγούς, ὡς θέλων νὰ σφετεριθῇ δῆλην τὴν δόξαν μόνον
αὐτός· παρηκόλουθησαν δὲ ἐπὶ τῇ προτροπῇ αὐτοῦ ὁ Ἱερὸς Λόχος
καὶ τὸ πυροβολικόν. Οἱ Τούρκοι ἐδίλιξαν, ὑπολαβόντες ὅτι θὰ ἐρω-

¹ Γεωργάκης ‘Ολόμυλος ὁ ῥωμικῶς ἀποθανὼν τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1821 ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σάκου. — ² Εν τῷ Νοτσέτῳ εἶχον ἡττηθῆ ὁ ‘Ελληνες τὴν νόκτα τῆς 27ης Μαΐου.

μων οι "Ελληνες ἐκ συνθήματος πανταχύθεν· διὰ τοῦτο, ἐκών πρόκεισε τὸ πυροβολικὸν νὰ τὸν κτυπᾷ, δὲν ἔξηλθον καὶ ἐσκέπτοντο διὰ πολὺς ὅδοις νὰ φύγωσιν· ἀλλὰ βλέποντες δὲν ἀλλοι δὲν ἔκινθησαν, καὶ δὲ τὰ κανόνια δὲν τοὺς ἔβλαπτον διὰ τὴν ἀπειράν τῶν κανονιοθολιστῶν, ἔξηλθον ἔφιπποι καὶ ἔπεσαν ζιφήρεις ἐπὶ τοὺς ἔχθρούς. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Καραβίαν ἐλιποτάκτησαν, οἱ δὲ Τερολοχίται ἔδειξαν δὲν τὸ φλόγες πατριωτισμοῦ ἔκαιον τὴν καρδίαν τῶν κατέπεμπεν μαχόμενοι ἀλλ' ἡσαν ἀπειροπόλεμοι, καὶ τὸ ἴππικὸν τοῦ ἔχθροῦ ἐπιπεσὸν πανορμεῖ, διέρρηξε τὰς τάξεις, ἔκυρτεσε τὰ κανόνια, καὶ τοὺς κατέκοψεν. Ακουσθείσης τῆς βοῆς τοῦ πολέμου, ἐτρεῖχαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ὁ Γεωργάκης καὶ τινες ἄλλοι ὀπλαρχῆγοι μεθ' ὅσων ἐδυνήθησαν ἐν τοῦ προχείρου. ἐτουρέκισσαν τοὺς Τούρκους καταδιώκοντας καὶ κατακόπτοντας ἀνηλεᾶς τοὺς Τερολοχίτας τραπέντας ἐπὶ τέλους εἰς φυγὴν, καὶ τοιουτορόπως ἐλύτρωσαν τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰγματωσίας πολλούς, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀρχιστρατήγου κιγδυνεύοντας νὰ συλληφθῶσιν. "Ολοὶ δ' οἱ Τερολοχίται θά ἥφαντο, ἂν δὲν ἐπρόφθανον οἱ ἐπιβοηθοὶ οὗτοι, ἐν οἷς διέπρεψεν ὁ Βλάχος ὀπλαρχῆγος Ἰωνίτας Χόρκας· οἱ Τούρκοι καταδιώξαντες τοὺς ἡττηθέντας μέχρι τῆς χωράδρας, ἐπανῆλθον εἰς τὸ χωρίον νικηταῖ, ἀποροῦντες καὶ άυτοὶ δι' ὅσα παρὰ πῆσαν ἐπιτίθασαν. Υπερδιαχόσιοι· "Ελληνες ἐφονεύθησαν, δῆλοι σχεδὸν Τερολοχίται, περόντες ὡς εὐθαλεῖς κλάδοι· ὑπὸ τὴν κοπτεράν ἀξίνην στιβαροῦ ξυλοκόπου· ἐφονεύθησαν καὶ οἱ ἐπ' ἀνδρείᾳ μεταξὺ τῶν ἀνδρείων τούτων διακριθέντες ἐκατόνταρχοι Δημήτριος Σούτσος¹ καὶ Σπυρίδων Δρακούλης, 40 δὲ ἡγιαστῶισθησαν. Πανικός φόβος κατέλασσεν ὅλα τὰ σώματα καὶ τὰ πλεῖστα ἐν τῷ ἀμα διελύθησαν, καὶ κακὰ κακῶς διεσκορπίσθησαν. 'Ο δὲ Τύψηλάντης ἔμαθε τὸ γεγονός καθ' ὅδὸν τρεῖς ὥρας μακράν τῆς Θηλερᾶς σκηνῆς, καὶ ἰδὼν τὸν διασκορπισμὸν τῶν στρατιωτῶν ἐπανεργομένων εἰς Ρύμνικον, ὥπισθιδρόμησε καὶ διέμενεν ἐκεῖ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν· τὴν δὲ Ημέτερην εἰς Κόσιαν, μοναστήριον ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ὄρέων δύο ὥρας ἀπέχον τοῦ Ρύμνικου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

¹ ἀδελφὸς τῶν ποιητῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Παναγιώτου. 'Ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ "Αρεως Ἀθηναῖς ὕσσταται μαρμάρινον μνημεῖον εἰς τιμὴν τῶν Τερολοχίτῶν δαπάναις τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου.

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ¹

(6 Μαΐου 1821).

«Μεγάλων δ' ἀέθλων

Μοίσα μεμνᾶσθαι φιλεῖ»²

(Πιρδαφος).

Α.

Απὸ κρότον ὁργάνων βούζει
 τῆς Γραβιᾶς τὸ βουνὸν ἀντικρύ,
 λάμπουν ὅπλα χρυσᾶ. καὶ λερὴ
 φοιστανέλλα μαυρίζει,

Πρὸς τὸ χάνι χορὸς καταβαίνει
 ἀπ' ὁδὸν ἐλικώδην λοξήν,
 καὶ φλογέρα μὲν ἕχον δέξυν
 χοροῦ ἄσυμα σημαίνει.

Οδυσσεὺς δὲ ταχύπους ἥγειται
 τοῦ μαχίμου ἔκείνου χοροῦ,
 καὶ ἐγκύμων σκοποῦ τολμηροῦ
 πρὸς τὸ χάνι κινεῖται.

Ἐκεὶ δὲ τὸν χορὸν διαλύει.
 κλεῖται τὴν μάνδραν καὶ οὔτω λαλεῖ.
 «Ἡ πατρίς μας ἐδῶ μᾶς καλεῖ,
 στρατιῶται ἀνδρεῖοι.

Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
 στρατιὰ μυριάδων ἔχθρῶν,
 εἶναι στάδιον δόξης λαμπρὸν
 τὸ μικρὸν τούτο χάνι,

1 Θέσις ἐν τῇ Παρνασσῷ, ἐν ἡ συνεκροτήθη ἡ ἐνταῦθα περιγραφομένη μάχη ἥγου-
 μένου τῶν Ἑλλήνων τοῦ στρατηγοῦ Οδυσσέως Ἀνδρούτσου.

2 Μεγάλα κατόρθωματα ἡ Μοίσα ἀγαπᾷ νὰ ἐνθυμηταί.

Εἰς τὸ μέγα στενόν θὰ ἔυπνήσουν
οἱ ἀρχαῖοι τῆς Σπάστης νεκροί,
καὶ τὸν τόπον αὐτὸν φοβεροὶ
τουρκομάχοι θὰ σείσουν

Κ' ἡ σκιὰ τοῦ Διάκου παρέκει
τοῦ εἰς σοῦβλαν ψηθέντος σκληράν,
μὲ μεγάλην θ' ἀκούσῃ χαρὰν
νὰ βροντᾶ τὸ τουφέκι.

Ἐκεῖ κάτω κυττάξετε· φθάνει
ὅ πομπώδης στρατὸς τῶν ἐχθρῶν·
ἴδον στάδιον δόξης λαμπρὸν
τὸ λαμπρὸν τοῦτο χάνι

Στρέφουν δλοι καὶ βλέπουν. Διέβη
τὸ ποτάμι ἀπίστων πληθύς,
καὶ ἀκούεται δοῦπος βαθὺς
καὶ ὁ τόπος σαλεύει.

Πιστολίων ἀκούονται κτύποι
καὶ βαρβάρων φωναὶ συνεχεῖς
καὶ τινάσσουν τὴν χαίτην ταχεῖς
καὶ ἀφρόεντες ἵπποι

Πρὸ τῶν ἄλλων ξιφήρος προβαίνει
εἰς δερβίσης τὸν ἵππον κεντῶν·
ὅ τιδις τοῦ Ἀνδρούτσου αὐτὸν
ἔρωτᾶ ποῦ πηγαίνει.

'Αποκρίνετ' ἐκεῖνος.—«Νὰ σφάξω
ὅπου βρῶ τοῦ προφήτου ἐχθρούς,
καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκροὺς
τὸ ἀλλακάνιάνακράξω.

— 'Αλλ' ἔδω, ὃ νίè τοῦ προφήτου,
μιναρὲ δὲν θὰ βρῆς ύψηλόν,
ἄλλὰ μόνον τουφέκι καλόν,
καὶ ίδοὺ ἡ φωνή του.

Καὶ ἡνίας καὶ σπάθην ἀφίνει
ὅ δερβίσης τὰ στέψα πληγεῖς,
καὶ μὲ κρότον πεσὼν κατὰ ἄς,
ρεῖθρον αἷματος χύνει.

Τοῦ θανάτου ἴδρως περιβρέχει
τὸ χλωμὸν μέτωπόν του εὔθυς,
καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ πτονθεὶς
κοῦφος κ' εὔκαιρος τρέχει.

B'

Καθὼς ὅταν βορρᾶς ρυγοβόλος
μὲ ἀνάθεκτον πνέῃ ὁρμὴν,
κι' ὁ βαθὺς τοῦ πελάγους πυθμὴν
κατασείεται ὅλος,

τῶν ἐχθρῶν οὕτω σείει τὰ στήθη
κραταὶ ψυχοβόλοι. δύγη,
καὶ ἀκούεται λύστης κραυγὴ
ἀπὸ τάμετρα πλήθη.

Σῶμα, μέγα, πυκνόν, ταραχῶδες,
ἀλαλάζον ὁρμῇ μὲ κραυγὴν,
καὶ βαρύδουπον σκάπτουν τὴν γῆν
σιδηροῖ ἵππων ποδες.

'Αλλ' ἀκοίμητον πῦρ ἐκ τῆς μάνδρας
τὸν δομῶντας προσβάλλει ἔχθρούς,
κ' ἔξαπλώνει τριγύρω νεκρούς,
νεκρούς, ἵππους καὶ ἄνδρας.

Οὐδ' ἐν ὅπλον εἰς μάτην καπνίζει
οὐδ' ἐν ὅπλον εἰς μάτην βροντᾶ·
κάθε βόλι συρίζον πετᾶ
καὶ τὰ κρέατα σχίζει.

Περιπτατ' ἐκεῖ πολυσαίμων
ἐν νεφέλαις καπνοῦ καὶ πυρός,
μὲ τὸ βλέμμα δριμύ, φοβερός
τοῦ ὀλέθρου ὁ Δαίμων.

Ταχυθάνατον πέλεκυν σείει,
καὶ ἀκόρεστον βλέψυμα κολλᾶ,
ὅπου αἷματα ρέουν πολλά,
ὅπου θνήσκουν ἀνδρεῖοι.

Ἡ κλαγγὴ ὡς γλυκύφθογγον μέλος
τοῦ θηρίου τὰ ὅτα κτυπᾷ,
καὶ τὰ μέλανα χείλη του σπά
καταχθόνιος γέλως

Τὸ πᾶν βλέπει μὲ δύψιν ἀγρίαν
τὴν φριξότριχα κόμην κινῶν,
ὡς ὁ λέων ὅπόταν πεινῶν,
ἐνεδρεύῃ τὴν λείαν.

Καταφλέγει ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ
τὰς ψυχάς τῶν ἀνδρῶν ἢ ὁργή,
καὶ λίχει ἢ περίθουνος γῆ
καὶ οἱ λόγγοι καὶ οἱ βράχοι.

Γ'.

Μάχης πλὴν δὲν πήχοῦν πλέον φθόγγοι,
οὐδὲ μέταλλα λάμπουν στιλπνά.
σιωποῦν τὰ κρούμνωδη βουνά
καὶ οἱ βράχοι καὶ οἱ λόγγοι.

Οπου πρώνην κραυγαὶ καὶ μανία,
βασιλεύει θανάτου σιγή.
Ἐνθα καὶ ἔνθα θνησκόντων κραυγὴ
ἀντηχεῖ ἀπαισία.

Πεντακόσια πτώματ' ἀφίνων
ὅ εἰς μάτην παλαίσας ἔχθρός,
ἀπεσύρθη μακρὰν τοῦ πυρὸς
μιᾶς φούκτας Ἐλλήνων.

Τοὺς ἀνδρείους στενὰ τριγυρίζει
ὅ πασᾶς διὰ ἀμέτρου στρατοῦ,
καὶ τὴν λείαν εἰς χειρας αὔτοῦ
ὡς βιεβαίαν ἐλπίζει.

Αλλὰ σύ, ὡς θεὰ ἐγερσίνους¹,
ποὺς υἱὸντας Θρασυδόλων² γεννᾶς,
καὶ ἀλύσεις συντρίβεις δεινάς,
δὲν τρομάζεις κινδύνους.

Διὰ σοῦ τοὺς πολλοὺς οἱ ὀδίγοι
ταπεινοῦν μὲν σπαθὶ κοπτερόν,
τὸ σπαθὶ σου ἐν μέσῳ ἔχθρῶν,
εὔρυν δρόμον ἀνοίγει.

Δ'

Μελανόπτερος νύξ, παραστάτις
πολυτρόμου σωρείας νεκρῶν,
ἐπεκτείν³ εἰς τὴν γῆν σκιερὸν
τὸ πλατὺ κάλυμμά της.

Καὶ ιδού, οἱ σαπφείρινοι κάμποι
ἀπὸ ἀστρα γεμῖζουν λαμπρά,
κ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀργυρᾶ
ἡ πανσέληνος λάμπει.

Τὴν βαθεῖαν σιγὴν καὶ τὰ σκότη,
διακόπτουν βαρβάρων κραυγαί,
προσευχαὶ ἀσεβεῖς καὶ ἀργαί,
ὅπλων λάμψεις καὶ κρότοι.

Αδελφὸς πλὴν ὁ ὑπνος θανάτου
εἰς τὰς τάξεις τῶν Τούρκων πετᾶ,
καὶ τὰ μέλη των ζώνει σφιγκτὰ
μὲ τὰ μαῦρα δεσμά του.

Μόνος ἄγρυπνος εἰς ἐπροπάτει,
ὅ πασᾶς, ἀνασπῶν τὰς ὁφρῦς,
ἄλλ⁴ ἐρρίφθη κ' ἐκεῖνος βαρὺς
ἢ τὸ παχύ του κρεββάτι

Μόλις δ' εἶχε τὰ δύματα κλείσει,
αἷμωπν, μὲ θανάτου χροιάν,
ὄνειρόφαντον εἶδε σκιάν⁵
τὴν σκιὰν τοῦ δερβίσην.

¹ ἡ Ἐλευθερία. — ² υἱὸντας Θρασυδόλων ἐννοεῖ μιμητὰς Θρασυδόλου.

‘Ο θανῶν λειτουργὸς τοῦ προφήτου
εἶχεν αἷμα πολὺ καὶ πικτόν,
ὅπου ἔχαινε χάσμα φρικτόν,
ἢ μεγάλη πληγὴ του.

‘Η μορφὴ του πλὴν ἦτο γλυκεῖα,
καὶ ἢ ὅψις του λίαν φαιδρά·
ἐκτυποῦσεν ἐν τούτοις σφοδρὰ
τοῦ πασᾶ ἢ καρδία.

‘Η σκιά. «Μά, τὸν εἶπε, φοβῆσαι,
εἶμαι λόγου καλοῦ μηνυτής·
χαῖρε, φίλε πασᾶ! Νικητὴς
τῶν Ἑλλήνων θὰ εἰσαι.

«Οἱ ἐν μάνδυᾳ κλεισμένοι ὀλίγοι
εἶναι θύματα πείνης σκληρά.
τὰ φρικώδη τῆς σούβλας πυρὰ
οὐδὲ εἰς θ’ ἀποφύγῃ.»

‘Ο νεκρὸς ταῦτα λέγων δερβίσης,
ἀνελήθη, τὸν φίλον πλανῶν.
Μειδιᾶς, ὡς πασᾶ; ἔξυπνῶν
μαῦρον δάκρυ θὰ χύσῃ,

E'

Σύ, ὡς Μοῦσα, ὀδήγει μὲν ἐν τάχει
νὰ ἴδω τοὺς ἀνδρείους φρουρούς,
νὰ μετρήσω καὶ ἕκεῖ τοὺς νεκροὺς
τοὺς πεσόντας ἐν μάχῃ.

Θαῦμα μέγα μεγάλου ἀγῶνος
παριστᾶ ἢ ἐμπρός μου σκηνή·
ἔνα μόνον ἢ νίκη θρηνεῖ,
εἰς ἀπέθανε μόνος.

Οἱ ἀνδρεῖοι μεσάνυκτα σκάπτουν
τὰ κατάψυχρα σπλάγχνα τῆς γῆς,
καὶ ἐν τῷ μέσῳ πενθίμου σιγῆς
ἔνα σύντροφον θάπτουν.

Εἰς τὸ μνῆμα δὲν καίει λιθάνι,
δὲν σὲ κλαίει ψαλμὸς ιερός,
οὐδὲ θρήνους ἀκούω μητρός,
δὲν άνδρεῖε Καπλάνη.

Ἡ μονότεκνος μάντηρ του οἶμοι !
νικητὴν τὸν υἱὸν καρτερεῖ . . .
Δυστυχῆς ὅταν φθάσ' ἡ πικρὴ
τῆς ἀνδρείας του φίμῳ.

ς'

Ἄλλ' εἰς τ' ὅρος κρυμμένη ἐν μέρει
ἡ σελήνη γυρνᾶ κ' ἡ πλειὰς
σημαδεύει τὸν ὄρον τῆς θεᾶς
ποὺ τὸν ἥλιον φέρει.

Τῶν βιουνῶν ἡ πολύοσμος αὐγα
ἐκχυλίζουσα τάνθο φυσᾶ,
κ' ἡ αὔγη χρωματίζει χρυσᾶ
ὅσα πρὶν ήσαν μαῦρα.

Οἱ μοχλοὶ τότε πίπτουν τῆς θύρας,
κ' ἡ ἀνδρεία τῆς μάνδρας φρουρὰ
ὅρμῃ ἔξω πυκνή, τολμηρά,
μὲ τὰ ξίφη 'ε τὰς χεῖρας.

Σιγαλὴ τακτικὴ κ' ἐνωμένη
εἰς σωρείας πτωμάτων πατεῖ,
καὶ εἰς ἄπιστος τῷπλον κροτεῖ,
καὶ βοῇ παντὶ σθένει.

«Μουσουλμάνοι, βοῇ τρομασμένος,
ὁ Γκιαούρ, ὁ Γκιαούρ μᾶς ἐπῆ . . .»
δὲν ἐπρόθεασε-ρε-νὰ εἰπῆ,
πίπτει κάτω σφαγμένος.

Θανατόνουν τὰ τέκνα τῆς νίκης
τρεῖς προφύλακας ἄλλους, κ' εὐθὺς
φθάνοντας ὅπου ἔχθροι παμπληθεῖς
ἔξυπνοι μετὰ φρίκης.

Ἐξυπνοῦν δὲν ἐγείρονται ὅμως·
ἔξυπνοῦν, ἀλλὰ τρέμουν προνεῖς
οἱ δειλοὶ θεαταὶ τῆς σκηνῆς
ποῦ ἀνοίγει ὁ τρόμος.

Οὕτω πίπτουν προνεῖς οἱ κλεισμένοι
στρατιῶται φρουρίου ἐντός,
ὅταν βόμβα ἐν μέσῳ νυκτὸς
φλογερὰ καταβαίνει.

Ως δέ, ὅταν βαρύκροτος σπάσῃ,
ρίπτει κύκλῳ θανάτου πυρά,
οὗτως ἔκαστος Ἐλλην περᾶ,
σφάζων ὅπου περάσῃ

Διαβαίνων καὶ σφάζων λαμβάνει
ὁ Σεφέρης βαρεῖαν πληγήν,
καὶ δπλόδου πος πίπτει ἃ τὴν γῆν·
ἀλλὰ πρὶν ἀποθάνῃ,

εἰς τὸ στῆθος μὲν σφαῖραν εὔρισκει
τὸν φονέα. — Θεὲ τῶν πιστῶν,
εἰς τοὺς κόλπους Σου δέξαι αὐτόν,
ύπερ Σοῦ ἀποθνήσκει.

Z'

Tί σημαίνει ὁ κρότος ποῦ βράζει,
καὶ βαρὺς καὶ τυφλὸς ἀντηχεῖ;
κονισάλου δὲ νέφος παχὺ¹
διατί πλησιάζει;

Πολυκρόταλον ἥχον κυμβάλων.
καὶ σπαθίων ἀκούω κλαγγήν,
κατασείουν διζέθεν τὴν γῆν
βαρεῖς δοῦποι πετάλων.

Ἀνατέλλων ὁ ἥλιος λάμπει
εἰς ιππέων σπαθία γυμνά,
ἀπὸ μέταλλ' ἀστράπτουν στιλπνὰ
οἱ ιππόκροτοι κάμποι.

Φθάν' ιδοὺ μεθ' ὁρμῆς ἀκρατῆτου
στρατιὰ ἡ μεγάλη αὐτῇ.
δ πασᾶς ὀργισμένος ζητεῖ
τοὺς ἔχθροὺς τοῦ Προφήτου.

Τῷ δεικνύουν τοῦ δροῦς τὸ πλάγιο,
τῷ δεικνύουν σφαγὴν τὴν οἰκτράν,
κ' εἴτα λέγουν «ἀπῆλθον μακρὰν
οἱ ἔχθροὶ Τουρκοφάγοι.»

Ως ποιῶν που ἔχυπνα τρομασμένα,
καὶ τοὺς λύκους ἀντὶ νὰ εὔρῃ,
ἴχνη αἷματος μαύρου θωρεῖ,
καὶ ἀρνία σχισμένα,

ὁ πασᾶς θεωρεῖ ἐμπροσθά του
τὴν σκληρὰν τῶν οἰκείων σφαγήν,
καὶ τραβῆ μὲ ἀγρίαν ὄργην
τὰ πυκνὰ γένειά του.

H'

Εἰς τὰ ὑψη τοῦ δροῦς ἐπάνου,
τῆς Γραβιᾶς σταματοῦν ἀντικρύ,
τῶν Ἐλάνων οἱ παῖδες, λαμπροὶ
νικπταὶ τοῦ Τυράννου.

Οἱδρώς εἰς τὸ πρόσφατον αἷμα
μὲ κονίσαλον ρέει πικτόν,
μαύρα εἶναι τὰ μέτωπ' αὐτῶν
καὶ ἀστράπτον τὸ βλέμμα.

« — Εἰς γραμμὴν παλληκάρια σταθῆτε
οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀνδρίτου μετρᾶ·
εἰς τὰ μάτια του λάμπει χαρά.
— παλληκάρια, χαρῆτε !

Ἐκατὸν δεκαοκτὼ εἶσθε ὄλοι,
κ' ἐδαμάσατε τόσους ἔχθρούς·
δύο ύπνον ἀφῆκε νεκροὺς
τῶν ἀπίστων τὸ βόλι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

ΤΑ ΠΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΝ ΧΙΩΝ

Ἐνόσφ ἐμένομεν ἐν Χίῳ, ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν, ἐντὸς τῶν ὥποιών ἐκυλινδούμεθα, δὲν ἔγνωρίζομεν τὰ καθέκαστα τοῦ γενικοῦ μαρτυρολογίου.² Ἐκαστος τότε ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ δὲν εἶχε τὸν καιρὸν οὔτε περὶ ἄλλων νὰ ἐρωτᾷ, οὔτε περὶ ἔσυτοῦ νὰ λαλῇ. 'Αλλ' ὅτε ἐστηρίξαμεν εἰς τὴν χεῖρα τὴν κεφαλὴν ἀνευ φόβου ῥομφαίας σειωμένης διγνάθεν της, δὲν ἐκαθήσαμεν ὑπὸ τὴν σκέπην ζένης θύρας, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο φόβος νὰ μαυρίσῃ Τούρκου σκιά, καὶ εἶδεν ἐκαστος ἡμῶν τὴν λύπην του ζωγραφισμένην εἰς τοῦ γείτονός του τὴν παρουσίαν, τότε ἥρχισε νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ μανθάνῃ ὡς εἰς τοῦ ἄλλου τὰ πάθη καὶ νὰ ἐρευνᾷ περὶ συγγενῶν καὶ φίλων ἀπόντων. Ποσάκις ἀπηύθυνα ἐρωτήσεις κ' ἔγώ ματαίας, ποσάκις, ἀναπολῶν τὴν τελευταίαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον συνάθροισίν μας, προσεπάθησαν³ ἀνιχνεύσω τὴν τύχην τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον ἐκείνον προσώπων!... 'Αλλ' οὐδὲν ἐμάνθανον ἐρωτῶν.

Πόσα δύμας ἄλλα ἥκουσα τότε σπαραξικάρδια τῶν αἰματηρῶν ἐν Χίῳ σελίδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, πόσας ἄλλας, φοβερὰς σκηνὰς τῆς ἀπεράντου ἐκείνης τραγῳδίας!⁴ Ἐκδετη οἰκογένεια εἶχεν Ἰλιάδα συμφορῶν¹. Πολλοὶ εἶδον σφαζομένους πρὸ αὐτῶν τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν καὶ τὴν σύζυγον. Πολλὰ τέκνα ὄρφχα περισυναχθέντα ὑπὸ ἀγνώστων ἔκλαιον τὰς αἰχμαλωτισθείσας μητέρας των. Πολλοὶ μητέρες ἀνεζήτουν εἰς μάτην τὰ τέκνα των. Αἱ δὲ σκληροὶ τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις, καὶ οἱ θρῆνοι ἐπὶ τῇ σφαγῇ ἢ τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὅντων προσφιλῶν, καὶ ὁ ἐκπατρισμός, καὶ ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀβεβαίότης, καὶ ἡ σπάνις τοῦ ἐπιουσίου ἀρτου ἀπετέλουν φρικτὴν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς συμφορᾶς. Καὶ δύμας τὴν διήλθομεν καρτερικῶς οἱ πλείστοι, καὶ ἐπαλαίσαμεν κατὰ τῆς κακῆς τύχης καὶ ἐξήλθομεν νικηταὶ τῆς πάλης.

"Οταν οἱ νεώτεροι οἱ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἐν ἡμέραις ἀγαθίαις, βλέπωσι τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἀκμαίους εἰσέτι καὶ εὐθύμους, διεστάζουσιν ἵσως νὰ πιστεύσωσιν ἀκούοντες τῆς νεότητός μας τὰ παθήματα. Μέτ' ὅλιγα δὲ ἔτη, ὅπόταν ἐκλείψῃ ἡ γενεὰ τοῦ Ἀγῶνος, καὶ διακοπῇ τῶν προφορικῶν παραδόσεων ἡ μνημόνευσις, δυσκόλως οἱ ἔγγονοι ἡμῶν θὰ φαντάζωνται διὸ πόσων θυσιῶν καὶ βασάνων ἐπληρώθη ἡ ἴδιακή των εὐημερία καὶ τοῦ ἔθνους ἡ ἀναγέννησις. Διὰ τούτο

¹ Ἰλιάδα συμφορῶν, ὅ ἐστι πλείστας συμφοράς.

εύχομαι, ώστε πολλοὶ τῶν ἐπιζώντων γερόντων νὰ μημηθῶσι τὸ παράδειγμά μου, γράφοντες τὰ ἀπομνημονεύματά των. Ἐκ τῆς ιστορίας τῶν ἀτόμων ἀποτελεῖται ἡ τοῦ ἔθνους, τὴν δὲ ιστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας δὲν συγκροτοῦσι τὰ κατορθώματα μόνον τῶν ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης προμάχων της, ἀλλὰ καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ ἀτιμώσεις τῶν ἀόπλων καὶ ἀσθενῶν, καὶ ἡ ἐγκαρπέρησις αὐτῶν ἐν τῇ δυστυχίᾳ καὶ ἡ εἰς τὸν Θεόν πεποθησις ἥτις ἐνίσχυσε καὶ ἐν τέλει ἐπραγματοποίησεν, ἕστω καὶ ἐν μέρει, τὰς περὶ καλλιτέρου μέλλοντος ἐλπίδας των. Ἄς εὐλογῶμεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεόν καὶ ἡς ἀποθάνωμεν οἱ γέροντες ἡμεῖς μὲ τὴν ἐλπίδα, διτι θὰ ἐκπληρωθῶσιν εἰς τὸ μέλλον ὄλοκληροι αἱ ἔννοιαὶ ἡμῶν εὐχαί. Ἀλλ' εἴθε νὰ μὴ ἐπιφυλάσσωνται εἰς τὰς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων γενεᾶς αἱ δοκιμασίαι τὰς ὁποίας ἡμεῖς ὑπέστημεν. Εἴθε τὰ ἴδια μας μαρτύρια νὰ θεωρηθῶσιν ἀρκοῦσσα καὶ διὰ τὸ μέλλον πληρωμὴ εἰς τῆς εἰμαρμένης τὸ βιβλίον!

Ἐνῷ γράψω ταῦτα, ἐπιστρέφονται πυκναὶ εἰς τὴν ψυχήν μου αἱ ἀναμνήσεις καὶ διέρχονται ἀλλεπάλληλοι διὰ τῆς φαντασίας μου αἱ περιπέτειαι τῆς καταστροφῆς. Κλείω τοὺς ὄφθαλμούς καὶ ἀκούω τὰς διηγήσεις τῶν, ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ ὠτά μου οἱ ἀναστεναγμοί τῶν, καὶ ρέουσι τὰ δάκρυά των καὶ συσφίγγονται ἀπηλπισμέναι αἱ χεῖρές των!

Πεντήκοντα ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε, τοὺς δὲ πλείστους αὐτῶν ἐκάλυψε τὸ χῶμα. Μένουσιν δῦμας εἰσέτι ἵκανοι ὅπως συνδέωσι τὸ παρελθόν μετὰ τοῦ παρόντος. Ἡδυνάμην ἐνταῦθα νὰ τοὺς ὄνομάσω. Ἡδυγάμην νὰ ὑποδείξω τὴν γραῖαν ἐκείνην ἀρχόγυτισσαν, ἥτις, κρύπτουσα ὑπὸ δάκρυ τὸ καλλος τῆς, περιηλθε τότε ὡς ἐπαΐτις τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ τέκνου τῆς καὶ ὁ Θεός τὴν ἐλυπήθη καὶ ἐπέστρεψε μὲ τὸ τέκνον τῆς εἰς τὴν ἀγκάλην. Ή δὲ ἀλλα γραῖα, μήτηρ ἡδη ἐντίμων τῆς Ἐλλάδος πολιτῶν, ἡρπάγη τότε εἰς τῆς νεότητος τὰ πρόθυρα καὶ διῆλθε δύο ἔτη ἐντὸς Τούρκικοῦ χαρεμίου, μόλις ἐξαγορασθεῖσα πρὸ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου ἐπιστροφῆς τοῦ Τούρκου συλητοῦ τῆς. Ἀλλὰ τίς ἐκ τῶν γερόντων συμπολιτῶν μου δὲν ἔχει νὰ διηγηθῇ περιπετείας, ὑπερβαίνούσας συχνάκις κατὰ τὴν δραματικότητα δ', τι ἡ γόνιμος μυθογράφου φαντασία δύναται νὰ συλλάθῃ; Προχθές ἔτι εἰς ἓξ αὐτῶν ἔλεγεν ἐνώπιόν μου πῶς δεκατῆ τότε τὸν εἶχεν αἰχμάλωτον εἰς τὴν οἰκίαν του Χίος Τούρκος· τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἀπαγγολίσεως τῶν ὄμήρων τὸν ἔφερεν ἐκ τῆς χειρὸς εἰς τὸν δρόμον, δπως ἵδη διαβαίνουσαν τὴν πομπὴν τῶν μαρτύρων ἐκείνων· μεταξὺ δὲ τῶν ἀγοραμένων εἰς τὸ μαρτύριον ἦτο ὁ πατήρ του καὶ τὸν εἶδε τὸν πατέρα του, καὶ ἀποσπασθεὶς ἐκ τῶν χειρῶν

τοῦ Τούρκου ἔχει οὐδὲ τὰς πατρικὰς ἀγκάλας· ὁ δὲ πατὴρ ἡρπασε τὸν υἱόν, τὸν ἔθλιψεν ἐπὶ τοῦ στήθους, τοῦ ἔδωκεν ἔνα ἀσπασμόν, ἔνα μόνον, καὶ ἀποθέσας αὐτὸν κατὰ γῆς τὸν ἑστρωξε μακράν του· ὥσει φοβούμενος μὴ συμπεριληφθῆ τὸ τέκνον εἰς τοῦ πατρὸς τὴν καταδίκην. Ἐξηγοράσθη κατόπιν τὸ ὄρφανὸν τέκνον ἀλλὰ ὁ τελευταῖος ἐκεῖνος τοῦ πατρὸς ἀσπασμὸς οὐδέποτε παρ' αὐτοῦ ἐλησμονήθη. Καὶ ἦσαν ὑγροὶ τοῦ γέροντος οἱ ὄφθαλμοι, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν ἐνῷ διηγεῖτο ταῦτα.

'Αλλ' ἡ πρόθεσίς μου δὲν εἶναι ν' ἀφηγηθῶ τῶν ἀλλων τὴν ἴστορίαν. Δὲν ἡδυνάμην δμως, γράψων τὰ κατ' ἐμέ, νὰ μὴ ἀναμνησθῶ τῆς γενικῆς τότε περὶ ἡμᾶς συμφορᾶς. "Ολοὶ ὁμοῦ συνεπάσχομεν, ὁ δὲ σύνδεσμος τῆς δυστυχίας καὶ ὁ ἀγών τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπεστήριζον τὴν ἀμοιβαίαν καρτερίαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μᾶς ἐνεψύχωσαν. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἥμετεν ὡς ζαλισμένοι, καὶ οὐδεὶς ἐσκέπτετο περὶ τῆς αὔριον. Αἱ συγκινήσεις τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας ἦσαν πρόσφατοι εἰσέτι, ἡ δὲ πρόθυμος τῶν Μυκονίων φιλοξενία καὶ τὰ ὀλίγα περισσωτέντα χρήματα ἐξήρχουν πρὸς συντήρησίν μας. 'Αλλὰ τὰ χρήματα ταχέως ἐξηντλήθησαν, οἱ δὲ πτωχοὶ νησιῶται δὲν ἡδύναντο βεβαίως νὰ μᾶς διατρέψωσι. Ἡτο γενικὴ πενία τότε καὶ μεγάλη ἡ ἀχρηματία. Ἐνθυμοῦμαί, ἀφοῦ ἐδαπανήθη καὶ τὸ τελευταῖον φλωρίον μας, τὰς ματαίας προσπαθείας μου πρὸς πώλησιν ἐνὸς δακτυλίου τῆς μητρός μου. Μόλις καὶ μετὰ βίᾳς ἡδυνάθην εἰς Σπέτσας βραδύτερον νὰ εὑρω ἀγοραστὴν ἐνα τῶν εὐπορωτέρων ἐκεῖ προκρίτων. Καὶ ὁ ἀγυθωπός βεβαίως τὸ ἡγόρασε διὰ νὰ μᾶς συνδράμῃ εἰς ὕδρας θρήνων καὶ ὀδυρμῶν. 'Οέχων τότε χρήματα δὲν ἡγόραξε κοσμήματα οὔτε πρὸς χρήσιν του οὔτε κερδοσκοπίας χάριν. Θαῦμα μοῦ φαίνεται εἰσέτι πῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνεγερίας ἐκείνης κατωρθώσαμεν βαθμηδὸν νὰ ἐξεύρωμεν πόρους καὶ νὰ δημιουργήσωμεν ἐμπόριον. "Οσοι προτέφυγον εἰς Ρωσίαν ἢ Ιταλίαν, ἢ ἀλλαχοῦ, ἐντὸς κοινωνιῶν εὐπορουσῶν, δὲν εἶχον ν' ἀντιπαλαίσωσι πρὸς ὁμοίας δυσκολίας. δπως διὰ τοῦ ἰδρῶτος κερδίσωσι τὸν ἐπιούσιον ἀρτον 'Αλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅποιαν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ κόπος ἀξίαν, ὅτε πάγτες ἦσαν πένητες καὶ πειναλέοι; Καὶ ὅμως ἐζήσαμεν. 'Αλλὰ πῶς ἐζήσαμεν; Πρὸ δύο ἑδομάδων συγάδευσα εἰς τὸν τάφον τὸν νεκρὸν γέροντος φίλου· τὸν βαθύπλουτον τοῦτον εὐπορον, δοτις ἀφῆκεν ἐκατομμύρια εἰς τοὺς κληρονόμους του, τὸν ἐνθυμοῦμαί πωλοῦντα πλακούντια εἰς τὰς ἀμόρφους ὁδοὺς τῆς Σύρου, τὰ δὲ πλακούντια τὰ κατεσκεύαζεν ἡ ὥραία σύνγος του, κόρη μιᾶς τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Χίου εἰκογενειῶν. Καὶ μὴ ἦσαν εἰς θέσιν καλλιτέραν οἱ ἀγοράζοντες τὰ πλακούντια των;

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

(1822 — 1826).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου κεῖται μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν, τοῦ Εὐήνου (Φιδαρη) καὶ τοῦ Ἀχελώου ("Ασπρου"). ἀπέχει δὲ τοῦ μὲν πρώτου 6, τοῦ δὲ δευτέρου 12 μίλια, καὶ 4 τῆς νοτίου ὑπωρείας τοῦ Ἀρρακύνθου (Ζυγοῦ). κεῖται δὲ ἐπὶ χερσονησοειδοῦς ἐσχατιᾶς πεδιάδος, ἀπὸ τῆς ὁηθείσης ὑπωρείας ἀρχομένης καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τελευτώσης. Μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου πρὸς ἔρκτον ἐπὶ τίνος λόφου κείνται τὰ ἐρείπια τῆς νεωτέρας Πλευρῶνος, τὰ κοινῶς λεγόμενα Κάστρο τῆς Κυρα Ειρήνης. "Ἄδηλον ποία αὔτη ἡ Κυρα Ειρήνη. Πρὸς τὴν ὑπώρειαν δὲ τοῦ Ζυγοῦ ἐπὶ τίνος ὑψώματος σώζονται ἐρείπια τοῦ τείχους τῆς παλαιᾶς Πλευρῶνος, κοινῶς λεγόμενα Γυντοκαστρον. Συνῳκίσθησαν δὲ κατὰ τὸν Στράβωνα¹ οἱ οἰκήτορες αὐτῆς εἰς τὴν νεωτέραν Πλευρῶνα, πορθούντος τὴν χώραν Δημητρίου τοῦ ἐπικληθέντος Αιτωλικοῦ. "Αγνωστος ἡ πρώτη τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου καταβολή. Οἱ Ιουδαῖοι Βεναμί, ὁ ἐκ Τουδέλης, ὁ περιηγηθεὶς τὴν Ἐλλάδα τὸ 1453, ἀναφέρει τὸ Ἀνατολικὸν τὸ κατ' αὐτὸν Νατολικόν, ἀλλ' ὅχι καὶ τὸ Μεσολόγγι. Οἱ δὲ Βενετός ιστοριογράφος Πέτρος Γαρζώνης, διηγούμενος τοὺς μεταξὺ Τουρκιας καὶ Βενετίας συγχρόνους του πολέμους, λέγει δτὶ μετά τινα μάχην πλησίον τοῦ Μεσολογγίου ἐν ἔτει 1684, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ὅχι ὄλιγοι Τούρκοι καὶ ὁ ἀρχηγὸς Σεφέραγας, τὸ Ἀνατολικόν, τὸ κατ' αὐτὸν Νατολικόν, καὶ τὸ Μεσολόγγι ἀπεσπάσθησαν τῶν Τούρκων καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Βενετούς. Οἱ ἡμέτερος Ιωάννης Στάνος², οὐδὲ αὐτὸς οὐδαμοῦ τῆς χρονικῆς βίβλου του ἀναφέρει τὸ Μεσολόγγι. Ἐν οὐδενὶ δὲ τῶν πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ Γαρζώνη γεωγραφικῶν πινάκων σημειοῦται ἡ πόλις αὕτη, οὐδὲ μνεία γίνεται αὐτῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐν ἔτει 1571 κατὰ τὴν Ναύπακτον περιφήμου ναυμαχίας ἡ ἀλληλης τινὸς κατ' ἐκείνα τὰ μέρη συμπλοκῆς. Οὐδὲν ἵχνος ἀρχαιότητος. οὐδὲ Βυζαντινὸν ἡ Βενετικόν τι φαίνεται ἐν τῇ πόλει, καὶ ἡ κτίσις αὐτῆς εἶναι ὅλη Τουρκική· φαίνονται μόνον

1 Στράβων ἀρχαῖος γεωγράφος. — 2 Συγγραφεὺς ἐξ Ιωαννίνων γράφας πολύτομον ιστορίαν τοῦ Βυζαντίου (1767).

τὰ ἐρείπια τῶν κατὰ τὸν Τουρκορρωπικὸν πόλεμον ἐπὶ Αἰγατερίνης κατεδαφίσθεισῶν οἰκιῶν, λαθούσης καὶ τῆς πόλεως ταύτης τότε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων. Βορειοανατολικᾶς τοῦ Μεσολογγίου, μίαν ὥραν μακρὰν αὐτοῦ ἐπὶ πεδιάδος σώζονται ἐρείπια πενιχρᾶς κωμοπόλεως καλούμενα Χίλια σπίτια καὶ λέγεται, ὅτι μετὰ τὴν κατ' ἀρχὰς τοῦ Ισ' αἰῶνος καταστροφὴν τῆς κωμοπόλεως ἐκείνης κατέφυγον οἱ πλειστοι τῶν κατοίκων της χάριν ἀσφαλείας εἰς τὰ ἔνυδρον μέρη, διο πειταὶ σήμερον ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸν τῆς πόλεως δεικνύει τὴν ὅχι ἀρχαῖαν καταβολὴν τῆς, καὶ ἔτηγει καὶ τὴν θέσιν ἐφ' ἣ: ἐπίσηθι, εἴτε ἐν μέσῳ λάκκων ἐξ αἰτίας τῆς λίμνης της, εἴτε ἐν μέσῳ λόγγου, διότι καὶ ἀρχομένης τῆς Ἐπαναστάσεως ἐσώζοντο ἔξωθεν αὐτῆς καὶ ἔικνουντο ἔως εἰς τὰ ἄκρα της ἐλαιιῶνες, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παράδοσιν, ἀγριοὶ καὶ κατάπυκνοι ἀλλοτε, ἡραιώθησαν καὶ ἐκεντρώθησαν. Πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ πόλις αὗτη ἦτο καθ' ὅλα σημαντικωτέρα τοῦ Ἀνατολικοῦ· δι' ὅ, ἂν καὶ ἡ ἐκ τῶν δύο τούτων πόλεων καὶ τοῦ Νεοχωρίου ἐπιρρήξις ἐκκλείτο ἐπὶ Τουρκοκρατίας Μουκατᾶς Ἀνατολικοῦ, ὁ διοικητὴς ἦδρευεν ἐν Μεσολογγίῳ· ἐκκλείτο δὲ ἀναμφίβολως οὕτω, διότι ἐπὶ τῆς συστάσεως αὐτῆς τὸ Ἀνατολικὸν ἐπρωτεύει. Ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου εἶγε πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως 5500 ψυχῶν, 40 δὲ ἡ 50 ἔξ αὐτῶν ἐπρέβεσυν τὰ τοῦ Κοραχίου. Μέγα μέρος τῶν κατοίκων ἦσαν ἀλιεῖς. ἴκανοι δὲ ναῦται, μετερχόμενοι τὴν ἀκτοπλοίαν ἢ πλέοντες ἐπὶ ζένων πλοιών, ἀφ' οὐ ἐπαυσαν νὰ ναυπηγῶσιν ἐπὶ τοῦ τόπου μεγάλα πλοιᾶα μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Γαλαξείδiou, ἐπισχυρομένου ὑπὸ τῶν πλουσίων ἐμπόρων τῶν Πατρῶν. Αἱ δύο αὗται τάξεις τῶν κατοίκων, ἡ τῶν ἀλιεών καὶ ἡ τῶν ναυτῶν, κατείχον ἐν γένει τὸ παραθαλάσσιον τῆς πόλεως· οἱ δὲ γεωργοί, οἱ κοινῶς λεγόμενοι καλυβιῶται, ὡς ἔχοντες εἰς κατοικίαν καλύβας, κατεῖχον τὸ πρὸς τὴν ξηράν· οἱ δὲ λοιποὶ πολεῖται τὰ κευτρικώτερα. Ἐπειδὴ τὸ παραθαλάσσιον εἶναι τὸ τερπνότερον, πολλοὶ εὐκατάστατοι ἐφράττον διὰ πασσάλων καὶ παλιούριών¹ συμπεπλεγμένων μέρος τῆς ἀλιθίους θαλάσσης καὶ τὸ ἀπεγαίονον μεταφέροντες ἐκ τῶν πλησιεστέρων τῆς λίμνης νησιδίων γλίνων ἀντέχουσιν εἰς τὰς παντοτεινὰς ἐπαράδεις καὶ τὰς συγχάδεις προσθολάς τῆς θαλάσσης· ἐπὶ δὲ τοῦ κατασκευαστοῦ τούτου καὶ ἀστερεώτου ἐδάφους ἐστρωναν τεσσάρων ποδῶν πλάτος ἔχούσας; ἐσχάρας, ἷτοι συνδεδεμένα δένδρινα ξύλα μὴ σηπόμενα, ἀλλὰ μάλιστα σκληρυνόμενα ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῶν ἐσχαρῶν δὲ τούτων ἔθεμελιώνον τὰς οἰκίας.

¹ Παλιούρα, θάμνοι ἀκανθώδεις.

Τὸ δὲ ἔδαφος τῆς πόλεως εἶναι σχεδὸν ἴσοθαλασσον· διὰ τοῦτο πολλάκις ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὥθου μένων τῶν κυμάτων πρὸς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τῶν πελαγίων ἀνέμων, περιθυλασσοῦνται· αἱ παράλιαι οἰκλαι καὶ οἱ ἐνοικοῦντες κοινωνοῦν μετὰ τῶν λοιπῶν διὰ μονοζύλων. Συμβαίνει δ' ἐνιστεῖ τὸ ἐναντίον, καὶ ἡ θάλασσα φεύγει· ως ὀκεάνειος ἀμπατιές ἀπέμπροσθεν τῆς πόλεως, ἐπὶ τῇ βιαλίᾳ καὶ διαρκεῖ πνοῇ τοῦ γειτερινοῦ βορέα. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡσαν ἐν τῇ πόλει ὅ ἑκατοίσι καὶ ἐν τζαμίον, ἥκμαζε καὶ σχολεῖον διαδίδον τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τὸν μαθητεύσαντα ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὅρει παρὰ τῷ Εὐγενίῳ καὶ τῷ Νεοφύτῳ¹ καὶ μετὰ ταῦτα συσχολαρχήσαντα Παναγιώτην Παλαμᾶν, ὃ^ρ διαδίδονται μεγάλην ὑπόληψιν γραμματικοῦ, καὶ ἐλκύσαντα μέγαν ἀριθμὸν ἀκροατῶν ἐκ διαρρόων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειτα δὲ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην. Συγκροτούμενοι ἐλληνοδιάλογοι ἐστέλλοντο πολλαχοῦ· διὰ τοῦτο ἡ γνῶσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἦτο παρὰ τοῖς προϊσταμένοις κοινή.

Ἡ δὲ ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου λιμνοθάλασσα ἔχει 65 μιλίων περιφέρειαν, εἶναι πολυήθιος, περιέχει δύο ἀλικάς, τὴν μὲν κατὰ τὸ ἀνατολικόν, τὴν Ἀσπρην, τὴν δὲ κατὰ τὸ Μποχώρι, τὴν Μαύρην, τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν δὲ νερά τῆς εἶναι τόσον ὁργά καὶ ὁ πυθμήν τῆς τόσον βορβορώδης καὶ φυκώδης, ὥστε καταντεῖ πλευστος διὰ παντὸς εἰδούς τροπιδοφόρων πλοιαρίων, καὶ μόνον πλώμας δι' ἑλαφρῶν μονοζύλων· σχίζεται δὲ διὰ στενῆς αὐλακος ἀρχομένης ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τελευτώσης ὅπου τὰ νερά εἶναι βαθέα. Δι' αὐτῆς δὲ καὶ μόνης εἰσέργονται καὶ ἔξερχονται τὰ μικρὰ τροπιδοφόρα πλοῖα· τὰ δὲ εὐμεγέθη ὄρμίζονται ἔξι μιλίαι μακρὰν τῆς πόλεως. Πιολλαχοῦ τῆς λίμνης ἀναδύονται· νησίδια χρήσιμα εἰς τοὺς ἀλιεύοντας, ἡμερονυκτίζοντας ἐν καιρῷ τῆς ἀλιείας ἐντὸς χορτοσκεπῶν καὶ καλαμοστρώτων καλυσθῶν, κοινῶς πελάδωρ, ἐστημένων ἐπὶ δοκῶν ἐμπηγνυομένων εἰς τὸν βορβορώδη καὶ ἀπαγχή πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ μίαν ἡ δύο πήχεις ὑπέρυψουμένων, ὥστε αἱ πελαδεῖς αὗται φείνονται κρεμάνεις ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Τερπνὸν θέμα παριστάνει ἡ λίμνη συνήθως ἐν μέσῳ τῶν ἀστελήνων νυκτῶν· πάμπολλα μονοζύλα φέροντα ἐπὶ τῆς ἀκρας τῆς πρώρας προμήνη καὶ σιδηρῶν ἐσχάραν ἔνδιδον καὶ φωτοβολοῦσσαν, κοινῶς λεγομένην πρύν. περιπλανῶνται ἐν τῇ λίμνῃ εἰς ἀλίευσιν· ἡ δὲ πλουσία καὶ ἀεικίνητος φεγγοβολὴ τῶν πρώτων, αὐτοκίνητος ὑπολαμβάνεται μακροθεν. διὰ τὴν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους ἀράγειν τῶν μονοζύλων.

¹ Τῷ Εὐγενίῳ Βουλγάρει καὶ Νεοφύτῳ Δούκει.

Ἐπὶ τῆς ἀκρας δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ χείλους τῆς αὔλαικος κεῖται τὸ Βασιλεῖδι, νησίδιον 150 βημάτων περιφέρειαν ἔχον καὶ σχεδὸν ισοθάλασσον, ἀλλὰ πολλὰ σημαντικὸν διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ στομίου τῆς δυσεισπλεύστου λίμνης θέσιν του, καὶ ἀπέχει τῆς πόλεως μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν. Τὴν πρὸς τὸ πέλαγος δὲ πλευράν του ἐτείχισεν ὁ Ἀλήπασσος ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ 1806 τουρκορρωσικοῦ πολέμου. Οἱ δὲ Ἑλληνες ἐπέθεσαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τρία κανόνια, δι' ὧν ἐματαίωσαν ἀλλοτε τὰ σχέδια τοῦ μεγάλου ἔχθρικοῦ στόλου.

Οπως δὲ ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν, οὕτω καὶ ἡ πρὸς τὴν ξηρὰν θέσις τῆς πόλεως εἶναι φύσει ὄχυρά, διότι ἡ ἀπὸ τῆς ὑπωρείας τοῦ Συροῦ χωρίζουσα αὐτὴν γῆ εἶναι, ὡς προειρηται, δῆλη ἐπίεδος, οὐδαμοῦ ἐπιτηδεία εἰς πολεμικὰς προσθολὰς καὶ πανταχόθεν ὑπὸ τὸ πῦρ τῆς πόλεως ἀπέκοπτε δὲ ταύτην τῆς ξηρᾶς ἡμελημένη καὶ ἀτελὴς τάφρος, ἀμφοτέρωθεν εἰς τὴν λίμνην ἀπολήγουσα καὶ ἔχουσα τεσσάρων ποδῶν βάθος, ἐπτὰ πλάτος καὶ ἐνὸς μιλίου μῆκος· ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν πόλιν ὅχθης τῆς τάφρου ὑψοῦται τεῖχος ἀπύργωτον, ἀκατασκεύαστον, ἐπὶ σαθρῶν θεμελίων, τεσσάρων ποδῶν ὑψος καὶ δύο πλάτος ἔχων, ἐν μέρει πέτρινον καὶ ἐν μέρει πλίνθινον, ἐφ' οὗ ἔχειντο δεκατέσσαρα παλαιὰ σιδηρά κανόνια.

ΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ

(26 Δεκεμβρίου 1822).

Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων παρέπλεε τὴν Ἀσπρην Ἀλικὴν μονόχυλον φέρον ἀπὸ Ἀγατολικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν γραμματέα τοῦ Μαχρῆ¹. Οἱ γραμματεῖς, ιδών ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀνθρωπὸν σείοντα μαντήλιον, ἐπλησίασεν. «Ἐγώ», εἶπεν ὁ ἀνθρώπος, «εἴμαι χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου· μὴ ἀπορήσῃς καὶ μὴ δυσπιστήσῃς εἰς δόσα θ' ἀκούσης, ἢν μὲ βλέπης συνοδεύοντα τοὺς ἔχθρους τοῦ Κυρίου μου· ἡ γυνὴ μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν των καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιολογήσῃ ἐνώπιόν σου. Οἱ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἡθέλησε νὰ μάθω δόσα οἱ ἔχθροι μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του, καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρωτίας ὡς κυνηγός εἰς σωτηρίαν τῶν ὁμοπίστων μου· τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰπὲ δέι: οἱ ἔχθροι σκοπὸν ἔχουν νὰ ἐφορμήσωσιν αὔριον τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ ὄχυρώματος».

¹ Ο Δημήτριος Μαχρῆς ήτο ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Μεσολογγίου.

Ταῦτα εἴπεν ὁ ἀγνωστος ἄνθρωπος, ὑψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν,
καὶ ἐδάκρυσε, καὶ ἔγινεν ἀφαντος.

Οἱ γραμματεὺς ἔφθασε περὶ τὴν 1 ὥραν τῆς νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν
καὶ ἀνήγγειλεν δισκείδε καὶ ἡκουσε. Τὸ πρῶτον ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὁ
Μαυρομιχάλης¹, ὁ Τσόγκας καὶ ὁ Γρίζος εἶχον ἐμβῆ μετὰ 500 στρα-
τιώτῶν εἰς πλοῖα, ἵνα μεταβιβασθῶσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνα-
νίας καὶ ἐνοχλήσωσιν ἐκείθεν τὸν ἔχθρον· ἐσκόπευον δὲ νὰ ἀποπλεύ-
σωσι τὴν νύκταν ἀλλ' ὁ πρόεδρος², ἀμαρτών τὰ ἀνωτέρω, τοῖς
παρήγγειλε νὰ ἔξελθωσι, καὶ ἔξηλθον ὡς 100 ὑπὸ τὸν Γρίζον, τὸν
Τσαλαφατίνον καὶ τὸν Κουμουντουράκην· διέπαξε δὲ συγχρόνως διὰ
τοῦ ἀρχιεπισκόπου νὰ μὴ ἀνοίξωσιν αἱ ἀκκλησίαι τὸ πρῶτον καὶ δῆλοι οἱ
ἄνδρες νὰ εὑρεθῶσιν ἐπὶ τοῦ ὄχυρώματος ἔτοιμοι εἰς πόλεμον. Τού-
του γενομένου, ἐτοποθετήθησαν οἱ ὑπερασπισταὶ του ὡς ἐφεξῆς. Οἱ
Μάρκος³ καὶ ὁ Λόντος μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των 400 κατέ-
λαβον τὸ κέντρον, ἤγουν τὸ ἐμπροσθεύν τῶν δύο ἀκκλησιῶν τῆς Πα-
ναγίας καὶ τοῦ ἀγίου Νικολάου μέρος, δῆλος, δῆλο τοῦ ὄχυρώματος ἡ
πύλη· 600 δέ, οἱ πλειστοι Καλαθρυτιγοί, οἱ λοιποὶ δὲ Μεσολογγί-
ται καὶ Ἀνατολικιῶται ὑπὸ τὸν Ζαΐμην καὶ ἄλλους ἐτοποθετήθη-
σαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄχυρώματος· 1200 δὲ Καρυτινοί,
Γαστουναῖοι, Πύργοι, Μεσολογγίται καὶ Συγιώται διεσπάρησαν ἐπὶ
τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπὸ τὸν Δηλιγιάννην, τὸν Μακρῆν, τὸν
Γιαννάκην Ῥαζηκότσικαν, τὸν Γρίζον καὶ τινας ἄλλους, ἐπὶ δὲ τῶν
κανονοστασίων ἦσαν πάντοτε Μεσολογγίται ναῦται, ως ἐμπειρότεροι
τῶν ἄλλων πυροβοληταί. Ἡσαν δὲ τότε δῆλοι οἱ ἐντός τοῦ Μεσολογ-
γίου πολεμισταὶ 2250 ἐπὶ γραμμῆς, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς μαζὸς ἀκρας
τοῦ τάφρου καὶ τελευτώσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἐφύλαξτον πάντοτε καὶ
τὰς δύο ἀκρας τοῦ τάφρου δύο κανονοφόρους.

Οἱ Τοῦρκοι διηρέθησαν καὶ οὕτοι καὶ διεσπάρησαν καθ' δῆλον τὸ
μῆκος τοῦ ὄχυρώματος· οἱ δὲ 300 τειχοθάται ἐπλησίασαν τὴν νύ-
κτα πρὸς τὴν κατ' ἀνατολὰς πλευρὰν τοῦ ὄχυρώματος, δῆλο τὸ τεί-
χισμα ἡτο ἀδυνατώτερον, καὶ παρεφέδρευον ἐν ταῖς παραφυομέ-
ναις βουρλιαῖς, δῆλοι εὖζωνοι, βαστῶντες γυμνὸν ξίφος καὶ ἀναμέ-
νοντες ἀφανεῖς καὶ σιωπηλοὶ τὴν ὡρισμένην ὥραν, μηδόλως ὑπο-
πτευόντων τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ ὄχυρώματος δῆλοι ὑποδιε-
νυκτέρευσαν. Μίαν ὥραν πρὶν φέγη ἥρχισεν ἔξωθεν σφοδρὸς τουφεκι-
σμὸς ἀπὸ ἀκρους εἰς ἀκρους τοῦ ὄχυρώματος· ἐκινήθη συγχρόνως δεξιά-
καὶ ἀριστερά τὸ ἴππικόν· κραυγαὶ καὶ ἀλαλαγμοὶ ἤκουοντο πανταχό-

¹ Οἱ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης. ² Ἀλέξανδρος Μαυροχορδάτος. ³ Οἱ Μάρκος Βότσαρης.

θεν, καὶ μετ' ὄλιγον ἀνεφάνησαν αἰφνῆς οἱ χρυπτόμενοι 800, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀνέθησαν, δι' ὧν ἔφερον κλιμάκων, εἰς τὸ τεῖχος, δπου ἕστησαν δύο ἡ τρεῖς σημαῖας· δύο δὲ σημαῖαιοφόροι ἐτινάχθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ ὄχυρωματος καὶ σκοτώσαντες δύο τρεῖς συνελήφθησαν. Ἡ ἐφόρμησις τῶν 800 ἦτο καὶ τολμηρὰ καὶ ἐπιδέξια, ἀλλ' ἀνωφελῆς καὶ θανατηφόρος. Ἀλλεπαλλήλως ἐκρημνίζοντο εἰς τὴν τάφρον οἱ ἀλλεπαλλήλως τὸ τεῖχος ἀναβαίνοντες. Τρεῖς ὥρας ἐπέμενον μαχόμενοι, ἀλλὰ μηδὲν κατορθώσαντες ἀνεχώρησαν, καὶ οἱ Ἑλληνες ἐξελθόντες ηὔραν παρὰ τὸ τεῖχος 12 σημαῖας κατὰ γῆς ἐρριψμένας καὶ ἐσκύλευσαν τοὺς νεκρούς· 500 ἔχθροι ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἐπὶ τῆς ἐφόδου· ἐσκοτώθησαν δὲ μόνον 4 Ἑλληνες, οἱ 2 Μεσολογγῖται καὶ οἱ 2 Γαστουναῖοι, 2 δὲ ἐπληγώθησαν.

Ἡ ἡττα μεταβάλλει πολλάκις τοὺς φίλους εἰς ἔχθρους καὶ ἡ νίκη τοὺς ἔχθρους εἰς φίλους. Οἱ ὄπλωρχηγοὶ τοῦ Βάλτου Ράγκος καὶ Ἰσκος καὶ ὁ Βαλτινός, οἱ συνακολουθήσαντες τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐγκατέλειψαν· μετὰ τὰ κατὰ τὴν 25 Δεκεμβρίου συμβάντα ἐπαθον οἱ ἔχθροι καὶ ἀλλο δεινόν· τὰ ὑπὸ τὸν Μαυρομιχλήν καὶ Τσόγκαν σώματα, πεσόντα ἐπὶ τοὺς ἐν Κατοχῇ¹ ἔχθρους, τοὺς ἡφάνταν· τὰ μεταβάθμασαν δὲ αὐτοὺς ἐκεὶ πλοιᾶς συνέλαθον ἐν φορτηγὸν φέρον εἰς τοὺς ἔχθρους ἐκ Πρεβέζης τροφάς, διεδόθη καὶ λόγος ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ, καὶ λόγος ἀληθής, δτι οἱ ἐπανελθόντες εἰς τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα Βαλτινοὶ ἔκλεισαν τὸ Μακρυνόρος, καὶ δτι ὁ Ὁδυσσεὺς² ἤρχετο καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Μεσολόγγι μετὰ πολλῶν στρατευμάτων, ἀφοῦ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ ὑπὸ τὸν Μεχμέτην Τούρκοι. Δι' ὅλα ταῦτα ἔφυγον οἱ Τούρκοι διὰ γυκτὸς τὴν 31 Δεκεμβρίου ἀπέμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου ἐν τόσῃ βίᾳ, ἀταξίᾳ καὶ φόβῳ, ὥστε τὴν ἐπαύριον ἐξελθόντες, οἱ ἐν τῇ πόλει ηὔραν, δπου ἥσαν ἐσκηνωμένοι οἱ Τούρκοι, 10 κανόνια, 4 βομβούλους, τὴν πολεμικὴν ἀποσκευήν των καὶ αὐτὰ τὰ δπλα τῶν Πασάδων. Συνέλαθον δὲ καὶ τινας ἀσθενεῖς Τούρκους παρ' ὧν ἔμαθον δτι οἱ πασάδες, ὥδευον πρὸς τὸ Βραχῶρι, ὁ μὲν Βρυώνης διὰ Κλεισούρας, ὁ δὲ Κιουταχῆς διὰ Κερασσόβου, ἵνα περάσωσι τὸν ποταμὸν ὃσον τάχιον καὶ διασωθῶσιν εἰς Πρέβεζαν. Διατρεθέντες τότε οἱ ἐν Μεσολογγίῳ Ἑλληνες, οἱ μὲν κατεδίωξαν τὸν ἔχθρὸν μέχρι τοῦ Κερασσόβου, οἱ δὲ μέχρι τῆς Κλεισούρας· ἀλλοι δὲ ἐστράτευσαν εἰς Μποχῶρι καὶ Γαλατάν, δπου ἥσαν τὰ νοσοκομεῖα καὶ αἱ ἀποθῆκαι τῶν ἔχθρων.

1 Χωρίον πλησίον τοῦ Μεσολογγίου.—2 Ὁ Ὅδυσσευς Ἀνδροῦτσος.

ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΕΦΟΔΟΥ

(16 Φεβρουαρίου 1826).*

Ο Ιμβραήμης ἡσχολεῖτο εἰς ἀνέγερσι πυροβολιστασίων, εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν πλοιαρίων καὶ εἰς μετακόμισιν πολεμεφοδίων, ἐν ἑλλείψει δὲ ἀμαξῶν καὶ ἀμαξιτῶν ὁδῶν, οἱ Ἀραθεῖς μετεκόμιζον ἐν Κρυσνερίου ἐπὶ τῷ χειρῶν τὰς σφαίρας· καὶ ἐπειδὴ διεπέρων τὸν Φίδαρην καὶ ὠδειον ὁδὸν ἀλλοῦ μὲν πετρώδη ἀλλοῦ δὲ βαλτώδη, ἥτο δὲ καὶ ὁ καιρὸς βροχερὸς καὶ ἡ ἀπόστασις 12 μιλίων, οἱ δυστυχεῖς μετακομισταί, κοπιῶντες καὶ κακοπαθοῦντες, ἡρρώστουν καὶ τινες ἀπέθυνησκον· ἐγίνοντο δὲ καὶ αἴτιοι ἀκούσιως συχνῶν πυρκαϊῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἀνάπτοντες εἰς θερμανσιν πολλὰ καὶ μεγάλα πυρά. Ἐν τούτοις ἐργαζόμενοι οἱ περὶ τὸν Ιμβραήμην ἀδιακόπως, ὑψωσαν τὴν 6 Φεβρουαρίου ἐντὸς 400 βημάτων ἀπὸ τοῦ τείχους κανονοστάσια ἀντικρὺ τὸ μὲν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, τὸ δὲ τῆς ἄριστερᾶς, τὸ δὲ ἔμπροσθεν τοῦ μετώπου τοῦ τείχους. Ἐπτὰ κανονοθυρίδας εἶχεν ἔκαστον κανονοστάσιον· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἀνηγέρθησαν προμαχῶνες. Τούτων δὲ τελειωθέντων, κατεσκευάσθη κυκλοειδές ὄχυρωμα ἐκ χωμάτων ὅπισθεν τοῦ κανονοστασίου τοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου, 600 ὄργυιάς μακρὰν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη εἰς ἐπιθεσιν βομβοθόλων· καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν νέων τούτων πυροβολιστασίων καὶ προμαχώνων οἱ ἔχθροι ἥλθον πολλὰ πλησίον τοῦ τείχους, συνέβαινον συχνοὶ ἀλλοὶ μικροῦ λόγου ἀκροβολούσμοι. Οἱ ἔχθροι κατεσκεύασαν μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλο κανονοστάσιον πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἀσπρῆς Ἀλικῆς ἀντικρὺ τεῦ νησιδίου τῆς Σκύλας, κατεσκεύασσαν δὲ τὰ κανονοστάσια ταῦτα ὄγκωδη, ὥστε νὰ μὴ τὰ διαπερῶσιν αἱ μικραὶ σφαῖραι τῶν Ἐλλήνων. Ἀφοῦ δὲ τὰ ὀπλισαν, ἥρχισεν, ἀγατείλαντος τοῦ ἥλιου τῆς 13, βαρὺς πυροβολισμὸς κατὰ τοῦ τείχους καὶ τῆς πόλεως, καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς 15 ἀκατάπαυστος καὶ σφοδρότατος ἡμέραν καὶ νύκτα 40 κανόνια καὶ βομβοθόλα ἥσαν ἐν χρήσει τὴν 14 καὶ 8000 σφαῖραι, βόμβαι καὶ βομβίδες ἐρρίφθησαν· 60 λιτρῶν ἥσαν αἱ σφαῖραι καὶ ὑπερμεγέθεις αἱ βόμβαι καὶ βομβίδες· προσεβάλλετο δὲ συχρόνως καὶ τὸ ἐνὶ τοῦ νησιδίου τῆς Μαρμαροῦς κανονοστάσιον. Ἀπτόητοι καὶ καρτερικοὶ οἱ τῆς φρουρᾶς ἀπέδειξαν, κανονοθυρίδην τοῦ φεκίζοντος ἀδιακόπως, ὅτι δὲν φοβοῦνται τοὺς νέους πολιορκητάς, ἀν καὶ οἱ κανονοθυρίδες τῶν ἥσαν ἐπιδεξιώτεροι τῶν ἀλλων καὶ ἐποροξένουν μεγάλην φθοράν, ὅχι ὅμως μεγάλην αἰματοχυσίαν, διότι οἱ ἔγκλειστοι ἔμαθον ἐξ ὧν ἐπαθον πῶς νὰ προφυλάττωνται. Τὴν δὲ 15 ἐμε-

τρίασσαν οἱ ἔχθροι τὸν πυροβολισμὸν καὶ ἡσχολήθησαν εἰς ἀνέγερσιν προμαχώνων πλησιέστερον τοῦ τείχους, μεταξὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ μηνοειδοῦς προφράγματος. Τόσον δὲ ἐπλησίασσαν, ὅστε πρός τινα μέρη ἔστησάν τινας 20 μόνον βῆματα μακρὰν τοῦ τείχους ἀφοῦ δὲ τοιουτοτρόπως ἡτοιμάσθησαν, ἐπεγέιρησαν ἦν ἐμελέτων ἔφοδον.

Δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσογύκτιον τῆς 16ης, διαρκοῦντος σφοδροῦ κανονοβολισμοῦ καὶ τουφεκίσμου, καὶ ἀσελήνου οὔσης τῆς νυκτός, οἱ πλησιέστεροι ἔχθροι ὥρμησαν ἐπὶ τὸ προτειχίσμα τοῦ Μπότσαρη, ὥρπτοντες βομβίδας διὰ τῆς χειρὸς ἔτοι τοῦ τείχους· κατέλαβον καὶ τὸ ὡς προφυλακτήριον αὐτοῦ ὑψωθὲν πρόχωμα, καὶ ἡρχισαν ἐκεῖθεν μανιωδῶς νὰ τουφεκίζωσιν· ἥτο δὲ καὶ τὸ πυρτῶν πυροβολοστασίων ἀκοίμητον. "Ηρχισε τότε ἔσωθεν ἐπίης σφοδρὸς κανονοβολισμὸς καὶ τουφεκίσμος, καὶ ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ τὸ μέγχι παχὺ νέφος τοῦ καπνοῦ τῆς πυρίτιδος δὲν διεκρίνετο εἰμὶ λάχμψις ἀσβέστου πυροβολῆς καὶ ἐκρηγνυομένων βομβῶν καὶ βομβίδων· συνεστῶσις δὲ τῆς μάχης, ὁκτὼ λόγοι· Ἀράβων ἥλιθον εἰς βοήθειαν τῶν ἐπὶ τοῦ προχώματος μαχομένων, καὶ ὁ πόλεμος διήρκεσεν δλην τὴν νύκταν· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἥλιου, ἥλλαξεν ἡ θέσις τῶν μαχομένων. Ἐνθουσιῶσα ἡ φρουρὰ ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου ξηφόρης ἐπὶ τοὺς ἔχθρους προμαχῶνας, καὶ τοὺς ὅπισθεν τοῦ προχώματος συσσωρευμένους ἔχθρους, ἐσκέπασε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔχθρικῶν πτωμάτων, ἔζωγρησέ τινας, ἐπῆρε σηματίας, ἐπῆρε ὄχυρωτικὰ ἔργαλεῖα, πάμπολλα δπλα καὶ ἀλλα εἴδη, ἀπεμάκρυνεν δλους τοὺς ἔχθρους, ἐκυρίευσε τὸ πρόχωμα καὶ ἐπέστρεψε τροπαιοῦχος καὶ λαφυροφόρος. Ὁ δὲ Ἰμβρα- μης ἰδὼν τὰ γενόμενα ἀφῆσε, τὴν πρὸς τὰς ὑπωρείας σκηνήν του καὶ κατέβη πρὸς τὸ πεδίον τῆς μάχης θαρρύνων τὰ δειλιάσσαντα στρατεύματά του, νὰ ἐφορμήσωσι καὶ ἐκ δευτέρου. Ἐφώρμησαν καὶ κατέλαβον τὸ πρόχωμα· ἀλλ' οἱ Ἑλληνες ἀναψύχων μικρὰν ὑπόνομον προπαρασκευασμένην καὶ ἔφειραν πολλούς, οἱ δὲ διεσωθέντες ἐπτοήθησαν καὶ ἐτράπησαν. Ἄλλ' ἡ φρουρὰ τοῦ σατράπου, ὅχι μόνον τοὺς φεύγοντας ἡνάγκασε διὰ τῆς μάστιγος νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀλλούς ἀλλοθεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἔφερε. Τοιουτοτρόπως ἐπεσωρεύθησαν καὶ ἐκ τρίτου οἱ ἔχθροι ἐπὶ τὸ πρόχωμα, ἀλλὰ δύσαντος τοῦ ἥλιου, ἐξώρμησαν πάλιν οἱ Ἑλληνες καὶ ἐπεσον εἰς τὸν σωρὸν θύοντες, διασκορπίζοντες καὶ καταδιώκοντες τοὺς ἔχθρους μέχρι τῶν γαραχωμάτων αὐτῶν, καὶ ἀλλοι μὲν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς συνήλθον ἐκ τῆς δευτέρας παραλλήλου τουφεκίζοντες, ἀλλοι δὲ ἀντρεπον τὰ πλησιέστερα τοῦ φρουρίου ἔργα τῶν ἔχθρων· συνάξαντες δὲ πάλιν πολλὰ λογχοφόρα δπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ἀλλα πολυειδῆ

λάρουρα ἐπανηλθον εἰς τὴν πόλιν. Ὑπτρομος ὁ ἔχθρος δι' δσα ἐπαθεν
ἐπαυσε κανονοβολῶν, ἐν φάσπι ἐνεχτίας τὰ πυροβολοστάσια ἐκανονο-
βόλουν παγνύχια. Οἱ Ἀραβεῖς ως δεῦλοι καὶ ως τακτικοὶ ἔδειξαν ἀκραν
ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀρχηγούς των, ἀλλὰ πολεμοῦντες ἐφάνησαν ἀναν-
δρότατοι· πολλάκις πτοούμενοι ἐκ μόνον τῶν κραυγῶν τῶν Ἑλλήνων
ἐπιπιπόντων, παρέδιδον τὰ λογχοφόρα δύπλα φωνάζοντες· Ἐμὰν
καπητάν! Ἄδηλος ἀλλὰ πολὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν παθόντων ἔχθρῶν. Ἐκ
δὲ τῶν Ἑλλήνων 17 ἐφονεύθησαν καὶ 11 ἐπληγώθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ
ἀπλαρχηγὸς Σουλτάνης.

Τελειωθείσης τῆς μάχης, ὁ Κιουταχῆς στοις μακρόθεν ιστάμενος
ἐθεώρει ἐν ἀγαλλίασει τὰ γινόμενα, ἐπεσκέψθη τὸν Ἰμβραήμην.
«Φρονεῖς», τῷ εἶπε, «καὶ σῆμερον διτι γέθες ἐφρόνεις περὶ τῆς ορά-
κτῆς;» «Σῆμερον ἔμαθα» ἀπεκρίθη ὁ Ἰμβραήμης «ὅτι δσα εἴπεις ἡσαν
ἀληθῆ, καὶ εὐχούμαι νὰ δυνηθῶμεν ἡνωμένοι νὰ κατορθώσωμεν διτι
οὔτε σὺ χωρὶς ἐμοῦ, οὔτε ἐγὼ χωρὶς σοῦ δυνάμεθα». «Ἐτοιμος είμαι
νὰ συμπράξω, ἐπανέλαβεν ὁ Κιουταχῆς, ἀν γράψῃς εἰς Κωνσταντί-
νούπολιν διτι ἀνάγκην ἔχεις τῆς συμπράξεως μου». Ὕπηκουσε προ-
θύμως ὁ Ἰμβραήμης, καὶ ἔκτοτε τὰ δύο στρατόπεδα συνέπραξαν εἰς
ἄλωσιν τῆς πόλεως.

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΛΕΙΣΟΒΑΣ

(25 Μαρτίου 1826).

Πεσόντος τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἕστρεψαν οἱ ἔχθροι τὰς δυνάμεις των
κατὰ τῆς Κλείσοβας.

Τὸ νησίδιον τοῦτο, 300 βημάτων περιφερείας ἀπέχει ἡμιώριον τοῦ
Μεσολογγίου μεσημβρινῶς· ἔχει ἑκκλησίαν ἐπ' ὄνοματι τῆς ἀγίας
Τριάδος, γύρωθεν δὲ τῆς ὄροφῆς αὐτῆς ἀνήγειραν οἱ Ἑλληνες προμα-
χῶντες, ύψωσαν ἐπὶ τοῦ νησίδιου πρόχωμα καὶ ἐπέθηκαν τέσσαρας
κανόνια. Ἐκατὸν τουφεκοβοληταὶ καὶ εἰκοσι κανονοβοληταὶ ἦσαν
ὑπερασπισταὶ τοῦ καὶ καθήκοντα φρουράρχου ἐτέλει ὁ Παναγιώτης
Σωτηρόπουλος· ὑπερήσπιζε δὲ τὸ νησίδιον καὶ τις πάσσαρα¹ ὑπὸ τὸν
Κωνσταντίνον Τρικούπην. Ἀφοῦ δὲ συνωμιλησαν οἱ δύο πασσάδες πεζοὶ
τοῦ μελετωμένου κινήματος κατὰ τῆς Κλείσοβας, ἀνεδέγηθη τὸν ἀγό-
να ὁ Κιουταχῆς, καὶ τὴν 25 Μαρτίου πρωὶ ἐφερεν αὐτοπροσώπως

¹ Μεγάλη λέμος ἀσθήτης, δυναμένη νὰ πλέη ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου.

ἐπὶ λέμβων ἔμπροσθεν τοῦ γησιδίου δισχιλίους Ὀσμανλίδας καὶ Ἀλ-
βανούς. Πρὶν δὲ φθάσωσιν οὗτοι ἐπρόφθασεν ὁ Κίτσος Τζαβέλλας με-
τὰ 11 στρατιωτῶν ὥστε δῆλοι οἱ ἐπὶ τῆς ζηρᾶς ὑπερασπισταὶ τῆς
Κλείσοβας ἡσαν 131, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης, τὸ πλήρωμα τῆς πάσαρ-
ρας τοῦ Τρικούπη. Μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Τζαβέλλας ἐκόπη πᾶσα κοι-
νωνία τῆς πόλεως καὶ τοῦ γησιδίου ἀλλ' ἡ τόλμη τῶν ὀλίγων ὑπερα-
σπιστῶν αὐτοῦ ἀνεπλήρωνε τὴν ὀλιγότητα τοῦ ἀριθμοῦ.

Οἱ ἔχθροι, ἀφ' οὐ ἐπληστασαν διοῦ τὰ ῥήγα δὲν ἦσαν πλωτά,
ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ προσυλαττόμενοι ὄπισθεν τῶν πλειαρίων,
τὰ ὕθουν εἰστὰ ἔμπροσθεν κανονοθολούμενοι καὶ τουφεκίζομενοι. Τοιου-
τορόπως ἐπάτησαν τὸ γησιδίον, καὶ μαχόμενοι ἡνάγκασαν τοὺς ἐπὶ
τοῦ προχώματος νὰ τὸ ἐγκαταλείψωσι καὶ συγκεντρωθῶσι καὶ οὕτοι
ἐντὸς καὶ ἐπὶ τῆς ὁροφῆς τῆς ἐκκλησίας. Ἄλλ' ὁ τουφεκισμὸς ἐκείθεν
κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἦτο τόσον φθοροποιός, ὥστε ἔβιατθησαν οἱ ἀποβάν-
τες καὶ τὸ ὑπὸ τὸ πῦρ τῆς ὁροφῆς τῆς ἐκκλησίας πρόχωμα νὰ ἐγκατα-
λείψωσι καὶ εἰς τὴν θάλασσαν νὰ πέσωσιν. Εἰς μάτην προσεπάθουν οἱ
ἄξιωματικοὶ νὰ πειθαναγκάσωσι τοὺς στρατιώτας εἰς ἐγκαρπέρησιν καὶ
ἐπάνοδον ἐπὶ τοῦ γησιδίου. Ριψοκινδύνευσιν καὶ ὁ φιλότιμος Κιουτα-
χῆς πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτῶν ἐπληγώθη εἰς τὸν πό' ἀλλ' οἱ στρατιώ-
ται του, καφοὶ εἰς τὴν φωνὴν καὶ τυφλοὶ εἰς τὸ παράδειγμά του,
ἐμβῆκαν εἰς τὰ πλοιάριά των, ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ
στρατόπεδον.

Πλήρης χαρᾶς ὁ Ἰμεραήμης διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀντιζήλου
του ἀνέλαβεν αὐτὸς τὸν ἀγῶνα, διετάξει καὶ ἐπέβησαν ἀμέσως εἰς
πλοιάρια τρισχίλιοι Ἀράβες, καὶ καλέσας τὸν ἀλωτὴν τοῦ Βασιλείου
Χουσεήμπενην, «ἴδου, τῷ εἶπεν, ἡ ὥρα νὰ δεῖξωμεν πόσον
ἡμεῖς ὑπερέχομεν τῶν ἀλλῶν» καὶ ταῦτα εἰπὼν τὸν ἐνηγκαλισθη
καὶ τὸν ἐπαρθόδησεν. Ὁ Χουσεήμπενης ἐκύλωσε μετὰ τῶν ὑπὸ αὐτὸν
ὅλον τὸ γησιδίον, οἱ δὲ ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ ἡναγκάσθησαν νὰ ἀφή-
σωσι πάλιν τὸ πρόχωμα καὶ νὰ συνασπισθῶσιν δῆλοι ἐντὸς τῆς ἐκκλη-
σίας καὶ ἐπὶ τῆς ὁροφῆς της. Ἐκινδύνευσον δὲ νὰ γίνωσιν δῆλοι ἀνάρπα-
στοι διὰ τὴν ὀλιγότητά των ἀλλ' εὔτοχος τουφεκοβολὴ τοῦ Σω-
τηροπούλου τοὺς ἔσωσεν. Οὕτος παρατηρήσας δῆτι οἱ ἔχθροι ὑπήκουον
καὶ ἐφοροῦντο κατ' ἔξοχὴν ἐνα τῶν ἀξιωματικῶν, ἐτουφέκισεν αὐ-
τὸς δῆς καὶ τὸν ἐφόνευσεν ὁ δὲ φονευθεὶς ἦτοι ὁ Χουσεήμπενης, καὶ
τούτου πεσόντος, οἱ ἔχθροι κατεταράχθησαν, καὶ οἱ μὲν κατέφευγον
εἰς τὰ πλοιάρια, οἱ δὲ τὰ ὕθουν εἰς τὰ ἔξω καὶ τὰ ἐξεκάθιζον στρέ-
φοντες τὰ νῶτα πρὸς τὴν Κλείσοβαν. Ἐξώρμησαν τότε οἱ ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ὁροφῆς, καὶ προπορευομένου τοῦ Τζαβέλ-
λα, οὕτινος τὴν σπάθην ἔκοψεν εἰς δύο μετ' ὀλίγον ἔχθρικὴ βολὴ,

κατέλαβον τὸ κανονιστάσιον, καὶ οἱ μὲν κανονισθοῦντες, οἱ δὲ τουφεκίζοντες εἰς τὸν σωρὸν κατέστρεφον τοὺς ἐχθρούς. Χίλια περίπου πτώματα ἐφέροντο ἐπὶ τῶν κυμάτων.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

(10' Απριλίου 1826).

Ἡ συνήθης τροφὴ πρὸ ἡμερῶν ἔξελιπε, καὶ εὔτυχεῖς ἐλογίζοντο δόσι τῶν ἐν τῇ πόλει εὑρίσκον χρέατα ἀκαθάρτων ζῷων. Οἱ καρκίνοι καὶ αἱ φυδόμεναι ἐν τῇ λίμνῃ ἀλμύραι ἡγοράζοντο πολλάκις δι' αἰματος, ἐξ αἰτίας τῶν περιφερομένων παρὰ τὴν πόλιν ἐχθρικῶν πλαισίων. Οἱ πολιορκούμενοι ἁσκοφοροῦντες, τετραχηλισμένοι, αὐχμηροί¹ καὶ ὑπὸ τῆς πενίας καὶ κακουχίας κατασκελετευμένοι, ἥσαν δυσδιάγνωστοι καὶ πολλοὶ φροματώδεις, συγχάκις διὰ τὴν ἀκαθάρσιαν τῆς τροφῆς ἢ τὴν παντελῆ στέργασιν αὐτῆς ἔπιπτόν τινες λιποθυμοῦντες κατὰ γῆς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι ἐστεροῦντο πάσης θεραπείας, πτώματα ἔκειντο ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ οἱ ζῶντες ἀνέπνεον τὴν ἀποφοράν των. Ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα πάσχοντες ἐνεκχρέφουν, ἐλπίζοντες εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἀνοίκαντος καὶ ἀλλοτε τὸν καὶ ἦδη κεκλεισμένον τῆς πόλεως λιμένα. 'Αλλ' ἀροῦ ἔβεβαιώθησαν διτέ δῆλοι οἱ ἀγῶνες του ἐματαιώθησαν, καὶ ὁ ἀφανῆς διάπλους τῆς λίμνης, καταληφθεὶς καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν ἐχθρῶν, δὲν ἡνοίχθη, ἀπολπίσθησαν καὶ ἀποφασίσαντες νὰ διεξέλθωσι ξιφήρεις, ἔστειλαν δύο στρατιώτας ἀλβανοφοροῦντας καὶ ἀλβανολαλοῦντας διὰ νυκτὸς πρὸς τοὺς ἔξω ὄπλαρχηγούς, τοὺς διατρίβοντας τότε ἐν Πλατάνῳ τῶν Κραββάρων, εἰδοποιοῦντες αὐτούς, διτέ ἐμελέτων νὰ ἔξελθωσι τὴν νύκτα τῆς 10' Απριλίου, καὶ τοὺς ἐκάλουν εἰς ἀντίληψιν ἐπὶ τῆς διεξόδου. Πρόθυμοι οἱ ἐν Πλατάνῳ ὄπλαρχηγοὶ εἰς τὴν αἰτησιν τῶν συγαδέλφων, ἀπεκρίθησαν διτέ εἰς εὐδόδωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν πευτακόσιοι ἥσαν ἔτοιμοι νὰ πέσωσι τὴν ὁρισθεῖσαν νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κιουταχῆ τὸ πρὸς τοὺς Μύλους, πεντακόσιοι εἰς τὸ τοῦ Ἰμβραήμην, τὸ πρὸς τὰ Τριλάγκαδα, καὶ πεντακόσιοι νὰ εύρεθῶσι κατὰ τὰ Χίλια σπίτια, φέροντες πολλὰ ζῶα εἰς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν, τῶν τραυματιῶν, καὶ τῶν ἀδυνάτων. Παρήγγειλαν δὲ νὰ μὴ ἔξελθῃ ἡ φρουρὰ εἰμὴ ἀροῦ προσβάλωσιν ἔκεινοι πρῶτοι τὰ δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα. Λαβούσα τὴν φρουρὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην,

¹ αὐχμηρός, ὁ ἀπεριπολήτος.

πρητοιμάζετο εἰς τὴν ἔξοδον, καὶ κατασκευάσασα πρεῖς ξυλίνας καὶ πλατείας γεφύρας, ἐτρύπησε τὸ τείχος καὶ τὰς ἔθεσεν ἐπὶ τῆς τάφρου ἔμπροσθεν τοῦ καρκινοειδοῦς προφράγματος καὶ τῶν προτειχισμάτων τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Μακρῆ δὲν τὰς ἔβλεπε δὲ ὁ ἔχθρος, διότι τὰς ἐκάλυπτεν ἡ πρόταφρος. Τοπερενεακισχίλιαι ψυχαὶ ἦσαν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐν τῇ πόλει, διότι μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Κιουταχῆ ἔθεωρήθη ἡ πολιορκία ὡς λελυμένη καὶ πολλαὶ καταφυγοῦσαι, ἀρξαμένης τῆς πολιορκίας, εἰς Κάλαμον οἰκογένειαι ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης ἐφθάρησαν ταχύτερον αἱ ἐν αὐτῇ τροφαῖ. Ἐξ ὅσων δὲ εὑρίσκοντο ἐν τῇ πόλει, δισγίλιοι πεντακόσιοι ἦσαν οἱ ὄπλοφόροι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ πάσχοντες οἱ δὲ λοιποὶ ἐργάται, γυναῖκες, παιδία, γέροντες καὶ ἀσθενεῖς· δῆλοι δέ, ὄπλοφόροι καὶ μῆ, ἔχοντες πρὸ ὄφθαλμῶν τὸν θάνατον, ἐξεπλήρωσαν ὅσα ἡ θρησκεία πρὸ τῆς τελευτῆς κελεύει, καὶ ἔκαυσαν καὶ πολλὰ πράγματα ἐξ ὅσων δὲν ἥδυναντο νὰ μεταφέρωσιν.

Ἐν τούτοις ἦλθεν ἡ δεκάτη Ἀπριλίου πάχμπολοι ἦσαν οἱ κατακοιτοί οἱ μὲν μὴ δυνάμενοι νὰ κινηθῶσιν ἡναγκάζοντο νὰ περιμένωσι τὸν διὰ σφαγῆς θάνατον ἐπὶ κλίνης, οἱ δὲ ὄπωσοῦν εὑρώστοτεροι μετετέθησαν ἐντός τινων τῶν δυνατωτέρων οἰκιῶν, δῆλοι ἦσαν πολεμεφόδια, ἐπὶ σκοπῷ νὰ πολεμήσωσι μέχρι τελευταίας πνοῆς καὶ ἔπειτα νὰ καῶσιν· ἔμειναν δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ πολλοὶ στενοὶ συγγενεῖς των μὴ ὑποφέροντες ν' ἀποχωρισθῶσι, καὶ προτιμήσαντες νὰ συναποθέξωσι πόλεμούντες· ἦσαν δὲ καὶ τινες τῶν ἐναπομεινάντων οἵτινες, θαρρούντος οὐ πὸ τῶν ἐπὶ τῆς πολιορκίας συνήθων νικῶν, ἥλπιζον δτι, ἐξορμῶσα δῆλη διὰ μιᾶς ἡ ἀτρόμυτος ἐκείνη φρουρά, θὰ διεσκόρπιζε τοὺς πολιορκοῦντας καὶ θὰ ἀπήλλαττε τὴν πόλιν τῶν ἐπικειμένων δεινῶν.

Δύοντος τοῦ ἥλιου ἡκούσθη τούφεκισμὸς πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἀγίου Συμεὼνος. Ό τουφεκισμὸς οὗτος, δῆτις ἐσήμανεν διτὶ ἦλθεν ἐκεὶ ἡ ἔξωθεν βοήθεια. ἔβαλε μὲν εἰς κίνησιν τὴν φρουρὰν ὡς πρὸς τὴν ἔξοδον, ἀλλ' ἔβαλεν ἐν ταύτῳ εἰς ὑποψίαν καὶ τὸν ἔχθρον, μαθόντα συγχρόνως διὰ τινος λιποτάκτου ἀλλοδαποῦ ὅσα ἐμελετῶντο. Περὶ τὴν 2 ὥραν τῆς νυκτὸς συνήθησαν ἡ φρουρὰ καὶ τὸ πλήθος, δῆσον ἦτο δυνατὸν ἀταράχως, δοθέντος τοῦ σημείου, δῆσον ἐτέθησαν αἱ γέφυραι πρὸ ὄλιγου. Αἱ πλεῖσται τῶν γυναικῶν ἐγεδύθησαν καὶ ὠπλίσθησαν ὡς ἀνδρες, ὠπλίσθησαν καὶ ὅσα παιδία ἐδύναντο νὰ ὄπλοφορῶσι· λαχμηρῶς δὲ ἐφώτιζε τὴν νύκτα ἐκείνην ἡ σελήνη τὸν ὄριζοντα. Οἱ δὲ συναχθέντες διηγέρθησαν εἰς τρία σώματα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τὸ μὲν τοῦ Νωτη Μπότσαρη, τὸ δὲ τοῦ Κίτου Τζαβέλλα, τὸ δὲ τοῦ Μακρῆ ἐν τοσούτῳ ἐγίνετο καὶ ἡ ὑπηρεσία τοῦ φρουρίου ὡς συνήθως πρὸς ἀπάτην τοῦ ἔχθρου. Καὶ ἐν

πρώτοις ἔξηλθον χίλιοι τῆς φρουρᾶς καὶ ἐκάθησαν σιωπηλοὶ ὑπὸ τὴν πρόταφρον· ἔξηλθον κατόπιν καὶ τὰ ἀδύνατα μέλη, ἀλλὰ τόσον ἀτάκτως ὥθοιντα καὶ ὥθοιμενά ἐπὶ τῶν γεφυρῶν, ὡστε πολλὰ ἔπεσον ἐντὸς τῆς τάφρου· ἔξηλθον ἐπὶ τέλους καὶ οἱ λοιποὶ ὄπλοφόροι· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν Μεσολογγίτῶν, ἔξ αἰτίας τῶν διὰ τὰς βαρείας ἀσθενείας ἐναπομεινάντων συγγενῶν των, ἔβράδυναν νὰ ἔξελθωσιν, ἀποχαιρετίζοντες οἱ πολυπαθεῖς τοῦ θανάτου τὸν ἀποχτικρετισμὸν καὶ ἀποχαιρετιζόμενοι· τινὲς δὲ αὐτῶν οὐδὲ ἐπρόφθασαν νὰ ἔξελθωσιν. Ήσύχαζον δὲ οἱ ἐκτὸς τοῦ τείχους συνενωθέντες, καὶ ἀνέμενον τὴν ἔναρξιν τῆς ἔξωθεν προσβολῆς, ὡς προεσχεδίασθη. Μετὰ τὸν ἐπὶ τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου τουφεκισμὸν οὐδεμίᾳ ἀλλη τουφεκικὴ ἔπεσεν ἔξωθεν, καὶ οἱ Τούρκοι ὑποπτεύοντες, δτι οἱ Ἑλληνες ἔξηλθον ἥδη καὶ ἡσύχαζον ὅπισθεν τῆς προτάφρου, ἥρχισαν γὰρ κανονοβολῶσι καὶ τουφεκίζωσι. Πρηγεῖς ἔκειντο οἱ πυροβολούμενοι εἰς ἀπεψυγὴν τοῦ ἐπιρριπτομένου πυρός· ἀλλ᾽ ἀφ' οὗ, ἀναμείναντες ἵκανην ὥραν, εἶδον δτι δέν ἐπραγματοποιούντο δσα προσεδόχων ἔξωθεν, καὶ δτι ἐπυροβολούντο θανατηφόρως, ἀνεγερθέντες ὅλοι· «έμπρος, ἀνέκραξαν, ἐμπρός!» καὶ ἀλλαγήσαντες καὶ θαρρύνοντες ἀλλήλους ἐπροχώρουν. Καὶ τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Μπότσαρην σῶμα κατέλαβε τὴν ὁδὸν τοῦ Μπούχωρίου, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Μακρῆν τὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Τζαβέλλαν τὴν μέσην· σκοπὸν δὲ εἶχον νὰ ἐνώθωσι τὰ τρία ταῦτα σώματα πρὸς τὸν πόδας τοῦ Συγοῦ κατὰ τὴν ἀμπελὸν τοῦ Ραζοκότσικα, τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους μονῆς τοῦ ἀγίου Συμεὼνος, δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλὰ μόλις ἐπροχώρησαν καὶ αἰρόντς ἥκουσθη φωνὴ λέγουσα «όπισω, οπίσω!» καὶ ἐπὶ τῇ φωνῇ ταῦτῃ οἱ ὅπισθεν ἐρχόμενοι Μεσολογγῖται, ἀνδρες γυναῖκες, παιδία καὶ τινες μὴ ἐντόπιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Γεωργιος Τζαβέλλας, ἀνεστράφησαν· ἀλλ᾽ οἱ λοιποὶ ἐπροχώρουν ὡς καὶ πρότερον, καὶ οὔτε τὰ διπλὰ καὶ τριπλὰ χαρακώματα καὶ ταφρεύματα τῶν ἔχθρῶν, οὔτε τὸ ἀκοίμητον κατ' αὐτῶν πῦρ ἴσχυσαν ν' ἀναστείλωσι τὴν ὁρμήν των. Ἡναγκάζοντο δὲ οἱ Τούρκοι νὰ ὑποχωρῶσιν ἐπὶ τῇ ὁρμῇ καὶ ὄρυγῇ των. Ἡμιώριον δὲ ἀπομακρυνθέντες τοῦ φρουρίου, ἔπεσον ἐν μέσῳ τοῦ ἵππικοῦ τοῦ ἔχθρου, οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Μακρῆν καὶ τὸν Τζαβέλλαν τοῦ ὑπὸ τὸν Κιουταχῆν ὅπισθεν ἰσταμένου τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Μπότσαρην τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰμβραήμην ἐλθόντος ἐπίτιδες ἀπὸ τοῦ Μπούχωρίου· καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Μπότσαρην καὶ Τζαβέλλαν ὀλίγην βλάβην ἔπαθον, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Μακρῆν μεγίστην. Ἄφ' οὗ δὲ διεπορεύθησαν, ἔφθασαν οἱ μὲν ἐντεύθεν οἱ δὲ ἐκείθεν εἰς τὸν πρόποδας τοῦ Συγοῦ, δέ ἐστιν εἰς ἥγη ἐθεώρουν ὡς τὸ τέρμα τῶν κινδύνων των θέσιν, καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἔξωθεν εἰς ἀντίληψιν ἀναμενο-

μένων 'Ελλήνων' ἀλλ' ἀντὶ φίλων ηὗραν πολυχρήματος 'Αλθενοὺς ὑπὸ τὸν Μουστάμπεν καὶ ἐπαθον τὰ πάνδεινα, κατκδιωγθέντες καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὄρους. Πεντακόσιοι ἀπωλέσθησαν ἐκ τῆς φρουρᾶς ἐπὶ τῆς διεξόδου, ὅλαι δὲ αἱ συνκαλουσθοῦσαι γυναικεῖς, ἐκτὸς ἐπτά, καὶ ὅλοι οἱ παιδεῖς ἐκτὸς τριῶν ἡ τεσσάρων, ἐφονεύθησαν ἡ ὥχμα-λωτίσθησαν, τινὲς μὲν ἐπὶ τῆς διὰ τῶν ἔχθρικῶν χαρακωμάτων καὶ τῆς ἀνάμεσον τοῦ ἵππικοῦ πορείας τῶν, οἱ δὲ πλειότεροι ἐν ταῖς ὑπωρείαις. Διαρκοῦντος δὲ τοῦ κινδύνου οὐδεμίαν ηὔραν ἔζωθεν βοήθειαν· 50 μόνον στρατιῶται ὑπὸ τὸν Δράκον καὶ τὸν Παγανόπαραν τοῖς ἔφερον τὸ μεσονύκτιον ὄλιγην προφῆτην. Νυκτοποροῦντες οἱ περὶ τὸν Μπότσαρην, τὸν Τζαβέλλαν, καὶ τὸν Μακρῆν ἔζημεράθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους κακοὶ κακῶς ἐξ αἰτίας τῆς ταλαιπωρίας, τῆς πείνης καὶ τοῦ κόπου. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐφθασαν οἱ πλειστοὶ εἰς Δερ-θένισταν, χωρίον τοῦ Ἀποκούρου, ὃπου οὐδέγειη ηὔραν τῶν κατοίκων πρὸς μικρὸν περίθαλψιν, ἀλλὰ μόνον ὄλιγάριθμά τινα σωμάτων τοῦ Κώστα Μπότσαρη καὶ ἀλλων ὄπλωρχηγῶν δικιολογουμένων δτι, διὰ τὴν ὄλιγότητα τῶν περὶ αὐτοὺς καὶ τὴν μὴ ἐμφάνισιν τῶν πολλῶν, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν τῶν. Ἐμειναν δὲ οἱ δια-σωθέντες ἐν τῷ χωρίῳ ὅλην τὴν ηὔραν. τὴν δὲ ἐπαύριον μετέβησαν εἰς Πλάτετον τῶν Κραθέάρων, ὃπου διέμειναν 8 ηὔρεκς ἀναμένοντες τοὺς τῆδε κάκεισε διασπαρέντας ἐκείθεν ὑπῆγαν εἰς Σάλωνα. Κακῶς ἔχοντες πρὸ τῆς ἐξόδου, τόσον ἐταλαιπωρήθησαν μετὰ τὴν ἐξόδου, καὶ τόσοι ἀπέθανον καθ' ὅδὸν πεινῶντες καὶ κακουρχούμενοι, ὡστε ἀπαριθμηθέντες, ἀρ' οὐ ἐφθασαν εἰς τὰ Σάλωνα, εὑρέθησαν ὅλοι οἱ διασωθέντες 1300, ἐν φῷ οἱ τῆς φρουρᾶς μόνοι ήσαν ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν 2500.

Δεινότερα καὶ ὄλεθριτέρα ήσαν τὰ παθήματα τῶν ἐν τῇ πόλει ἀπομεινάντων καὶ τῶν ἐπανελθόντων. Ἐν φῷ φρουρᾷ καὶ οἱ παρα-κολουθοῦντες ἐξήρχοντο τῆς πόλεως, οἱ ἔχθροι εἰσήρχοντο εἰσερχό-μενοι δὲ ἀπήντησαν τοὺς συγχρόνως ἐπανεργούμενους ἐπὶ τῇ ἀκαν-θείσῃ φωνῇ «Ὄπίσω, Ὄπίσω». Καὶ τοὺς μὲν ἀνδρας ἐθίνατωσαν, τὰς δὲ γυναικας καὶ τὰ παιδία ὥχμαλφιτειν· μόνοι οἱ ὑπὸ τὸν Γεώρ-γιον Τζαβέλλαν ἐπρόλαβον καὶ ἐξῆλθον ἐκ δευτέρου διὰ τῆς παρα-λίας ὁδοῦ, καὶ πεσόντες ἐν μέσῳ τοῦ ἔχθρικου ἵππικοῦ ἵππικοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς Μποχῶρι, οἱ μὲν ἀπωλέσθησαν, οἱ δὲ διεσώθησαν. Ἀλλ' ἡ θαυ-ματορός ἐκείνη πρὸς τοὺς στραφέντας εἰς τὰ ὄπίσω φωνὴ δὲν ἦτο φωνὴ ἐπιθεούλων χειλέων. Τινὲς τῶν προπορευομένων ἐπὶ τῆς διεξόδου ἐθεώρησαν ὡς ἀνυπερβλητα ἐμπόδια τῆς προόδου τὰ ἐλικοειδῆ χαρ-κώματα καὶ ταφρεύματα τῶν ἔχθρων καὶ ὡς τόσους τάφους ἀνεψη-μένους· διὰ τοῦτο προτιμῶντες τὸν ἐπὶ τῶν πυροβολοστατιών τοῦ τεί-

χους θάνατον ως ἐνδοξότερον, ἔκραζαν «ὄπίσω, ὄπίσω» καὶ ἐστράφησαν καὶ αὐτοὶ ὄπίσω.

Πατήσαντες δὲ οἱ ἔχθροι τὴν πόλιν, ἐστρεψαν ἐν πρώτοις τὸ πῦρ τοῦ τείχους κατὰ τῶν οἰκιῶν, καὶ ἐπειτα διεσπάρησαν εἰς λεηλασίαν, εἰς σφραγῆν καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν. Πυροβολισμοί, κραυγαὶ, ὀλολυγμοί, μαχαιριστυπήματα καὶ ἐπυρσοκροτήσεις ἡκούσοντο δλην τὴν νύκταν.

Ἡ ύπὸ τὸ προτείχισμα τοῦ Μπότσαρη μεγάλη πυριταποθήκη. ἔξαφείσα πρώτη διὰ χειρὸς Ἑλλήνων, διέρρηξε τὸ προτείχισμα καὶ κατέστρεψε πολλοὺς ἔχθρούς· ἐξήρθη δασύτερης καὶ ἡ πρὸς τὸ δυτικὸν παράλιον καὶ ἀνέτρεψεν ἐκ βάθρων τὴν παρακειμένην οἰκίαν, σπου ἐξέπνευσεν ὁ Βύρων· διερράγησαν ὑπὸ πυρὸς ἐπίστης Ἑλλήνων καὶ αἱ οἰκίαι, ἐν αἷς συνεσωρεύθησαν οἱ πάσχοντες· ἐπὶ τῇ διαρραγῇ ἐξετινάσσοντο συμμίγδην εἰς τὸν ἀέρα οἱ ἐν αὐταῖς Ἑλληνες καὶ οἱ πατοῦντες αὐτὰς ἔχθροι. «Ολη ἡ πόλις ἐκυριεύθη τὴν νύκταν ἐκείνην, πλὴν τοῦ ἐν τῷ παρακειμένῳ νησίδιῳ Ἀνεμόμυλου, σπου ἐρυλάττετο πολλὴ πυρίτης· διέμενε δὲ σφρός ὁ Ἀνεμόμυλος μέχρι τῆς 12ης, καθ' ἣν διερράγη καὶ αὐτὸς ὑπὸ πυρὸς Ἑλλήνων. Παθόντες οἱ περὶ τὸν Κιουταχῆν καὶ τὸν Ίθραχημην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν καὶ ψυχορραγούντων, ἐπαθον καὶ ἀρρένεις τῶν ἀλληλοφρονεύμενοι χάριν τῶν λαζύρων, ἔως οὖν ὑπερισχύσαντες οἱ περὶ τὸν Ίθραχημην, ἐκράτησαν αὐτὸι μόνοι τὴν πόλιν καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς περὶ τὸν Κιουταχῆν. Οἱ γνωστότεροι δὲ τῶν ἐπὶ τῆς ἐξόδου θανατωθέντων ήσαν ἐκ μὲν τῶν ἐντοπίων ὁ Ἀναστάσιος Παλαμᾶς, ὁ Ηὔτρος Γουλιεῦης, ὁ Γεωργίος Φαράντος, ὁ Κωνσταντίνος Καρπούνης, ὁ Κωνσταντίνος Τρικούπης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Ραζοκότσικης, γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν συμπολιτῶν τοῦ, καὶ τὰ μέγιστα διαπρέψας διὰ τὴν πολλὴν ικανότητά του, τὴν ἀκλόνητον καρτερίαν του καὶ τὸν ἀκάματον ζῆλόν του· ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Σημήδας καὶ ὁ τειχοποιὸς Κοκκίνης, ὁ συντάκτης τῶν Ἐλληνικῶν Χρονικῶν¹ Ἐλευθέρος Μέγερος, οἱ φιλέλληνες Γερμανοί, Σπιτσεμβέργης, Διττμάρης, Δελωνέης, Λουτσόφρος, Κλέμπης, Σίπανος, Πολωνός τις καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ρογῶν Ἰωσήφ. Ὁ Ἀρχιερεὺς οὗτος ὁ καθ' δλην τὴν πολιορκίαν διεκρίθεις διὰ τὸν ἔνθερμον πατριωτισμόν του, δὲν ἐπρόθασε νὰ ἐξέλθῃ, καὶ φθάσας ἐπὶ τοῦ τείχους καθ' ἣν ὥραν εισήρχοντο οἱ ἔχθροι, ἔρριψε δαυλὸν εἰς τινὰ παρακείμενον φυσεκοφόρον πίθον. ἐρρίφθη εἰς αὐτὸν καὶ ομενον, ἡμιεκάη, καὶ ἡμίκαυστος ἀπεκεφαλίσθη. Ἐφορεύθη ἐπὶ τῆς ἐξόδου καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος. Καθ' ὃν κατέρρη ἐκυνδύνευεν ἡ πόλις, διεβιβά-

¹ Τὰ Ἐλληνικὰ Χρονικὰ ήσαν ἐφημερίς ἔχοδομένη ἐν Μεσολογγίῳ καθ' δλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.

σθη οὗτος εἰς Ζάχυνθον ἐπὶ προμηθείχ τροφῶν· ὁ κιγδυνος ἐκορυφώθη μετ' ὄλιγον καὶ οἱ φίλοι του τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ μὴ ἐπανέλθῃ ἀλλ᾽ οὗτος ἐπανῆλθεν ἐν μέσῳ τῶν συναγωνιστῶν του, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἀποτρέποντας αὐτόν: «ἢ θὰ σωθῶ ἢ θὰ ἀποθάνω μετ' αὐτῶν». Ἀξιοθαύμαστος εἶναι καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἔξοδου διαγωγὴ καὶ τελευτὴ τοῦ Χριστοῦ Καψάλη, ἐνδε τῶν προκρίτων τῆς πόλεως. Εἰδε τὸ πρῶτη τῆς ἡμέρας ἑκείνης τὴν πρὸ πολλοῦ πᾶσχουσαν σύμβιόν του ἐκπνεύσασαν, τὴν ἡσπάσθην ἀκλαυστεί, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν οἴνον του παρόντα καὶ κλαίοντα, «μὴ κλαίει, οὐέ μου, εἶπε, μᾶλλον γχίρε, διότι τοῦπέθανεν ἡ μήτηρ σου καὶ δὲν ἔπαθε τὰ δεινὰ τῆς τουρκικῆς αἰχμαλωσίας» ἀκούσεται τῷρα τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ πατρός σου ὃ διέξελθε μετὰ τῶν λοιπῶν τὴν ἑσπέραν ταύτην, προσπάθησε νὰ σωθῇς καὶ μὴ φροντίσῃς περὶ ἐμοῦ· ἐγὼ εἶμαι ἀσθενής καὶ προθεῖη σκέψης, οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχω συνδιεερχόμενος νὰ σωθῶ, καὶ προτιμῶ νὰ ἀποθάνω ἐντὸς τῆς πόλεως ἢ νὰ αἰχμαλωτισθῶ ἐπὶ τῆς διεξόδου». Ταῦτα εἶπε, τὸν ἐναγκαλισθήκας καὶ τὸν ἀπεγχαρίζεταις. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς ἀπεγχωρίσθη τοῦ πατρός κλαίων, καὶ διεξέλθων ἐσώθη· ὁ δὲ πατήρ, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς βαχτηρίας του, παρῆλθε τὰς ὄδους καλῶν ἀσθενεῖς καὶ γέροντας γὰ τὸν συγκαλούσθησαν· πολλοὶ ὑπήκουσαν, καὶ συνελθόντες εἰς τὸ φυσεκοδετεῖον ἐκλείσθησαν καὶ φύλλοντες οἱ μὲν ἔξοδίους¹ οἱ δὲ πατριωτικοὺς ὕμνους, προσήνεγκαν ἑαυτοὺς ὀλοκαυτώματα ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ τῶν ἐχθρῶν.

Ἄλλ' ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου, ἡ δοξάσασα τὴν Ἑλλάδα ζῶσα, ἔμελλε γὰ τὴν ἀναστήσην καὶ πεσοῦσα· διότι ἀποδείξασα πασιφανῶς, δτοι οἱ Ἑλληνες καὶ Τούρκοι ἦσαν εἰς τὸ ἔντος ἀσυμβίωτον καὶ ὀδικλακτοί, ἐπετάχυνε διὰ τῆς σωτηριώδους παρεμβάσεως τῶν τριῶν Δυνάμεων² τὸ εύτυχὲς τέρμα τῆς Ἐπαναστάσεως.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΕΙΣ ΔΡΟΜΙΣΚΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

A.

Ὑπάρχει εἰς ἀπόκεντρον τῶν Ἀθηνῶν γεωτάρ,
λευκὸς δρομίσκος σκιερὸς καὶ πλήρης μυστηρίου,
χλοάζει τὸ κατώφλιον εἰς πᾶσάν του οικίαν,
καὶ τέμνεται ὑπὸ μικροῦ εἰς δύο ἥνακτον.

¹ νεκρωσίμους.—² Αἱ τρεῖς Δυνάμεις ήσαν Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία.

Δέτι βλέπεις μέγαρα λαμπτὰ ἔκει, ἀλλὰ ώραιας
μικρὰς οἰκλας ταπεινάς, χιόρος λευκοτέφρας,
καὶ πρὸ αὐτῶν ἐδῶ κ' ἔκει ἀνθούσας πασχαλέας,
αἴτινες μέντοι κύρουσι λεπτὸν εἰς τοὺς ἀέρας.

* Αρφωμά τι κρηστότητος καὶ θελκτικῆς γαλήνης
μυρώνει τὴν μικρὰν δόδον· δροσίζοντας τὰ στήθη,
τὸ βλέμμα ἀναπαύεται παντοῦ μετ' εὐφροσύνης,
τὰ πάρτα εἰνε δροσερά, λευκὰ καὶ ἀσυρίθη.

Βαίνων ἔκει, αἰσθάνεται γαλήνην οὐρανὸν
μικρὰν ρομίζει τὴν δόδον ἔκεινην, ἐκκλησίαν
πλὴν διαφέρει τῷν δόδῷν τῷν ἄλλῳν ὁ δρομίσκος,
καθὼς πολυτελοῦς ναοῦ τῆς ἔξοχῆς γαῖας,
Κ' ἐνῷ· Αθῆναι ὁ μικρὸς ἔκειτος δρόμος εἶναι,
μακρὰν εὐφίσκεται αὐτῶν· δὲν εἰν' ἔκει Αθῆναι.

Εἰς τὰς ώρι τὰς καὶ πτωχὰς οἰκλας τον συγγράνως
βλέπεις παραπετάσματα λευκότερα χιόρος.

* Άν εἶναι θέρος θεωρεῖς ἐπὶ τῶν παραθύρων
γάστρας μικρὰς **Βασιλικοῦ** — ἄ, δχι καμελίας!
δὲν φίπτει βλέμμα ὁ λαὸς εἰς ἄνθος χωρίς βύρον,
— καὶ δημοκράτης ἀγαπᾷ φυτὰ δημοκρατίας.

* Όπου βασιλικός, ἔκει κ' ἐργάτις κόρη μέρει·
τὴν ἐργαστὴν της μ' δσμήνη βασιλικοῦ μυρόνει,
κ' ἐργάζεται καλλιτέχνος εγγύς τον καθημένην . . .
τὸ ζηλευμένον της φυτὸν τὴν γεῖρά της πτερόνει.

Νὰ μένης ἕργος ἔκει καλεῖται ἀμαρτία,
καὶ ἐργασία εἰς αὐτὸν ἐπικρατεῖ ἀγία.

Εἰν' ὁ δρομίσκος ιερὰ κυψέλην ἀρθρωπίτην,
καὶ τῆς ἀργίτιας ἄγνωστος εἰσέτ' ή καταισχύνη.

Μέγα συμβάρεις τὴν δόδον τὴν γεῖρά της περάση·
καὶ εἰς τὰ πτωχά της χρονικὰ πολλάκις ιστορεῖται,

ἄν πλανηθέντι τοι δχημα ἐρ μέσω της περάση·
μόλις ή ἄμαξα φανῇ καὶ μόλις ἔκει φθάσῃ,
ξαρθὰς παρθένους θά ίδης εντύμως ρὰ προκύπτοντα,
προσμειδῶσαι βλέμματα περίεργα ρὰ φίπτοντα,
καὶ τῆς ἄμάξης δπισθεῖς καὶ τῶν τροχῶν πλησίον
ζητωκραυγὰς θ' ἀκροασθῆς περιχαρῶν παῖςτων!

B'.

Πλὴν μὴ θαρρεῖτε ή μικρὰ δόδος ἔκεινη ὅτι
δὲν ἔχει τὰς περιχαρεῖς ώραιας της ήμέρας.

κ' ἔκει ἐρίοτε ἡγοῦν φαιδραὶ φωραὶ καὶ χρότοι.
 Ἐὰρ τὸ Σάββατον ἔκει διέλθη τὸ ἐσπέρας,
 φαιδροὺς ἐργάτας θὰ ἴδῃς καὶ ὄμιλον παιδίων
 περιχαρῶν· Κυριακῆς αὐγὴ ἐξημερόνει,
 πάνει πᾶν ἔργον, πλείσται ή θύρα τῶν σχολείων.
 μὲ τὸν Θεόν του ὁ λαὸς τὰς χεῖράς του σταυρόν.
 Καὶ ἂρ ἔκει παραμοήντη περάσῃς **Χριστούγεννων**,
 ἀράστατον τὸν σκιερὸν δρομίσκον θ' ἀπαρτήσῃς,
 θὰ ἴδῃς πᾶν παράθυρον φαιδρῶς ἀρεψημένον,
 ἔκαστην θύραν ἀροικτὴν ταριοῦ ἢ θεωρήσῃς,
 καὶ ἀσυρῆθη θόρυβον εἰς πᾶσάρ τους οἰκιαρ,
 ουργάληνοις, κυτάρνησιν ὅπου στισαφῆς ἀγύια.
 φωράς θ' ἀκούσῃς, φόμιατα, ἐρίοτε καὶ λόρας,
 καὶ ἀπὸ θύρας θὰ ἴδῃς παῖδας μικροὺς εἰς θύραν,
 ζητοῦντας τὰ **Χριστούγεννα** rὰ ψάλλοντας ἐπιμόρως.
 παρέκει γραῖας καλύρουσαν ἐμπόδιον σεπτῆς εἰκόνος.
 r' ἀγάπην μετὰ ζέσσεως τὴν ιερὰν λυγρίαν·
 ἐγγύς, παρθένοις ἔηγνοις εἰς ἀροικτὴν οἰκιαν,
 ἥως τὸ γόνον ἔχουσαν ἐσθῆτα ὑψωμένην,
 rὰ σκέπτη μὲ τὴν γύμνωσιν τῆς ἀθωστητὸς της
 τὴν κυρίαν γυμνωμένην,
 καὶ τὰς σαρίδας τοῦ μικροῦ rὰ πλύνη δώματός της.
 Θὰ ἴδῃς οικοδέσποιαν, ἐκ παιδῶν κυκλούμενην,
 ἐκβάλλοντας τοὺς ἄρτους της μὲ πινόντες καταβάρουν,
 κ' εἰσέτι τὴν **Χριστόποιτταν** θερμὴν καὶ μυρωμένην.
 Ἡγορ πλησίον σου αὐλῶν θ' ἀκούσῃς καὶ τυμπάνου,
 κ' ἐρίοτε μὲ πάλλουσαν θ' ἀκροασθῆς καρδιαί,
 τὸν κώδωνα τῆς ἕστης ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν . . .
 Ἐκεῖ, ἀστός τις ἀγαθὸς καρποὸς καὶ ἀρθη φέρει
 παρέκει κάρη θελκτικὴ ἐσθῆτα ἐτοιμάζει,
 ἦν αἴριον πρώτην φορᾶν εἰς τὸν ναὸν θά γέρη,
 καὶ παιδῶν ὄμιλος ἔκει ἀγαλλιούμενων κράζει.
 Πατροῦ χαρά, φαιδρότητα καὶ τέρψιν θ' ἀπαρτήσῃς,
 καὶ πᾶς γερρᾶται δὲ **ΧΡΙΣΤΟΣ** ἔκει θὰ ἐρκοήσῃς!

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Η ΕΠΙ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ 1822

‘Ο Χουρσίτης, κατακλιπών χιλιάδας τινάς ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὀμάρ
 Βρεώνην εἰς τὴν δυτικὴν Ελλάδα, συγκεντρώσε τὸν ἐπίλοιπον στρα-
 τὸν εἰς Δάρισσαν καὶ ηὗσεν αὐτὸν διὰ γέων στρατολογιῶν ἐπὶ
 τοσοῦτον, ὅστε συνεποσθή οὗτος εἰς 24000 πεζῶν καὶ 6000 ἵπ-
 πεων μετὰ ικανοῦ πυροβολικοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα διαποάξας, δὲν ηὗιώθη
 νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἡτις ὑπῆρχε Βεβχίως ἢ Ισχυ-
 ρότερος καὶ λαμπροτέρα σᾶλων ὅσας ἡ Τουρκία ἔξαπέστειλε κατὰ τὴς
 ‘Ἐπαναστάσεως, μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ’ ἣν παρέλαθε τὴν ἐπικουρίαν
 τῶν τακτικῶν τοῦ Μεχμέτ ‘Αλῆ πασᾶ. Ο Σουλτάνος φρονῶν ὅτι,
 ἐδὺ ὁ γηραιός τοῦ ‘Αλῆ νικητὴς κατέβαλλε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπα-
 νάστασιν, ἥθελεν ισχύσει πέρχεν τοῦ πρέποντος, ἀνέθηκε τὴν ἡγεμονίαν
 τῆς νέας ἐκστρατείας εἰς τὸν ἐν Δαρίσσῃ ἀρχοντα Μαχμούτ πασάν τῆς
 Δράμας, δστις πρὸ μικροῦ εἶχε καταβάλλει τὰ κινήματα τῶν Ἀγρά-
 φων καὶ τοῦ ‘Ασπροποτάμου ἀρέων, τῆς Θετταλομαγγησίας ἀρέων
 ἔτέρου. Ο νέος ἀρχιστράτηγος, κοινότερον γενόμενος παρῷ ἦν τινων
 στὸς ὑπὸ τὸ δύναμις Δράμαλης, εἰσβαλὼν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλ-
 λάδα, οὐδεμιοῦ αὐτῆς ἀπήντησε σπουδαῖαν ἀντίστασιν. Ο ‘Αρειος
 Πάλγος εἶχεν ἔξουδενωθῆ διὰ τῆς στάσεως τοῦ Όδυσσέως, οἱ δὲ Κλ-
 λοι ὄπλωρχηγοὶ ὑπέβλεπον τὰς ἡὗιώσεις τοῦ πολεμάρχου τούτου,
 ὅστε οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν αὐτόθι ἀρετηρία ἡνωμένης ἐνεργείας, ὃ δὲ
 Δράμαλης, προελάσσεις ἀκωλύτως σχεδὸν μέχρι Βοιωτίας καὶ Ἀττι-
 κῆς, ἐλεγλάτησεν ἀνηλεῶς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς χώρας. Μὴ κα-
 τατρίψεις δὲ χρόνον περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πρὸ μικροῦ παραδοθείσης
 εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, προεχώρησε πρὸς τὴν
 Μεγαρίδα; ὑπ’ οὐδενὸς εὔρε κατειλημένα τὰ δυσπόριθτα τῶν Γερα-
 νίων στενὰ καὶ τῇ 5 Ιουλίου ἐστρατοπέδευσεν εἰς Κόρινθον. Ἡ κυ-
 βερνησίας εἶχεν ὑποχωρήσει εἰς τὸν ἀρχῶν τοῦ Ιουλίου
 καὶ ἔκτοτε, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν Βουλευτῶν ἡὗιώσαν ὅτι ἀνάγκη νὰ
 ἐκστρατεύσωσι διὰ τὸν ἐπικείμενον τῆς πατρίδος κινδυνον, ἡ τοῦ Βου-
 λευτικοῦ ἔξουσία ἀνετέθη εἰς Βουλευτικὴν ἐπιτροπήν. Ἐν τούτοις ὁ
 μὲν Ἀκροκόρινθος παρεδόθη εἰς τὸν Δράμαλην ἀμαχητί, ἐγκαταλευ-
 φθεὶς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου αὐτοῦ, δστις κατὰς παράξοις τῆς τύ-
 χης παιδιάν ἐκαλεῖτο Ἀγιαλλεύς, οἱ δὲ προεστοὶ οἱ καταλαβόντες τὰ
 Δερβενάκια, ἥτοι τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούστης ἐν Κορινθίᾳ εἰς
 ‘Αργολίδα, ἐνόμισαν περιττὸν νὰ μικρήθησι τὸν Διάσκον· ὅστε ὁ Δρά-
 μαλης τῇ 12 ἐστρατοπέδευσεν ἀκωλύτως ἐν ‘Αργει. Εύθὺς ὡς ἐπλη-

σίασεν, Ἐκτελεστικὸν καὶ Βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν καὶ μινίστροι κατέφυγον εἰς δύο ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἡμιολίας, τὴν μίαν τῶν Κουντουριωτῶν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ Σπετσιώτου Κολομπόταση. Μανιάται καὶ Μεσσήνιοι ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν λεηλασίαν, ἀπάγοντες τὰ λάσφυρα αὐτῶν εἰς τὸ ὅρη, εἶχε δὲ διαλυθῆναι καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον διεπραγματεύετο ὥδη περὶ παραδόσεως. "Οταν ἀναμνησθῶμεν διτὶ πρὸ ὅληγων ἡμερῶν εἶχε συμβῆναι ἡ ἐν Πέτρᾳ καταστροφή, ἀνάγκη γὰρ ὁμοιογήσωμεν, διτὶ ἡ Ἐπανάστασις, κατακλυσθεῖσα πανταχόθεν ὑπὸ πολεμίων καὶ οὐδὲ σκιάν κυθερηγήσεως ἔχουσα; ἐρώτησο πνέουσα τὰ λοισθία. Ἀλλὰ τότε παρέστη εἰς τὸ μέσον ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια.

Οἱ Ψυχλάντης ἀντὶ γὰρ μιμηθῆ τὴν Βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν, ἦς ἦτο πρόεδρος, καὶ γὰρ ζητήση ἀσυλον ἐντὸς τῶν πλοίων, ἔμενεν εἰς τὴν ξηράν· καὶ ἀθροίσας 700 ἄνδρας ἐνίσχυσε τὴν ὄχυρὰν τοῦ Ἀργούς ἀκρόπολιν, ἣν εἶχε προκαταλάβει μετά τινων συντρόφων ὁ Μανιάτης Καραγιάννης. Ἀνεγκατίσθη λοιπὸν οὕτως ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τοῦ Δράμαλην, διτὶ δὲν ἦτο δυνατὸν γὰρ προελάσση εἰς Ἀρκαδίαν, ἀφίνων ὅπισθεν αὐτοῦ τὸ φρούριον ἐκεῖνο. Καὶ ἐν τούτοις ἐπήρχετο ἐκ Τριπόλεως ὁ Κολοκοτρώνης πλήρης θύρρους καὶ πεποιθήσεως. Η κραταιὰ φωνὴ διτὶ ἦς ἐγκαίρως ἐκάλεσεν εἰς τὰ δπλα τοὺς Πελοποννησίους, ἀντήχησεν εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς χερσονήσου· χιλιάδες μαχητῶν συγέρρεον περὶ αὐτόν καὶ πῶς γὰρ μὴ συρρεύσωσιν; Οἱ ἀνθρωποις αὐτὸς ἤξευρεν γὰρ κινητὰ εὐγενέστερα τῶν αἰσθημάτων καὶ τὰς λαγυροτέρας τῶν προλήψεων. Δέν ἤρκειτο γὰρ ὁμιλῆν περὶ πατρίδος, περὶ θρησκείας, περὶ δόξης, ἀλλ᾽ ἐθεοῖσιν διτὶ ἀρνία, περὶστεραὶ καὶ κόρακες προανήγγελον ἀσφαλῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλην· αἱ γυναῖκες ἐφώναζον εἰς τοὺς ἄνδρας των, «τρέξατε, εἰ δὲ μή, ὥπλομεν ἡμεῖς»· ἡ Γερουσία ἐκοῦσα ἀκουσσα συνέπραττεν. Ἐγῷ λοιπὸν ὁ Δράμαλης κατελάμβανε τὸ Ἀργος, ὁ Κολοκοτρώνης ἔζεινει ἐκ Τριπόλεως μετὰ στρατοῦ πολυσφράζοντος, διτὶς καθ' ὅδὸν ἔξωγκοῦτο ὡς ποταμὸς δειχόμενος ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐκ τῶν ὄρέων κατερχόμενος ῥάκια. Εἰς Ἀχλαδόκαμπον ἀπήντησε τοὺς ἐξ Ἀργούς ἀναβαίνοντας μετὰ τῶν λαφύρων αὐτῶν Μανιάτας, καὶ τοὺς ἐφώναζε «γιὰ ποῦ;»—Νὰ φορτώσωμεν, ἀπήντησαν, τοὺς ἀφρωτούς μας καὶ τὰ πράγματά μας καὶ ἐπειτα ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν μάχην. — Στοῦ διαβόλου τὴν μάννα, κακαθούλια», ἔβοσγεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἔξηκολούθησε τὴν κατάβασιν αὐτοῦ. Ἀμαδ' ἔξελθὼν τῶν ὄρέων, κατέλιθε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς θαλάσσης τοὺς Μύλους καὶ ἐκείθεν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐβοήθησε τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ἀργούς εἰς τὸ γὰρ ἐπιμείωσιν ἀνθιστάμενοι, μετ' οὐ πολὺ δὲ διηκόλυνε τὴν βαθμιαίαν καὶ λαθραίαν

εἰς τοὺς Μύλους ὑποχώρησιν αὐτῶν, εὐθὺς ὡς ἐπείσθη, δτὶ ἡ παρασιτέρω κατοχὴ τοῦ φρουρίου ἀπέδαινε περιττή.

Τῷ ὅντι τὰ κατὰ τὸν Δράμαλην ἡρχούσαι νὰ ἔχωσιν ἐπισφαλῶς μικρὸν μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἀργολίδα εἰσβολὴν αὐτοῦ. Ὁ ὄσμανιδης ἀρχιστράτηγος, εὐχερῶς διελθὼν διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ εὐδὲν ἦττον εὐχερῶς περάσας τὰ Δερβενάκια, ἐγόμισεν δτὶ δὲν ἔχει εἰμὴ νὰ περιαχύῃ τὰ θριαμβευτικὰ αὐτοῦ τάγματα καθ' ἀπασχολίην Πελοπόννησον, καὶ ἐπομένως οὐδόλως ἐφρόντισε νὰ ἀποταμιεύσῃ τροφὰς πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Ἐν Ἀργολίδι δὲν ἥδυνήθη ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην, διότι ἡ συγκομιδὴ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀπέδη ἐλλιπής, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὀλίγα σιτηρά καὶ κρέατα ἀπῆχθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων. Ὁ ὄσμανιδης στόλος, παρὰ τοῦ ὄποίου ἥδυνατο νὰ λάβῃ τροφὰς, παρέπλευσε παρὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτόν. Ὁ Χευραῖτ πασᾶς ἡ δὲν ἥθελεν ἡ δὲν ἥδυνατο νὰ πράξῃ τι ἐκ Λαρίσους ὑπὲρ τοῦ ἀπερισκέπτως προελάσσοντος ἀντιζήλου αὐτοῦ. Ὁ στρατὸς ἡρχούσεις νὰ πάσχῃ στερήσεις δεινάς: νὰ προχωρήσῃ δὲν ἥδυνατο πρὶν ἡ ἐκπορθήση τὸ ἐν Μύλοις στρατόπεδον: πρὸς τοῦτο ἀπήτειτο καιρός, καιρὸν δὲ δὲν εἶχε διὰ τὴν προαγομένην ὄσημέραι τῶν τροφῶν ἔνδειαν, ως ἐκ τῆς ὄποιας οἱ μὲν ἀνθρώποι ἐνόσουν, τὰ δὲ κτήνη ἐπιπτον. Ὅθεν περιέστη εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡθέλησε δὲ νὰ ἀπαντήσῃ τοὺς ἡμετέρους καὶ ἔπειψε πρὸς αὐτοὺς ἐν Μύλοις τὸν χριστιανὸν αὐτοῦ γραμματέα, ἐπὶ τῇ προφάσεις μὲν τοῦ γὰρ προτείνη ἀμνηστίαν, πράγματι δὲ ἵνα περισπάσῃ τὴν προσοχὴν των, ἀναγγέλλων δτὶ μελετᾶν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁλοὶ ἡπατήθησαν, μόνος ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησε τὸ τέχνασμα, καὶ εἶπεν ἐν τῷ συγκροτηθέντι περὶ τούτου πολεμικῷ συμβουλίῳ, δτὶ εἰς τὸν Δράμαλην δὲν μένει: Ἄλλο εἰμὴ νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ δτὶ ἀπυρχείτητοι ἡτο νὰ καταληφθῶσι τὰ πρὸς τὴν Κόρινθον στενά. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἰσηκούσθη, καταληπών εἰς Μύλους τὸ μέγα στρατόπεδον, ἔδραμεν αὐτὸς μετὰ ὀλίγων πιστῶν συντρόφων εἰς τὸ δεσπόζον τῶν Δερβενακίων χωρίον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, μὴ προσέχων εἰστοὺς χλευασμοὺς τοῦ Μαυρομεχάλη, δστὶς εἶπε τότε περιφρονητικῶς περὶ αὐτοῦ, δτὶ πηγαίνει νὰ γίνη πάλιν κλέρτης εἰς τὰ βουνά. Ἄλλα τῇ 25 Ιουλίου κατέστη ἀναμφισθήτητὸν ὄπόσον ὄφθη ὑπῆρξεν ἡ πρόνοια τοῦ κλέρτου ἐκείνου. Τὴν πρωῖν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Τούρκοι ἔπειψαν τὴν πρώτην αὐτῶν μοῖραν πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ ἀγίου Σώστη. Ὁ Κολοκοτρώνης, καταλαβὼν δπως ἥδυνήθη τὸν χείμαρρον τοῦ Δερβενακίου καὶ τὰς παρακειμένας ἀνωφερείας τοῦ ἀγίου Σώστη, ἔπειψε ζητῶν κατεσπευσμένως ἴπικουρίαν. Εν τῷ μεταξὺ οἱ πρῶτοι φίλ-

σαντες δεληθεις, προσθληθεντες περι τὸν χείμαρρον και ἀπελπι-
σθέντες νὰ διελάσωσιν, ἐπράπησαν ἐπὶ τὰ ὑψώματα τοῦ ἄγιου
Σώστη: κατόπιν ἤρχοντο οἱ πεζοί, αἱ δὲ ἐπισκευαὶ ἐγκαταλειθησαν.
Πεζοὶ και ἵπποις ἡδυνήθησαν οὕτω γὰ ἀναβῶσιν εἰς ἄγιον Σώστην
και ἥδη ἐνόμιζον ἔστους ἔξω κινδύνου, δτε ὁ Νικήτας, ὁ Παπαφλέ-
σας και ὁ Τψηλάντης, φθάσαντες ἐγκαίρως κατέλαβον τὸν λόφον τὸν
φράσσοντα χαράδραν τινά, δι' ἃς ἔμελλον νὰ διελθωσιν οἱ ἀπὸ τοῦ
ἄγιου Σώστη καταβαίνοντες πολέμιοι. Ἐκεὶ συνέθη μάχη φονικω-
τάτη. Ὁλιγοι τινές ἵπποις κατάρθωσαν νὰ διαπεράσωσιν εἰς τὸ πρὸς
τὴν Κορίνθου χάνι τῆς Κομπέσας, ἀλλὰ τὸ πλειστον τῆς μοίρας ἐκεί-
νης, πολεμούμενον κατὰ μέτωπον μὲν καὶ ἐκ πλαγίου ὑπὸ τοῦ Νικήτα,
τοῦ Παπαφλέσα και τοῦ Τψηλάντου, ὅπισθεν δὲ ὑπὸ τοῦ Κολοκο-
τρώνη, κατεστράφη ὀλοσχερῶς. Πλειόνες τῶν 3,000 γεκρῶν ἐκάλυ-
ψαν τὰς χαράδρας και τὰς κλιτύας οἱ ἄλλοι, ὀφελούμενοι ἀπὸ τοῦ
σκότους τῆς ἐπελθούσης νυκτός, διέφυγον οἱ μὲν εἰς Κόρινθον, οἱ δὲ
εἰς Ἀργολίδα, ἀλλ' ἀπαγεῖς κακῶς ἔχοντες. Ἐν τῷ φοιτερῷ ταύτῃ
συρράξει ὁ Νικήτας ἀνευφημάνθη και πάλιν Τουρκοφάγος. Τὴν ἐπιού-
σαν ὁ Δράμαλης ἔμεινε καταπεφοδισμένος εἰς Ἀργος, τῇ δὲ 27 ἀπε-
φάσισε νὰ προελάσῃ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ, οὐχὶ δμως ἀπὸ τὰ Δερ-
βενάκια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀνατολικώτερον Ἀγινόρι. Ὁ Κολοκοτρώνης,
μὴ εἰδὼς ἔτι ποίαν θέλει τροχῆ ὄδον, ἀπέδει μὲν ἔμεινεν εἰς Δερβε-
νάκια, ἐπεμψε δὲ εἰς Ἀγινόρι τὸν Παπαφλέσαν, τὸν Νικήταν και τὸν
Τψηλάντην. Οἱ ἀγδρες οὗτοι ἐπέπεσον τῷντι κατὰ τῶν πρὸς τοῦτο
τὸ μέρος ἐπελθόντων πολεμίων· και ἀν ὁ ἐν Μύλοις πολυάριθμος
στρατὸς προσέβαλλεν αὐτοὺς κατὰ νάτων, ἀμφιβολίᾳ δὲν ὑπάρχει,
ὅτι τῇ 27 ἥθελε συμπληρωθῆ ἡ καταστροφὴ τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ὁ
στρατὸς ἔκεινος ἡσχολήθη, ἀμα ἀναχωρήσαντος ἐξ Ἀργούς τοῦ Δρά-
μαλη εἰς τὸ νὰ λεηλατήσῃ τὰς παρ' αὐτοῦ αὐτόθι καταλειθείσας
ἀποσκευάς· ἐκ τούτου δέ, και προσέτι διότι αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Νική-
ταν, τὸν Παπαφλέσαν και τὸν Τψηλάντην στρατιῶται ἐπρόσεξαν
μᾶλλον εἰς τὴν λαφυραγγών τῶν διερχομένων ἢ τὴν ἀναγκαίτερην
αὐτῶν, τὸ πλειστον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατώθισε τελευταῖον νὰ
διελθῃ, ἀποβάλλον μὲν πολλὰς σκευάς, ἡμιόνευς και καυήλους, ἀν-
δρας δὲ μόνον περὶ τοὺς χιλίους.

'Ἄλλ' ὀπωσδήποτε ἡ λαμπτρὰ τοῦ Δράμαλη ἐπιχείρησις, ἡ τοσοῦ-
τον θριαμβευτικῶς ἀρξαμένη, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Μετ' οὐ πολὺ ὁ
Κολοκοτρώνης ἀπέκλεισε τὸν δεκατευθέντα ἔκεινον στρατὸν ἐντὸς τῆς
Κορίνθου, πείσας μὲν τὸν Ὀδυσσέα νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῆς Με-
γαρίδος, αὐτὸς δὲ περιζώσας πανταχόθεν τοὺς πολεμίους ἐν Πελοπον-
νήσῳ. Περὶ τὰ τέλη Ὁκτωβρίου ἀπέθηκεν ἐν Κορίνθῳ ὁ Δράμαλης.

Τὸ Ναύπλιον, μηδεμίαν λαβόν ἀπὸ θαλάσσης βοήθειαν, ἐλιμοκτονεῖτο καὶ τῇ 30 Νοεμβρίου παρεδόθη εἰς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ συνθήκης, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀκριβῶς ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐκ τῶν πολλῶν δυσαρέσκειας, πρότερον συνομολογηθεῖσαι, πᾶσαι δυστυχῶς εἶχον παραβιασθῆν. Τὰ δὲ ἐλεεινὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη λείψαντα, ἐλαττωθέντα ἐν Κορίνθῳ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ εἰς 4,000 ἄνδρας, ἔζητοσαν μὲν νὰ μεταβῶσιν εἰς Πάτρας διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθίου κόλπου, ἀλλ᾽ εἰς Ἀκράταν περιζωσθέντα ὑπὸ τῶν δύο Ζαΐμεων, τοῦ Λόντου, τοῦ Ηετμεζᾶ καὶ τοῦ Χαραλάμπη, καὶ παθόντα πάλιν ἐκεῖ νέας συμφοράς, μόλις ἐπὶ τέλους κατωρθωσαν νὰ διασωθῶσιν ἐπὶ πλοίων, τὰ ὅποια προσῆγαγεν ὁ τῶν Πατρῶν φρούραρχος Ιουσούρ πασᾶς. Τοιαῦτα ἐγένοντο ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἔτους 1822, εὑδεῖς δὲ ἡδύνετο νὰ ἀρνηθῇ διὰ ἀπὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου, τοῦ ἐπικρεμασθέντος ἐπὶ αὐτῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου σωτηρίᾳ ὀφείλετο πρὸ πάντων εἰς τὸν Κολοκοτρώνην λαθεῖς καὶ στρατὸς ἀνωμολόγουν τοῦτο, αὐτὴ δὲ ἡ Γερουσία ἡναγκάσθη νὰ διορίσῃ αὐτὸν κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὑπλαρχηγῶν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ εὔτυχεστέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐπογή καὶ μία τῶν εὔτυχεστέρων τῆς δλητῆς ἐπαναστάσεως. Εἰμπερούμεν μάλιστα νὰ εἴπωμεν, διὰ ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέβη τὸ πρῶτον πρόσωπον ἀπάστος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἐλλάδος. Ἔν τῇ δυτικῇ στερεῷ ὁ Μαυροχορδᾶς εἶχε πάθει τὴν ἐν Πέτρα συμφοράν. Ἔν τῇ ἐναντολικῇ ὁ Ὁδυσσεὺς ἔσωζε μὲν ἔτι τὸ ἀξιωματούτον, οὐ μόνον ὅμως μετὰ τὸ πρῶτον τῆς Γραβιᾶς κατόρθωμα διὰ εὑδενὸς νέου ἔργου ἐλάμπρυνε τὸ ἀξιωματούτον, οὐ μόνον ἰδίως ἀφήκε τὸν Δράμαλην ἵδη εἰσελάτη ἀνεύχλητος εἰς Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ διετέλεσε οὐτολικής Οκτώβριον μῆναν ὁ Χουρσίτης ἔπειρψε τελευταῖον, εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Κορίνθῳ ἀποκλεισμένων, 8,000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασᾶν διὰ Λαμίας καὶ Ἀμφίστης, ὁ Ὁδυσσεὺς ἡντήθη ὑπὸ αὐτοῦ καὶ μόλις διασωθεῖς ἐκ τῆς μάχης, δὲν ἀνεγάγιτε τὴν παρατέρω πρόοδον τοῦ ὀσμανίδου στρατηγοῦ, εἰμὴ διὰ τῆς ὑποσχέσεως διὰ ἥτο ἔτοιμος νὰ προσκυνήσῃ. ἐν λαδῆῃ τὸ ἀρματωλίκι ἀπάστος τῆς ἡναντολικῆς Ἐλλάδος. Ὁ δὲ Μεχμέτ πασᾶς ἀπεδέξατο ἡ ἐπροσποιήθη διὰ ἀποδέχεται τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ντοκτόνησεν αἰρνης ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ώστε ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ ἐνόμισεν ἀπαραίτητον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λάρισσαν.

Εἰς καὶ μόνος ἀνθρώπος ηύτυχησε κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ ἔτους ἡμέρας νὰ παράσχῃ τῇ πατρῷ: ὑπηρεσίαν οὐχὶ μὲν ἐνάμιλλον τῆς καταστοφῆς τοῦ Δράμαλη. ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ σπουδαιοτάτην. Καὶ

ό δύναμις ούτος υπῆρξεν ο πρό τινος χρόνου τοσούτον ἀτυχήσας Μαυροκορδάτος. "Οτε μετὰ τὴν παγωλείριαν τοῦ Πέτρα καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου πολλοὶ τῶν ἀρματωλῶν τῆς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἐπροσύνησαν, καθὼς εἶπομεν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐσώζοντο προτροπάδην εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ο δὲ Ὁμέρος Βριώνης, ἔγωθεις μετὰ τοῦ Κιουταχῆ, κατῆλθε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου μετὰ 11,000 ἄνδρῶν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μεσολογγίου, ο δὲ Ἰουσούφ πασχεῖ τῶν Πατρῶν ἀπέκλειε τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ο Μαυροκορδάτος, μείνας ἐν Μεσολογγίῳ μετὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ 600 τὸ πολὺ ἄνδρῶν εἶπεν διπλαῖς δέλεις ἀπέλθει, ἐν δοψιν εἰς καὶ μόνος ἀνὴρ ὑπάρχει πρόθυμος ν' ἀγωνισθῇ καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον. Ο περίβολος τῆς πόλεως ἀπήτει ἐπιταπλασίους τούλαχιστον τῶν ὑπαρχόντων προμάχους, ἐπὶ τῶν τειχῶν δὲν ὑπῆρχον εἰκῇ 14 πελαιά πυροβόλα, ἐντὸς δὲ αὐτῶν πολεμεφόδια καὶ τροφαὶ μόλις δε' ἔνα μῆνα. Εὖν οι Τούρκοι ἐπεχείρουν ἀμέσως τὴν ἔφοδον, ἥθελον πιθανώτατα κυριεύσει τὸ οὔτως ἔχον φρούριον ἀλλὰ κατέστρεψαν τὸν χρόνον κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἀκροβόλους πυροβολισμοὺς, ἔπειτα εἰς διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως, τὰς ὄποιας οἱ πολιορκούμενοι παρέτεναν ἐπιτηδείως, ἵνα προφύσῃση ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπικουρία, ἦν ἐζήτησαν ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῶν νήσων. "Οτε δὲ περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου μετρίᾳ τοῦ ὑδραγκοῦ στόλου, ἐπιφανεῖσα πρὸ τῆς πόλεως, διέλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἰουσούφ πασᾶ, ἐκόμισε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια καὶ ἀπέβιβασε 1.000 Πελοποννησίους ὑπὸ τὸν Πετρόπαπην, τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Δεληγιάννην, οἱ ἡμέτεροι διεμήνυσαν εἰς τὸν Ὁμέρο Βριώνην, διπλαῖς δέλεις ἀπέλθη τὸ Μεσολόγγιον, διπλαῖς ἔλθη γὰρ τὸ πάροι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἥρχισαν γὰρ πάσχωσιν οἱ πολιορκηταί, διπλαῖς πρότερον οἱ πολιορκούμενοι αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια αὐτῶν ἥλαττωθησαν, ἡ δὲ προσαγωγὴ νέων ἀπέβη δυσχερής, διότι οἱ τῆς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κάτοικοι ἥρχισαν τελευταῖον γὰρ δίδωσι σημεῖα ζωῆς, διθενὸς ὁ Ὁμέρος Βριώνης ἐδέσπει γὰρ πράξη τι κοίτημαν. Καὶ τῷόντι τὴν νύκτα τῆς 25 Δεκεμβρίου ἐπεχείρησεν ἔφοδον, ἐπ' ἐλπίδι διπλαῖς οἱ Ἑλληνες, ἐκκλησιαζόμενοι ἔνεκκα τῶν Χριστουγέννων, ἥθελον ἐγκαταλείψει τὰ τείχη. Η φρουρὰ δύμως εἰδοποιηθεῖσα περὶ τοῦ βουλεύματος, εὑρέθη ἑτοίμη. Ἀφῆσας τὰ ἀλθανικὰ τάγματα γὰρ πλησιάσωσι μέχρι βολῆς πιστολοίου, ἐθέρισεν ἔπειτα αὐτὰ διεκ πυροβολισμοῦ καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Ολίγας δὲ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἡμέρας, ἐλύθη ἡ πολιορκία. Η ὑποχώρησις τῶν πολεμίων ἀπέβη αὐτοῖς ὀλεθρία. Καταληπόντες τὰ πλείστα πυροβόλα καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευήν, ἔφθασαν δρομαῖοι εἰς Βοραχώρι. Άλλοι ἐκεῖθεν προχωρήσαντες ἐπειδόντων νέκες συμφοράς, 500 ἐπιλιγησαν

έντὸς τοῦ πλημμυρήσαντος Ἀχελῷου, οἱ δὲ διαπεράσαντες ἀφίκοντο κακῶς ἔχοντες πρῶτον εἰς Κρήταςχεν καὶ ἐπειτα εἰς Πρέβεζαν.

Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΡΗΣ ΕΝ ΠΥΓΑΩ

1825

Τὰ μὲν ἀλλα ἐλληνικὰ πλοῖα ἀφ' οἵ παρέλαθον τοὺς ναύτας των ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας καὶ ἐξπλευσαν ἀβλαχῆ πρὶν κλεισθῆ στενῶς ὁ λιμὴν· ὁ δὲ "Ἄρης ἐπ'" ἐπειδὴ σωτηρίας τοῦ Τσαμαδοῦ ἐβράδυνε καὶ ἐν τούτοις τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα ἔκλεισαν τὸν λιμένα διὰ τῆς συμπυκνώσεως των. Διηρημέναι ἦσαν αἱ γυνῶμικι τῶν ἐν τῷ Ἄρει ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ διέκπλου οἱ μὲν ἔγνωμοδότουν νὰ διεκπλεύσωσι παραπλέοντες τὸ παράλιον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πυρὸς τῶν πολλῶν ἔχθρικῶν πλοίων, μὴ δυναμένων διὰ τὸν ὅγκον νὰ πλησιάσωσιν διπου τὰ νερὰ ἦσαν ἥπηξ· οἱ δέ, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ πλοίου Δημήτριος Βάκος καὶ ὁ δευτερεύων Σαχτούρης, ἥθελον νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τοῦ παραλίου καὶ θύγασι τὸ πλοῖον πρὸς τὰ στόμια, μὴ τύχῃ καὶ παύσῃ ὁ πνέων καλδές ἄνεμος, καὶ τότε, πεσόντες εἰς γαλήνην, πέσωσιν εἰς χείρας τῶν ἐπί τοῦ παραλίου πολυαριθμῶν ἔχθρων. Σφοδρᾶς δὲ συζητήσεως γενομένης ἐνίκησεν ἡ τελευταία γνώμη, ἀποδειχθεῖσα καὶ ἡ μόνη σωτήριος, διότι ὁ καλδές ἄνεμος μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσε. Καθ' ἣν δὲ ὥραν ἔκοψαν τὴν ἀγκυρὰν εἰ ναῦται τοῦ πλοίου καὶ ἤνοιξαν τὰ πανία εἰς ἔκπλουν ἀνάμεσον τοῦ ἔχθρικου στόλου, ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ψύλλοντες τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν ἔθεσαν ἐπὶ τοῦ ἔργάτου¹, ἵερευς δέ τις ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, δικασθείς ἐπὶ τοῦ πλοίου ἔψαλε τὴν παράκλησιν εἰς ἐπήκοον δλῶν· οἱ δὲ ναῦται ἐκύκλωσαν τὴν εἰκόνα, τὴν ἡσπάσθησαν καὶ κατέθεσαν ἔκαστος δ, τι προηρεῖτο ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὴν χρυσώσωσιν ἀπαλλαττόμενοι τοῦ προφανοῦς κινδύνου. Εἰς δὲ τῶν ναυτῶν, προσφέρων καὶ αὐτὸς τὸν ὄβολόν του, προσήλωσε τοὺς ὄφιταλμούς εἰς τὴν εἰκόνα καὶ εἶπε μεγαλοφώνως· «Παναγία μου ἂν δέν μας σώσῃς, θὰ χαθῆς καὶ σύ».

Μετά δὲ τὴν παράκλησιν ὁ ἵερευς δέν ἐπαυσε προσευχόμενος καθ' ὅλην τὸ διάστημα τοῦ κινδύνου, οἱ δὲ ναῦται ἀσπασθέντες ἀλλήλους τελευταίον ἀσπασμόν, «καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸν ἥδην» εἶπον καὶ κατέλαθον τὰς θέσεις πλήρεις θάρρους, ὑπὸ τὴν συνετὴν

1 Ἔργάτης εἶνε μηχανὴ πρὸς ὑψώσιν βιρέων πραγμάτων.

όδηγίαν τοῦ Βώκου, ισταμένου ἀφόβως ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ πλοίου εἰς ἐμψύχωσιν τοῦ πληρώματος, καὶ ὑπὸ τὴν ὑφαδηγίαν τοῦ γενναῖου Σαχτούρη. 'Αλλ' ὁ, τι ἐφοβούντο μὴ πάθωσιν ὑπὸ ἔχθροῦ, ἐκινδύνευσε νὰ πάθωσιν ὑπὸ φίλου. Τὸ παιδίον τοῦ πλοίου, ἀπαρηγόρητον διὰ τὸν θάνατον τοῦ πλοιάρχου, κατέβη δπου ἥτο τὸ εἰκονοστάσιον, ἥρπασε τὴν ἔμπροσθεν τῶν εἰκόνων κανδυλήθραν, καὶ βαστάζον αὐτὴν ἀνημένην καὶ φωνᾶζον. «τι τὴν θέλουμε τὴν ζωὴν, ἀφ' οὐ ἔχαθη ὁ πλοιάρχος μας», ἔτρεξε δρομαίως νὰ τὴν ῥίψῃ εἰς τὴν πυριταποθήκην· ἀλλ' οἱ ναῦται τὸ συνέλαθον καὶ τὸ ἔδεσαν ώς παράφρον.

'Εγ τούτοις προγωρῶν ὁ Ἀρης ἔφθασεν εἰς τὸ στόμα τοῦ λιμένος, στόμα δι' αὐτὸν τοῦ ἄδου, καὶ ἀμέσως ἐκυκλώθη ὑπὸ μιᾶς φρεγάτας, μιᾶς κορβέτας καὶ τριῶν βρικίων καὶ ἐκανονοβολεῖτο ἔμπροσθεν, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν· ἀντεκανονοβόλει καὶ αὐτὸς ἀκαταπαύστως, ὑπερησπίζετο, καὶ ἐπρεγώρει, καὶ πολλὰ παθών ἀπέφυγε τὸν ἐκ τῶν πλοίων τούτων κίνδυνον, ἀλλ' ἐπεσε μετ' ὀλίγον εἰς τὸ μέσον πολλῶν σκληρῶν. Τρεῖς ωραὶ ἐπάλαισεν ἐν μέσῳ σμήνους, καὶ ἡ τρομερὰ αὕτη πάλη τοῦ ἀσφύρεσεν ὀλόκληρον τὸ ἐπίδρομον, κατετρύπησε τὰ πανία του, κατασυνέτριψε τὸ πηδάλιόν του καὶ κατέκοψε τὰ σχοινία του, οἱ δὲ ναῦται περιφερόμενοι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐπάτουν ἐπὶ τῶν πεπυρωμένων μύδρων καὶ βολίων, τῶν ἀδιασκόπως ἐκ τῶν ἔχθρικῶν πλοίων βρογχήδων ῥιπτομένων καὶ εἰς δλον τὸ κατάστρωμα τοῦ Ἀρεως διεσπαρμένων. Τοιαύτη ἥτο ἡ κατάστασίς των, δτε ἐν δικτύαρτον, ἔχον Εὔρωπαίους ναῦτας καὶ Αἰγυπτίους στρατιώτας, ἐπλησίασε τὸν Ἀρην ἐντὸς βολῆς πιστολίου, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἡτοιμάζοντο νὰ τὸν πατήσωσιν. Ἰδόντες τὸν νέον τούτον κίνδυνον οἱ ἐν τῷ Ἀρει καὶ ἀναλογίζομενοι δτοι οἱ ἔχθροι ἀπηνδημένων αὐτῶν, εὔκολον ἥτο νὰ τὸν πατήσωσι καὶ νὰ τὸν κυριεύσωσι, διέταξαν δύο γέροντας ἔχοντας ἔτοιμους τὰς πιστόλας γὰρ πυροβολήσωσιν εἰς τὴν πυριταποθήκην ὅμα ἐπατείτο τὸ πλοίον. Ἐμάντευσαν ἵσως οἱ ἐν τῷ ἔχθρικῷ τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων, ίδόντες τὴν κίνησίν των, καὶ ἐπειδή, τούτου γινομένου, θὰ συνεκάποντο καὶ ἐκεῖνος, ἀπεμακρύνθησαν, καὶ οὗτως ἀπηλλάγη ὁ Ἀρης. 'Εν τοσούτῳ ἐπλησίαζεν ἡ νύξ, καὶ κατὰ περίστασιν ἀνεφλέγθη ἐν ἔχθρικῶν πλοίον. Τὸ συμβάν τούτο ἔθεσεν εἰς ταρχὴν τὰ λοιπὰ ἔχθρικά, καὶ βοηθούμενος ἐγτεῦθεν ὁ Ἀρης διεξέπλευσε καὶ ὑπεξέφυγεν ώς ἐκ θαύματος τὸν κίνδυνον¹. Δύο τῶν ναῦτῶν του μόνον ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπτὰ ἐπληγώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Σαχτούρης.

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

1 'Ο Ἀρης σύζεται Ἑλλημενισμένος ἐν Πειραιᾱͅ χρησιμεύων ώς γκυτική σκολή.

ΑΝΘΟΣ ΜΑΙΟΥ.

Θάλλα' εἰς ρύακος νερὸν
ἀνθος τοῦ Μαίου,
καὶ τὸ ἀνθος τρυφεόδα
κλίνει καὶ φιλεῖ κ' ἐρῆτα
φεῦ! τοῦ ρυακίου,
ἀνθος δροσερὸν
ἀνθος τοῦ Μαίου.

— «Μεῖνε, ρύαξ μετ' ἐμοῦ».

— «Ἀνθος, τοῦ Μαίου»,
ἴδιον τοῦ ποταμοῦ
νὰ μὴ μένῃ οὐδαμοῦ
καὶ ποτὲ τοῦ βίου.
Χαῖρε, ἄνθος δρόφανόν,
ἄνθος τοῦ Μαίου.

Κ' ἐμαράνθη τὸ χλωρὸν
ἀνθος τοῦ Μαίου,
καὶ τὸ ἀστατον νερὸν
τὸ παρέσυρε περῶν
πρὸς δυσμάς ἡλίου,
ἄνθος, ἄνθος δυστυχές,
ἄνθος τοῦ Μαίου.

A. P. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

ΣΤΗΝΑΝΤΗΣΙΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ ΚΑΙ ΚΙΟΥΤΑΧΗ

Τὴν 9 Αύγουστου 1826 συνέβη κατὰ παράδοξον συγκυρίαν ἡ πολυυθρύλητος ἐκείνη συνέντευξις τοῦ Καραϊσκάκη μετὰ τοῦ Κιουταχῆ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ναυαρχίδος, ἥτις ἦτο τότε ἐλλιμενισμένη ἔζωθεν τοῦ Πειραιῶς. Πρῶτος εἶχεν ἀπέλθει εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ ναυάρχου 'Ριγύ¹ ὁ Φαβιέρος², δοτις, ἐπελθόντων μετ' ὅλιγον τοῦ 'Ρε-

¹ Οὗτος ἦτο ναύαρχος τοῦ Γαλλικοῦ ετόλου κατὰ τὴν ἐν Πύλῳ ναυμαχίαν. 2 Γάλλος συνταγματάρχης φιλέλλην, ὁ διοργανώσας τὸ πρῶτον σῶμα τακτικοῦ Ἑλλην. στρατοῦ.

σίτη καὶ τοῦ Ὁμέρου πασᾶ, κατεπείσθη ἐπὶ τῷ αἰτήσει τοῦ νκυκροῦ νὺν μὴ φανερωθῆεις αὐτούς. Ἀλλὰ μόλις κατελθόντων τῶν Ὁθωμανῶν στρατηγῶν εἰς τὴν αἰθουσκαν τῆς φρεγάτας καὶ ίδευ ἐπέρχεται ὁ Καραϊσκάκης ἐπὶ λέμβου ἑλληνικῆς, τῆς λέμβου τοῦ βρεκίου τοῦ N. Γιαννίτση, τὸ ὄποιον ἐναυλόχει εἰς Ἐλευσῖνα ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ὁ Ρινὸς ἐταράχθη σφόδρα διὰ τὴν σύμπτωσιν ταύτην, ἀλλ᾽ ἡ συνέπεια τῶν δύο στραταρχῶν, εἰ καὶ ὅπωσοῦν δραματικὴ γενομένη, διῃλθεν δύμως ἐπὶ τέλους ἐν εἰρήνῃ. Ὁ Καραϊσκάκης ὄμοιογει ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, δτὶ κατ' ἀρχὰς ἔξιππάσθη, πληροφορίᾳ δὲ ἀλλαζει βεβαιοῦσι τὸ φυσικῶτατον τοῦτο, δτὶ καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐξεπλάγη διὰ τὸ ἀπροσδοκητὸν τοῦ πράγματος. Οὐδὲν ἡττον ὁ Καραϊσκάκης ἐχαιρέτησε τὸν ἀντίπαλον κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθος καὶ ἐκάθησεν· ὁ δὲ ἀντεχαιρέτησεν ἀγερώχως, κλίνας τὴν κεφαλὴν, καὶ ἤξετο πρῶτος λαλῶν Ἀλβανιστὶ.—«Τί κάμνεις, εἶπε, Καραϊσκάκη; Ἡλπίζα νὰ ἔλθῃς εἰς τὰ Βιτώλια νὰ μὲ προσκυνήσῃς, καὶ νὰ σου δώσω δλα τὰ Βιλαέτια ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἔως τὴν Ἀρτα». — «Ἐγὼ νὰ σὲ προσκυνήσω; ἀπήντησεν ὁ Καραϊσκάκης. «Αν εἰσαι Ρούμελης Βαλεσῆ ἐσύ, εἴμαι κ' ἔγώ Ρούμελης Βαλεσῆ· καὶ ἂν ἦξειρεν ἡ διοίκησίς μου, δτὶ μιλοῦμεν τώρα μαζί, μ' ἐκρέμαγε κ' ἐμένα καὶ 15,000 στρατεύματα δπου ἔχω εἰς Ἐλευσίνα». — «Ο δὲ Κιουταχῆς· «Καὶ πᾶς δύναται νὺν σὲ κρεμάσῃ;» — «Ο δὲ Καραϊσκάκης: «Μήπως δὲν σὲ κρεμάνῃ ὁ Σουλτάνος δταν θέλῃ; Ναι, ἢ δχι;» — «Ναι, ἀπήντησεν ὁ Κιουταχῆς, διότι τὸν ἔχω βασιλέα». « Μὲ κρεμάνῃ λοιπὸν κ' ἐμένα, ἀνταπήντησεν ὁ Καραϊσκάκης διότι τὴν ἔχω βασιλείσσαν. Τότε ἀνέστη ὁ Κιουταχῆς καὶ ἀπῆλθε πρῶτος ἀπὸ τοῦ πλοίου. Δεγούσι δὲ δτὶ, ἀκεύσας τοὺς τελευταίους τοῦ Καραϊσκάκη λόγους, ἐμειδίασε δυσπιστῶν πιθανώτατα πρὸς τὰ λεγόμενα, καὶ ἵσως ἐλεινολογῶν τὸν λέγοντα.

Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΑΟΥΛΗΝ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΑ

Δὲν ἀπέθανεν ὀπόταν ἔκαιεις τὴν Μεθώνην
ἔνα στόλον μετὰ πρότου,
καὶ δὲν ἔλαβε τὴν τέφρα τῆς πυρᾶς λευκὴν συνδόνην,
οὐδὲ ὡς ξυλοχράββατόν του στέλεχος ἐνὸς δικρότου,

'Αλλ' εἰς τὴν ἐοχάτην ὥραν πόσην ἔδειξεν ἀγδρεῖαν !
πρὸς τὸν θάρατον ἐστράφη,
καὶ τοῦ Χάρωνος τὸ πλοῦνον εἶδε μ' ὅσην ἀφοβίαν
ἔβλεπεν εἰς τὸν ἄγῶνα τῶν ἐχθρῶν τὰ πυκνὰ σκάφη.

Τὸν ἀγαπητὸν μοράρχην¹ εἰς τὰ ἔσχατά του πλέον,
μέ καρδίας εἶδε πόνον.
τὸν νιόν του καὶ τὸ ἔθρος τοῦ ἐσβοτησεν ἐκπτέων,
καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν χεῖρα ἡτοι ἐπλασε τὸν θεόν.

Εἰς τὰς Πάτρας, δταρ πρώτην γαυμαχίαν ἐπεχείρει
φοβερὰν ἐκ τοῦ συντάδην,
καὶ μετέβαλλον αἱ βόμβαι τοῦ πολεμικοῦ Ταγίρη
τὴν αὐγὴν εἰς ρύκτα μαύρην καὶ τὸν οὐρανὸν εἰς ἄδην,

ἀπεστάλη, οὗτος μόρος καὶ μὲν σκάφος, εἰς τρεῖς στόλους,
καὶ εἰς δειλὰς φωτὰς μὴ κλίνων,
καὶ μὲν κάλκιον τρομβόν ἀπειλῶν τοὺς φίλους ὅλους
καὶ μὲν τείχη φωμαλέαν τὸ πηδάλιον εὐθύγων.

Τῷρα κεῖται.... γεγραμμέναι πόσαι ήμιθέου πράξεις
εἰς τὸ μέγα μέτωπόν του !
Ω ἐγθρέ ! χωρὶς νὰ τρέμῃς, τῷρα μόρον νὰ κυττάζῃς,
τῷρα μόρον κατὰ πρῶτον δύνασαι τὸ πρόσωπόν του.

Ἐπεσει, ὃ πρῶτε στήλε, τοῦ Ἐλληνικοῦ Ἀγῶνος
καὶ ὁ θάρατος ἀρπάζει
ἦρα ἦρα τοὺς προμάχους τῆς πατρίδος μας ἀπόνως,
καὶ ἡ δόξα μέρει χήρα καὶ ὁ ἔρεος τὸ καγχάζει.

Μὴ γελᾶς, ὃ φυλὴ νέα, καὶ εἰς τὸν ἄγῶνα ξέρη !
Τοῦ ἄγωνός μας μημεῖον
μὲ τὸ ξίφος τοῦ θαράτου καὶ καρὲν ἀρ δὲν μᾶς μέρη,
θάπτεται τῆς ιστορίας τὸ αἰώνιον βιβλίον ;

Ἐξαλείφονται τὰ ὅρη καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βράχων,
καὶ τὰ τόσα μας πεδία,
ὅπον Ὁλάστηον αἱ δάφραι τόσων μας λαμπρῶν προμάχων ;
Αὖτα εἴρε τῶν Ἐλλήνων τὰ αἰώνια μημεῖα.

¹ Τὸν βασιλέα Ὀθωνα.

Ἡ λαμπτὰς ἐν δσφ φέργει τοῦ ἡλίου ἐς τὸν αἰθέρα,
τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος
θὰ φωτίζῃ ἀθαράτους καὶ μεγάλας τὰς ἡμέρας,
καὶ εἰς σέ, Μιαούλη, δόξης θὰ ὑψοῦται μέγας θρόνος.

Θάπτεσαι εἰς τὴν ἀκτήν μας, ἐς τὸ τεθρυλημένον μηῆμα
τοῦ λημπροῦ Θεμιστοκλέους,
καὶ ἡ σκιὰ τον θέλει βλέπει μὲ χαρὰ τὸ λευκὸν κῦμα,
στάδιον τοῦ ιδικοῦ σου καὶ τοῦ ιδικοῦ του κλέους.

Γλύφετε εἰς τὸ μηημένον ποῦ θὰ κρύψῃ τὰ ὀστᾶ του
ἔχθρικά ἔκατὸν πλοῖα
εἰς τὴν πρύμνην του δεμένα καὶ μὲ τὴν σημαῖαν κάτου,
καὶ εἰς τὸν πόδας του ἄς κλαίοντας καὶ ἡ Ἀφρικὴ καὶ Ἄστα.

Καραϊσκε καὶ Μιαούλη! πρῶτοι καὶ οἱ
ἐπίθετοι τοῦ πολλοῦ ἀγῶνας
καὶ εἰς μίαν παραλίαν σημερον ἀποθανόντες,
καὶ ἐρ μιᾷ τιμῇ καὶ δόξῃ γείτωρ εἰς τοῦ ἄλλου κεῖσθε.

Μετὰ τὴν μεγάλην γέρρυν καὶ τῷρ δύο σας ἐπλοῖς,
ἀπὸ τὸν πολλοὺς ἀγῶνας,
τὰς μεγάλας της δυνάμεις ἐξατλήσασα ἡ φύσις
τὸν δόμοίους σας ἐς τὴν γῆν μας θὰ γερρήσῃ μετ' αἰώνας.

Εἰς αἰώνων περιόδους τοῦ πολλοῦ δόδοιπόροι
παρομοίως οἱ λοιπῆται
φαίρονται μὲ χρυσᾶ ἔγρη, φλογεροὶ καὶ φωτοφόροι,
καὶ ἡ γῆ τῷρ ἐρχομόν τῷρ καὶ θαυμάζει καὶ ἐρθυμεῖται.

II. ΣΟΥΤΣΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟ Β' ΕΤΟΣ

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ

(404 π. X.).

Μετὰ τὴν ἀλωσινὴῶν Ἀθηνῶν ὁ Λυσανδρὸς παρέδωκε τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὴν διάκρισιν τριάκοντα ἄνδρῶν. Οἱ τριάκοντα ἴδρυθησαν κυρίως ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ συντάξωσι νέους νόμους καὶ νέον πολίτευμα· ἀλλ᾽ ἀντὶ τούτου, ἀγέλαθον τὴν αὐτογνώμονα κυβέρνησιν τοῦ Κράτους. Διορίσαντες δσας καὶ οῖς ζήτελον ἀρχὰς καὶ προσέτι βουλὴν, ἥτις ὅμως συγχειμένη ἀπὸ τῶν ἐπανελθόντων φυγάδων καὶ ἐν γένει ἀπὸ τῶν ἐμπαθεστέρων ὀλιγαρχικῶν, ἀπέβη τυφλὸν ὅργανον τῶν νέων κυρεονητῶν. Οἱ τριάκοντα γενόμενοι οὕτω κύριοι τῆς πόλεως, ἔζετραχηλίσθησαν εἰς τυραννίαν φοβεράν, ἥτις δύναται νὰ δώσῃ ἡμῖν ἔννοιαν τοῦ τί συνέβαινε κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον εἰς ὅλας τὰς πόλεις, δσων τὰ πράγματα παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Λυσανδρού εἰς τοὺς ὀλιγαρχικούς. Προέβησαν δὲ εἰς τὴν τυραννίαν μετὰ περιέργου τινὰς βαθμολογίας, ἥν κατὰ δυστυχίαν ἀπαντώμεν εἰς ὅλας τὰς στάσεις τῶν πολιτειῶν... Κατ᾽ ἀρχὰς οἱ τριάκοντα ἐπεχείρησαν τὴν τιμωρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, αἰτινες, διὰ τὴν ἐπὶ τῆς προηγουμένης δημοκρατίας αἰσχρὸν αὐτῶν διαγωγὴν, ἥσαν τωόντι ζέξιοι καταδίκης. Ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον ἀπεφέστησαν νὰ θινατώσωσιν ἀπανταξας τοὺς ἐπισημοτέρους ἄνδρας τῆς δημοκρατικῆς μερίδος· καὶ ἐπειδὴ προέβησεπον δτι τοῦτο δύναται νὰ προκαλέσῃ δεινὴν ἐν τῇ πόλει ἀντίστασιν, ἔστειλαν εἰς Σπάρτην καὶ ἔζητησαν παρὰ τοῦ Λυσανδρού φρουρὰν ὑπὸ ἀρμοστὴν¹. Λακεδαιμόνιον, ὑποσχόμενοι νὰ ἀναλάθωσιν αὐτοῖς τὴν συντήρησιν τῆς ἐπικουρίας ταύτης. Ἐλθόντος δὲ τεῦ ἀρμοστοῦ Καλλιθείου μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ καταλαβόντος τὴν Ἀκρόπολιν, ἐπεχείρησαν ἦδη σφαγὴν τῶν δημοκρατικῶν ἀνηλεῖ, δημεύοντες τὴν περιουσίαν ὅλων δσοι διὰ τῆς φυγῆς ἐπετύγχανον νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν, δπως ἐπραξεν ὁ Θρασύβουλος καὶ ἀλλοι, καὶ πρὸς τούτοις καταδικάζοντες τοὺς τοιούτους εἰς ἔξορίαν. δτε καὶ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου

1 Ἀρμοσταὶ ἐκαλοῦντο οἱ ἐκ Σπάρτης ἀποστελλόμενοι ως διοικηταὶ τῶν ὑπὸ αὐτῆς κατεχομένων πόλεων.

έξεδωκαν έξορίας ψηφισμα. Ούδε ἡρέσθησαν εἰς μόνους τοὺς ἐπιφανεστέρους δημοκρατικοῦ λόγου ἐπέβαλλον ἥδη χεῖρα ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπὶ φρονήματι καὶ πλούτῳ καὶ ἀξιώματι δισκεριμένους διδρας πάστος πολιτικῆς μερίδος, μὴ ἐξαιρουμένων μηδὲ πολλῶν ὀλιγαρχικῶν· διότι κατήντησαν νὰ θανατώσωσι καὶ αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Νικίου Εὔκράτην, καὶ αὐτὸν τὸν υἱόν του Νικίου Νικήρατον, δυστις οὐ μόνον τὴν μεγάλην τοῦ πατρὸς περιουσίαν εἶχε κληρονομήσει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔγγωμενην πρὸς τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν δυσμένειαν.

Ἐν τούτοις ὡς πρὸς τοὺς πολλοὺς τούτους φόνους δὲν ἦσαν σύμφωνοι ὅλοι οἱ τριάκοντα. Ὁ Θηραμένης, εἰς ὧν τῶν τριάκοντα, ἐνόμιζεν ἐξ ἀρχῆς δτι ἥρκει ἡ καταδίκη τῶν πονηροτέρων δημοκρατικῶν, στε δὲ αὐτῆς ἐξησφράσθη ἡ ὀλιγαρχικὴ κυβερνητικὴ διότι πλειοτέρα αἷματος χύσις ἀπέβαινε μαζίλλον ἐπικίνδυνης, καθὸς ταράττουσα τὰ πνεύματα, αὐξάνουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν πολεμίων, καὶ ἀποξενοῦσα φίλους καὶ οὐδετέρους. Ταῦτα δὲ ἐπρέσσευον καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν τριάκοντα καὶ τῶν νέων βουλευτῶν οἱ μετριοπαθέστεροι. Ἀλλα δῆμοις ἐφόροις διαιτούσιοις Κριτίας, δυστις εἰς ὧν ὁμοιώς τῶν τριάκοντα, παρέσυρεν, ὡς συνήθως συμβαίνει, διὰ τοῦ θράσους αὐτοῦ, τοὺς δειλοτέρους τῶν νέων κυβερνητῶν. Ὁ Κριτίας ἀνῆκεν εἰς τὰ πρῶτα τῆς πόλεως γένη, ἥτο πλουσιώτατος, καὶ εἶχεν ἐξαιρετον πατείσιν καὶ εὐφυῖσιν· ἀλλ' οἰστρηλατούμενος ὑπὸ ἀγγαλιώτου φιλαρχίας, περιηλθεν εἰς τὸ συμπέροχσμα, δτι καὶ φόνος καὶ ληστεία καὶ πᾶν ἄλλο ἀνοσιούργημα εἶνε θεμιτὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου ὄργανα. Ὅτε δὲ Θηραμένης, βλέπων πολλοὺς θανατουμένους, ὅχι διότι ἐκακοποίησαν κατά τι τοὺς καλοὺς κάγαθούς, ἀλλὰ μόνον διότι ἐτιμήθησαν ποτε ὑπὸ τοῦ δήμου, παρετήρει πρὸς τὸν Κριτίαν, δτι τὸ τοιοῦτον δὲν εἴνε εὔλογον, «ἐπεὶ καὶ ἐγὼ καὶ σὺ πολλὰ δὴ τοῦ ἀρεσκειν ἔνεκα τῇ πόλει καὶ εἴπομεν καὶ ἐπράξαμεν», ὁ Κριτίας ἀντέλεγε μετέ τῆς ἀναιδοῦς εἰλυκρινείας, ἣν ἔχει πολλάκις ἡ φιλαρχία, δτι ὁ θελῶν νὰ ἔρξῃ ὄφειλει νὰ ποιήσῃ ἐκποδῶν πάντα δυστις εἰναι ἴκανος νὰ διακωλύσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ποθουμένου· ὁ δὲ φρονῶν δτι, ἐπειδὴ εἰμεθή τριάκοντα καὶ ὅχι εἰς, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐπιμελῶμεθα τῆς ἀρχῆς ἡμῶν ὡς τυραννίδος, εἶνε εὐήθης. Καὶ ἐξηολούθησε λοιπὸν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ δήμευσις. Τότε ὁ Θηραμένης, ἐπὶ μαζίλλον καὶ μαζίλλον φοιδούμενος τὴν αὔξουσαν ἀγανάκτησιν τοῦ κοινοῦ, προέτινε νὰ κληθῶστε μέτοχοι τῆς ἀρχῆς πάντες οἱ ἐξ ιδίων δυνάμεινοι νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς τὴν πολιτείαν. Ο δὲ Κριτίας, τοῦτο μὲν δὲν ἐδέχθη, συνήνεσε δὲ ἀπλῶς νὰ συνταχθῇ κατάλογος 3,000 ἀνδρῶν καὶ νὰ ἐπιτραπῶσιν εἰς τούτους τὰ πολιτικὰ δικαια· φροντίσας δῆμος συγχρόνως νὰ μὴ περιλάβῃ εἰς

αὐτὸν εἰ μὴ τοὺς πιστοτέρους αὐτοῦ ὄπαδούς, καὶ εἰς ἐκείνους πάλιν νὰ δῶσῃ, καθ' ὅσον γγωρίζομεν ἐν μόνῳ δικαίωμα, τοῦτο. ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ θυνατωθῶσιν, εἰ μὴ διὰ ψήφου τῆς βουλῆς, ἐνῷ δλων τῶν ἀλλων Ἀθηναίων ἡ ζωὴ ἐξηρτάτο ἀπὸ μόνης τῆς θελήσεως τῶν τοιάκοντα. Ἐν τῷ πολιτικῷ ἐκείνῳ παροξυσμῷ, καθ' ὃν δὲν προέκειτο, εἰμὴ περὶ ζωῆς ἢ θυνάτου, μόνον πολύτιμον δικαίωμα ἔθεωρεῖτο, ὡς φάνεται. πῶς νὰ σώσῃ τις τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἢ τούλαχι-στον πῶς νὰ ἀμφισβήτησῃ δοσον ἔνεστι πλειότερον τὸν θάνατον.

Συγχροτηθέντος τοῦ σώματος τῶν τρισχιλίων, ὁ Κριτίας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀρώπλισαν πρὸ πάντων, διὰ τῶν ὄπαδῶν ἐκείνων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων φρουρῶν, ἀπαντας τοὺς ἀλλους Ἀθηναίους ὄπλι-τας καὶ ἐπειτα θεωρήσαντες ὅτι ἡδη δύνανται νὰ πράξωσιν δι, τι θέ-λωσι: «πολλοὺς μὲν ἔχθρας ἔνεκα ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ χρημάτων. Ἔδοξε δ' αὐτοῖς ὅπως ἔχοιεν καὶ τοῖς φρουροῖς χρήματα διδόναι, καὶ τῶν μετοίκων ἔνεκα ἔκαστον λαβεῖν, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀποκτεῖναι, τὰ δὲ χρημάτα αὐτῶν ἀποστημάτωσαι». Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ Κριτίας, βλέ-πων ὅτι ὁ Θηραμένης δὲν ἔπαυεν ἀντιλέγων εἰς τὰ γινόμενα, ἀπεφύ-σιε νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ τούτου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θηραμένης, εἰς ὧν τῶν τρισχιλίων, δὲν ἡδύνατο νὰ καταδικασθῇ εἰ μὴ ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἡ δὲ βουλὴ ἀκούσασα αὐτὸν ἀπολογούμενον. ἐφάνη εὔμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένη, ὁ Κριτίας ἐξήλειψεν αὐτὸν αὐτογνωμόνως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν τρισχιλίων καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Διὰ τῶν τριάκοντα. Ο Θηραμένης ἀπέθανε γενναιώς, καὶ λέγουσιν, ὅτι, ἀφοῦ ἐπει τὸ κάνειν, ἔχουσε κατὰ γῆς τὰς τελευταῖς αὐτοῦ σταγόνας εἰπών: «Κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ»· ὑποδεικνύων οὕτω τὴν τύ-γην ἣς ἦτο ἀξιος ὁ βίαιος αὐτοῦ ἀντίπαλος. Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον ἀξιοκατακριτος ὑπῆρξεν ἡ δλη τοῦ ἀνδρὸς παλίμβουλος καὶ ἰδιοτε-λής πολιτείας διθεν καὶ ἐπεκαλεῖτο κοθυρος, διότι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὑποδήματος, φορούμενον ὑπὸ γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας ἀδιαχρίτως ἀρμόζον, ἔθεωρεῖτο ὅτι ἐξεικονί-ζει ἀπογράντως τὸν ἀστατον καὶ κατὰ τὰς πνοὰς τοῦ ἀνέμου ἔκά-στοτε στρεφόμενον ἀνθρωπον.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τυραννία τῶν τριάκοντα ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 404, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἐπεσόν ἐν Ἀθήναις, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς μεταγενεστέρους ἡτορας, θύ-ματα αὐτῆς περὶ τὰ 1500. Ἄλλ' ἥδη προχισσαν νὰ ἐπισωρεύωνται εἰς τὸν ὄρβεντα γέφη τινά, τὰ ὄποια, ἐκραγέντα μετ' οὐ πολύ, ἔμελλον νὰ ἀπαλλάξωσι τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ταύτης συμφορᾶς. Εἰδομεν δι, πολλοὶ ἐπίσημοι Ἀθηναῖοι εἶχον δια-σωστη τὴν ζωὴν αὐτῶν διὰ τῆς φυγῆς. Οἱ φυγάδες οὗτοι, ὡς ἐπιση-

έξεδωκαν έξορίας ψηφισμάτα. Ούδε τέρασθησαν εἰς μόνους τοὺς ἐπιφανεστέρους δημοκρατικούς λαούς ἐπέβαλλον ἡδη χεῖρα ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπὶ φρονήματι καὶ πλούτῳ καὶ ἀξιώματι δικηριμένους ἀ·δρας πάσης πολιτικῆς μερίδος, μὴ ἔξαιρουμενών μηδὲ πολλῶν ὀλιγαρχικῶν· διότι κατήντησαν νὰ θανατώσωσι καὶ αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Νικίου Εὔκρατην, καὶ αὐτὸν τὸν υἱόν του Νικίου Νικήρατον, δοτις οὐ μόνον τὴν μεγάλην τοῦ πατρὸς περιουσίαν εἰχε κληρονομήσει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔγγωσμένην πρὸς τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν δυσμένειαν.

Ἐν τούτοις ὡς πρὸς τοὺς πολλοὺς τούτους φρόνους δὲν ἦσαν σύμφωνοι ὅλοι οἱ τριάκοντα. Ὁ Θηραμένης, εἰς ὧν τῶν τριάκοντα, ἐνόμιζεν ἐξ ἀρχῆς δτι τέρας ἡ καταδίκη τῶν πονηροτέρων δημοκρατικῶν, δτι δι' αὐτῆς ἐξησφλισθη ὡλιγαρχικὴ κυβέρνησις καὶ δτι πλειοτέρα αἷματος χύσις ἀπέβαινε μᾶλλον ἐπικινδυνος, καθὼδ ταράττουσα τὰ πνεύματα, αὐξάνουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν πολεμίων, καὶ ἀποξενοῦσσα φίλους καὶ οὐδετέρους. Ταῦτα δὲ ἐποέθειν καὶ ἀλλοι τινὲς τῶν τριάκοντα καὶ τῶν νέων βουλευτῶν οἱ μετριοπαθέστεροι. Ἀλλα δῆμως ἐφόροι οἱ βικιστέροις Κριτίας, δοτις εἰς ὧν ὁμοίως τῶν τριάκοντα, παρέσυρεν, ὡς συνήθως συμβαίνει, διὰ τοῦ θράσους αὐτοῦ, τοὺς δειλοτέρους τῶν νέων κυβερνητῶν. Ὁ Κριτίας ἀνῆκεν εἰς τὰ πρῶτα τῆς πόλεως γένη, ἦτο πλουσιώτατος, καὶ εἶχεν ἐξαιρετον παιδείαν καὶ εὐφυΐαν· ἀλλ᾽ οἰστρηλατούμενος ὑπὸ ἀχαλίνωτου φιλαρχίας, περιῆλθεν εἰς τὸ συμπέρχομα, δτι καὶ φόνος καὶ ληστεία καὶ πάντα ἄλλο ἀνοσιούργημα εἶνε θεμιτὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου ὄργανο. Ότε ὁ Θηραμένης, βλέπων πολλοὺς θανατουμένους, ὅχι διότι ἐκακοποίησαν κατά τι τοὺς καλοὺς κάγκαθούς, ἀλλὰ μόνον διότι ἐτιμήθησαν ποτε ὑπὸ τοῦ δήμου, παρετήρει πρὸς τὸν Κριτίαν, δτι τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε εὔλογον, «ἐπειὶ καὶ ἐγὼ καὶ οὐ πολλὰ δὴ τοῦ ἀρέσκειν ἔνεκκ τῇ πόλει καὶ εἴπομεν καὶ ἐπράξαμεν», ὁ Κριτίας ἀντέλεγε μετὰ τῆς ἀναιδοῦς εἰλικρινείας, ἦν ἔχει πολλάκις ἡ φιλαρχία, δτι ὁ θέλων νὰ ἀρξῃ ὁφείλει νὰ παιήσῃ ἐκποδῶν πάντα δοτις εἴναι ικανὸς νὰ διαχωλύσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ποθουμένου· ὁ δὲ φρονῶν δτι, ἐπειδὴ εἴμεθα τριάκοντα καὶ ὅχι εἰς, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐπιμελώμεθα τῆς ἀρχῆς ἡμῶν ὡς τυραννίδος, εἶνε εὐήθης. Καὶ ἐξηκολούθησε λοιπὸν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ δήμευσις. Τότε ὁ Θηραμένης, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον φοβούμενος τὴν αὐξουσαν ἀγανάκτησιν τοῦ κοινοῦ, προέτεινε νὰ κληθῶσι μέτοχοι τῆς ἀρχῆς πάντες οἱ ἐξ ιδίων δυνάμενοι νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶν τὴν πολιτείαν. Ο δὲ Κριτίας, τοῦτο μὲν δὲν ἐδέχθη, συνήνεσε δὲ ἀπλῶς νὰ συνταχθῇ κατάλογος 3,000 ἀνδρῶν καὶ νὰ ἐπιτραπῶσιν εἰς τούτους τὰ πολιτικὰ δίκαια· φρεντίσας δῆμως συγχρόνως νὰ μὴ περιλάβῃ εἰς

αὐτὸν εἰ μὴ τοὺς πιστοτέρους αὗτοῦ ὄπαδούς, καὶ εἰς ἐκείνους πάλιν νὰ δῶσῃ, καθ' ὅτον γγωρίζομεν, ἐν μόνον δικαιώματ, τοῦτο, ὅτι δὲν ἡδύναντο νὰ θανατωθῶσιν, εἰ μηδὶ διὰ φήφου τῆς βουλῆς, ἐνῷ δλων τῶν ἀλλων Ἀθηναίων ἡ ζωὴ ἔξηρτάτο ἀπὸ μόνης τῆς θελήσεως τῶν τριάκοντα. Ἐν τῷ πολιτικῷ ἐκείνῳ παροξυσμῷ, καθ' ὃν δὲν προέκειτο, εἰμὴ περὶ ζωῆς ἡ θανάτου, μόνον πολύτιμον δικαιώματ, ἐθεωρεῖτο, ὡς φαίνεται. πῶς νὰ σώσῃ τις τὴν ζωὴν αὗτοῦ, ἢ τούλαχι-στον πᾶς νὰ ἀμφισβήτησῃ σον ἔνεστι πλειότερον τὸν θάνατον.

Συγχροτηθέντος τοῦ σώματος τῶν τρισχιλίων, ὁ Κριτίας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀράπλισαν πρὸ πάγτων, διὰ τῶν ὄπαδῶν ἐκείνων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων φρουρῶν, ἀπαντας τοὺς ἀλλους Ἀθηναίους ὄπλι-τας καὶ ἐπειτα θεωρήσαντες ὅτι ἡδη δύνανται νὰ πράξωσιν δι, τι θέλωσι: «πολλοὺς μὲν ἔχθρας ἔνεκεν ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ χρημάτων. Ἐδοξε δ' αὐτοῖς ὅπως ἔχοιεν καὶ τοῖς φρουροῖς χρήματα διδόναι, καὶ τῶν μετοίκων ἔνεκεν ἔκαστον λαθεῖν, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀποκτεῖναι, τὰ δὲ χρημάτα αὐτῶν ἀποσημήνασθαι». Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ Κριτίας, βλέ-πων δι, ὁ Θηραμένης δὲν ἔπαυεν ἀντιλέγων εἰς τὰ γινόμενα, ἀπερχ-σιε νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ τούτου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θηραμένης, εἰς ὅν τῶν τρισχιλίων, δὲν ἡδύνατο νὰ καταδικασθῇ εἰ μὴ ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἡ δὲ βουλὴ ἀκούσασα αὐτὸν ἀπολογούμενον. ἐφάνη εὔμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένη, ὁ Κριτίας ἐξήλειψεν αὐτὸν αὐτογνωμόνως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν τρισχιλίων καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον διὰ τῶν τριάκοντα. Ο Θηραμένης ἀπέθανε γενναῖος, καὶ λέγουσιν, δι, ἀφοῦ ἔπει τὸ κάνειον, ἔχειε κατὰ γῆς τὰς τελευταῖς αὐτοῦ σταγόνας εἰπών: «Κριτίφ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ»· ὑποδεικνύων οὕτω τὴν τύ-γην ἡτο ἀξιος ὁ βίας αὐτοῦ ἀντίπαλος. Ἄλλ' οὐδὲν ἦττον ἀξιοκατάκριτος ὑπῆρξεν ἡ δλη τοῦ ἀνδρὸς παλιμβουλος καὶ ιδιοτε-λῆκης πολιτείας δθεν καὶ ἐπεκαλεῖτο κοθορροής, διότι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὑποδήματος, φορούμενον ὑπὸ γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας ἀδιαχρίτως ἀρμόζον, ἐθεωρεῖτο δι, ἐξεικονί-ζει ἀποχρώντως τὸν ἀστατον καὶ κατὰ τὰς πνοὰς τοῦ ἀνέμου ἔκά-στοτε στρεφόμενον ἀνθρωπον.

Τουαύτη ὑπῆρξεν ἡ τυραννία τῶν τριάκοντα ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 404, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔπεσον ἐν Ἀθήναις, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς μεταγενεστέρους ἥτορας, θύ-ματα αὐτῆς περὶ τὰ 1500. Ἄλλ' ἡδη ἥρχισαν νὰ ἐπισωρεύωνται εἰς τὸν ὄριζοντα νέφη τινά, τὰ ὄποια, ἐκραχέντα μετ' οὐ πολύ, ἔμελλον νὰ ἀπαλλάξωσι τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ταύτης συμφορᾶς. Εἰδουμεν δι, πολλοὶ ἐπίσημοι Ἀθηναῖοι εἰχον δια-σώσῃ τὴν ζωὴν αὐτῶν διὰ τῆς φυγῆς. Οἱ φυγάδες οὕτοι, ὡν ἐπιση-

μότατος ἡ τοῦ πολλάκις ἥδη παρ' ἡμῶν μνημονευθεῖς Θρασύβουλος, εὗρον ἔσυλον καὶ εἰς Θήβας καὶ εἰς Μέγαρα· διότι αἱ πόλεις αὗται, δυσκρεστηθεῖσαι διὰ τὴν ἀγέρωχον καὶ ἄδικον καὶ τυραννικὴν πολιτείαν τοῦ Λυσάνδρου καὶ τῆς Σπάρτης, παρήκουσαν εἰς τὸ ψῆφισμα, κατὰ τὸ ὄποιον οἱ φυγάδες ἐπρεπε νὰ παραδίδωνται ἀμέσως εἰς τὰς τριάκοντα, ὃ δὲ κωλύσας ἐτιμωρεῖτο διὰ χρηματικῆς ποινῆς, πάντες ταλάντων¹. Οἱ Θρασύβουλος λοιπόν καὶ οἱ περὶ αὐτέν, ὡφελούμενοι ἀπὸ τῆς προστασίας ἡς ἔτυχον εἰς τὰς γείτοντις ἑκείνας πόλεις καὶ μάλιστα ἐν Θήβαις, καταλαμβάνουσιν αἰρόντης τὴν Φυλήν². Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον δὲν ἥσαν κατ' ἀρχὰς εἰ μὴ ἔδομηκοντα, οἱ τύραννοι, ὀλιγωρήσαντες τὸ πρῶτον, δὲν ἔσπευσαν νὰ ἀποκρύσωσιν αὐτοὺς δραστηρίως. Οθεν ὁ Θρασύβουλος ἐνισχύεται, τρέπει τὸν ὑστερόν σταλέντα στρατὸν καὶ γίνεται μετ' οὐ πολὺ χύριος τοῦ Πειραιᾶς. Τότε, συγκροτηθεῖσης μάχης μεταξὺ τῶν δύο μερῶν, πίπτει ὁ Κοριτίας, καὶ οἱ τριάκοντα ἀποθάλλουσιν ἥδη ἀπαν τὸ θέρρος αὐτῶν. Τῇ ὑστεροτάχῃ ἥλθον ταπεινοὶ καὶ ἐρημοι εἰς τὸ συνέδριον, τασσότω μᾶλλον. ὅσφι καὶ οἱ τρισχίλιοι ἥσχι διηρημένοι πρὸς ἀλλήλους. Ήολλοὶ ἔξ αὐτῶν, μὴ μετασχόντες τῶν γενομένων ἀδικημάτων, ἐπειθύμουν τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων καὶ τὴν τῶν φυγάδων κάθισδόν, καὶ ἐπὶ τέλους περὶ μέσου τινὸς δροῦ συμφωνήσαντες ἐπιχυσαν μὲν τοὺς τριάκοντα, ἀπελθόντας εἰς Ἑλευσίνα. Διώρισκαν δὲ αὐτὸν αὐτῶν δέκα ἄλλους, ἔνα ἀρ' ἔκάστης φυλῆς. Ταῦτα ἔγενοντο ἐν ἔαρι τοῦ 403. Άλλα καὶ ἐπὶ τῶν δέκα ἔξικοιούθησαν αἱ πρὸς τοὺς ἐν Πειραιῇ ἔχθροπραξίαι· δὲν ἐπαυσαν δὲ οὐδὲ οἱ ἐν Ἑλευσίνῃ τριάκοντα ἐλπίζοντες τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχῆς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θρασύβουλος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνισχύετο ἐν Πειραιῇ, οἱ τε δέκα καὶ οἱ τριάκοντα ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς Σπάρτην, ζητοῦντες βοήθειαν· οἱ δὲ Σπαρτιάται· ἐδάνεισαν μὲν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὀλιγαρχικοὺς ἐκτὸν τάλαντα, ἀπεράσισαν δὲ συγχρόνως νὰ πολιορκήσωσι τὸν Πειραιόν κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ ἐστειλαν ἐπὶ τούτῳ τὸν μὲν Δύσανδρον ὡς ἀρμοστὴν μετὰ στρατοῦ, τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ Λίθυνον, ὡς ναύαρχον τοῦ στόλου. Ἐντεῦθεν ἡ καταστροφὴ τῶν ἐν Πειραιῇ Ἀθηναίων ἐρχίνετο ἀναπόδραστος· τότε ὅμως ἀνεράνη ἀριθμῶν ἡ ἀνεπιτηθειότης τῆς Σπάρτης περὶ τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἡγεμονίας. Οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Κορινθίοι εἶχον ἥδη ἀποποιηθῆντας τὸν Λύσανδρον ἐπερχόμενον μετὰ τοῦ κατὰ ζηρὸν στρατοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ δτι οἱ Ἀθηναῖαι κατ' οὐδὲν παρεβίσαν τὰς συνθήκας. Άλλα μετ'

1 Τὸ τάλαντον ἰσοῦται πρὸς ἕξ χιλιάδας δραχμῶν παλαιῶν ἢ τεσσαράκοντα ὅκτω χιλιάδας σημερινῶν.—2 Οχυρωτατη κωμη τῆς Αττικῆς παρὰ τὰ δραγματά τῆς Βοιωτίας.

όλιγον ἐν αὐτῇ τῇ Σπάρτη παρήχθη διχόνοια: ἡ ὀλιγαρχία τῆς πόλεως ταύτης φοβούμένη πρὸ καιροῦ τὴν ὁσημέραι προσχομένην δύναμιν τοῦ Λυσάνδρου καὶ μὴ θέλουσα νὰ προσλάβῃ οὗτος νέαν τιμὴν καὶ δόξαν διὰ δευτέρας τῶν Ἀθηνῶν κατακτήσεως ἔπειμψε κατόπιν αὐτοῦ καὶ ἐνα τῶν βασιλέων, τὸν Παυσανίαν, μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ δὲ ἔπεισες νὰ συνεννοθῇ μετὰ τῶν ἀντιπάλων τῆς μερίδος, ἦν ὑπεστήριζεν ὁ Λύσανδρος καὶ ἐπήγαγε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης κατὰ Σεπτεμβρίου τοῦ 403. Ἐκχωρησάντων δὲ ἔπειτα τῶν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, ἡνωρθώθη ὑπὸ τοῦ Θρασύβουλου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, τὸ ἀρχαῖον δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἀνεκτήθη ἡ Ἐλευσίς καὶ ἐψηφίσθη ἀμνηστία, τῆς ὥποιας δὲν ἔξηρέθησαν εἰμὶ οἱ τριάκοντα ἄνδρες καὶ ὅσοι ἐγένοντο τυφλοὶ αὐτῶν ὄργανα.

K. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΔΙΟΓΕΝΗΣ ο ΚΥΝΙΚΟΣ¹

Οἱ Ἀντισθένης ὑπῆρξεν ὁ ἴδρυτὴς τῆς κυνικῆς λεγομένης σχολῆς. Οπαδὸς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτους οὐτινος διετέλεσε καὶ μαθητής, παρεμόρφωσε τὴν ἀγαθὴν διδασκαλίαν, καὶ ἔξηπτέλεσε τὴν λιτὴν ἐκείνου διάιταν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ἤρξατο διδάσκων εἰς τὸ γυμνάσιον τὸ Καλούμενον *Κυνόσαργες*². Εὗτε δὲ ἐκ τοῦ τόπου εἰς ὃν ἐδίδασκεν, εἴτε ἐκ τῆς λιτῆς μέχρι κτηνωδίας διαίτης, οἱ ὄπαδοι τῆς σχολῆς ταύτης ἐκλήθησαν κυνικοὶ καὶ, αὐτὸς ὁ Ἀντισθένης ἐκάλει ἔχυτὸν Ἀπλοκύρα. Τούτου μαθητὴς ὑπῆρξε Διογένης ὁ Σιγαπεύς, υἱὸς τοῦ Ἰκεσίου τοῦ τραπεζίτου. Τίς ἀγνοεῖ τὸ ὄνομα τοῦ κυνικοῦ τούτου φιλοσόφου, ὃν οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι σχεδὸν ἀπεθέωσαν; Καὶ οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας δυσκόλως θέλομεν ἀποντῆσει ἄνδρα ἀπεγχθέστερον καὶ μᾶλλον ἀσχήμονα, ἀληθῶς κύνα λυσσητῆρα,³ ὡς κομπορημονῶν ἀπεκάλει ἔχυτόν.

1 Ἐγεννήθη ἐν Σιγαπῇ τῷ 413, ἀπέθανε δὲ ἐν Κορίνθῳ τῷ 224 π. Χ.

2 Κείμενον ὑπὸ τὸν Δυκανῆττὸν ἔνθα γένεται μονὴ τῶν Ἀσωμάτων.

3 Λυσσώδης.

Ο παιδικὸς αὐτοῦ βίος οὕτε εύτυχῆς ὑπῆρξεν οὕτε ἀμεμπτος. Ο πατὴρ αὐτοῦ εἶχε δημοσίαν τράπεζαν· μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὸν πλοῦτον, ὃν διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου ἀπέκτα, ἀπεφάσσει νὰ γίνῃ πλουσιώτερος δι' ἀφελεστέρου τινὸς τρόπου, παραχαράττων τὰ νομίσματα. Πολλοὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰκεσίου τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον εἰναι δῆτι δὲ τε πατὴρ καὶ υἱὸς ἔξετέλεσσαν ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἔγκλημα τῆς παραχαράξεως. Ανακαλυφθείσης τῆς πρᾶξεως, ὁ μὲν πατὴρ ἐθανατώθη, ὁ δὲ μέλλων ἔνδοξος φιλόσοφος ἐσώθη τραπεζίς εἰς φυγήν, περιεπλανήθη εἰς διαφόρους πόλεις, ἐπεσκέψθη τοὺς Δελφούς, κακουργήσας δὲ ἐκεῖ, ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, συνεπιφέρων μεθ' ἔκυτοῦ πενίαν ἀκρων καὶ φιλοδοξίαν ἀκρων· ἀλλὰ καὶ ἡρυμίαν πολλὴν καὶ ἀμάθειαν.

Ἐν Ἀθήναις ἐπεσκέψθη τοὺς διαφόρους διδασκάλους, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας ἐπροτίμησε τὸν Ἀντισθένην· οὐγῇ βεβαίως διότι ἐπείσθη περὶ τοῦ ὑγιοῦς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι ἐπείσθη δῆτι ταχέως ἥδυνατο νὰ γίνῃ κάτοχος τῆς ἀσφόρου ἐκείνης σοφίας ήτο τὸ θεμέλιον ἦν κτηνώδης βίος. Χρήματα δὲν εἶχε, παιδείαν δὲν εἶχεν, ἀνατίθειαν ἀπέκτησε μεγίστην, ἔνεκα τῶν διαφόρων αὐτοῦ κακουργημάτων· ἥδυνατο λοιπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ καταλληλότερον διδασκαλὸν τοῦ Ἀντισθένους; Ἀλλ' ἀν δὲ Ἀντισθένης διέστρεψε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους, δὲν ἔξητέλεσεν δύμας αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον δοσον ὁ Διογένης. Καὶ διὰ τοῦτο ἵσως ὁ μὲν Ἀντισθένης ὑπὸ μόνης τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐτιτὶ γνωστός, τοῦ δὲ Διογένους τὸ ὄνομα ἦτο καὶ εἰναι δημοτικῶτατον. Η ἀνθρωπότης ἀγαπᾷ τὸ παράδειξον καὶ θεοποιεῖ πολλάκις τὸ γελοῖον. Ο Διογένης παρέστη ποτὲ πλησίον ὥντορος περὶ τῶν κοινῶν σπουδαίων ἀγορεύοντος· ἀλλ' ὁ ἥντωρ οὐδένα πλὴν τοῦ Σινωπέως εἶχεν ἀλλον ἀκροατήν· πολλοὶ ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο χωρὶς νὰ προσέξωσι ποσᾶς εἰς τὰς συμβούλας αὐτοῦ. Ο Διογένης τότε συνεβούλευσε τὸν ἥντωρα νὰ ἀρχίσῃ νὰ τερετίζῃ ἀμέσως πλῆθος πολὺ συνήθη περὶ τὸν τερετίζοντα, καὶ οὐδέποτε ἵσως ἀκροατήριον ὥντορος ὑπῆρξε πολυανθρωπότερον. Ο Διογένης ἔσκωψε μὲν τότε τοὺς ἀνοήτους ἐκείνους, οἵτινες δέσμενοι προστήρχοντο πρὸς τὸν ἀνοηταίνοντα, ὡλιγώρουν δὲ τὸν σπουδαιολογοῦντα, ἀλλ' ἡ τύχη αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὄμοια· διὰ τῆς ἀσχημοσύνης αὐτοῦ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν τε συγγρόνων καὶ τῶν μεταγνωστέρων.

Ο Διογένης δὲν ἔχει σύστημα φιλοσοφικὸν· οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ, ἀφοῦ ἀπεσκορδάκει πᾶσαν θεωρίαν. Τὴν φήμην αὐτοῦ ἀπέκτησε διότι ἔζη ῥυπαρὸς καὶ ἀκάθαρτος φέρων πήραν καὶ βακτηρίαν, κα-

τοικῶν εἰς πίθον, καὶ κατασοβρευόμενος τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε τὴν συγαίσθησιν τῆς ἰδίας ἀμαθείας, δι' ἣν πολλοὶ τὸν συγχρόνων ἔψεγον αὐτὸν. διότι δὲ ποτὲ τῷ εἶπον. — πᾶς, οὐδέν εἰδὼς, φίλοσοφεῖς; ἀπήντησε. — Καὶ ἀν προσποιοῦμαι σοφίαν καὶ τοῦτο φίλοσοφεῖν ἐστι. Διὰ τοῦτο ἐπρέσβευεν διτὶ ἡ μουσική, ἡ γεωμετρία, ἡ φυσικὴ καὶ τὰ τοικύτα εἰσιν ἄχρηστα καὶ οὐχὶ ἀναγκαῖα. Εὖν δὲ ἐν τῶν τῇδε κάκεῖσε διεσπαρμένων γνωμῶν καὶ ἀποφθεγμάτων αὐτοῦ θελήσωμεν νά κρίνωμεν τί ἐπὶ τέλους ἐπρέσβευεν ὁ παράδοξος αὐτὸς θνθρωπος, θέλομεν ἴδει διτὶ παρεδέχετο πάσσαν πρὸ αὐτοῦ λεχθεῖσαν τερατολογίαν καὶ ἀνοησίαν, ἀποκρύψαν ἐν τούτοις πᾶν ἀληθῶς σοφὸν καὶ ὠφέλιμον.

'Αλλ' ἀν ἐν ταῖς δοξασίαις αὐτοῦ ἦν ἀφύεστατος. ἦν δῆμος εὐρύεστατος εἰς τὸ σκώπτειν καὶ τὸ ὄντειδίζειν. Οὕτω τὴν μὲν Εὔκλειδου σχολὴν ἔλεγε τολήν· τὴν δὲ Πλάτωνος διατριβὴν κατατριβὴν· τοὺς δημοσγωγούς δχλον διακόρους. Οὐδένα φίλοσοφον ἤνειχετο, πάντας ἔχεντας, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸν Πλάτωνα. Καὶ αὐτὸν τὸν Σωκράτην ἔλεγε μαινόμενον. 'Αλλ' ἀν ὁ Σωκράτης ἐμαίνετο, τί ἐπασχε λοιπὸν Διογένης ὁ χύων; 'Εθαύμαζε τοὺς γραμματικούς, οἵτινες τὰ μὲν τοῦ 'Οδυσσέως κακὰ ἀνεζήτουν, ἡγνόουν δὲ τὰ ἴδια, καὶ τοὺς μουσικούς, οἵτινες, ἀρμόττουσι μὲν τὰς ἐν τῇ λύρᾳ χορδάς, ἀνάρμοστα δὲ ἔχουσι τὰ ἥθη· καὶ τοὺς μαθηματικούς, οἵτινες ἀποθλέπουσι μὲν πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, τὰ δὲ ἐν ποσὶ πράγματα παρορῶσι· καὶ τοὺς ἥτορας, οἵτινες σπουδάζουσι μὲν τοὺς περὶ δικαίου λόγους, οὐδόλως δὲ ὅμιλούσι τὸν ἑαυτῶν βίον πρὸς τὸ δίκαιον· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐθαύμαζε πῶς οἱ θνθρωποι ἐπαινοῦσι μὲν τοὺς δικαίους διτὶ εἰσιν ἀνώτεροι τῶν χρημάτων, ζηλοῦσι δῆμος τοὺς πολυχρημάτους.

Λέγουσιν διτὶ ὁ 'Αλέξανδρος ὁ μέγας εἰπέ ποτε διτὶ, ἐάν δὲν ἦτο 'Αλέξανδρος, ηθελε νά είναι Διογένης· τὸ πρόγυμα φάγεται ἀποθηνεν· ψυχὴ γενναῖα καὶ μεγαλόφρων ἦτο ἀδύνατον νά ζηλεύσῃ τὴν ποταπὴν διάταταν καὶ τὸν ἀμουσον καὶ ἀπειρόκαλον βίον τοῦ Διογένους. Τίς οἶδε τίς ἐν τῶν ὄπαδῶν τοῦ Διογένους ἐπλάσε τὸν μῆθον τοῦτον.

'Ενίστε αἱ ἀπαντήσεις αὐτοῦ ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀηδεῖς καὶ ὄχλικαι, ὥστε εἰναι ἔπορον τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἦνείχετο αὐτὸς ὁ τῶν 'Αθηνῶν λαός, ὁ εὐφύεστατος καὶ χαριέστατος καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ ἔτι ἐκείνη λαός. Προσεκλήθη ποτὲ εἰς οἶκον πολυτελέστατον, ὁ δὲ οἰκοδεσπότης ἐνώλυεν αὐτὸν γά πτυσῃ, ἐπειδὴ δὲ ἔχρεμψετο, εἰς τὴν ὄψιν τοῦ οἰκοδεσπότου ἔπτυσεν, εἰπὼν διτὶ δὲν εύρεσκει χείρονα τόπον. "Αλλοτε πάλιν ἥργιζε νά κράζῃ «— Ιώ, θνθρωποι!» συνελθόντων δέ, καθι-

κετο¹ τῇ βακτηρίᾳ εἰπών· «— Ἀγθρώπους ἐκάλεσα καὶ οὐχὶ καθέρ-
ματα.» Καὶ ὅμως τὸν τοιοῦτον ἀνθρώπον, ὅστις τοσάκις ἐξύβρισε
τοὺς Ἀθηναῖους, οἱ Ἀθηναῖοι ἡγάπων ἐπὶ τοσοῦτον, ώστε, δὲ μει-
ράκιον ἔθραυσε τὸν πίθον αὐτοῦ, τοῦτο μὲν ἔδειραν ἀγηλεῶς, εἰς δὲ
τὸν Διογένην παρέσχον ἄλλον.

Ἄλλ' ίδιας διέπρεπεν ὁ Διογένης διὰ τὰ λογοπαίγνια αὐτοῦ, ὃν
τινά εἰσι τῷ ὄντι δριστα.

Πλέων ποτὲ εἰς Αἴγιναν συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν, εἰς Κορήτην δὲ
ἀπαχθεὶς ἐπωλεῖτο. Ὁ κῆρυξ ἡρώτησεν αὐτὸν τί γνωρίζει νὰ πράττῃ,
ό δὲ Διογένης μετὰ θύρρους ἀπήντησε· «—Νὰ ἀρχω ἀνθρώπων.» Ὁ
κῆρυξ ἐξέλαθεν αὐτὸν ὡς παράφρονα, ἐνῷ δὲ ἐπεκράτει σιγή, ἐφόνη
ἔκει πλησίον εύπατρίδης Κορίνθιος, Εενιάδης καλούμενος, ἀπλοῦς καὶ
ἀγαθὸς ἀνθρώπος, ὅστις περιεργάζετο ἀπλήστως τὴν παράδοξον τοῦ
κυνικοῦ δψιν. Τοῦτον ίδὼν ὁ Διογένης, εἶπε πρὸς τὸν κήρυκα. «—Εἰς
τοῦτον πώλει με, οὗτος ἔχει ἀνάγκην δεσπότου.» Ὁ Εενιάδης γελά-
σας ἡγόρασε τὸν φιλόσοφον, καὶ ἀπαγαγγών εἰς Κορίνθον ἀνέθετο εἰς
αὐτὸν τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ οίκου καὶ τῶν τέκνων. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ
Εενιάδης δὲν ἦτο φίλος τῆς πολυτελείας, διότι ἐπὶ τοσοῦτον ηὔχαρι-
στήθη διὰ τὴν λιτὴν διαιταν, ἣν εἰς τὸν οίκον ὁ Διογένης εἰσῆρχε
καὶ εἰς ἣν ἤσκει τοὺς παιδαρί, ώστε ἐλεγεν διὰ ἀγαθὸς δαίμων εἰσῆθεν
εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις οἱ ἔξι Ἀθηνῶν γνώριμοι αὐτοῦ,
μαθόντες τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀνδρός, ἥθελησαν νὰ ἐξαγοράσωσιν
αὐτόν· ἀλλ' ὁ Διογένης ἀπεκάλεσεν αὐτοὺς εὐνήθεις, «διότι, εἰπε δὲν
εἶναι οἱ λέοντες δοῦλοι τῶν τρεφόντων, ἀλλ' οἱ τρεφόντες δοῦλοι τῶν
λεόντων». Ἀν θέλετε δὲ γὰρ μάθητε πῶς ἀνέτρεψε τοὺς δυστυχεῖς
παιδαρί τοῦ Εενιάδου, ἀρκεῖ ἡ πληροφορία αὐτη. «Ἐν χρῷ κου-
ρίας² τε καὶ ἀκαλλωπίστους εἰργάζετο καὶ ἀχίτωνας καὶ ἀνυποδήτους
καὶ σιωπηλούς, καὶ αὐτοὺς βλέποντας³ ἐν ταῖς ὁδοῖς.»

Ἀπέθανεν ὅπως καὶ ἔζησεν· ἥθελησε νὰ συμμερισθῇ πολύπουν μετὰ
κυνῶν, οἵτινες ἔδηξαν τὸν τένοντα τοῦ ποδὸς αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἐτελεύ-
τησε, ζήσας ἐνενήκοντα ἔτη. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ πάλη περὶ τὸ πτῶμα
αὐτοῦ ἐγένετο τίνες θάψουσιν αὐτόν. Ἐτάφη ἐν Κορίνθῳ παρὰ τὴν
πύλην τὴν πρὸς τὸν Ισθμόν. Ἐθεσαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ κίονα καὶ
ἐπ' αὐτοῦ κύνα ἐκ Παρίου μαρμάρου. Τοτερον καὶ οἱ συμπολῖται
αὐτοῦ ἐτίμησαν τὸν ἀνδρα διὰ γαλχῶν εἰκόνων.

Ἄλλ' αἱ μὲν γαλχαὶ ἔκειναι εἰκόνες καὶ τὸ ἀγαλμα δὲν ὑπάρχουσι

1 Ἀόριστος τοῦ ἐπίματος καθικένομαι-οῦμαι. — 2 Ὁ κουρίας γεν. τοῦ κου-
ρίου· κουρευμένους σύρριζα. 3 Νὰ βαδίζωσι καθ' ὅδον ἔχοντες κάτω τοὺς ὁ-
φιαλμούς.

πλέον, τὸ δὲ ὄνθιμα αὐτοῦ σωζεται, ὅπως μαρτυρῇ διεὶς ἀπαντῶνταις ἀνθρώποις οἵτινες, καίτοι ἀνάξιοι τὴς ὑστεροφημίας, κλέπτουσι: τὴν ἀθανασίαν, ἐν φόβῳ δόλως ὡφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀγνοοῦμεν οἱ πλεῖστοι τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακαλύψαντος τὴν δακτυλίδιον¹, δι' αὐτῆς ὑπὲρ πάντας ἔλλον εὐεργετήσαντος τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ δικαίως οὐ δεῖς ἀγνοεῖ Διογένην τὸν κύνα.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΖΕΥΣΙΔΟΣ

Ο Ζεῦςις ὁ περίφημος ἔκεινος ζωγράφος, ὅπου δσας εἰκόνας τόσα θαύματα ἀφήκειν εἰς τὸν κόσμον, ἀνάμεσα εἰς ἄλλα. μὲν τόσην τέχνην καὶ ἐπιμέλειαν ἔζωγράφησε μίαν φορὰν ἐνα σταφύλῃ. ὅποι δροσερὸν καὶ ὥριμον, καὶ στάζου ἀπὸ κάθε μέρους τὸ μέλι, ἡθελεις ὅμοσει νὰ τὸ ἔκοψε τὴν φραν ἔκεινην ἀπὸ πρασινόμορφον κλῆμα. Τὸ ἔγγαλε ἀπέκει² εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ κοκκινίσῃ νικημένη ἀπὸ τὴν τέχνην ἡ φύσις, καὶ εὐθὺς πλανεμένα ἀπὸ τὴν ἔξωθεν θεωρίαν τὰ ὄρνεα, κύκλωθεν του πετοῦσι. Τὸ βλέπουν, τὸ μέταβλέπουν, καὶ αὐξάνονταις των περισσότερον ἡ ἐπιθυμία, τὸ τρυγοῦσι μὲ τὰ ὅμματα, καὶ πρὶν νὰ τὸ ἔγγιξουν, τὸ καταπίνουσι μὲ τὴν ὄρεξιν. Λοιπὸν σιμώνουν τὰ ταλαίπωρα, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ψευδῆ καὶ φαντασμένην³ ἔκεινην γλυκύτητα. Κλίνουσι⁴ τὴν κεφαλὴν ἔτοιμα νὰ τὸ κουρσεύσουν⁵ ἀπὸ τὰ γλυκιὰ πλούτη. Τὸ ταιμπούσιν, σμυκὴ⁶ γελασμένα χάνουν τὴν χαρὰν καὶ τὸ κελάδισμα. Φεύγουν ἀπὸ τὴν ἐντροπήν, καὶ διὰ πόλο σφάλμα ὅποι ἔκαμπαν παιδεύονται⁷ μὲ τὴν νηστείαν. ⁸Ω πόσας φορᾶς κάνει τὸ ἔδιον καὶ μετ' ἐμάς τοὺς ἀνθρώπους ὁ κόσμος, ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἴμεθα λογικόψυχοι⁹ καὶ σχῆμαστοι⁹ ως τὰ πετούμενα ἔκεινα ζῶα, πόσας φορᾶς μᾶς γελᾷ μὲ τὰ πρόσκαιρα καὶ ψευδῆ πράγματα, ὅποι μᾶς βάνει ἐμπρός εἰς τὰ ὅμματα μᾶς δείχνει ὀλίγονον χρυσίον, καὶ εὐθὺς χωρὶς νὰ τὸ στοχασθῶμεν, πῶς εἶναι πηλός, καὶ πῶς ἡ λάρμψις ἔκεινη γλήγορα φεύγει καὶ σύνεται, τρέχομεν μὲ δλητὴν τὴν ὄρεξιν καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν δλῆς τῆς καρδίας.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΚΟΥΦΟΣ Κρής

1 Δῆλα δὴ τὸν Ιέννερ. 2 Ἀπέκει· ἔπειτα. 3 Φαντασιώδη. 4 Κύπτουσι. 5 Νὰ ληγετεύσωσι, νὰ λάθωσι. 6 Ἄλλα. 7 Τιμωροῦνται. 8 Ἐχομεν λογικὴν ψυχήν. 9 Ἀνευγνώσεως, ἄνευ λογικοῦ.

ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΟΣ

Τί γελάξι. Ὡς φθονερὲ τῆς Ἐλληνικῆς δόξης, Ναὶ, εἰναι ἀλήθεια πῶς καὶ ἡ φήμη καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κουράζονται, ἐκείνη νὰ δηγῆται, οὔτος νὰ θαυμάζῃ τῆς Ἐλλάδος τὰ ἔνδοξα μεγαλεῖα. Εἰπέ, ἀν δὲ φύσιος δὲν σοῦ πνίγη μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλαν τόσοι "Ἡλιος τῆς σοφίας, μὲ τὰς ἀκτίας τῶν ὄποιων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φωνονται ἀστέρες. ὅποι τάχα ἥθελαν εἰσθαι σκότος καὶ κάρβουνα; Δὲν ἀστραφῶν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα τόσοι φιλόσοφοι, καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ Ιλατωνες, τῶν ὄποιων τὰ λόγια δέχεται νὰ προσκυνῷ ὁ κόσμος τῶν ἑναρέτων, οὗτοι λέγω καὶ ἄλλοι μυρίοι δὲν εἰναι Ἐλληνες; Ποιὸν γένος ωσὰν τὸ Ἐλληνικὸν ἡμπορεῖ νὰ δειξῃ εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην ἥνας "Ομηρον, ὃποι τυφλὸς εἰς τὰ δημοτικά, ἦτον ἡ κόρη! καὶ τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; "Ἐνα Πίνδαρον, ὃποι χύνοντας ἀπὸ τὸ στόμα δσους στίχους, τόπαρδός καὶ ἀνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν γλώσσαν αἱ μέλισσαι διὰ νὰ πιπηλίσουν τὸ μέλι καὶ τὴν γλυκύτητα; "Ἐνα Ἀριστοφάνη, ἔνα Εύριπιδη, ἔνα Ησίοδον καὶ τόσους ἄλλους ποιητάς, ὃποι διὰ νὰ τοὺς στεφανώσῃ ἐμάδησεν ὁ Ἀπόλλων τὰς δάκρυνας δλας τοῦ Ἐλικῶνος; "Ο Δημοσθένης ὃποι εἰς τὴν εὐγλωττίαν εἰναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡ στολὴ τῶν ῥητόρων; "Ο Εὐκλεείδης, ὃποι εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπλεξει τῆς ιδίας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, δσους ἔκαμε κύκλους, καὶ ὑψωσενεις ἀθηνασίαν τοῦ ὄνοματος τόσας πυραιμιδας, δσα εῦρηκε τρίγωνα καὶ τετράγωνα σχήματα. "Ο Ιπποκράτης², ὁ Γαληνὸς³, θεοι τῆς ιατρικῆς τέχνης, ὃποι χωρὶς νὰ κλέψουν ως ὁ Προμηθεὺς τὴν φωτίαν ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν σφαίραν, ἐμψύχωναν τοὺς νεκρούς, καὶ μὲ ποτὰ θαυμαστότερα ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἐλένης τῶν ἐπότιζαν τὴν ζωήν; "Ο Ἀλέξανδρος, ὃποι διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς τοὺς πολέμους ἄλλοις "Αρης καὶ σφ' γγων, ὅχι μαργαριταν. ἀλλ' ἀστροπελέκι, ἐπροσκυνεῖτο ἀπὸ τὸν κόσμον ως παιδὶ τοῦ μεγάλου Διός; Καὶ τέλος ὁ Θουκυδίδης εἰς τὰς ιστορίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὄποιον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλούτη καθει μαχήσεως καὶ σοφίας (διὰ νὰ ἀφήσω τοὺς ἄλλους εἰς κάθε ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν ὅχι ἀπλῶς ἐναρέτους ἀνδρας, ἀλλὰ ἥρωας καὶ ἡμιθέους), οὗτοι δλοι δὲν εἰναι τῆς

¹ Ἡ κόρη τῶν ὄφθαλμῶν.—² Ο πατὴρ τῆς ιατρικῆς ἐκ τῆς νῆσου Κῦδος, ἀκμάσας τὸν εἰς αἰῶνα π. Χ.—³ Γαληνὸς; Κλαύδιος ἐκ Μεργάμου τῆς Μικρᾶς Αστας ἀκμάσας;

σοφῆς Ἑλλάδος γόνοι καὶ τέκνα; Ποῦ ἀνθησαν αἱ Ἀκαδημίαι τοῦ θείου Πλάτωνος; Ποῦ οἱ περίπατοι τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους; Ποῦ οἱ Ἀρεοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων; Ποῦ αἱ στοσὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων; Πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες καὶ οἱ ἄλλοι νομοθέται τῆς οἰκουμένης; Πόθεν οἱ νόμοι δπου ἔως τὴν σήμερον κυβερνῶσι τὸν κόσμον, ώσταν νὰ μὴν ἔφθανε ἄλλη σοφία, διὰ νὰ τὸν κυβερνήσῃ παρ’ ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων; Διατί λοιπόν, ἀν δὲν ἔχης ὅμματα νὰ ἴδῃς τόσον φῶς, ἔχεις γλώσσαν νὰ γαυγίζῃς ὡς ἄλλος Κέρθερος; Ἐλλά τούτοις τοῖς λέγεις «Τοτερον ὁποῦ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἐδιώξε τὰ σκότη τῆς πλάνης, καὶ ἐλαυνψεν εἰς τὸν κόσμον ἡ πίστις, ἐσβήσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα.» Σφάλλεις, πονηρέ, διότι ποτὲ δὲν ἀστραψε περισσότερον, παρὸτε ἀνάμεσα εἰς τὰς ἀκτινας τῆς πίστεως· Μάρτυς δὴν ἡ χριστώνυμος πολιτεία· αὕτη ἡς εἰπῆ, πόσους διδασκάλους τῆς ἔδωκεν ἡ Ἐλλάς, ὁποῦ μὲ τοὺς ἰδρῶτας τοῦ προσώπου, μὲ ἑξαριθμούς, μὲ κινδύνους, καὶ μὲ χίλιες ἄλλες ταλαιπωρίες ὑπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν· πόσους ποιμένας, ὁποῦ μὲ τὸ γάλα τῆς εὐτελείας ἔθρεψαν λαούς, χῶρες, βασιλεια, καὶ μὲ τὴν ποιμαντικὴν ὁράδον ἐδίωξαν μακρὰν τοὺς σατανικοὺς λύκους· πόσους ἐμπείρους ναύτας, ὁποῦ ἀνάμεσα εἰς τές τρικυμίες τῶν αἰρέσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς τές ἀστραπὰς τῶν ἀκονισμάνων μαχαιρῶν, εἰς τές βροντές τῶν τυράννων, ὁποῦ ἐφοβέριζαν χιλίους θενάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου διὰ νὰ μὴν μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας· πόσους γεωργοὺς ὁποῦ ζεριζώνοντες ἀπὸ τές καρδιές τῶν ἀνθρώπων τές δάκνθες τῆς πλάνης, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, δπου εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ καθολικὴ πίστις. Ἡ πορφύρα ὁποῦ στολίζει τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἔθάφη εἰς τὰς αἷματα τῶν γεννατῶν καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων, ὁποῦ ἐγέννησεν ἡ Ἐλλάς· Ὁ στέφανος, ὁποῦ τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μὲ ταῦτα τὰ ρόδα, καὶ μὲ τοὺς κρίνους, ὁποῦ ἐβλάστησαν εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς κήπους; Τὸ σκῆπτρον, ὁποῦ ἔχει ὅχι εἰς μίαν ἄλλην χώραν, ἀλλ’ εἰς δῆλην τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπέκτησαν οἱ Ἀθηνάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι, καὶ τόσοι ἄλλοι Πατέρες καὶ ὑπέρωμαχοί τῆς ἀληθείας, ἀρπάζοντες ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ καστοράτορος τὰ βασιλεια, καὶ ὑποτάσσοντες αὐτὸς εἰς τὸν γλυκὺν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ; Τοῦτο δὲν ἐκήρυξαν μὲ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβιβάσαν μὲ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία, δὲν ἐμφράγμασαν μὲ τὰ θαύματα (όποιοῦ ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουσιν οἱ αἰῶνες) τὴν πίστιν, τὰ δόγματα, ὁποῦ ἐκείνη ὄμολογει καὶ κηρύζεται· Ομίλησε καὶ ἐσύ, δὲν οὐρανέ· εἰπὲ καὶ ἐσύ μὲ ἀκτινοβόλον γλώσσαν τῆς χριστωνύμου Ἑλλάδος τές δόξες. Ποῦ εἰδεῖς τὴν πρώ-

την φοράν ἀνθρώπους νὰ περιγῶσι μέσα εἰς τὰς ἑρήμους ζωὴν τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀντίλαχῶσι τοὺς θεῖκους ὕμνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ ὄποια δὲν ἡκούντο παρὰ ἡ ἄγριες φωνές τῶν θηρίων; Ποῦ εἶδες τὰ ὅρη πετρώδη καὶ σκαρπαὶ νὰ βλαστάνωσιν ἀνθη τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε πλέον θαυμαστῆς ἀγιότητος; Ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, δοσες κοινότια, καὶ τόσους νέους Ἀδάμ χωρὶς ἀλαρτίαν καὶ πταισμα, δοσους μονάζοντας; Πόθεν ἔξερρίζωσες τόσους κρίνους διὰ νὰ στολίσῃς τοὺς ἰδικούς σου αἵπους; Πόθεν ἐτρύγησες τόσα ρόδα; διὰ νὰ μυρίσῃ μ' ἐκεῖνα ὁ παράδεισος; Πόθεν ἐμάζωξες τόσους φοινικας, τόσες δάρνες διὰ νὰ ραντίσῃς μὲ τοῦτες, καὶ νὰ στεφχνώσῃς μὲ ἐκείνους τοῦ μεγάλου βρασιλέως τὸν θρόνον; Ποῖος παρὰ ἡ Ἐλλὰς σου ἔχειρισε τὰ πλέον ὑπέρφωτα στροφαὶ, δην νὰ σοῦ ἀστράπτωσιν εἰς τὸ στερέωμα; ποῖοι παρὰ οἱ Ἐλληνες ἐστάθησαν ἐκείνοι, ὅπου σοῦ ἐζωγράφησαν τὴν θαυμαστὴν Ἱριν μὲ τὸ αἷμα δην ἔχυσαν διὰ τὴν πίστιν, καὶ μὲ τές ἀρετές, ὡς τίμιες πέτρες, ποῦ ἔκτισαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραποφόρον σου πόλιν; Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἀν ὁ Ἔωσφόρος σε ἐξέδυσεν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ Ἐλληνικὸν γένος τόσους καὶ τόσους ἀγίους σοῦ ἔδωκεν, ὅπου δὲν φαίνεσαι πλέον Οὐρανός, ἀμμὴ χωρὶς καμπάχη ὑπερβολὴν δλος φαίνεσαι μία Ἐλλάς.

ΦΡ. ΣΚΟΥΦΟΣ Κρήτης

ΔΕΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

Φθάνει, Κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. "Εως πότε οι τρισάθλιοι Ἐλληνες ἔχουσι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράκης; "Εως πότε γένος τόσου ἔνδοξον καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάγω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἔνα θθλιόν τουλουπάνι!¹ καὶ ἡ χῶρες ἐκεῖνες, εἰς τὰς ὄποιας ἀνατέλλει ὁ ὄρατὸς οὐτος ἥλιος καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀνέτειλες καὶ σὺ ὁ ἀόρατος. ἀπὸ ἡμίου φεγγάρι² νὰ βασιλεύωνται; "Α! ἐνθυμήσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὅχι μόνον κριτής, ἀμμὴ καὶ πατήρ καὶ πῶς παιδεύεις, ἀλλὰ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα σου. "Οθεν, ἀνίσως καὶ ἡ ἀμαρτίες τῶν Ἐλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν σου ὄργην, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἴδιας των

¹ Τουλουπάνι: ἔνγοει τὴν κιδᾶριν, τὸ σαρκὶ τῶν Τούρκων.—2 ἡμ. συ φεγγάρι = ἡμισέληνος, τὸ ἐθνικὸν σύμβολον τῶν Τούρκων, ὡς παρ' ἡμῖν ὁ τίμιος Σταυρός.

άνομίας σου ἔχαλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς
ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, ἐσύ δπου εἶσαι ὅλος εὐσπλαγχνία,
συγχώρησε καὶ σθήσε ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεη-
μοσύνης. Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν γέ-
νος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἤνοιξε τές ἀγκάλες διὰ νὰ δεχθῇ τὸ
θεῖόν σου Εὐαγγέλιον, τὸ πρῶτον ὅπου ἔρριξε χαμαὶ τὰ εἴδωλα, καὶ
κρεμάμενον εἰς ἔνα ξύλον, σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν. Τὸ πρῶτον,
ὅπου ἀντεστάθη τῶν τυράννων, σπου μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα
ἐγύρευεν νὰ ξερρίζωσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν πίστιν καὶ ἀπὸ τές
καρδίες τῶν Χριστιανῶν τὸ θεῖόν σου ὄνομα. Μὲ τοὺς ἰδρωτὰς τῶν
Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς δλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλη-
σία σου. Οἱ Ἑλληνες τὴν ἐπλούτησαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σο-
φίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλώσσαν, καὶ μὲ τὸν κάλαμον, καὶ μὲ τὴν
ἰδίαν ζωήν, τὴν ἐδιαφέντευσαν ¹ τρέχοντες μὲ ἀπειρον μεγαλοψυχίαν
καὶ εἰς τές φυλακές, καὶ εἰς τές μάστιγες, καὶ εἰς τοὺς τροχούς,
καὶ εἰς τές ἔξορίες, καὶ εἰς τές ὄρλογες, καὶ εἰς τές πίσσες μόνον
διὰ νὰ σθήσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ἔξαπλωσουν τὴν πίστιν, διὰ νὰ
σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ὅποιος λάμπει ὁ Ἡλιος
τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα καὶ τὸ μυστήριον. ² Οθεν ὡς εὐσπλαγχνός μὲ
τὴν θείαν σου παντοδύναμίαν κάμε νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας
βαρδαρικῆς αἰχμαλωσίας, ὡς φιλόδωρος καὶ πλουσιοπάροχος ἀντα-
ποδότης, ἀνοιγοντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὕψωσες
πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν,
εἰς τὴν ὄποιαν κάθεται, δός του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασιλεῖον.
Ναί, σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, δπου ἔφερε τὴν χαρὰν
εἰς τὸν κόσμον, μὰ τὴν θείαν σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν εἰς τὴν ὄποιαν
ὄντας ³ Θεός ἐγίνηκες ἀνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς μὲ τοὺς ἀνθρώπους
φιλάνθρωπος. Μὰ τὸ βάπτισμα, ὅποιο μᾶς ἤνοιξε τὴν Παράδεισον. Μὰ τὸν
θάνατον ⁴ ὅποιο μᾶς ἔδωκε τὴν ζωήν, καὶ μὰ τὴν ἐνδοξανήν
"Ἐγερσιν ὅποι μᾶς ἀνέβασεν εἰς τὰ οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ αἱ φωνὲς
μου τοῦτες δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλαγχνός, ἀς σὲ παρακινήσουν
τὰ δάκρυα ὅποιο μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ οὖματα. καὶ ἀν δὲν φθίνουν
καὶ ταῦτα, ἡ φωνής, ἡ παρεκάλεσες τῶν ἀγίων σου. δποῦ ἀπὸ
ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἐλλαδος φωνάζουσι. Φωνάζει ἀπὸ τὴν
Κρήτην ἔνας Ἀνδρέας καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ ἔξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀ-
γαρηνούς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ βασιλεῖον, εἰς τὸ ὄποιον ἐποίμανε τῆς
χριστωνύμου σου ποίμνης τὰ πρόβατα. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἔνας

¹ Υπερήσπισαν, ἐπροστάτευσαν.—² ὥν.—³ τοῦ Σωτῆρος.

Χριστόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ μὴ κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γίοῦ ἔκεινη ἡ χώρα, ὃποῦ μίαν φοράν ἀφιερώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου. Φωνάζει ἡ Αἰκατερίγα, καὶ δείχνογτάς σου τὸν τροχὸν εἰς τὸν ὄποιον ἐμαρτύρησε, σὲ παρακαλεῖ, ὁ τροχὸς πάλιν νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης διὰ τὴν Ἀλεξανδρειαν. Φωνάζουν οἱ Ιγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Συμύρην, οἱ Διογύσιοι ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνογτάς σου τοὺς λέοντας, ὃποῦ τοὺς ἐξέσχισαν, τές φλόγες ὃποῦ τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδερα ὃποῦ τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουσιν, ἀπὸ τὴν ἀκρονήν σου εὐσπλαγχγίαν, τῶν Ἐλληνικῶν πόλεων καὶ δλης τῆς Ἐλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν.

ΦΡ. ΣΚΟΥΦΟΣ Κερής.

ΤΟ ΛΑΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΥΚΚΟΥ

Ἐν περσικὸν μυθάριον ἀκούσατε! — Ἡμέραν
ἔαρινὴν καὶ εῦδιόν τινα, χειμάρρου πέραν,
ἐν μέσῳ δάσους θαλεροῦ, καὶ λόγῳ περιπάτου,
δύο πιστοὶ Ὁθωμανοὶ ἐξῆλθον· λαλιστάτου
ἔξαίφνης κούκκου ὥχησε φωνή· καὶ ἀπαίσιά
διότι ἐκλαμβάνεται ἐν πάσῃ τῇ Τουρκίᾳ,
— «Καὶ μένε! πρὸς τὸν ἔτερον στραφεῖς ὁ πρῶτος λέγει,
αὐτὸς ὁ κούκκος διὰ σὲ κάτι κακὸν προλέγει.
— Κ' ἐγὼ σὲ βεβαιῶ θερμῶς, ὑπέλαβεν ὁ ἄλλος,
ὅτι τὸ λέγει διὰ σέ, καὶ σὲ κακοτυχίζω».

Ἡγέρθη τότε μεταξὺ τῶν δύο πρών φίλων
μεγίστη ἔρις, κ' ἕκαστος ἐφόρντιζε μὲ ζῆλον
ς' τὴν δάχνην τοῦ συντρόφου του νὰ δίψῃ μὲ τὸ θάρρος
τὸ κουκκικόν κελαδόμυα καὶ δλον του τὸ βάρος.
'Αφ' οὐ δ' ἐφίλονείκησαν εἰς μάτην ἐπὶ ὥρας,
νὰ τρέξουν ἀπεφάσισαν εἰς τὸν Καδδᾶν τῆς χώρας,
(διότι πᾶς Καδδᾶς, καθὼς εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσι,
δύναται μὲ τὰς γνώσεις του τὴν τρίχα νὰ διγάσῃ).
Πρὶν δύμως νὰ ἐμφανισθοῦν ἐν ἀκροατορίω,
ἥλθ' εἰς τὸν οἴκον τοῦ Καδδᾶ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν δύο,

καὶ τάπιτα πολύτιμον προσφέρων διηγήθη
δικοῦκος πᾶς ἐλάλησε, καὶ πῶς παρεξηγήθη
ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του τὸ λάλημα ἔκεινο.
«Πήγαινε! λέγει ὁ Καδδῆς, κι' αὔριον ὅταν κρίνω,
τὸ δίκαιόν σου θὰ ἴδης νὰ θριαμβεύσῃ». Μόλις
διφίλος ἀνεχώρησε, κ', εἰσέφρησε δι' ὅλης
τῆς υποστικότητος, κρατῶν βαλάντιον χρυσίου
διδεύτερος ἀντίπαλος μὲ σχήματα ἀξίου
κ' εὐφραδεστάτου ὄντορος εἰπὼν τὰ δίκαιά του,
τὴν ψῆφον ἔξηγόρασε Καδδῆ δικαιοτάτου,
μετρήσας πεντακόσιο φρενοθελγῆ φλωρία.

Ω! ἔχεις μέγα δίκαιον! εἶπ' ὁ Καδδῆς, κ' εὐθεῖα,
καὶ ὑπὲρ σοῦ νὴ κρίσις μου θὰ γίνη, φίλατάτε μου,
καὶ τὰ στιλπνὰ φλωρία σου δὲν πάγουν τοῦ ἀνέμου»

Τὴν ἐπιοῦσαν δικαίης, ἐνῷ μὲ γαῦρον ἥθος,
καθὼς ὁ μέγας Σολομῶν, ἐδίκαζε τὸ πλῆθος,
προσῆλθον κ' οἱ διάδικοι οἱ φοβεροὶ ἔκεινοι
τοῦ κουκοκελαδήματος, δπως καὶ τούτους κρίνη.
Καθεὶς αὐτῶν ἔξέθεσε, λοιπόν, τὰ δίκαιά του,
τὸν κούκον καταράμενος καὶ τὸ κελάδημά του,
πιστεύων ὅτι τοῦ Καδδῆ ὑπὲρ αὐτοῦ νὴ ψῆφος.
Τοῖς ἀπεκρίθη δ' ὁ Καδδῆς μὲ σοθαρὸν τὸ ὑφος.

— «Οκοῦκκος οὔτε διὰ σὲ ἐλάλησε, Χασάνη!
»ἄλλο οὔτε διὰ σέ, 'Οσμάν! Νὰ μάθετε σᾶς φθάνει
»πᾶς διὰ ταύτην τὴν φοράν, δπως μὴ φέρη πόνον,
»ἐλάλησ' ὁ παγκάκιστος διὰ ἐμὲ καὶ μόνον!»

ΕΥΡΥΚΛΗΣ Ο ΗΓΕΜΩΝ ΤΩΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ

“Ινα ἐννοήσῃ τις πῶς ἐπολιτεύοντο ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς
Ρώμης οἱ ἀρχοντες τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, θέλομεν ἵστορήσῃ ἐν-
ταῦθα δι' ὀλίγων τῶν βίων τοῦ Σπαρτιάτου Εὑρυκλέους τοῦ Λαχ-
ρους, τῶν ὄποιον ὁ Αὔγουστος¹ κατέστησεν ἡγεμόνα τῶν Λακεδαι-

¹ Οχταβίανός Αὔγουστος αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων, (30 π. Χ.—14 μ. Χ.) ἐξ
οὗ ὠνομάσθη ὁ μήν Αὔγουστος.

μονίμων. Ὁ Λαχάρος εἶχε καταδικασθῆ ύπὸ τοῦ Ἀγτωνίου¹ εἰς θάνατον ἔνεκα ἐπιδρομῆς τινος εἰς τὰς περιοικίδας πόλεις, ἡτις ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ηθελεν ἵσως ὄνομασθῆ Μεσσηνιακός τις ἡ στις δήποτε ἀλλος τοιοῦτος πόλεμος, ύπὸ δὲ τοῦ θετικοῦ ἐκείνου 'Ρωμαίου ἐχαρακτηρίσθη ἀπλῶς ὡς ληστεία. Ἐπειλθόντος δὲ μετ' οὐ πολὺ τοῦ μεταξὺ Ἀγτωνίου καὶ Αύγουστου πολέμου καὶ συνταχθέντων τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου, οἱ Εύρυκλῆς ἡγωνίσθη περὶ τὸ "Ἀκτιον"² τοσούτῳ γενναιότερον, δισφειρίσθη καὶ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον. Ὄτε κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ ὁ Ἀγτώνιος, καὶ ἐστάλησαν πλοῖοι εἰς καταδιώξιν αὐτοῦ, ἐν μάλιστα διεκρίθη διὰ τὴν ἐπιμονὴν μὲ τὴν ὄποιαν ἐπειθετο, ἐπὶ δὲ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου τούτου ἴστατο ἀνήρ ἀγέρωχος, σειων μὲν τὴν λόγχην διὰ τῆς χειρὸς, κρατῶν δὲ τοὺς ὄφια λιμοὺς ἐστηριγμένους ἐπὶ τῆς πολεμίας νηὸς, ἵνα φίψῃ ἐπ' αὐτῆς τὸ δπλον ἀμά πλησιάσας. Τελευταίον ὁ Ἀγτώνιος ἀγανακτήσας διὰ τὴν τόλμην ταύτην καὶ ἐπιστάς εἰς τὴν πρῷραν· «τίς οὗτος ἀνέκραζεν, οἱ διώκων τὸν Ἀγτώνιον;» Ὁ δέ, «Ἐγώ, ἀπεκρίθη, Εύρυκλῆς ὁ Λαχάρος, τῇ Καίσαρος τύχῃ τὸν τοῦ πατρὸς ἐκδικῶν θάνατον.» Δὲν κατώρθωσεν ὅμως ὁ Εύρυκλῆς νὰ καταβάλῃ τὴν ναυαρχίδων ἐκείνην, ἀλλὰ ἐκυρίευσε τὴν δευτέραν τῶν ναυαρχίδων, διότι ἡταν δύο, κτυπήσας, περιστρέψκεις καὶ πλαγιάσας αὐτήν, ἔλαβε δὲ καὶ ἀλλο ἐν πλοϊον, ἐντὸς τοῦ ὄποιου εὑρίσκοντο πολυτελῆ σκεύη καὶ πράγματα.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Ὁκταχίιανὸς ἀντήμειψε τὸν Εύρυκλη, δοὺς μὲν αὐτῷ ως ἰδιον κτῆμα τὰ Κύθηρα, κακεδατήσας δὲ αὐτὸν ἡγεμόνα τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁποῖόν τι ἦτο κυρίως καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λακεδαιμονίων δὲν γνωρίζομεν. Η Σπάρτη ἔσωζε τότε, καθὼς καὶ πολὺ βραδύτερον, τοὺς πλείστους τῶν ἀρχαίων θεσμῶν, ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, γερουσίαν, νομοφύλακας καὶ τὰ τοιαῦτα. Μόγαν βασιλεῖς συνεχῶς δὲν ἀνεφέρονται, ἀλλ᾽ ἀπλῶς ἐκ διαλειμμάτων. Ὅθεν ἐπιτρέπεται ἵσως νὰ εἰκάσωμεν δτι τὸ διθέν ύπὸ τοῦ Αύγουστου εἰς τὸν Εύρυκλέας ἀξίωμα ἐπείχε τὸν τόπον τῆς βασιλείας. 'Αλλ' εἰς ἀνθρωπον ἐνεργόν, οἷος ἦτο ὁ Εύρυκλῆς, ποιῶν θέλγητρον ἡδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο, δπως εἶχον τότε τὰ ἐν Σπάρτη πράγματα; Ἡ πόλις ἦτο πενιχρά, πόλεμον δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ κατὰ τῶν γειτόνων πόλεων, καὶ ἔτι ὀλιγάτερον κατὰ ἀπωτέρων. δθεν μετ' ὀλίγον ὁ Εύρυκλῆς ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ σύχην ἀλλαχοῦ, καὶ μετέβη ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Μὴ φανῇ δὲ παράδοξον δτι ὁ

¹ Ἀγτίπαλος τοῦ Αύγουστου.—² Παρὰ τὸ ἀκρωτήριον, τοῦτο ἐγένετο ναυμαχία τῇ 2 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 31 π. Χ., καθ' ἥν ἐνικήθη ὁ Ἀγτώνιος.

τῆς Σπάρτης ἡγεμών ἐκεῖ μᾶλλον ἀπῆλθεν ἢ ἀλλοῦ που, διότι πρὸ¹
καὶροῦ οἱ ἐνταῦθη "Ἐλληνες διετήρουν φιλικὰς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους
σχέσεις. Ἐν ἔτει 144 πρὸ Χριστοῦ λ. χ. οἱ Σπαρτιάται συνωμολό²
γησαν συνθήκην φιλίκην μετ' αὐτῶν, ἐν ἔτει δὲ 136 ἐπεμψαν συγχα-
ρητησίους ἐπιστολὰς πρὸς τὸν τότε ἀρχιερέα Σίμωνα. Ἐν ἔτει δὲ πά-
λιν 126, ἐπὶ δροχοντος Ἀθηναίων Ἀγαθοκλέους, ἀφίκετο εἰς Ἀθή-
νας πρεσβείειν τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἔθναρχου Ἰωάννου Ὑρκανοῦ καὶ ὁ
δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐξέδοτο ϕήρισμα εἰς τιμὴν τοῦ ἡγεμόνος ἐκεί-
νου. Πλὴν τούτου ἡ Ἰευδαία εὑρίσκετο ἐπὶ Εύρυκλέους εἰς περιστα-
σεις, ἀτὸς τῶν ὄποιων ἡδύνατο πολὺ νὰ ὠφεληθῇ ἀνὴρ παγοῦργος,
οἷος ὁ τῶν Δακεδαιμονίων ἡγεμών. Ἐβραΐλεις τότε αὐτῆς ὁ Ἡρά-
δης, διστις κατετρύχετο ὑπὸ πολλῶν οἰκιακῶν συμφορῶν, καὶ ἴδιως
ὑπὸ τῆς ἀκοιθαίας ἀντιζηλίας δύο οἰνῶν, τοὺς ὄποιους ἐκ δύο συζύ-
γων ἀπέκτησεν. Οἱ Εύρυκλῆς, φάσκεις εἰς Ιεροσόλυμα ἐν τῷ μέσῳ
τῆς οἰκιακῆς ἐκείνης ρχδιούργιας, παρεμβαίνει εἰς αὐτην, ὡς φίλος
καὶ σύμμορος νῦν μὲν τούτου νῦν δὲ ἐκείνου, φρολογεῖ τὸν πατέρα,
φρολογεῖ τοὺς δύο οἰνούς, φρολογεῖ καὶ τὸν βασιλέα τῆς Καππαδο-
κίας Ἀρχέλαον πεγθερὸν ὅντα τοῦ ἑνὸς τῶν δύο νέων, καὶ συλλέξεις
οὗτω χρημάτων πολλά, ἐπανέρχεται εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐνταῦθα
ἔζησε κατ' ἀρχὰς πολυτελῶς καὶ ἔκτισε πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου
κτίρια λαμπρά, ἐξ ὧν ὄνομαστότατα μάλιστα ἦσαν τὰ ἐν Κορίνθῳ
λουτρά, τὰ ὄποια ἐλέγοντο μεγάλοπρεπέστατα τῶν λουτρῶν τῶν
ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ Ἱραδύντερον ἐν τῇ αὐτῇ πόλει
κατασκευασθέντων. Ἄλλ' οἱ θησαυροὶ τοὺς ὄποιους ἐκ τῆς Ἀσίας
ἐκόμισεν, ἀφειδῶς οὗτω δικπανώμενοι καὶ μὴ ἀναπληρούμενοι, τε-
λευταῖον ἔξηντληθήσαν. Τότε ὁ Εύρυκλῆς ἐτράπη ἐπὶ τὴν καταπίε-
σιν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων· οὗτοι δμως
παρεπονέθησαν ἐπανειλημμένως εἰς τὸν Αὔγουστον καὶ ὁ Αὔγουστος,
ἀφοῦ μάτην ἡγωνίσθη νὰ συνετίσῃ τὸν ἀρχαῖον σύμμαχον, ἡναγκά-
σθη νὰ ἔξορίσῃ αὐτὸν, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχάς, τὰς ὄποιας
ἡ πλεονεξία τοῦ ἀνδρός ἐπροξένει καθ' ἄπασαν τὴν Πελοπόννησον.
Οἱ Εύρυκλῆς ἀπέθανεν ἔξοριστος, καταλιπὼν οἰδί τὸν Γάιον Ἰούλιον,
διστις οὔτε τὴν ἀρχαίαν τοῦ Αὔγουστον πρὸς τὸν πατέρα εὔνοιαν
ἐκληρονόμησεν, οὔτε τὸ ἐν Σπάρτῃ τούτου ἀξιωματος ἀλλὰ δὲν διέ-
ζησε καὶ σλως ἀκατονόμαστος, διότι ἐν Ταινάρῳ εὑρέθη ἐπιγραφὴ
λέγουσα· «τὸ κοινὸν τῶν Ἐλευθερολαχώνων Γάιον Ἰούλιον Δάκωνα
Εύρυκλέους οἰόν, τὸν ἴδιον εὐεργέτην».

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 117—138 μ. Χ.

ΗΡΩΔΗΣ Ο ΑΤΤΙΚΟΣ

Ο Ήρωδης, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς εὐπορίας καὶ τῆς δυνάμεως, ἐφη-
μίζετο ὡς ἀπόγονος τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Θησέως
καὶ τοῦ Κέροπος, τοῦ Αἰακοῦ καὶ τοῦ Διός. Τὸ δὲ βεβαίον εἶναι
ὅτι δὲν ἦτο μὲν δλῶς εὔτελής ὁ οίκος οὗτος, διότι ὁ τοῦ Ήρώδου
πάππος εἶχε κατηγορηθῆ ἐπὶ βούλευματι τυραννίδος¹, ἀλλ᾽ ἦθελε
πιθανώτατα παρέλθει ἀκατονόμαστος, ἐὰν ὁ πατὴρ Ἰούλιος Ἀττικὸς
δὲν εὑρισκει κατὰ τύχην θησαυρὸν ἀκαταμέτρητον ἐν τινὶ αὐτοῦ οἰ-
κίᾳ παρὰ τὸ θέατρον. Κατὰ τὸν νόμον μέρος τοῦ πλούτου τούτου
ἀνήκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, δῆθεν ὁ Ἀττικὸς ἔσπευσε νὰ ἀναγγεῖλῃ
τὸ εὕρημα εἰς τὸν τότε βασιλεύοντα Νερούχην, τὸν διάδοχον τοῦ Δο-
μιτιανοῦ. τοῦ δὲ Τραϊανοῦ προκράτοχον (μ. X. 96—98) «Θησαυρὸν,
ῷ βασιλεῦ, ἐπὶ τῆς ἐμαυτοῦ οἰκίας εὑρηκα,» ἔγραψεν ὁ Ἀττικὸς
πρὸς τὸν Νερούχην, «τί οὖν περὶ αὐτοῦ κελεύεις;» Ο δὲ καλὸς κακο-
θὸς Νερούχης, μὴ θέλων νὰ στερήσῃ ἔνα τῶν ὑπηκόων τοῦ δώρου δι'
οῦ εὐηργέτησεν αὐτὸν ἡ τύχη «χρῶ οἵς εὑρεῖς² ἀπεκρίθη. Ο Ἀθη-
ναῖος δέν ηγχριστήθη εἰς τὴν πρώτην ταύτην ἀπάντησιν, καὶ πα-
ρέστησε τῷ βασιλεῖ ὅτι ὁ θησαυρὸς εἶνε πολὺς δι' αὐτὸν «Παρα-
χρῶ τῷ ἐρμαίῳ³», ἀπεκρίθη πάλιν ὁ αὐτοκράτωρ «σὸν γάρ ἐστίν.»
Πῶς εὑρέθη τότε εἰς Ἀθήνας τοσοῦτον πλῆθος ἀργυρίου ἀδηλον-
ἴσως ὁ εὐτυχὴς Ἀττικὸς συνέπεσε νὰ καταστῇ κύριος τοῦ χώρου
ὅπου πρὸ δύο περίπου ἐκαπονταετηρίδων ὁ Ἀθηνίων εἶχε πληρώσει
φρέστατα ὅλα χρημάτων, προελθόντων ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων
ἀπειρων δημεύσεων. Οπωσδήποτε ὁ Ἰούλιος Ἀττικὸς ηγέρησεν ἐπει-
τα ἔτι μᾶλλον τὴν περιουσίαν διὰ τῆς μεγάλης προικὸς ἥν ἀπὸ τῆς
συζύγου ἔλαθε, καὶ, ἀφοῦ ζῶν πολυειδῶς εὐηργέτησε τὸν δῆμον τῶν
Ἀθηνῶν, ἀποθανὼν κατέλιπε διὰ διαθήκης εἰς ἔνα ἔκαστον τῶν
συμπολιτῶν ἐτήσιον κληροδότημα μιᾶς μνᾶς. Η μνᾶ, ὡς γνωστόν,
εἶχε δραχμὰς ἀττικὰς ἐκατόν, ὥστε ἐν πολογίσωμεν κατὰ μέσον
δρού τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην
εἰς 6,000, τὸ ἐτήσιον κληροδότημα τὸ ὄποιον κατὰ τὴν διαθήκην
τοῦ Ἰούλιου Ἀττικοῦ, ἐμελλε νὰ πληρώνηται εἰς τοὺς συμπολίτας,
ἀνήρχετο εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 600,000 ἀττικῶν δραχμῶν.
Ἐπειδήθη δ' ἴδιαζόντως τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ Ήρώδου, καλέ-
σας ἐπὶ τούτῳ, ἐπὶ ἀμοιβαῖς ἀδραῖς, τοὺς ἐγδοξοτέρους τῶν τότε

1 "Οτι ἡδουλήθη νὰ γίνῃ τύραννος. — 2 Μεταχειρίσου ὅσα εὗρες. — 3 Μετα-
χειρίσου ἀφειδῶς τὸ εὕρημά σου.

σοφιστῶν, καὶ ὁ μαθητὴς αὐτῶν ἀπέβη, ὃς εἰδομεν, εἰς τῶν δεινοτάτων ὥρτορων καὶ φιλοσόφων, διποτεῖτο τότε ἡ ὥρτορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία. Ἐπικῆθι δὲ πολυειδῶς καὶ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων αὐτῶν. Ἐτικῆθι δὲ πολυειδῶς καὶ ὑπὸ τῶν εἰκοσι πέντε, ὁ Ἡρώδης εἶχε διορισθῆ υπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ ἔφορος τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐλευθέρων πόλεων, καὶ θεωρῶν ὅτι ἡ πόλις τῆς Τραχόδος ἐστερεῖτο ὕδατος, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως ἔξακόσια τάλαντα πρὸς κατασκευὴν νέου ὑδραγωγείου. Ἄλλα τὸ ἔργον ἵνα συμπληρωθῇ ἀπήγθησε διπάνην ὑπερβαίνουσαν τὸν ἀρχικὸν ὑπολογισμὸν περὶ τὰ ἔκαπτον περίπου τάλαντα· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι διοικηταὶ τῆς Ἀσίας δὲν ἦθελον νὰ καταβάλωσι τὴν ὑπέρβασιν ταύτην, λέγοντες ὅτι εἰναι ἀδικούν νὰ καταδαπανῶνται τὰ εἰσοδήματα πεντακοσίων πόλεων εἰς τὰς κρήνας μιᾶς καὶ μόνης ἐξ αὐτῶν, ὁ γεννατὸς τοῦ Ἡρώδου πατὴρ ἐχορήγησεν ἐξ ιδίων τὸ περιπλέον ἐκείνης τῆς δαπάνης. Μετήλθε δὲ ὁ Ἡρώδης καὶ τὸ τοῦ ὑπάτου ἀξιωματικὸν ὕπατον τῷ 143 ἔτει ἐπὶ Ἀντωνίου τ.ο. Εὐσέβους, διότι καθὼς οἱ αὐτοκράτορες κατελάμβανον πολλάκις τὰ μέγιστα τῶν ἐν Ἀθήναις ἀξιωμάτων, οὕτω συνέβανε καὶ Ἑλληνές τινες. Ιδίως Ἀθηναῖοι νὰ ἀναδεικνύωνται ὑπατοὶ τῆς δῆλης αὐτοκρατορίας. Ἄλλα τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς διήγαγεν ὁ Ἡρώδης ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς ἐπαύλεις, ἢς εἶχεν εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως μάλιστα δ' ἐν Μαραθόνῃ φιλοτοφῶν ἐνταῦθα καὶ ὥρτορεύων ἐν μέσῳ ἀπειρῶν σοφιστῶν, εἰ τινές εὐχερῶς ἀνεγγνώριζον τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλουσίου καὶ ἐλευθερίαν ἐκείνου συναδέλφου. "Ο, τι δύως κατέστησεν ἀθένατον τὸ τοῦ Ἡρώδου ὄνομα εἰναι τὰ πολυάριθμα κατασκευάσματα, δι' ὃν ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπασαν, καὶ εἰς τὰ ὄποια ἡνάλωσε ποσὰ τῇ ἀληθείᾳ μυθώδη. Ἀρχιτοι καὶ νεώτεροι εἶπον ὅτι ἔδωκεν ἐνίστε δείγματα ἀλλοκότου γλισχρότητος. Ἀποθανόντος λ. χ. τοῦ πατρὸς, ἐπεχείρησε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς πληρωμῆς τοῦ ὄρισθέντος ύπ' ἐκείνου ἐπησίου αληροδοτήματος, καὶ ἐπὶ τούτῳ συνεφώνησε πρὸς τοὺς Ἀθηναῖους νὰ δώσῃ εἰς ἔκαστον ἐφ' ἀπαξ μηδὲς πέντε ἀλλ' ἐπειτα ἀντὶ νὰ δώσῃ μετρητά, παρέδωκεν εἰς ἔκαστον τὰς ὄμολογίας τῶν διαφόρων χρεῶν, δια ὡρείλον εἰς τὴν οἰκογενειάν του· ἐξ οὗ συνέθη τινὲς μὲν νὰ μὴ λάβωσιν ὀδοιόν, τινὲς δὲ νὰ πληρωθῶσιν ἐλαχιστὸν μόνον περίστευμα. Ἐντεῦσν, δτε ὁ Ἡρώδης κατεσκεύασε τὸ λαμπρὸν ἐκ λίθου Πεντελησίου στάδιον, τοῦ ὄποιού σώζονται καὶ ἡδη ἐπέκεινα τοῦ Ἰλισσοῦ τὰ ἑρείπια, καὶ τὸ ὄποιον, ἔχον μηκος ἔξακοσίων ποδῶν, καὶ δυνάμενον νὰ περιλάβῃ ἀπαντα τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀπετελέσθη, εἰς ἔτη τέσσαρα οἱ συμπολῖται αὐτοῦ ἀπεθαύμασσαν μὲν τὸ ἔργον, ἀλλὰ πιρετήρησαν δτι ὄρθως τρφόντι τὸ

στάδιον, τοῦτο ἐπωνυμάσθη Παναθηναϊκόν, διότι κατεσκευάσθη «ἐξ ών ἀπεστεροῦντο Ἀθηναῖοι πάντες!». Ἄλλ' ἵσως ὁ Ἡρώδης ἔθεωρε τὸ δαπανᾶν τὰ χρήματα αὐτοῦ εἰς κατασκευὴν ἔργων τὰ ὄποια ζύμα μὲν ἐκάστουν τὰς πόλεις ὅμιλα δὲ ἔτρεφον τοὺς ἑργάζομένους, λυσιτελέστερον τοῦ σιτίζειν τοὺς ἀργοὺς συμπολίτας. Τῶν ἔργων ἐκείνων ἡ λεπτομερής περιγραφὴ εἶναι πρόσσφορος μᾶλλον εἰς εἰδικὴν βιογραφίαν τοῦ ἀνδρός. Ὁθεν ἀρκούμεθα ἐνταῦθα εἰς βραχεῖάν τινας συζύγου αὐτοῦ Ῥηγίλλης θέατρον, τὸ ὄποιον ἐκτίσθη καθ' ὄλοκληρον ἐκ κέδρου λαμπρῶς ἐξειργασμένου καὶ γεγλυσμένου, καὶ τοῦ ὄποιου δμοιον δυσκολίας ἡδύνατο νὰ εὑρεθῇ καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Πλὴν τούτου φυλακόμητεν Ὥρειον, ἔτερον τοῦ προϋπάρχοντος, αὐτὸν ἐκεῖνο δπερ, κείμενον εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως, διετέλεσεν ἐπὶ αἰώνας πολλοὺς ὑπὸ χωμάτων κεκαλυμμένον, μόλις δὲ πρὸ ὅλιγων ἑτῶν ἐξεχώσθη καὶ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ σχῆμα, ἂν ὅχι τὴν πάλαι λαμπρότητα καὶ καλλονήν. Ἄλλα τι ταῦτα; Τὸ θέατρον δπερ ἥγειρεν ἐν Κορίνθῳ, τὰ πλούσια ἀναθήματα καὶ καστημάτα σσα ἔχοργησεν εἰς τὸν ἐν τῷ Ἰσθμῷ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ λουτρὰ τὰ ὄποια κατεσκευάσεν ἐν Θερμοπύλαις, δὲν ἴσχυσαν νὰ ἐξαντλήσωσι τοὺς θησαυροὺς καὶ τὴν ἐλευθερίστητα τοῦ ἀνδρός. Ἡ Ἰταλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Εὔβοια, ἡ Βοιωτία, ἡ Πελοπόννησος ἔλαχθον ἀλληλοδιαδόχως πολλάς παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίας. Αἱ δὲ ἐνταῦθα τε καὶ ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνίδες πόλεις διὰ πολυαριθμῶν ἐπιγραφῶν ἐδήλωσαν τὴν πρὸς αὐτῶν εὐγνωμοσύνην, ἀποκαλοῦσαι τὸν Ἡρώδην προστάτην αὐτῶν καὶ εὐεργέτην.

Ο Ἡρώδης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 76 ἑτῶν εἰς Μαραθῶνα, κηδευθεὶς πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ κατασκευασθέντι Παναθηναϊκῷ σταδίῳ.

Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Τίδε σελίδα 32.

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς συμπολίτες μου Χίους φίλους, μ' ἐρωτοῦσε μίαν

¹ Οὐδεὶς ἀγνοεῖ δτι τὸ στάδιον ἀνακατιζεται ἡδη δαπάναις τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀδέρωφ, ἵνα ἐν αὐτῷ τελῶνται εἰς διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

τῶν ἡμερῶν, εὑρισκόμενος εἰς τοὺς Παχισίους, ἀν̄ ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. 'Η ἑρώτησις μ' ἐφάνη παράξενος· πιθανὸν δτι παράξενον ἔκρινε κ' ἔκεινος τὴν ἀπόκρισίν μου.

"Οστις ἴστορεῖ τὸν ἕδιον βίον χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ζωῆς του μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε μήτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ δεύτερα νὰ συμικρύνῃ, ἢ νὰ σιωπῇ παντάπασι· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν. "Οστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, δις κάμη τὴν πειραν νὰ χαράξῃ δύο μόνον στίχους τῆς Βιογραφίας του καὶ θέλει καταλάβει τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου μου ἀξια λόγου, δὲν ἔχω νὰ διπαριθμήσω· τὰ ἀμαρτήματά μου ἡθελα μετὰ χαρᾶς δημοσιεύσει, ἀν̄ ἔκρινα δτι ἔμελλε νὰ διορθώσῃ κάνενα ἡ δημοσιεύσις. Γράφω λοιπὸν ἀπλά τινας τῆς ζωῆς μου συμβάντα· καὶ τοῦτο ὅχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἵεραν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἡζεύρω διὰ ποιῶν αἰτίαν) ἡθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσιν.

'Εγεννήθην πρωτότοχος τὴν 27 Απριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὸν Ἱωάννην Καραῆν, Χιον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Τρισίου, Σμυρναίων. 'Απὸ τὰ ὄκτω των τέκνων ἔμεινα ἄγω καὶ ὁ τρίτος ἔτη νεώτερός μου ἀδελφός Ἀνδρέας. 'Ο πατέρός μου δὲν ηύτυχης νὰ λάβῃ παιδείαν, ὅχι μόνον διότι δλον τὸ ἔθνος ἦτο τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαίδευτον, (παρεκτός ὀλίγων στολισμένων μὲ φευδοπαιδείαν πλέον, παρὰ μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνει ὄρφωνδς εἰς παντάπασι τρυφερὰν ἡλικίαν. 'Η μήτηρ του ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφήν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Τρισίου, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀνδρα, διότις ἀπέθανεν ἐν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν, ἔτι νέος ὄντος, διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χιον, μετὰ ταῦτα ἡλθεν εἰς Σμύρνην, σπου ἐνυμφεύθη κήρυξ τινὰς Ἀγκυρανήν. Οὗτος, μὴ γεννήσας ἀρσενικόν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδάσας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς μίσους τὰς τέσσαρας θυγατέρας του, Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου, καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εύδοχιαν. 'Η κατάστασις τοῦ γένους ἦτο τοικύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγαλόπολιν Σμύρνην μόναι σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Τρισίου ἡζεύρων νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράψωσι· παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ τὴν γραφὴν ἐδιάχθησαν (πολλὰ ὀλίγων διωτικά) καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. 'Η Θεοδώρα, σοφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρθένος ἀπὸ τὸ θα-

τικόν! Ή μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ικανῶς τοῦ παρακμάζοντος ἐλ-
ληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρός μου ἡ παιδεία δὲν ἦθελ¹: ἀρκέσει νὰ παιδεύσῃ ἐμὸς καὶ
τὸν ἀδελφόν μου, ἀν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις αἱ ἔξης.

Ο πατήρ μου, ἀν καὶ ἐστερημένος παιδείας, ἥτο στολισμένος ἀπὸ
τὴν φύσιν μὲ νοῦν ὀξύτατον, καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα πολλά.
ώστε ἐκατάλαβεν δτι μόνη ἡ παιδεία τελειώποιει τὰ δώρα τῆς φύ-
σεως, καὶ ἐπυρώθη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος
πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀγεντλήρωσε τὴν ἔλλειψιν. συχνά-
ζων δπου εὔρισκε κάνενα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίσῃ τὴν δίψαν του
μὲ τὴν ἀκρόσιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς σοφίας· παρὰ τὴν φυσι-
κὴν ὀξύνοιαν εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἐπειτα τὴν
πολιτικὴ διαγωγὴ του εἰς τῶν κοινῶν τὴν διοίκησιν, δησην ἐσυγχώ-
ρουν εἰς τοὺς τυραννούμενους οἱ τύραννοι. "Ολη του ἡ ζωὴ ἐδαπα-
νήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ μὲ ζημίαν τῆς ιδίας του
οὐσίας. Οκτάκις ἡ δεκάκις ἐξελέγη δημογέρων· δὲν ἐπέρασεν
ἔτος, εἰς τὸ ὄποιον δὲν ἥτο ἡ δημογέρων, ἡ ἐπίτροπος τῆς
ἐκκλησίας ἡ τοῦ νοσοκομείου ἡ πρωτομαχίστωρ τοῦ συστήμα-
τος² τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, δσοι
εἶχον διχονοίας ἐμπορικάς, οικιακάς ἡ ἄλλας ὅποιας δηπότε δια-
φοράς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν, ὡς μόνον ικανὸν νὰ τὰς
εἰαλύσῃ μὲ τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ νὰ ειρηνοποιήσῃ τοὺς διω-
φερομένους μὲ τὴν ἔμφυτον ἁγτορείαν. Διὰ ταῦτα τοὺς προτερή-
ματα τὸν εἶχεν ἐκλέξει γαμβρὸν ὁ μητρικός μου πλεππος, παραβολέ-
ψις πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν, παρὰ
τὸν πατέρα μου ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβρούς.

Πυρωμένος ἀπὸ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκόλουθον
ἥτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. "Αν ὁ πάππος μου
ἔζη ἀκόμη, εἰς ἑκείνον ἀδιστάχτως ἦθελεν ἐμπιστευθῆ τὴν φροντίδα"
ἄλλ· ὁ θάνατος ἑκείνου τὸν ἡνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε
πρὸ μικροῦ συσταθὲν Ἑλληνικὸν σχολείον ἀπὸ ἄνδρα Χίου, Παντο-
λέοντα Σεβαστόπολου, τὸ ὄποιον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ μοναχὸν
τινα Ἰθακήσιον τὴν πατρόδx. Ο διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον ὡμοία-
ζαν δλους τοὺς ἄλλους διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς Ἐλλάδος,
ἥγουν ἔδιδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχήν, συνδεομένην μὲ ὁρθοτισμὸν
πλουσιοπάροχον. Τόσον ἀρθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὡστε ὁ ἀδελφός
μου μὴ ὑποφέρων πλέον, παρατήθη τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ
παρὰ τὴν γνώμην τῶν γονέων μας.

Διο μάλιστα αἰτίας ισχυροποίησαν τὴν ιδικὴν μου ὑπεμονὴν· ἔρως

¹ Τὴν πανώλην. ² Τοῦ σωματείου.

παιδείας καὶ ἔρως τιμῆς. Ὁ ἔρως τῆς παιδείας δὲν ἦτο ὄλιγώτερον
βίαιος παρὰ τὸν ἴδιων ὄνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα
ἔτρεφε καὶ ηὔξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ
πάππου μου Ἀδαμαντίου τοῦ Πυσίου, ἐπειτα ἀλλού συγγενοῦς μι-
κρὸν παλαιοτέρου, τοῦ ἵατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κορχῆ, καὶ
τρίτου τοῦ ζῶντας ἀκόμη τότε, καὶ διδάσκοντος τὴν Ἑλληνικὴν
φιλολογίαν εἰς τὴν Χίον, ιερομονάρχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρὸς
μου (πρὸς μητρός). Ἡθελα σιωπήσει καὶ ἀλλον αἰτίαν τῆς ὑπομο-
νῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἢν δὲν ἔχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρί-
του πάππου μου, καὶ εἰς παράδειγμα πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν
οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀποκτησιν
τῶν καλῶν.

Εἶπα διεὶς ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν στέρησιν ἀρε-
νικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς
θυγατέρας. Ἄφου τὰς ὑπάνθρωπες προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρι-
κὴν δόσιν, καθεμίαν μὲ οἰκον κατεσκευασμένον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμε-
νεν ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικούς. Διὰ μόνην τὴν ἐπιθυ-
μίαν νὰ τους ἀναθρέψῃ αὐτός μὲ Ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων δύμας πλησιάζοντα τὸν θένατον, τοῦ ὅποίου πρόδραμος
ἐγειρείν ἡ τύρλωσις τῶν ὄφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτύ-
χίαν τοῦ ποθουμένου του, ἔγραψε τὴν διαθήκην. Τὸ πρῶτον αὐτῆς
κεφάλαιον ἀφινε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς
μέλλοντας ἀπογόνους, τὸν δστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἑλληνικὸν
σχολεῖον, διδαγμένος καν δσα ἥξενερεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ
συνεργόμενοι μὲ ἐμὲ ἔξαδελφοι καὶ συσχολιασταὶ μου δὲν ἔδειξαν ὄλι-
γωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἡ τύχη δύμας ἔσυρε
πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ μὲ κατέστησε κληρονόμον τῆς παπ-
πικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλά· ἦσαν δύμας ἀρκετά
νὰ μὲ φέρωσιν εἰς αἰσθησιν, πόσον ἦτον εὐτελής ἡ μὲ πολλεὺς ὀρθί-
σμοὺς ἀποκτηθείσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κε-
φαλῆς μου, γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε δεδομένον
τίτλον λογιώτατος ἡ καὶ σοφολογιώτατος εἰς δλους χωρὶς ἔξαρεσιν
τοὺς γγωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὄνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν
ρήματων. Ἐφριξ ὅταν ἐκατάλαβο πόσα βογθήματα μ' ἔλειπαν
ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβάνω μὲ πληροφορίαν τοὺς ἑλληνικοὺς συγ-
γραφεῖς, καὶ ἡγανάκτησα συλλογιζόμενος δσον ἔξωδευσα ματαίως καὶ-
ρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρᾶς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης ὀλίγων λέ-
ξεων. Μόνην παρηγορίαν εὑρίσκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἡτις
μὲ ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὄπωσοῦν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν

μου. 'Αλλ' εἰς πόλιν, ἐν καὶ μεγάλοπολιν, ὅποια ἡτο ή Συμύρη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαυτῆς ἀνοικοδομῆσι· καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχήν μου μῖσος κατὰ τῶν Ταύρων, ὃς αἰτιαν τῆς τοιαυτῆς ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὄποιαν ἔβλεπα ὡς μητριάν παρὰ ὡς μητέρα μου.

'Η τόση ἐπιθυμία ἐξήππετο καθημέραν καὶ μὲν ἐφλόγγεν ἀπὸ τὴν ἀνάγγωσιν μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἥως ἔβλαψε καὶ τὴν ὑγείαν μου. 'Απὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἡρχίσα νὰ πτύω αἷμα, καὶ τὸ ἔπτυσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ είκοστοῦ. 'Απὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ πτύω, ἐκ μακρών διαστημάτων δῦμας, ἥως σχεδὸν τὸ δέκατον. Μὲ δλον τοῦτο οὔτε ἡ νοσηρὰ κατάστασις, οὔτε ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μοῦ ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὑρηκε ἀνθρώπων διὰ νὰ μὲ διδάξῃ τὴν ἴταλικὴν γλώσσαν καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπήντησα νὰ εὑρω διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς. 'Η ἴταλικὴ γλώσσα ἡτο ή μόνη τότε διδάσκαλομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλέον δι' ἐμπορικᾶς χρείας, παρὰ μὲ σκοπὸν νὰ αὐξήσωσι τὴν γνῶσιν των· καὶ τῆς γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. 'Αλλὰ καὶ ὁ τῆς ἴταλικῆς καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὄποιον εἶχα ἐλευθερωθῆ τῆς ἐλληνικῆς διδάσκαλον διὰ μὲ ἐδίδασκαν χωρὶς ρίζηδιμούς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδαζα, δημιούργησαν διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὡφέλειαν, ἐπειδὴ οὔτ' εἶχα, οὔτ' εὔκολον ἡτο νὰ δανεισθῶ εἰς ἀνάγγωσιν ἴταλικὰ ἢ γαλλικὰ βιβλία, δῶν ὡς προοδοποίησαν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψών εἰς τὴν ψυχήν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἐλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασωθῶνος. Εύρεθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς 'Αμστελόδαμον ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασωθῶνα. Λέγω κατὰ τύχην, διότι τοικῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Συμύρην τότε ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Βίσ τὸ σχολεῖον διὰ τὸν ἐσπούδαζα, δὲν εύρισκετο, καὶ πιθανὸν διεισδύετο δλῶς ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου, ἢ καλὴ ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος. 'Ο πάππος μου τὴν εἶχεν ἀποκτήσει ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλᾶς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως μὲ τὴν 'Ολλανδίαν, θειεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ 'Αμστελόδαμον, κατὰ καιρόν, καὶ ἐλληνικὰ βιβλία εἰς ίδιαν του χρῆσιν. 'Οσάκις ἤνοιγα τὸν Στράβωνα, ἐβασινιζόμην ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρών τοῦ Κασωθῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὄποιών ἡλπίζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπ' δοκιμαστήν εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης ἔπειτε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην δυτικοὺς Ἱερωμένους καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησουίτας¹, πράγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προστηλτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδράν, ὥστε ἐνόμιζαν καὶ νομίζουν ἀκόμη σῆμερον οἱ ἐγθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησουίται τὴν ἐπιστρεψήν ἐνὸς Γραικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλέον ἀξιόμισθον ἕργον, παρὰ νὰ κατηγήσωτι δέκα Τούρκους ἢ δέκα εἰδωλολάτρας. Τὸ πράγμα ἡθελεν εἰσθαι πολὺ δυσκολῶτερον, ἀντὶ ἐζη ὁ πάππος μου· πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὲ παραδώσῃ εἰς γεῖρας Ἰησουίτων ὁ Ἀδαμάντιος Ῥύσιος. Δοτὶς ἐσύνταξε ποιηματόλογον διὰ στίχων Ιαμβικῶν κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ Παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενόν Λατίγιων Ηρησοκείας ἐλεγχος, εἰς 38 κεφάλαια, καὶ ἐφόρτισε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, διὰ νὰ τὸ μοιράζῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὄμογενεῖς του, ως προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον;

Ο, τι περιεργόμενος ἐζήτουν μὲ τόσην ἐπιθυμίαν, μοὶ τὸ ἐπρόσφερεν ἀνελπίστως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω καὶ ἐνθυμούμαι μὲ ἐνγραμμούσην, ως τὸ εύτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὑρηκαὶ διδάσκαλον ἵκανόν ὅχι μόνον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούστης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους δρμάς.

Τεράτευε τότε εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ προξένου τῶν Ὀλλανδῶν ἀνήρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, Βερνάρδος Κεῦνος. Ἐπειδὴ ἤκουσα δὲτι ἐζήτει Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς Ἐλληνικῆς γλώσσης. Διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὅποιαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς ἐπρόσφερα διὰ φίλου τίνος τὴν διδάσκαλίαν μου εἰς μαθητήν, δοτὶς ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν Ἰωῶς ἐντελέστερον παρ' ἑμέ, καὶ δὲν ἐχρεαζέτο παρὰ τὴν διδάχὴν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστός Βερνάρδος δὲτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδαχῆς μου, καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσῃ, δταν ἤκουσεν δὲτι δὲν ἐζήτοισα ἄλλον, πλὴν νὰ μὲ ἀντιδιδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλέον ἀπὸ φιλάνθρωπον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδαχθῇ. παρὰ ἀπὸ χρείαν, ἡτις ἔμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὅλιγας ἑδομάδας. Ὁλίγαις ἀληθῶς ἑδομάδες τὸν ἥρκεσαν νὰ προφέρῃ ως ἐπρόσφερα τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ἐζῆς, μὲ πρόφρασιν χρείας, μὲ ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρόν, δοσον ἀκόμη διέτριψε εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναγωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἑμὲ εὔνοιά του ηὔξησε τόσον. Ὅστε νὰ μὲ προσκαλῇ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα τοιεριπάτους, νὰ μὲ διδάσκῃ πάγτοτε διὰ

1 Μοναχικὸν τάγμα τῆς Δυτικῆς Εκκλησίας.

ζώσης φωνῆς δσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, καὶ νὰ μὲ δάνει^{τη} Δατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀρίνη μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, οἵσκις ἡγαγκάζετο νὰ διατρίψῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ιστορήσω δτι πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον τοῦ του διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνῶσιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῷ δτι γράφω μυθιστορίαν. Ἀλλ' ἐπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τούρκον καὶ τοῦτο ἥτον ἀδύνατον εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὸ ὄνομα Τούρκος μ' ἐπροξένει σπασμοὺς ἀλλοκότους. Ἐμαθα δτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε συγγένειαν μὲ τὴν ἑβραϊκήν δθεν ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω κ' εὑρηκα διδάσκαλον. Ἐβραῖον. Ἀλλὰ ὅποιον διδάσκαλον! Μ' δλον τοῦτο ἐσπούδαζα τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ως προδοποίησιν τῆς ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εῦρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὅχι Τούρκον. Ἡ χρεία νὰ πληρώνω τὸν Ἐβραῖον διδάσκαλον μὲ ἡνάγκασε φυτικὴ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764) καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ζλλος πατήρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἑξαίρεσιν, ἀκούων τὸν υἱόν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ήθελε καλέσει Ιατρόν, νομίζων δτι ἐπαραφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἀλλ' χρηστὸς καὶ φρόνιμος πατήρ μου ἡρκέσθη νὰ μὲ ἐρωτήσῃ εἰςτὶ ὁ ὡρίσει ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἄφοῦ τὸν εἶπα δτι ἐχειστίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.—Καλά! ἀργιστικά, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν Δακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἥτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του. τῆς ὄποις ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο πολλάκις ἐπειθύμησα εἰς δεσποτικὰς ἑορτίς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἑορτάσιμον ἐνδυμα νέον, καὶ μὲ ἀγένθαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστούγεννα· οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ὅμως η̄ ζλλο τι ὅργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν μὲ ἀνέβαλε ποτέ.

Ως τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἐβραίου διδάσκαλου μου ήθελε μὲ ἀποστάσει ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἀν δὲν εὑρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ζλλο φιλοστόργου διδάσκαλου καὶ πατρός. τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ως καὶ τῆς λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὄποιον ἔλαχα πρὸ καιροῦ ἐρωτω νὰ ιστορήσω¹ τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα διι οι Εὐρωπαῖοι μὴ ὄντες "Ἐλληνες μηδὲ Ρωμαῖοι, εἶχον βοηθήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἡωματικῆς παιδείας μὴ ὄντες Ἐβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμ-

1 Νὰ γνωρίσω.

ματικάς καὶ λεξικά τῆς ἑρμηνίας γλώσσης, χγνωστα εἰς τοὺς Ἐβραίους, φυσικὰ ἐπρεπε νὰ ισχυράνω, διὰ εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης τὰ φῶτα.

Ο πατήρ μου ἐπωλεῖ μεταξωτά, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον¹ τῆς Σμύρνης, ὃπου ἦσαν καὶ ἄλλοι Χίοι, καὶ ὅχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου, εἰς τὴν Χίον, διθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλεόν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπειθύμει νὰ ἔχτεινη τὸ ἐμπόριον του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου. Ἄλλ'² ἐπειθύμει νὰ ἔχῃ ἐκεῖ ἀνθρωπὸν οἰκεῖον, καὶ ὅχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρὸς μου ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξείδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θενατόν μου³ ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμην τὸν ἐμπορικὸν θίον, ὡς μέγχι ἐμπόδιον ν ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξείδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα διτῇ ἀσχολίᾳ τοῦ ἐμπορικοῦ ἔμελλε νὰ μ' ἀφίνη καὶ καρδίαν ἵκανὸν νὰ θησαυρίσω στην ἥτο δυνατόν, ἀν διχι δισην ἐδιψούσα σοφίαν.

Ἐμβῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοϊον Δανικόν, καὶ μετὰ 20 ἡμερῶν θαλασσοπλοίαν κατευθύνθην εἰς Λιβόργον, καὶ μετ'⁴ ὀλίγας ἡμέρας ἔκειθεν εἰς Ἀμστελόδαμον, συνωδευμένος μὲ πολλὰς ἐπιστολὰς συστικάς. Μίσ μόνη ἀπ' αὐτὰς μ' ὠφέλησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου, πρὸς οὐλίον μινίστρον⁵ φίλον του, ὄνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον, ἀνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὑρισκομένων ἔκει μινίστρων σοφώτατον, σερήστημιώτατον καὶ σερήστητατον.

Ο Σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱόν του, καὶ ἀφοῦ ἔζετασε τὰς μικρὰς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν ἀν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀστολίαι νὰ ὑπάγω διὰ τῆς ἑδομαδὸς εἰς αὐτὸν, νὰ διδάσκωμαι διὰ ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὅποιον (ὡς ἔλεγεν) ἐπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὄρθη παιδεία. Ἐδέχθη, δέν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐδιδασκόμην ἀπ' αὐτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου⁶ καὶ τὴν λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπουδάσα εἰς βιθλίον Λογικῆς, συντεταγμένον ἀπ' αὐτὴν του τὴν σοφὴν σύζυγον Καρολίναν, σύνταγμα⁷ ὀλότελα διάφορον ἀπὸ τὴν ἐποίαν εἶχα διδαχθῆ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης λογικήν.

¹ Ἀγορὰ σκεπαστὴ καὶ κλειστομένη ἐκατέρωθεν διέκ θυρῶν, ὡς ἡ ἐν Ἀθήναις Στοά του Μελά.—² Ιερέα—³ Εὐλειόης, ἀρχαῖος μαθηματικὸς Ἐλλην, ὁ πατήρ τῆς Γεωμετρίας.—⁴ Σύγγραμμα.

Ο σοφός ούτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφή του σύζυγος ἡσαν ἀτεκνοί, εὐδαί-
μονες ὅμως, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν
ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχον καὶ ταχεῖον φυ-
σικῆς ἴστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἑδομάδος ἡμέραι αἱ δωρηθεῖσαι εἰς
ἔμε τὸν ξένον, ἡσαν διωρισμέναι· καὶ εἰς πολλῶν ἐπισήμων υἱοὺς καὶ
θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἦρχοντο νὰ ἀκούωσι τὴν διδαχὴν τῆς Καρο-
λίνας, καὶ οἱ υἱοί ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων, καὶ τοῦ προτέρου φίλου
καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου, τὴν ἀρετὴν χρεωστῷ, ὃχι
τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὄπωσδήποτε χαλίγωσιν τῶν παθῶν· ἀλλο
δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον, παρὰ ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου
αἰδως, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῇ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω
τώρα καὶ τὴν νεότητα τοῦ πατρός μου· πιθανόν, οὐδ' ἔκεινος ἥθελε
σωθῆ, ἀν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀξιωθῇ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου
Ρυσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, δοι φροντίζουν τὴν σω-
τηρίαν τῶν ιδίων των τέκνων νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιούτους δι-
δασκάλους, ὁποίων ὃχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ
νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον διέτριψα ἔξ ἔτη, καταγινομένος εἰς τὸ ἐμ-
πόριον, καὶ καθ' ὅσον μ' ἐσυγχωρεὶ ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν
παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὸν ὅρεξιν νὰ μὴ ἐπι-
στρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννούμενην πατοΐδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρε-
φόμενον εἰς τὴν ψυχήν μου κατὰ τὸν Τούρκων μῆσος κατήντησεν,
ἀφοῦ ἐγεύθην εὐγομούμενης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστροφὴν μα-
νιώδη. Τοῦρκος καὶ θηρίον ςγριον ἦσαν εἰς τὸν λογισμόν μου λέξεις
συγώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἀν καὶ εἰς τῶν μισοχρίστων
φίλων τοῦ τυράννου τὸ λεξικὸν σηματίνουσι διάφορα πράγματα.

Μ' ὅλον τοῦτο ἡναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέν-
νης, (ὅθεν εἶχα περάσει καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμστελόδαμον)
διὰ νὰ ἰδω καὶ δεύτερον τὸν θεῖον μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου)
Σωφρόνιον ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, δστις κατατρεχόμενος ἀπὸ
τὸν ἐκεῖ Πασᾶν, εἴχε καταφύγει εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μαρίκας
Τερέζης, αὐτοκρατείρας τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιέννην, ἐπέρασα εἰς
Τεργέστην, κ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα ὅλον σχεδὸν
τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βοσκόγενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐπίδια γὰς
λάθω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἀεισιν νὰ περάσω εἰς τὴν
Γαλλίαν, νὰ σπουδάσω τὴν ιατρικήν. Ο σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ
κατασταθῶ ιατρός· εἰς δύο μόνον πράγματα ἀπέβηλεπα, νὰ κερδαίνω
τὸν καιρὸν νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἀν αναγκασθῶ τελευταῖον νὰ

τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μεταξύ των ὡς ιατρός, ἐπειδὴ τὸ θηριῶδες τοῦτο θνος εἰς μόνους τοὺς ιατρούς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται κἄποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευθύδην ὄλιγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ήτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως, σεισμένης ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμὸν. Αἱ κοιναὶ δυστυχίαι ἔνωμέναις μὲ τὰς ἴδιας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικός μου οἶκος) μοῦ μετέβαλε τὴν ἀποστροφὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατοικήσεως εἰς τόσην μελαγχολίαν, ὅστε ἐκινδύνευσα νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν παραφροσύνην. Καὶ ἐδῶ τὸ ὄνομα παραφροσύνη δὲν εἶναι ῥητορικὴ ὑπερβολὴ· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαίουμαι ὅτι ἡθελα ἀφεύκτως παραφρονήσει χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου μου Βεργάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἡτον ἡ συγχοτέρα μου συναναστροφὴ εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, δσον διέτριψε ἀκόμη εἰς Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ κατιοῦ κατέφευγα ὄλιγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἔξοχήν, διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμη τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἔως καὶ αὐτὸν τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην μου. Τὸ δὲ δέλεαρ τοῦτο ἡθελεν ἔξαπαντος μὲ συναρπάσει, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας μου, καὶ διὰ τὸ κάλλος ἔτι δὲ καὶ τὸν πλούτον τῆς γύμφης, ὄρφανης ἀπὸ πατέρα βαθύπλουτον, ἀν ὁ ἕρως τῆς ἐλευθερίας δέν μ' ἔδιαζε νὰ καταφρονήσω πάσις λογῆς ἀλλούς ἔρωτας. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο λύχνει νὰ μὲ μαλάζῃ, καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθ' ἡμέραν ὑγείας μου, μὲ ἐσυγχώρησαν τελευταίον νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντέμω τὰ μεταξύ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιβόρνον, ἐπειτα εἰς Μασσαλίαν, καὶ κατευθύδην τελευταίον εἰς Μοντεσπελλιέρον, τὴν 9 Ὁκτωβρίου 1782 καὶ ὅχι τὸ 1787. Ἐκεῖ διέτριψε ἔξ ἔτη καὶ ὅχι ὄκτω, σπουδάζων τὴν ιατρικήν, δσον μὲ ἐσυγχωροῦσε σῶμα ἀσθενημένον ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τῆς σπουδῆς, καὶ ἀπὸ τὸν σκώληκα λογισμὸν ὅτι ἔμελλα τελευταίον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τυραννούμενόν ἀπὸ Τούρκους πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντεσπελλιέρον ἔμαθα τὴν θλιβερὰν ὄγγειλίαν, ὅτι ὁ πατέρ μου ἀπέθανε τὴν 21 Ιουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἀκολούθησε μετὰ χρόνον ἔνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιούτους γονεῖς εὔχομαι εἰς δόλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἀλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει, ὅτι ἡ εἰς Μοντεσπελλιέρον διατριβὴ καὶ σπουδὴ μου ἔγινε μὲ χρηγίαν ἐτήσιον φρ. 2000 τοῦ Βεργάρδου. Ό καλός μου οὗτος

φίλος καὶ διδάσκαλος; ἥθελε μετὰ χαρᾶς δράμει εἰς βοήθειαν μου, ἀνὴρ χρηματική του κατάστασις τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲ γέλειψεν δῆμος οὗτ' αὐτός οὗτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ παχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεάς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνόσῳ ἔζοῦσαν καὶ, μετὰ θάνατον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πωλησιν τῆς ἀνακτισθείσης γονικῆς οικίας, καὶ ἀπὸ τοὺς ιδίους μου κόπους χορηγουμένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν εἰς τὸ Γαλλικὸν μετάφρασις τῆς κατηχήσεως τοῦ Πρώτου Πλάτωνος, τῆς Κλινικῆς Ιατρικῆς τοῦ Σέλ., τὴν ὅποιαν ἐξέδωκε κατά τὸ 1787 ἑτοῖς εἰς τὸ Μοντεπελλιέρον εὑρισκόμενος, καὶ ἄλλα τινὰ Ιατρικὰ συγγράμματα μετάφρασμένα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Γαλλικήν, καὶ ἐνδομένα ἔπειτα εἰς τοὺς Παρισίους.

Ἄφοι ἔτελεώσα τὰ μαθήματά μου, ἐπειθύμησα νὰ ιστορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρισίους, διὰ νὰ ἀποφύγω κανὸν τὸ ονειδός τῶν δοἱ: δὲν ἐγνωμονίζων ἀλλοτε τὰς παλαιάς. Ἡλθα λοιπὸν εἰς τοὺς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνωδευμένος μὲ συστατικὰς ἐπιστολὰς τῶν προφεσσόρων μου, τῶν ὅποιων ἡ εἰς ἐμὲ εὔνοια καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Βρουσσονέτου, τοῦ Γριμώ καὶ τοῦ Σαφάλ ἐχρημάτισεν ἐν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

Ἄλλος ἡλθα εἰς κκιρόν, δτ' ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπὸ τὰ μέσον ταύτης τῆς ἐκκοντατετηρίδος κυαφορουμένη παράδοξος, καὶ πρώτη εἰς τὴν Ιστορίαν, πολιτικὴ μεταβολὴ ἔθνους. ἀπὸ τὸ ὅποιον δὲν ἡλπίζετο τοιαῦτη μεταβολὴ. Οἱ Γάλλοι ἔως τότε, δημοιοι τῶν Ἀθηναίων τὴν σοφίαν, τὴν ἡμερότητα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐρασιτητα, ἐκρίνοντο καὶ ἐλαφροὶς οἱ Αθηναῖοι, καὶ ἀξιοῖσι δσῶν ἔγραψε κατὰ τῆς ἐλαφρίας ἐκείνων ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης. Ἡ μεταβολὴ ἔδειξεν δτι εἰς τὸ φυινόμενον ἐλαφρόδον ἔθνος τοῦτο ἐκρύπτετο μέγας ἀριθμὸς φιλοσόφων ἀνδρῶν, τοὺς ὅποιους ἀνεκάλυψεν ἀπροσδοκήτως κατάχρησις τῆς τότε ἀπολύτου μοναρχίας, καὶ κατέστησε νέας πολιτείας νομοθέτας.

Τὰς μέχρι τοῦδε ἀπορίας μου περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφῆς, τὰς ὅποιας εἴχε μετριάσει ὁ θάνατος τῶν γονέων μου, ἔλυσε πλέον ὀλότελας ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπερφύσισα ἀμεταθέτως νὰ μὴ συζήσω εἰς τὸ ἑσῆς μὲ τυράννους. Τοῦτο ηζῆσε καὶ τὴν ὅποιαν ἔτρεφα ἐπιθυμίαν πρὸ πολλοῦ νὰ συνεργήσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν παιδείαν τῶν ὁμογενῶν μου, καὶ μάλιστα ἀφ' οὐ ἐπληροφορήθην δτι ἡ αὔξησις καὶ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ Γαλλικόν ἔγεννησε τὸν ἔρωτα τῆς Ἐλευθερίας. Μόνον μέσον τοιαύτης συνεργίας εὑρισκα τὰς ἐκδόσεις τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν καινὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἀναγινώσκων-

ταὶ ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ιδιώτας. Εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν δύμας ἔχρειαζετο πλειοτέρα γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τῶν συγγράφεων. Εἰς ταύτης λοιπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἔδωκα δληγμού τὴν προσοχήν, ἀφίγνων καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ιατρικῆς καὶ πάσαν ἀσχολίαν.

Αἱ συμβάσαι ταραχῇ ἀπὸ τοὺς ἐπειτακούς τῆς Γαλλίας, ἀνομοίους ὄλοτελα τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταβολῆς ἐπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ γεννήσωσι δημαρχῷ δεινότερον διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχὰς· καὶ τὸν ἐγέννησαν. Οὗτος ἦπον ὁ περιθόντος Ναπολέων. Στολισμένος μὲ κυθερνητικὰς καὶ στρατηγικὰς ἀρετὰς ὑπερτέρας δσων μᾶς παρεδωκεν ἡ Ιστορία καὶ δημιουργημένος ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τοὺς ταραχοποιούς, καὶ σέβας εἰς τοὺς ἐπιθυμητὰς τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο μόνον ἐπλανήθη, ὅτι δὲν ἐνόησεν ὅποιος καρπούς ἐπρόσμεναν οἱ θνήσιμοι ἀπὸ τὰ τόσα του προτερήματα. Ἀντὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς καταπονούμενους τῆς Εὐρώπης λαοὺς ἀπὸ τοὺς ἐσπότας των, ἐπρόκρινε γὰρ γενῆ αὐτῶν δεσποτῶν δεσπότης. Ἀντὶ νὰ σπείρῃ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς δληγμού τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ κατασταθῇ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, μακαριζόμενος ἀπὸ ἀθανάτους ὕμνους τῆς παρούσης καὶ τῆς ἐπερχομένης ἀπείρου γενεᾶς ἀνθρώπων. ἐπροτίμησε τὰ βρωματάτῶν βρωματῶν κολάκων θυμιάματα. Ἐπλανήθη ὀταλαίπωρος!

‘Ο μεγαλουργός, ἀλλ’ ὅχι μέγας ούτος ἀνήρ, ὑπατεύων (ὑπατείαν ἦτις ἔμελλε ν’ ἀφανίσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐλπιζόμενα πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ λαζά) ἐπεθύμησε τὴν μεταφράσιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος. ‘Ο ποτέ μου εἰς Μοντσεπελλιέρον διδάσκαλος τῆς χημείας Σαφέλη, τότε δὲ λειτουργός¹ τῆς ὑπατείας, ἐπρόσθαλε μεταφραστὰς τοῦ κειμένου τὸν Δαπόρτ-δε-Τάιλ καὶ ἐμέ, καὶ τρίτον τὸν γεωγράφον Γουστέλινον διὰ τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις. διορίσας εἰς καθένα ἐξ ἡμῶν ἐτήσιον μισθὸν τοῦ ἔργου φρ. 3000 καὶ ὅχι σύνταξιν ἐτήσιον, ἦτις ἔμελλε νὰ διορισθῇ μετέπειτα.

Κατὰ τὸ 1805 ἐπροσφέραμεν εἰς τὸν Ναπολέοντα (ὅχι πλέον ὑπατον, ἀλλ’ αὐτοκράτορα) τὸν πρῶτον τόμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος τυπωμένον. Πρὸ τῆς προσφορᾶς δευτέρου, παρὰ τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3,000, μᾶς ἐφιλοδωρήσεν ἀκόμη καθένα 2,000 φράγκων σύνταξιν ἐπὶ ζωῆς. ‘Οταν μᾶς ἤλθεν ἡ ἀπροσδόκητος ἀγγελία τῆς συντάξεως, ὑποπτευόμενος (δὲν ἤξεύρω διὰ τί) τὰς μεγαλοδωρίας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ φοβούμενος μὴ μὲ ἀναγκάσωσι ποτὲ νὰ φανῶ εὐγνώμων ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἐπεθύμησε νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ

¹ διπουσηγός.

τὴν εὐεργεσίαν. Μή δυνάμενος δύμας νὰ τὸ πράξιο μόνος, ἐπρόσχαλε εἰς τοὺς συνεργάτας μου δὲ, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος ἔμελε νὰ ἴηται μακρά, μᾶς ἐσύμφερε νὰ ἀποθέλωμεν ἡ τὸν μισθὸν ἡ τὴν σύνταξιν, καὶ τὸ ἐδέχθησαν οἱ συνεργάται μου χωρὶς ἐναντίωσιν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν κοινῶς οἱ τρεῖς πρὸς τὸν τότε λειτουργὸν παραπομένοι τὸν ἑτησίον μισθὸν τῶν φρ. 3,000 καὶ ὀρκούμενοι τὴν ἐπὶ ζωῆς σύνταξιν φρ. 2,000. Ἡ ἀπόφασις τοῦ λειτουργοῦ ἦτο ἐγκώμιον τῆς ἀφίλοκερδείας μας, ως τὴν ὄνομαζε, καὶ παῦσις τοῦ ἑτησίου μισθοῦ. "Αν ἐπρόβλεπα δῆτα κακὰ ἔμελε νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συγκροτηθεῖσα μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, καὶ ὀσεβῶς ἐπονομασθεῖσα Ἀγία συμμαχία, ἥθεια βέβαια προκρίνει νὰ κυβερνᾶται σήμερον ἡ πατρίς μου μὲ τὸ σκῆπτρον ἐνδε Ναπολέοντος, διώκτου τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, παρὰ μὲ τὴν σιδηρὰν ράβδον πολλῶν ἀπολύτων δεσποτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν ἀξιῖται τὸν Ναπολέοντα.

Τούτου τοῦ δυστυχοῦς Ναπολέοντος βασιλεύεντος, ἔνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐπρόσχαλεν εἰς τὸν μακαρίτην Κλαυδίερον καὶ ἐμὲ νὰ μᾶς ἀναδείξῃ μὲ δαψιλῆ ἀμοιβήν ἑτησίον βιβλιοκρίτας, αὔτὸν μὲν διὰ τὰ Δακτινιστή, ἐμὲ δὲ διὰ τὰ Ἐλληνιστή ἢ Γραικιστή ἐκδιδόμενα βιβλία. Μὲ φρίκην ἀπέβαλεν ὁ φίλος μου τὸ πρόσδημα, καὶ νὰ φρίξω ὅχι ὀλιγώτερον μ' ἐκίνησε συλλογικόμενος, δτὶ δοτις ἥλπιζεν ἀπὸ ἡμᾶς τοιοῦτον ἕργον, πιθανὸν δτὶ μᾶς ἔκρινεν ἵκανονς νὰ ἐκτελέσωμεν μὲ μισθὸν καὶ ἀλλα ἀτιμότερα.

'Αλλ' ἀρίνω τὸν ἥρωα τοῦτον (δυστυχέστερον διότι ἐγώριτε τὰ ἰδιά του ἀπὸ τὰ κοινὰ συμφέροντα, παρὰ διότι κατεστράφη ἀπὸ ὀσυγκρίτως ὑποδεεστέρους του δεσπότας) καὶ ἀκολουθῶ τὴν ἴστορίαν τοῦ ἑζῆς βίου μου.

Ἐδῶ χρεωστῶ νὰ ἴστορίω μίαν ἀπὸ τὰς τύχας τοῦ βίου μου. τὴν ὁποίαν ἥθελα σιωπήσῃ, ἀν δὲν μ' ἐκατάκριναν οἱ φίλοι μου ώς ὑπερήφανον. οἱ μὴ φίλοι Ἰωας ὡς ἀνάξιον. Τὴν ὑπερήφανίαν βιδελύσθησαν· ἀνάξιος πάλιν ὀλότελα νὰ κριθῶ τὸ ἀποστρέφομαι. Ἀπόροσαν τινες διὰ τί δὲν ἔζητοσα ποτὲ νὰ ψηφισθῶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου.¹ Ιδού πῶς ἡκολούθησε τὸ πρᾶγμα. "Οστις ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκλεχθῇ μέλος του Πανεπιστημίου, χρεωστεῖ πρῶτον νὰ ζητήσῃ δ' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν πρόεδρον νὰ τὸν καταχράψῃ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων· χρεωστεῖ δεύτερον πρὸ τῆς ψηφοφορίας νὰ ἐπισκεφθῇ προσωπικῶς ἔγακκαθ' ἔνα ἀπὸ τοὺς ψηφοφόρους, καὶ νὰ τὸν παρχωκλέσῃ ταπεινῶς, νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ψῆφόν του. Τὸ πρῶτον μόνον ἐγνώ-

¹ Δῆλα δὴ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

ριζά και τὸ πρῶτον ἐπλήρωσα¹, ἀν δῆς ὡς χρέος ἀναγκαῖον, ὡς κακὸν ἔθιμον ἄψιγον, καὶ κατεγράφθην ὡς ὑποψήριος.

Τὸ αὐτὸν ἔτος (1805) τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Γαλλικοῦ Στρατιωτικοῦ ἐξέδωκα διὰ δαπάνης τῶν Ζωσιμάδων τὸν Πρόλογον τῆς Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης μὲν προλεγόμενα διεζοδικώτατα, εἰς ὄνομα ‘Αύτοσχεδίων στοχασμῶν’· Ή διασπορά των εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ ἡ γεννηθεῖσα ἐξ αὐτῶν εύνοια τοῦ γένους εἰς ἐμέ, μ' ἐδίδαχεν ὅτι τὸ γένος ἥρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν χρείαν τῆς παιδείας, κ' ηὔξησε τὰς ὄποιας πρὸ πέντε ἔτῶν εἰχε φυνερώσει ἐλπίδας τῆς πλησιαζούσης ἐλευθερίας του.

Πρὶν ἀρχίσω τὴν Ἐλληνικὴν Βιβλιοθήκην, ἐξέδωκα (1797) τοὺς Χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου Ἐλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ μὲ προλεγόμενα καὶ σημειώσεις Γαλλικάς ὁμοίως τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων (1800) τοῦ Ἰπποκράτους, τὸ Σάλπισμα πολεμιστήριον (1801), τὴν πρώτην ἐκδόσιν (1805) τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκαρίου, τὸ Γαλλιστὶ γραμμένον Τπόμητημα περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἐλλάδος (1803), ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀνέγνωσα εἰς τὴν τότε Ἐταιρίαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν, καὶ τοῦ Ἡλιόδωρου τὰ Αἴθιοπικὰ μὲ σημειώσεις ἐλληνικῆς καὶ προλεγόμενα εἰς τὴν σημερινὴν τῶν Γραμμῶν γλῶσσαν (1804). Μετὰ τὸν Ἡλιόδωρον ἥρχισα (κατὰ τὸ 1805 ἔτος) τὴν ὄνομασθεῖσαν Ἐλληνικὴν Βιβλιοθήκην. Ταύτην ἡκολούθησα ἀδιακόπως μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἐλλήνων μὲ τόσην εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγινωσκόντων, ὥστ' ἔκριναν ὡφέλιμόν τινες τῶν ὁμογενῶν μου νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ ἐκδώσωσιν εἰς τόμον χωριστὸν τὰ εἰς καθένα συγγραφέα Προλεγόμενα ἢ Αὐτοσχεδίους στοχασμούς.

Τὸ πλέον παράκαμπρον παρὰ ἀπροσδόκητον τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἐλλήνων ἔχουσε τόσον φόβον εἰς τὴν ψυχήν μου, ὥστε ἀν ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὴν χρηματικήν μου κατάστασιν, ἥθελα δημοσιεύσει ἐν ταύτῃ ὅλους τοὺς ἡθικοὺς καὶ πολιτικοὺς συγγραφεῖς, διὰ νὰ μετριάσω, ἀν ἦτο δυνατὸν, τὰ προσδοκώμενα ἀπὸ τὴν μεταβολὴν κακά.

Ἄλλα οἱ μὲν ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι (διὰ περιστάσεις τινὰς ἀπροσδοκήτους) εἶχαν παύσει πρὸ πολλοῦ τὴν συνεισφορὰν τῆς δαπάνης τοῦ τύπου· ἡ δὲ χρηματική μου κατάστασις δὲν ἐξαρκοῦσε νὰ πληρώνω βοηθούς ἢ διορθωτὰς τοῦ τύπου τόσους, διὸν ἦτο χρεία εἰς πολλῶν ἐντάμικ τόμων ἔκδοσιν.

Ἡρχισα λοιπὸν (1821) ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀρι-

¹ ἐξεπλήρωσα.

στοτέλους Πρὸ ἑνὸς ἔτους (1820) εἰχα μεταφράσει καὶ ἐκδώσει ἀγωνύμως τὴν παράδοξον Δυμβούλην τρῶν Ἐπισκόπων πρὸς τὸν Πάταρ Ἰούλιον τὸν τρίτον. Σκοπὸν εἶχεν ἡ φανέρωσις τοιούτου συγγράμματος τὴν διόρθωσιν καὶ δικαιώσιν ἐνταυτῷ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας. Η μακρὸς δουλεία, ἀφρνίσασα τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ φθείρῃ τὸν αἰλῆρον, μηδὲ νὰ συγχύσῃ τὰ θρησκευτικὰ μακρὸς φρονήματα· ὅποια δῆμως καὶ ὄποσσα ἀνὴραι τὸ ἀμαρτήματα τῶν Ἀνατολικῶν χριστιανῶν, παραβαλλόμενα μὲ τὰς φρικτὰς τῆς παπικῆς αὐλῆς καταχρήσεις, εἰς τὴν στάθμην τῆς δικαιοσύνης πρέπει νὰ λογίζωνται ὀλίγοι τινὲς πρὸς ὀκεανὸν ὕδατος σταλαγμοί, καὶ συνήγοροι τῆς παπικῆς αὐλῆς, κατηγοροῦντες πικρῶς δι' αὐτὰ τοὺς Γραικούς, κατηγοροῦν ἀνθρώπους ἐνοχλουμένους ἀπὸ κάρφος, τυφλωμένοις ἀπὸ παχυτάτην δοκὸν αὐτοῖς.

'Ἐρ Παρισίης τῇ 23 Δεκεμβρίου 1826

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΚΟΡΑΗ

Πολλάκις εἰς τὰς ἀνιαράς μου ἀγρυπνίας ἀναλίσκω τὸν καιρὸν συλλογιζόμενος τὰ πάθη μου. Ἄφ' οὐ τὰ ἀπαριθμήσω δλα ἐν πρὸς ἔν, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς παιδείας ἡλικίας, ὅποια ἥσχην αἱ πατρικαὶ παιδεύσεις διὰ τὰς ἐν τῷ οἴκῳ ἀταξίας μου, οἱ ῥάβδισμοι τοῦ φροντιστηρίου¹ διὰ τὰ γραμματικά, καὶ διαβάσινων ἐπειτα εἰς τὰ πλέον ἀνιαρά, ἀφ' οὖ, λέγω, τὰ ἀπαριθμήσω δλα, ἢ κανὸν δσα ἐνθυμοῦμαι, μοὶ φαίνεται νὰ ἀκούω μίαν φωνὴν ἀφράτως: «Ἀχάριστε, ἀν ἡ Πρόνοια σὲ ἐπαΐδευσε πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, σὲ ἔκαμεν δῆμως καὶ μεγάλας εὔεργεσίας». Καὶ τότε ἀρχομαι ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἀπαριθμῶ τὰ τῆς προνοίας δωρήματα, καὶ σὲ βεβαιόνω, φίλε μου, δτι εἰς αὐτὸν τὸν ὑπολογισμὸν εὑρηκα πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν ἀνώτερον ἀπὸ τὰ κακά. Οὕτω παρηγορούμενος μὲ τοιούτους λογισμούς, ἀπεκιμήθην μίαν νύκτα πρὸς τὸ ἔξημέρωμας καὶ εἶδον καθ' ὑπνους θέαμα περίεργον, καὶ ἔξιον νὰ παρηγορήσῃ ὅχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας. «Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβάζειν, παρεστάθη εἰς τὴν αἰλίνην μου, κολοσσαῖος τὸ μέγεθος, ἐκράτει δὲ τρυπάνην εἰς χειράς του, ὃς ἐκείνην μὲ τὴν ὅποιαν ζυγίζουσι κακμίαν φοράν τὰ ξύλα ἐμπρο-

1 τοῦ σχολείου.

σθεν εἰς τὸ Κουμέρκιον¹. «Παραπονεῖσαι, μὲ λέγει, ως ἡδικημένος ὑπὸ τῆς Προνοίας. Ἄλλ’ ίδού τῆς Δικαιοσύνης ἡ τρυτάνη! Βέλε εἰς τὸ ἐν μέρος δσα κακὰ ἐδοκίμασσας ἐν τῷ βίῳ, καὶ πρόσεχε μὴ λησμονήσῃς τίποτε». Ἐγώ τρέμων ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ως Βλάστημος, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ δικαιολογηθῶ, ὥρχισα μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐπιφορτίζω τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης μὲ δσα κακὰ ἐδυνήθην νὰ συλλογισθῶ, καὶ φοβούμενος μὴ νικηθῶ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου, συνεφόρουν ἀκόμη μὲ πολλὰ ἄλλα εὔτελη καὶ ἀνάξια λόγου, ὅποια, παραδείγματος χάριν, ἡσαν νὰ ὑπάγω καμμίαν φοράν εἰς τὸν Κουκλουντζᾶν² περιπατῶν, νὰ κρημνισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ ὀσπητίου, τρεις μόνον ἡ τέσσαρας βαθμοὺς³ (ἄν ἐνθυμοῦμαι καλῶς) χωρὶς ἄλλην βλάσην, παρὰ τὴν συντριβὴν ἐνὸς ποτηρίου, τὸ ὅποιον ἐκράτουν εἰς χειρας. Εἰς ὅλιγα λόγια ἐφόρτωσα τὴν πλάστιγγα δσον ἦτο δυνατὸν καὶ ἀπὸ τὸ ὄντα καὶ ἀπὸ τὸ δοκοῦντα κακά. Τὸ θαυμαστὸν ἦτον, δτ: ὁ «Ἀγγελος δὲν ἔλεγε τίποτε πρὸς αὐτά, ἀλλ’ ἐπροσποιεῖτο νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπάτην. Ἀφ’ οὗ ἐτελείωσα τὴν συγκομιδὴν δλων μου τῶν κακῶν «Ἐχεις ἄλλο τι περισσότερον;» μὲ λέγει ὁ «Οχι», ἀπεκρίθην ἔντρομος. — «Σὺ μέν, λέγει. ἐπεφόρτισας τὴν πλάστιγγα μὲ δσα ἥθελες καὶ δὲν σὲ ἐκώλυσα κατ’ οὐδέν, ἐγὼ δὲ θέλω βάλει εἰς τὴν ἑτέραν πλάστιγγα τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἄλλα μὲ τὴν συγκατάθεσίν σου: σὲ δίδω ἀδειῶν νὰ μὴ ἐναντιωθῆς εἰς δ.τι κρίνεις ἡ κατὰ πολλὰ βαρύ, ἡ ἀνοίκειον νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν καλῶν». «Ηρχισε λοιπὸν νὰ στοιβάζῃ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Καὶ ποιῶ δωρήματα; ὅποια ποτὲ δὲν συλλογίζομεθα, τόσον ἐτυφλώθημεν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν! Ερριψεν εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξίαν καὶ τὸ νὰ μὴ ἀποθάνω μέχρι τοῦ νῦν, μολονάτι πολλὰ νοσήσας, ως δώρημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸ διέπων με ἀποροῦντα. Δὲν ἀνέγνωσες »ποτέ, μὲ λέγει, τὴν Γραφήν;» «Ναί, τὸν ἀπεκρίθην, ἐπειδὴ μετέφρασσα μίαν Κατήγησιν, εἰς τὴν ὅποιαν συγήθροισα τὰ ὀραῖότερα ῥῆτα τῆς Ἱραφῆς». Μεταξὺ αὐτῶν μὲ λέγει πρέπει νὰ εὑρηκας καὶ τὸ «Ἐν αὐτῷ γάρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν.» Ἄλλα τι κακόν μου καιρὸν ἥθελα, πρωτοφάλτα, νὰ τὸν ἐνθυμίσω τὴν Κατήγησιν; Ἀρπάζει ἐν ἀντίτυπον (δὲν ἥξεύρω ποῦ τὸ εὔρεν εὐθὺς) καὶ τὸ ῥίπτει εἰς τὴν πλάστιγγα, ως δωρημα Θεοῦ καὶ αὐτό. Εξήτησα νὰ ἐναντιωθῶ, προφασιζόμενος τοὺς μόχθους τῆς μεταφράσεως, καὶ

¹ Τὸ τελωνεῖον. — ² Εξοχὴ τῆς Σμύρνης. — ³ Βαθμίδας. — ⁴ Τὸ ὄνειρον τοῦτο διηγεῖται ὁ Κοραῆς ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ φίλον του Δημήτριον Λῶτου προτοφάλτην.

σπουδάζων νὰ δεῖξω ἀληθῶς δτι εἶναι πόνημα ίδικόν μου, καὶ ὅχι δώρημα ἀλλού· καὶ αὐτὸς μὲ ἀποστέμμασε μὲ τὸ «Χωρὶς αὐτοῦ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδὲν» καὶ μὲ τὸ «Τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστιν», καὶ μὲ ἀλλούς μυρίους τόπους τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης. Ἐθαύμασκ, φίλε μου, πόσον ἡτο δυνατός ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁ Ἀγγελος, καὶ ποὺ ἀνέγνωσε τὴν Γραφήν, μὴ σητων (καθὼς ἡγεμόνεις) ἐν οὐρανοῖς μήτε βιβλίων, μήτε τυπογράφων. Ἀνέβασεν ἐπειτα εἰς τὴν πλάστιγγα τοὺς μακριτας γονεῖς μου, μὲ πᾶσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν νὰ μὲ προξενήσωσι δλα τὰ μέσα τῆς σπουδῆς· ἀνέβασε τοὺς καλούς μου συγγενεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας μου, ώς τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ δωρήματα· ἡ πλάστιγγα ἥρχισε νὰ κινηθῇ· ἐγὼ ἔτρεμον δλος ἐνθυμούμενος τὸ «Οὐ δικαιιώθησεται ἐνώπιον σου πᾶς ζῶν». ἀναβίβαζε τέλος τὸν δόμινον¹ Κεῦνον. Εἰς αὐτὰ δλα δὲν εἶχον τί νὰ ἐναντιώθῃ. «Ἐπειτα βλέπω τὴν λογιστητά σου πλησίον τοῦ Ἀγγέλου, ἔτοιμον νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν πλάστιγγα.

Τότε ἀληθινὰ ἥρχισα νὰ φοροῦμαι, δτι ἔχω νὰ μείνω ἀναπόλο γητος, μάλιστα βλέπων δτι διὰ τὸ ψῦχος (ἐπειδὴ ἡτο χειμών) ἦσουν ἐνδεδυμένος, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν καταπεφορτισμένος μὲ δύο βαρυτάτους γοῦνας. Ούτι, ἔλεγον, εἰς ἐμέ! «Αν ἀναβῇ ὁ πρωτοψάλτης μὲ τοιαύτην σκευήν, ἡ πλάστιγγα ἔχει νὰ κλίνῃ ἐξάπαντος. Μὴ ἔχων τί ποιήσω, εἴπον τὸν Ἀγγελον, δτι δὲν στέργω νὰ σὲ ἀνεβάσῃ οὔτως ἔχοντα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, καὶ αὐτός αὐθέντη μου, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ἥρχισε νὰ σὲ ἐκδύνῃ ἐν πρός ἐν τῶν ἐνδυμάτων σου, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ μπινισίου² καὶ καταντῶν εἰς τὸν χιτῶνα, εἰς τρόπον ωστε σὲ ἀρπήκε γυανόν, παντάγυμνον, ώς ἐξηλθεις ἐκ κοιλίας μητρός σου, καὶ ὡς ἀπελεῖσει εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν μητέρα, τὴν γῆν. Μὲ δλην τὴν ἀπορίαν εἰς τὴν ὄποιαν εὐρισκόμην, μὲ ἡτον ἀδύνατον νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα· ὅχι μόνον διὰ τὴν γυμνότητα εἰς τὴν ὄποιαν σὲ ἔβλεπον, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησον τὴν ὄποιαν εἶχες καὶ τὰς ἀράς τὰς ὄποιας ἐξέχεες κατ' ἐμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους. Τέλος πάντων σὲ ἀνεβίβασεν εἰς τὴν πλάστιγγα κατὰ θέλησίν μου· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος; Μ' δλον τοῦτο ἡ πρυτάνη ἔκλινε πρός τὸ ἔδαφος. Καὶ ὁ Ἀγγελος θέλων νὰ μὲ κατασιχύνῃ περισσότερον. «Αὐτός, μὲ λέγει, δσα συνεφόρησκ εἰς τὴν πλάστιγγα δὲν εἶναι μήτε τὸ ἑκατοστημόριον ἐκ πάντων, δσα σὲ εὐεργέτησεν ἡ Πρόνοια· καὶ διως ὑπερβάσινούσιν δσα κακῷ ἐδοκίμαστες, ἡ φραντάζεσαι νὰ ἐδοκίμασες. Γενοῦ λοιπὸν εὐγνωμονέστερος καὶ ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ «Τί

¹ Δόμινος (=κύριος), τιτλος ἀπονεμομενος πρός ιερωμένους.—² μπινίσι, τὸ ἔδωτερικὸν φόρεμα.

ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὃν ἔδωκέ μοι.» Καὶ ταῦτα
τὰ λόγια ἤσχα τοῦ ἐνυπνίου ἐπιμύθισαν.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

("Ιδε σελ. 33).

ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

("Ιδε σελ. 38).

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗ¹

Η ἔξαφνος συμφορὰ εἶναι μία ἀπαρηγόρητος θλῖψις, ὅταν ἡ δυστυχία ἀπὸ ὄλγον κατ’ ὄλγον ἔρχεται ἐπάνω εἰς τὸν ἀνθρώπων, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐτοιμάζεται, καὶ εἶναι σχεδὸν συνειθερμένη εἰς τὴν λύπην· ἡ συμφορὰ δὲν τῆς φαίνεται πρᾶγμα τόσον πικρόν, δὲν δοκιμάζει δι’ αὐτὴν τόσην μεγάλην θλῖψιν· μὰ δταν ἡ συμφορὰ δῆλη ἀντόμη μερισμένη εἰς τὸν ἀνθρώπων, τότε εἶναι μία πληγή, ὁποῦ βόταν δὲν δέχεται, εἶναι ἔνα πάθος ὁποῦ δὲν ἔχει καμμίαν ιατρείαν. Μεγάλη συμφορὰ μᾶς εὑρηκεν δόλους μικροὺς μηράλους, ἀν μὴν ἥτον καὶ ἔξαφνος, μὲν δόλον τοῦτο, πολλὴν αἰσθησιν ἥθελε μᾶς κακογενῆς αὐτή ἐσταθη τόσον ἀπροσδόκητος, ὁποῦ καὶ τὴν ἀναπνοὴν μᾶς ἐπῆρε. Θάνατε πικρέ, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μᾶς νὰ πάρῃς ἀπεφάσισες· ἀς εἶναι· ποῖος ἔχει δύναμιν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸ θέλημά σου; Μὰ διατί μὲ τόσην ταχύτητα, καὶ μὲ τόσην ἔξαφνον βίαν; ··· Ο Σπυρίδων νὰ ἀποθάνῃ ἐπρεπεν, δόλοι τὸ ἡξεύραμεν· διότι ποῖος ἔζησε καὶ δὲν ἀπέθανε «τίς ἐστιν ἀνθρώπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὁψεται θάνατον;» μὰ διατί μὲ δρέπανον τόσον ἔξαφνον ἐθέρισας τὴν ζωὴν του; διατί δὲν μᾶς ἔδωκες κακιὸν νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν εἰς τὴν ἀσθένειάν του νὰ τὸν παρασταθῶμεν εἰς τὸν ἀγῶνά του, νὰ ἀκούσωμεν τέσσερές του διδασκαλίες; Πρῶτον νὰ πληροφορηθῇ ἡ καρδία μας πῶς θέλεις νὰ τὸν σηκώσης, καὶ ἐπειτα νὰ τὸν στερηθῶμεν. Τὴν φὲς ἥτον ὑγιής, ἔδω ἥλθεν εἰς τοὺς ἐσπερινοὺς ὅμνους, σήμερον τὸ πρωὶ ὄρθιός, μὲ εὐλάβειαν καὶ κατάνυξιν ὀγκέγνωσε τὴν ἱερατικὴν

¹ Ex τοῦ ἐπιταφοῦ εἰς τὸν Πρωτοπαπᾶν Κερκύρας Σπυρ. Βούλγαρην.

προσευχήν του, μὲ πόθον ἔπειτα καὶ προθυμίαν ἐτοιμάσθη νὰ ἀκο-
λευθήσῃ τὴν λιτανεῖαν. ἐσὺ δὲν τὸν ζηφῆσες νὰ ἔλθῃ ἔχωριτες τὴν
ψυχήν του, ἡθέλησες νὰ τὸν φέρουν ἐδύ νεκρὸν καὶ ἀποθαμμένον.
Ἄδελφοι, ὁ νεκρὸς δπου ἐμπροσθέν μας κοίτεται, εἶναι ὑπόθεσις λό-
γου μεγάλη· αὐτὸς εἶναι ἔνας φιλόσοφος ἀπὸ τὸν κόσμον ἐγγωρισμέ-
νος· εἶναι ἔνας ῥήτωρ ἐστεμμένος μὲ τὰ στέμματα, δπου αἱ ἀκαδη-
μίαι στέφουσι τὴν κεφαλήν τῶν σοφῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἀνθρώ-
πων· εὐγένειαν καὶ λαμπρότητα ἔχει τὸ γένος, ἀπὸ τὸ ὄποιον κατά-
γεται· ἔπειδὴ εὐγενεῖς καὶ ἔνδοξοι ἦτον οἱ πρῶτοι του παλαιοί, οἱ
Βούλγαροι, εὐγενεῖς καὶ ἔντιμοι ἦτον πολλοί προγενέντορές του Κερ-
κυριαῖοι· ὁ βίος του εἶναι πολλὰ ἐνάρετος, τὰ κατορθώματα τῆς ζωῆς
του πολλὰ ἀξιέπαινα· αὐτὸς εἶναι ἔκεινος ὁ σοφὸς διδάσκαλος, ὃποιοῦ
καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ σεμνονοπεροῦς βίου του, καὶ μὲ τὴν καθη-
μερινὴν διδασκαλίαν τῶν λόγων του ἐφωτίζει κάθε ἡμέραν τοῦ κάθε
ἔνὸς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν· τὰ πολλὰ προτερήματα τῆς ψυχῆς
του καὶ τὰ μεγάλα προνόμια τῆς ἑξωτερικῆς του καταστάσεως κάθε
ἔνα δασκαλεύουσι λόγους ἐπιταφίους νὰ τοῦ ἐκφωνήσῃ. "Ἄς ἔπαιρνε
καὶ διορίσαν πολλὴν ἔκεινος ὃποῦ ἦθελε νὰ τὸν ἐπαινέσῃ· ἀμή εἰς ὅλι-
γες ὥρες καὶ στιγμές τί ἡμπορεῖ ἔνας νοῦς ἀδυνατος νὰ νοήσῃ; Ἐπρο-
στέθη εἰς τὴν ἀδυνατίαν καὶ ἀλληλ μεγαλήτερη δυσκολία· ἡ ἀγάπη,
όποῦ αὐτὸς μοῦ ἐπρόσφερε, καὶ μὲ τὴν ὄποιαν ἔγω τὸν ἡγάπων. Τὰ
σπλαγχνα μου ἐπληγώσει καὶ ἀπαρηγόρητα μὲ ἔκαγε νὰ κλαίω· ἔγω
ἔπρεπε διὰ νὰ συνάξω τὸν νοῦν μου, νὰ μὴν ἐνθυμοῦμαι ὅλότελα τὸν
ἔξαφνον θάνατόν του· καὶ ἔγω, θέλων μικρὸν ἔπειρον νὰ τοῦ εἰπῶ,
νεκρὸν ἐμπροσθέν μου ἔπρεπε νὰ τὸν βλέπω· τὸ χρέος τοῦ λόγου ἀπα-
ραίτητον· τὸ ζητοῦν οἱ νόμοι· τὸ προστάζει· ἡ πατρίς· ἡ ὑπόθεσις
τοῦ λόγου μεγάλη· διότι πολλὴ εἶναι ἡ ἀρετὴ του· ὁ καὶρὸς πολλὰ
σύντομος, δέν ἦτο παρά ὅλιγες ὥρες· ἡ λύπη τῆς ψυχῆς μου πολλή,
διατὶ· καρδία μου εἶναι πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην· εὐρέθηκα εἰς
περιστάσεις στενάς, σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· κάθε νόμικ ὃποῦ μοῦ
ῆρχετο ἦτο μὲ τοὺς ἀναστεγαγμοὺς συντροφιασμένον, κάθε στοχασμὸν
μου τὸν ἐσυνωδεύεν ἔνα ποτάμι δάκρυσ, μὰ ἡ ἀνάγκη πολλὰ δύναται·
ἄν δὲν τελειώσῃ πολλὰ πράγματα, κατορθώνει βέβαια ὅλιγα. Ἐθλασ-
σού ἡμπόρεσχ τὸν ἐσυτόν μου, εἶδα τὸν βίον του, καὶ εὐθὺς μοῦ φαί-
νεται, πῶς ἐκτάλαβα, ποῖος ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἔπαινος του. Ωφέ-
λεια κοινὴ ἦτον ὁ Σπυρίδων ὅλης τῆς πατριδοῦ του· αὐτὸς ἡμπορεῖ νὰ
μᾶς κάνῃ νὰ καταλέψωμεν, ποῖος ἦτον εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ πόσουν
καλὸν μᾶς ἐστέρησεν ὁ θάνατός του. . .

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΧΟΡΜΟΒΟΥ

Πρόσωπα τοῦ διαιλόγου.

Νάσω, Εὐφροσύνη.

Νάσω

*^τ Ήτο πρὸ ἐτῶν
κοντὰ 'ς τὸ Τεπελένι¹, χώραν τουρκικήν,
τὸ Χόρμοβον χωρίον χριστιανικόν.

Τὸ Τεπελένι ἥτον ἡ αἰμοθαφῆς
ἐνδὲς θηρίου φωλεά, ποῦ λέγεται
τὴν σήμερεν βεζύρης, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν
Βέλη-ζαδὲς Ἀλῆ-μπένς ἐλέγετο.
Εἰς τὴν ίδιαν ἥσαν φωλεὰν μ' αὐτὸν
καὶ δύο τύροις, Χάμκω ἡ μυτέρα του,
κ' ἡ ἀδελφή του Χαϊνίτσα.

Εὐφροσύνη

Μάλιστα

ω̄, τίς δὲν τὰς γνωρίζει; τίς δὲν ἅκουσε
τὰ δύο φοβερὰ αὐτὰ ὄνόματα;

Νάσω

Καὶ αἱ δύο λυσσασμέναι γιὰ τὸ Χόρμοβον
καὶ γιὰ τοὺς Χορμοβίτας. Τέλος δ' Ἀλῆς,
τὴν λύσσαν ποτισμένος καὶ τὸ γῆσός των
μὲ δυὸ χιλιάδες ρίχνεται 'ς τὸ Χόρμοβον.

*Ω, καὶ νὰ ἱσουν τότ' ἔκει καὶ νᾶβλεπες
νὰ τρέχουν αἱ γυναῖκες μὲ τοὺς ἄνδρας των
νὰ τοὺς ξεπροβοδίζουν εἰς τὸν πόλεμον,
ἄλλαις ἔκει νὰ κλαίουν καὶ νὰ δέρνωνται,
ἄλλαις νὰ ξεριζώνουν τὲς πλεξίδες των,
κι ἄλλαις νὰ καταρῶνται καὶ νὰ βλασφημοῦν
τὸν ἄπιστον Ἀλῆν καὶ τὴν μυτέρα του.

*Ηγουν ἔκει κ' ἔγω μὲ τὴν μυτέρα μου

1 Τὸ Τεπελένι καὶ Χόρμοβον εἶναι κῶμαι τῆς Ἡπείρου. 'Ἐκ τοῦ Τεπελένου κατήγετο ὁ διαβότος τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶς, δὲ καὶ Τεπελενλῆς καλούμενος.

καὶ μὲ τὰς ἀδελφάς μου. 'Κεῖνες ἔκλαιαν,
έγω—μικρὴ ἀκόμα—ἔμεν' ἄφων,
καὶ ἐκρατοῦσα μόνον τὸν μπτέρα μου
ἀπὸ τὸ φόρεμά της. Ἐνικῆθοσαν
οἱ ἀσεβεῖς, καὶ πρῶτος εἰς φυγὴν τραπείς,
κατηρσχυμένος δὲ Ἀλῆς ὑπέστρεψε
Ἐ τὸ Τεπελένι. 'Ως τὸν εἶδεν, ὥρμησεν
ἡ Χάμκω μανιώδης κατεπάνω του,
καὶ πτύουσα τὸν κατὰ πρόσωπον. «Δειλέ,
κομνίσου ἀπ' ἐμπρός μου!» τοῦ ἐφώναξε.
«Ἄμε νὰ κλώθης ἐ τὸ χαρέμι νήματα.
τὰ ὅπλα δὲν ἀρμόζουν εἰς τὰς χειράς σου,
νὶ πλακάτη μόνον.»

Εὐφροσύνη

“Ολ’ ἀληθινά,
τὰ ἱκουσ’ ἀπὸ τόσους ἀπαράλλακτα.
Τοιαύτη μόνον μάτηρ ἦτο δυνατὸν
νίδν τοιοῦτον νὰ γεννήσῃ.

Νάσω

‘Ικανὰ

παρῆλθον ἔτη, καὶ δὲ πρὶν ἐχθρὸς Ἀλῆς
δὲ ἄκρος φίλος τῶν Χορμοβιτῶν.
Νεόνυμφο ἀκόμα, ἐναννούριζα
μίαν ἡμέραν ἡσυχη τὸν Χριστό μου,
δέκα ωπνῶν ἀγόρι. "Εξαφνα πυκνοὺς
τουφεκισμοὺς ἀκούω· ἐ τὸ παράθυρον
προβάλλω, πλὴν δὲν βλέπω τὸ παραμικρόν.
Καθίζω, καὶ ἐ δλίγον δὲ τουφεκισμὸς
ἀρχίζει πάλιν. Πάλιν ἐσπικώθηκα.
Οἱ γείτονές μου ψιθυρίζουν.... "Ελειπεν
δὲ ἄνδρας μου, καὶ φόρος μ' ἐκυρίευσε.
Κάνω νὰ τρέξω ἐ τοῦ πατρός μου, μὴ ἐκεῖ
μάθω τί τρέχει, ἀλλὰ μόδις ἵνοιξα
τὸν θύραν, κ' εἶδα μαῦρα σύννεφα καπνοῦ
τὸν χώραν νὰ σκεπάζουν καὶ ὑπόκωφος
βοὺς νὰ τὸν σαλεύῃ. Γέροντες, παιδιά,
γυναῖκες, δλοι ἔρωιχναν ξεφωνητά,
ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἱκουει τί ἐλεγαν.
Μακρόθεν μετ' δλίγον γοερὰ κραυγὴ

ἀλλ' ὁξειάτ' ήκουσθη; «Φωτιὰ καὶ σπαθὶ^ς τὸ Χόρμοδον! Σωθῆτε!» Ήτο δὲ Ἀλῆς
μὲ τοὺς Τουρκαλβανούς του, ὅπου ἔξαφνα
ἐπιδραμόντες ἔβαζαν φωτιὰ παντοῦ
καὶ ἔσφαζαν τὸν κόσμον εἰς τὸ Χόρμοδον.
Ἄπο τὸν φόδον ἔτρεμα ὀλάκερη,
ἔκαμψ μιὰ νὰ τρέξω, ἀλλ' ἀδύνατον.
Θεός καὶ τὸ παιδί μου ἐνθυμόθηκα.
Ἀνέβηκα, τὸ πῆδα, κ' ἔξω ἔτρεξα
νὰ πάγω 'ς τοῦ πατρός μου. Πλὴν πυκνότατον
τὸ πλῆθος εἰς τὸν δρόμον μ' ἔσπρωξεν ἀλλοῦ,
ἀπ' ὅπου μόλις εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός
ὑπόρεσσα νὰ γυρίσω καὶ νὰ τὸν 'δῶ, ἄχ!
Ζωσμένον ἀπὸ φλόγας. «Βοηθήσατε!»
ἔφωναξα καὶ τρέχω. Ἀπὸ τὰ μαλλιὰ
ἔνας Τουρκαρβανίτης μὲ σπαθὶ γυνόδ
μ' ἀρπάζει καὶ μὲ σέρνει!

Εὐφροσύνη (περιαλγῶς ψελλίζοντα)

Παντοδύναμε !

Νάσω

Ἐξαφνα τότ' ἔνα πελέκι ἀστραψε
καὶ ὁ Τουρκαλβανίτης ἐκυλίσθηκε
'ς τὰ χώματα μαζί μου. Ἀπ' τὰ χέρια του
μ' ἀδράχει τότε χέρι δυνατώτερο
καὶ μὲ σπικώνει. «Ητανε δὲ ἄνδρας μου.
Αρπάχνει τὸ παιδί μου.—Ἄχ, Φροσύνη μου !
'ς τὴν ἀγκαλιὰ μου τὸ καυμένο ἥτανε
συμμαζεμένο, σὰν νὰ ἔννοιωθε. χωρίς
νὰ βγάλῃ ἄχνη—τὸ φιλεῖ, 'ς τὸν κορφὸ μου
τὸ βάνει, πάλιν μὲ φιλεῖ, καὶ δείχνοντας
τὸν δρόμο ποῦ τὸ πλῆθος πῆρε φεύγοντας
—. Τρέξε ἑκεῖ, μὲ λέγει, τρέξε γρήγορα
μαζὶ μ' ἔκεινους!—«Τάσο μου ἔφωναξα
ἔγω, ποῦ μὲ ἀφίνεις; » Κάμε γρήγορα
ὅτι σὲ λέγω, εἴπε μὲ προστακτικὴν
φωνὴν ἔκεινος. «Διὰ τοὺς γονεῖς ἔγω
καὶ συγγενεῖς μας θὰ φροντίσω γρήγορα,
καὶ τρέχομεν κατόπιν καὶ σᾶς φεύγομεν.

Πήγαινε, τρέξε», — «Ετρεξα καὶ ἐφθασα
τὸ πλῆθος ὅπου ἐφευγαν.

Εὐθροσύνη

Καὶ ὑστερα;
Νάσω

Μακρὰν τῆς χώρας φεύγοντες, ἐσώθημεν·
καὶ ἄλλοι μέν, καθὼς κατόπιν ἥκουσα
'ς τές Κυδωνιὲς ἐφύγαν τῆς Ἀνατολῆς,
ἄλλοι 'ς τὴν Βουλγαρίαν ἐσκορπίσθηκαν,
καὶ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Βουθρωτόν. Ὅγδο
εἰς τοῦ Ἀργυροκάστρου τὰ βουνὰ καθὼς
ἐφθάσαμεν, ὅπισσα ἔμειν' ἀπ' αὐτούς,
προσμένουσα εἰς μάτνη, φεῦ τὸν ἄνδρα μου
καὶ τοὺς γονεῖς νὰ ἴδω καὶ οἰκείους μου.
Ἀπελπισθεῖσα τέλος πρὸς τὸ Χόρμοδον
τὸ βῆμα στρέψω καὶ εἰς βράχον ὑψηλὸν
ἀνέβηκα νὰ ἴδω τὴν πατρίδα μου.
Ζητῶ νὰ τὴν ἀνεύρω μὲ τὸ βλέμμ', ἀλλὰ
δὲν βλέπω παρ' ἐρείπια καπνίζοντα
ἔκει ποῦ ἥτον ὡς προσχθὲς τὸ Χόρμοδον.
«Ω! τὴν στιγμὴν ἔκεινην δὲν ἔβασταξα·
ἔκλαυσα τότε, ἔκλαυσα κ' ἐθρήνησα.
'Απὸ ἔκει 'ς τὴν χώραν ἐκατέβηκα,
ἀλλ' οὔτε δρόμον, οὔτε συνοικίαν καν
ἀναγνωρίζω. Προσχωρῶ ἐπάνω εἰς
ζεστὴν ἀσβόλην, καὶ διασκελίζοντα
κορμιὰ νεκρῶν καὶ μέλη ἢ ἡμίκαυστα
ἢ ἀπνυθρακωμένα καὶ κατάμαυρα
Τυπάγω πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἔκειτο
ν πατρικὴ οἰκία, ὡς ὑπέθετα.
Ἐκεῖ κυττάζω ἐν πρὸς ἐν τὰ πτώματα·
ἀλλὰ εἰς μάτνη. ἥσαν δλ' ἀγνώριστα.
Φωνάζω τότε κ' ἔξ ὀνόματος καλῶ
τὸν σύζυγόν μου, τοὺς συγγενεῖς·
κανεὶς δὲν ἀποκρίνετ' ἀπὸ πουθενά.
Πλὴν μετ' ὀλίγον ἀσθενῆ ψιθυρισμὸν
ἀκούω κάπου. Τρέχω πρὸς αὐτὸν εὐθύς,
καὶ βλέπω Τουρκογύφτους ποῦ ἐσκάλιζαν
εἰς τὴν ἀσβόλην. «Ἐσφίξα τὸ τέκνον μου

'ς τὴν ἀγκαλιά μου καὶ ὡπισθοδρόμησα,
ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην ἄφωνος
καὶ παχωμένη. Ἐτρεξα καὶ ἔφυγα.
Τὸν δρόμον τότε ἐπῆρα πρὸς τὰ Γιάννινα,
ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος τρέμουσα,
ώς καὶ ἀπὸ τὴν πεῖναν—νῆστις πρὸ τριῶν
ἡμερογύντων ἥμην,—μὲ φορέματα
σχισμένα εἰς τοὺς λόγκους, ὅπου ἔτρεχα,
καὶ ἀπὸ τὴν ἀσβόλην μαῆρα. Ἐτρεξα
ὅσον ὑποροῦσα. Ἔξαφν' ἄκουσα φωνάς
καὶ τρέχω. Ἡσαν πλῆθος γυναικόπαιδα
δεμένα καὶ σὲ μία βρύσι κάθουνταν
μὲ τοὺς Τουρκαρβανίτες ποῦ τὰ ἐσερναν
εἰς τὴν σκλαδιάν· τοὺς φθάνω καὶ ἡμιθανῆς
ἔπεσα χάμου. «Ω, δι' ὄνομα Θεοῦ,
λίγο ψωμὶ φωνάζω, λυπηθῆτε με!»
εἰς τὸ σχοινὶ τῶν ἀλλῶν οἱ Τουρκαλβανοὶ
μὲ ἔδεσαν κ' ἐμένα, καὶ ψωμὶ ξηρὸν
ἔνα κομμάτι μ' ἔροιξαν. Ἐγώσια
τές σκλαδωμένες, πίσαν Χορμοβίτισσες,
καθὼς κ' ἐκεῖνες παρευθὺς μ' ἐγγάρισαν.
Τές ἔρωτῶ, «τί ἔγεινεν ὁ ἀνδρας μου;
Μὲ λέγουν—έσκοτώθη. —Ο πατέρας μου;
—Κ' ἐκεῖνος.—Η μυτέρα μου, τάδερφία μόνη,
οἱ συγγενεῖς μου;—Αλλοι κατεσφάγησαν,
ἄλλοι 'ς τὰς φλόγας ζῶντες κατεκάνσαν».
Πρὸιν φθάσω τὸ κομμάτι τὸ ξηρὸν ψωμὶ^{τοτε}
νὰ τελειώσω, ἔπεισ' ἀπ' τὰ χέρια μου.
Δὲν ἐκρατούμεν· τῶν δακρύων ἐσπασεν
ὁ χείμαρρος, καὶ τότε ἱροχισαν μ' ἐμὲ
τοὺς θρήνους καὶ αἱ ἄλλαι, καὶ μετ' οὐ πολὺ
ὅδος ἐκεῖ ὁ λόγκος ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς
τῶν γυναικῶν ἀντίχει ταὶ τῶν Ἀλβανῶν
τὰς βλασφημίας κ' ὑβρεῖς. 'Απ' τὰ Γιάννινα
ἥλθαν κατόπιν πλούσιοι Χριστιανοί
'ς τοὺς Ἀρβανίτες, καὶ μᾶς ἐξηγόρασαν.
Ἐμένα ἐξηγόρασ' ὁ πατέρας σου,
γιατ' ήταν φίλος τοῦ πατρός μου, κι' ἀπ' ἐκεῖ
ξεκίνησα μαζί του γ' ἀ τὰ Γιάννινα.
Σ τὸν δρόμον δοκιμάζω, Εὐφροσύνη μου,

ς' τὸν δρόμον, νὰ βυζάξω τὸ παιδί μου, καὶ
—πῶς νὰ τὸ εἰπῶ, ὃ Θεέ μου, τοῦτο πῶς;
ῆτο νεκρόν. Ἀκούεις κόρον μου; νεκρὸν
τὸ ὄρφανόν μου, τὸ βασανισμένον μου,
τὸ δυστυχές μου τέκνον.

[Συνέχει δι' ὑπερτάτης βίας τούς λυγμούς της]

Τό φερα νεκρὸν

ἔδως τὰ ιωάννινα καὶ τό θαψα.

Εὐφροσύνη (ἐρδακρυς).

Ω σὺ δυστυχεστάτη πάσης γυναικός,
ταλαίπωρή μου Νάσω, ὃ γλυκεῖά μου
καὶ ἀκριβὴ μυτέρα!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΠΟΓΟΡΙΤΣΑΣ

Ἐορτάσσαντες οἱ Σουλιώται τοιήμερον τὸ "Αγιον Πάσχα, τὴν τετάρτην ἡμέραν συμβούλιον πολεμικὸν ἐποίησαν, δισυν ἀπεράσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν εἰς Μπογορίτσαν, Τοσκέσι Δερβίζαν καὶ Λέσβοια ὄχυρωθέντων Τούρκων. Κοινὴ γνώμη ἐνεκρίθη νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην τῆς μάχης ἐν πρώτοις μὲ τοὺς εἰς Μπογορίτσαν. Ἡ θέσις αὗτη οὐ μόνον πλησιεστέρα ἦν τοῦ Σουλίου, δηλαδὴ οὐ πλέον τῶν πέντε ωρῶν κατ' ἀνατολάς, ἀλλὰ καὶ ὄχυρωτέρα τόσον διὰ τὴν λοφώδη θέσιν της, καὶ διὰ τὴν τρίτοιχον καὶ κυκλοειδῆ κατασκευήν της. "Οθεν ὡς πλησιεστέρα τοῦ Σουλίου καὶ ὑποκειμένη πλέον τῶν ἄλλων εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Σουλιώτῶν, ἐφυλάκτετο ἀπὸ πεντακοσίους ἀνδρείους Τουρκομακεδόνας, λεγομένους Γκέκιδες. Φθάσαντες λοιπὸν κατὰ τὴν τετάρτην ώραν τῆς ἡμέρας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Θεάμεως, διστις ἀπειχεν ἐν μίλιον μακρότερον τοῦ ὄχυρώματος, ἐκεὶ ἐκάθισαν ν' ἀναλάβωσι τὰς δυνάμεις των ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔγαλεν ἔκαστος ἀπὸ τὸ σκυκουλιόν του ἀρτον, κρέας, τυρόν, καὶ φάγ κόκκινα, τὰ ὅποια ἐπιβέντες εἰς τὰς εὐώδη ἀγέθη καὶ πρασινάδας, καὶ ποιήσαντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ μὲ τὴν σύγχρονον ἐκδώνησιν τοῦ Χριστὸς Ἀρέστη καὶ τοῦ Φάκε Μπάρδα¹ ἔρχοισαν γὰρ γεύωντας ἀγαλλόμενοι ὡς εἰς πανήγυριν, πε-

1 Ἀλεξανδρί Φάκε Μπάρδα σημαίνει, ἀπροπρόσωποι νικηταί.

νοντες καὶ ὅδωρ κοῖλαις χερσὶ καὶ προύμυτα ἀπὸ τὰς ἡσυχας ῥεύματα τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν ἀνεπαύθησαν. Καὶ περὶ τὴν ὄγδόν γραν ἐγερθέντες καὶ λαβόντες τὰ ὅπλα εἰς τὰς χειρας, ἡτοι μάζαντο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὶν ὅμως διαβῶσι τὸν ποταμόν, συνέβη τις ἔρις μεταξὺ Γεωργίου Δράκου καὶ Μάρκου Μπότσαρη περὶ ἀτομικῶν ἀνδραγαθιῶν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων· ὁ Δράκος διὰ νὰ μὴ χρονιτρίῃ εἰς τοιαύτας φιλονεκίας (καὶ μάλιστα, διότι ἡστην ἐν τῷ κινεσθεὶ), εἶπε πρὸς τὸν Μπότσαρην τὰ ἔξῆς· «Φίλε, τὰ τιμημένα παλληκάρ' αὐτὸν δὲν καυχῶνται· ίδού νὴ 'Ρόδος ίδού καὶ τὸ πήδημα.» Μετὰ τοὺς λόγους τούτους διέβησαν τὸν ποταμὸν ὄντες ὄκτακόσιοι τεσσαράκοντα. Οἱ ἐχθροί, ἐνῷ οἱ Σουλιώται ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰς ὄχυρας τοῦ ποταμοῦ, ἐνόμιζον διτις ἡσταν διαβάται, διὸ καὶ ἐκάθηντο ἔξωθεν τοῦ ὄχυρωματος θεωροῦντες τὰ κινήματα των, ἕσθ' δὲ δὲ καὶ πυροβολοῦντες μακρόθεν κατὰ τὴν συνήθειάν των. Ιδόντες δὲ ἀπροσδοκήτως διτις διευθύνονται ἀφόβως κατ' αὐτῶν, ἥρχισαν νὰ τοὺς πυροβολῶσι διὰ νὰ μὴ πλησιάσωσιν εἰς τὸ ὄχυρωμα. Ἐκεῖνοι ὅμως χωρὶς ν' ἀντιπυροβολήσωσιν, ἀρσιώσαντες παρευθὺς τοὺς στρατιώτας διὰ περισσοτέραν ἀσφαλειῶν ὠρμησαν κατ' αὐτῶν. Τότε φοβηθέντες οἱ Τούρκοι διὰ τὴν ἀνέλπιστον ὄρμήν, ἔτρεξαν δρομαῖοι καὶ ἀλλεπάλληλοι εἰς τὸ ὄχυρωμά των, ἀλλὰ πρὶν εἰσέλθωσι καὶ καταλάβωσι τὰς θέσεις των, ἐπλησίασαν οἱ Σουλιώται εἰς τὸν περίβολον, διόπου ἀρχισεν ἡ μάχη νὰ γίνεται τρομακτικὴ καὶ μανιώδης, καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἀδιάκοπος καὶ ἀδιάκριτος· ἀλλοι ἐκρήμνιζον τὸν τοίχον, καὶ ἀλλοι ἐπυροβόλουν· μέρος ἐμάχετο μὲ τὰς πιστόλας, καὶ ἀλλοι μὲ τὰ ξίφη καὶ μαχαίρας. Οἱ δὲ Τούρκοι, μὴ δυνάμενοι νὰ πυροβολῶσι μὲ τὸ νὰ ἀπέκλεισαν οἱ Σουλιώται τὰς πολεμίστρας τοῦ τοίχου, ἔριπτον σωρηδὸν πέτρας χειροπληθεῖς ἐπὶ τὰς κεφαλάς των. Τοιαύτη μανιώδης μάχη διήρκεσεν ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, καὶ μὲ ίκανὴν ζημίαν τῶν Σουλιώτων· καὶ ἦθελον ίσως ὑποφέρη καὶ πλειστέρων, ἀντὶ ἀπροσδοκήτως δὲν ἐπιπτε μία ράγδαια βροχὴ συνοδευομένη μὲ τρομεροὺς κεραυνούς, ἀδιακόπους ἀστραπάς, καταπληκτικὴν χάλιζαν καὶ σφοδρὸν σκενεμον, ὥστε τὰ μὲν πυροβόλα ὅπλα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἀποκατέστησαν ἀχρηστα, τοὺς δὲ ἐπιδρομεῖς ἐβίασε νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν ἀτάκτως, ἀλλὰς χωρὶς βλάβην· ἐπειδὴ τὰ τρομερὰ συμπτώματα τῆς βροχῆς ἐβίαζον καθένα νὰ εὕρῃ δσον τάχος ἀτομικὸν ἀσυλον.

Τοιούτον τέλος ἔλαβεν ἡ εἰς Μπογορίτσαν μάχη, ἥτις διήρκεσεν ὥρας δύο καὶ ἡμίσειαν, δηλαδὴ ἀπὸ τὰς δέκα τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς ἡμισείας, διόπου ἐσκοτώθησαν διὰ μὲν τῶν πυροβόλων ὅπλων ἔνδεκα, καὶ εἰκοσιεπτὸν ἐπληγώθησαν, ἐξ ὧν ἀπέθανον πέντε·

διὰ δὲ τῶν πετρῶν ἐπληγώθησαν ἑκατὸν τριάκοντα δύο, ἀπὸ τοὺς ὄποιους ἀπέθαγον μόνον τέσσαρες. Τόσον οἱ Σουλιώται, δύον καὶ οἱ ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Σουλίου χωρίων, ἐδείχθησαν χωρὶς ἕξακιρεσιν ἀνδρεῖς καὶ τολμηροί· ἵσως χρεωστεῖται ἔνχις ζεχωριστὸς ἐπαίγος εἰς τὸν Γεώργιον Δράκον, ὁ ὄποιος μὲ τὸ νῦν ἐκρήμνισε πρῶτος τὸν τοιχὸν, καὶ μολονότι ἐπληγώθη κατά τε τὸν μηρὸν καὶ τὴν χειραν ἀπὸ χειροπληγῆς λίθους, καὶ διέκειτο ἐκτάδην ὀδυνώμενος, οὐ μόνον δὲν ὅφησε νῦν τὸν ἀπομακρύνωσιν ἔκειθεν, ἀλλ᾽ ἐφώναζε πρὸς τοὺς συντρόφους του· «Μέσα, μέσα, ζωντανούς, ζωντανούς!»

Ἐπανῆλθον πάλιν οἱ Σουλιώται εἰς τὴν πρωτην τῶν θεσιν, τὴν ὄποιαν πρὸ τριῶν ὥρῶν εἶχον ἀφῆσι φέροντες ἐπ' ὄμβων ὅλα τὰ πτώματα καὶ τοὺς πληγωμένους, καὶ ἀναψυχεῖσθαι τὸν πυράς διὰ νῦν θερμανθῶσι καὶ ζηράνωσι τὰ φορέματά των· ὅλην δὲ τὴν νύκταν ἐκάθηντο ἀσύπνοι ὑποπτεύοντες μὴ διὰ νυκτὸς ἐλθωσι καὶ ἀλλοι Τούρκοι καὶ ὄρμήσωσι κατ' αὐτῶν, καὶ τότε πιθανὸν νῦν ἔβιαζοντο νῦν ἀφῆσωται τὰ πτώματα, καὶ τοὺς βαρέως πληγωθέντας εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. Μολονότι ἐδοκίμασαν τόσην ζημιαν, πάλιν ἡ ἀπόφασίς των ἦταν ἀμετάβλητος, ὥστε τὴν αὐγὴν ἡτοιμάζοντο νῦν ὄρμήσωσι ἐκ νέου μὲ περισσότερον θυμόν. Ἀγαπετῶντος δὲ τοῦ ἥλιου, ἐφώναζαν τοὺς ἵερεis καὶ τοὺς διέταξαν νῦν θεώφωσι τοὺς ὑπέρ Πατρίδος ἀποθανόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δίπας, δμως τοὺς παρήγγειλαν νῦν τοὺς βάλωσιν εἰς θεσιν τοιαύτην, ὥστε νῦν βλέπωσι καὶ τὴν δευτέραν μάχην τῆς Μπογορίτσας, διάτοι ἐλπίζουν νῦν ἐκδικηθῶσι τὸ αἷμά των. Καὶ τοὺς μὲν πληγωμένους ἐπεμψαν εἰς Σουλίον· αὐτοὶ δέ, λογόντες ἀρτον καὶ προσφργιον ἔφργον, καὶ μετὰ τὸ φργεῖν ἐνέκριναν νῦν κοιμηθῶσι ὄλίγον διὰ τὴν ἀγούπνιχν ἐκείνης τῆς νυκτός, καὶ ἐπειτα νῦν κινηθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνῷ δὲ ἔχοιμῶντο, οἱ σκοποὶ ἐκύτταζον συγχὴν εἰς τὸ ὄχυρωμα τῆς Μπογορίτσας, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπον τινα Τούρκον, οὐδὲ σκοπὸν νῦν περιφέρηται ἢ φυλάττῃ κατὰ τὸ σύνθετο· ἐγνωστοποίησαν καὶ εἰς τοὺς συντριβανιστὰς τὴν παρατήρησιν τῶν, οἵτινες, ἐγερθέντες καὶ τὰ δράξαντες, παρετάσσοντο εἰς μάχην ὑποπτεύομενοι τοῦτο ὡς στρατήγημα τῶν Τούρκων, διὰ νῦν τοὺς ἀπατήσωσι νῦν πλησιάσουν εἰς τὸ ὄχυρωμα, καὶ τότε ἔξαφνης νῦν τοὺς κτυπήσουν· ἢ πιθανὸν νῦν εἰσῆλθεν ἐκείνην τὴν νύκταν καὶ ἀλλη δύναμις ἀπὸ τὸ πλησίον Τόσκεσ, δρόπου ἥσαν δύο χιλιάδες Τούρκοι. Οἱ Σουλιώται, διὰ νῦν μάθωσι τὴν ἀλήθειαν παρευθὺς διέβησαν τὸν ποταμόν καὶ καθίσαντες εἰς πυροβόλου βολὴν μακρὰν ἐπεμψαν τρεῖς στρατιώτας νῦν πλησιάσωσιν εἰς τὸ ὄχυρωμα μὲ προσοχὴν, καὶ νῦν παρατηρήσωσιν ἢν ὑπάρχωσι Τούρκοι μέσα. Οἱ δὲ ἡκολούθησαν προθύμως τὴν διαταγὴν καὶ μὴ

ιδόντες τινάς, εισῆλθον ἐλευθέρως, ἐπομένως προσεκάλεσαν καὶ τοὺς ἄλλους, οἵτινες εἰσελθόντες δὲν εύρον παρὰ τριάκοντα δύο πτώματα, μερικὰ φορέματα καὶ δύο θανατηφόρως πληγωμένους, οἱ ὅποιοι ἦρω-
τηθέντες ὀψολόγησαν, δτὶ μετὰ μίαν σχεδὸν ὥραν τῆς ὀπισθοδρομή-
σεως τῶν Σουλιωτῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔπαιποσε καὶ ἡ ῥαγδαία βροχή,
ἀνεγκάρησαν καὶ οἱ Γκέγκιδες ἔντρομοι καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν Θεόν,
ὅτι ἔσωσε τὴν ζωὴν των μὲ τὸ θαῦμα τῆς ῥαγδαίας βροχῆς, ἀλλέως
ἔμελλον νῦν χαθέσιν ὅλοι. Εἰς ταύτην τὴν μάχην δὲν ἤσαν οἱ σύμμα-
χοι Τουρκαλβανοί. Γέγονε δὲ κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὄκτακοσιοστὸν εἰκο-
στὸν πρῶτον ἔτος, Ἀπριλίου δεκάτη ὥρδόν.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΠΟΙΗΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

⁷ Ιδε σελ. 56.

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

⁷ Ιδε σελ. 61.

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ¹

Τὴν 12 Μαΐου 1821 ἀνήγγειλον αἱ ἐπὶ τῷ νῦν ύψωμάτων ἑλληνι-
καὶ σκοπιαὶ διὰ σημείων, δτὶ οἱ ἔχθροι ἐκινοῦντο πρὸς τὸ Βαλτέτσι. Οὔτε τόσον πλῆθος ἔχθροιν συνεξεστρόκτευσεν ἐν Πελοποννήσῳ ἐξ ἀρ-
χῆς τοῦ ἀγῶνος μέχρι τοῦδε, οὔτε τοιούτον πολεμικὸν σχέδιον ἐσχεδία-
σθη. 'Ο Κεχαγίδες διήρεσε τὸν στρατόν του εἰς τέσσαρα χιλίους ἐστει-
λεν εἰς τὸ Καλογεροθοῦν, ἵνα ἐμποδίσῃ δι' αὐτῶν τὸ στρατόπεδον
τῶν Βερβαίνων τοῦ νῦν βοηθήσῃ τὸ τοῦ Βαλτετσίου εἰς αἰγματωσίαν
ἢ ὅλεθρον τῶν Ἐλλήνων φευγόντων, βέβαιος ἀν ἐκ τῶν προηγουμέ-
νων περὶ τῆς φυγῆς των φανέντος τοῦ ἔχθροῦ' ἐστειλε καὶ τὸν γνω-
στὸν ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ 'Ρουμπῆν Μπαρδουνιώ-
την μετὰ τρισχιλίων πεντακοσίων ἐπὶ τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ' αὐτὸς δὲ
ἔχων χιλίους πεντακοσίους ἵπτεις προσεφήδρευεν. 'Ο 'Ρουμπῆς ὥρμη-
σεν ὡς μακρόμενος ἐπὶ τοὺς Ἐλληνας τὴν 2 μετὰ τὴν ἀνατο-
λὴν τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ σημαιοφόροι ἐγένθησαν πρῶτοι, ἀλλὰ 14 ἔπει-

¹ Βαλτέτσιον, κώμη Ἀρκαδίας παρὰ τὴν Τρίπολιν.

σαν διὰ μιᾶς. Οἱ Ἐλληνες παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν καὶ τὴν προσδοκίαν τῶν ἔχθρῶν, ὅχι μόνον δὲν ἐλιποτάκτησαν ἀλλὰ καὶ γενναῖως ἀντέστησαν, ἀποκρούοντες εὐτυχῶς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν ἔχθρῶν καὶ συνενισχυόμενοι. Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐφθασσαν ἐπίκουροι ὁ Κολοκοτρώνης, μετ' ὄλιγον δὲ καὶ ὁ Πλαπούτας, ἔχοντες ἀμφότεροι 1200, καὶ ἐτοποθετήθησαν ὅπισθεν τῶν ἔχθρων, κόψαντες τὴν συγκοινωνίαν αὐτῶν. Ὁ Κεχαγιᾶς βλέπων τὴν ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐπικουρίαν, ἐπλησίασεν διοπούντης ἡ μάχη, ἔλκων δύο κανόνια, καὶ ἡρχισε γὰρ κανονοβολῆσαι ἀλλὰ ὁ κανονοβολισμὸς, ἐξ αἰτίας τῆς θέσεως τῶν κανονίων καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν κανονοβολούντων, δὲν ἐθλαπτε τοὺς Ἐλληνας. Ἡλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης δύον τὸ εἰς αἰχμαλωσίαν ἡ ὀλεθρὸν τῶν Ἐλλήνων ἐπὶ τῆς προσδοκωμένης φυγῆς τῶν σταλέν ἔχθρικὸν σῶμα. ἥλθε καὶ τὸ σῶμα τὸ προκαταλαβόν τὸ Καλογεροβούνι, καὶ ὁ πόλεμος διήρκει σφόδρος δλην τὴν ἡμέραν. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτός, εἰσῆλθον εἰς τὸ χωρίον. ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας εἰς ἐμψύχωσιν τῶν μαχομένων, ἀλλ᾽ ἐπανῆλθον διοπούντης πρότερον καὶ οἱ μὲν Ἐλληνες ἥλπιζον δτι οἱ Τοῦρκοι ἀποτυχόντες θὰ ἀνεγάρουν, εἰ δὲ Τοῦρκοι δτι οἱ Ἐλληνες, μὴ ἔχοντες ἀλλον τρέπον σωτηρίας, θὰ ἔφευγον, ἀλλὰ διετήρησαν ἀμφότεροι τὰς θέσεις τῶν, πολεμοῦντες καὶ τὴν νύκτα ὡς ἐπολέμησαν τὴν ἡμέραν. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπειδόθησαν τοὺς Ἐλληνας περίπου ἑξακόσιοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων ὑπὸ τὸν Ἀντωνάκην Μαυρομιχάλην, τὸν Πέτρον Μπαρμπιτσιώτην καὶ τὸν Σακελλάριον Καλογωνιώτην καὶ ἐφόδισαν τοὺς ἔχθρους, τουφεκίζοντες ἀπροσδοκήτως ὅπισθεν. ὁ δὲ Μπαρμπιτσιώτης, ἀναλογιζόμενος δτι οἱ ἐν τῷ Βαλτετσίῳ συνάδελφοί του ἦσαν ἀπηνδημένοι, πολεμοῦντες ἀκαταπάυστως 16 ὥρας, εὗρε στρατιώτας ἀνδρείους ὡς αὐτόν, διέσχισε ζιφόρης τοὺς μεταξὺ σωροὺς τῶν ἔχθρων, εἰσῆλθεν ἀβλαβῆς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός, καὶ ἐνδιέμεινε μαχόμενος. Περὶ δὲ τὰ χαράγματα ἥλθεν ἀλλη ἐπικουρία ἐκ Βερβαίνων ὑπὸ τὸν Γιατράκον, καὶ ἡ μάχη ἐξήρθη ἔτι μᾶλλον. Ἄφ' οὐ δὲ ἐξημέρωσεν, ὁ Κεχαγιᾶς παρετήρησεν δτι ὁ Ρουμπῆς ἥτο πανταχόθεν κατεστηνοχωρημένος καὶ δτι οὐδεμίαν ἐλπίδα νίκης εἶχε, καὶ διὸ τοῦτο ἐσήμανε περὶ τὴν 1 ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν ἀνάκλησιν, καὶ ὁ Ρουμπῆς καὶ οἱ σύναυτῷ ὠρμησαν νὰ φύγωσι διὰ μέσου τῶν Ἐλλήνων. Τοῦτο βλέποντες οἱ ἔγκλειστοι ἐρρίφθησαν δλος ἔξω τῶν προμαχώνων ἐπὶ τοὺς φεύγοντας, κτυπῶντες αὐτοὺς ὅπισθεν, ἐνῷ τοὺς ἐκτύπων οἱ ἀλλοι ἐμπροσθεν. Οἱ ἔχθροι ἐπιστον σωρηδόν, καὶ ἐπ' ἐλπίδι νὰ μὴ καταδιώκωνται φεύγοντες, ἕρριπτον ἐμπροσθεν τῶν Ἐλλήνων τὰ

χριστού καὶ ἀργυρᾶ τῶν δπλα εἰς ἀρπαγήν. Τὸ τέχνασμα τοῦτο εὐδοκί-
μησεν ἐν μέρει, καὶ ἐκ τούτου δὲν ἔπαθον οἱ φεύγοντες δῖσην φθοράν
ἄλλως θὰ ἐπάθαινον. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ ἔχθροι κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα.
ἔφραγκοις ἐρχόμενοι πρόδε τὸ πεδίον τῆς μάχης οἱ ἐπὶ μετακομίσει
τοῦ μολύβδου προκαταβάντες εἰς Ἀργος Ἐλληνες, οἵτινες, φθάσαν-
τες τὴν προτεραίαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς Δολιανά, ἔμαθον
καὶ ἤκουσαν τὴν ἐν Βαλτετσίφ μάχην, καὶ μηδόλως ἀναπαυθέντες ἔτρε-
ξαν ἐκεῖ νυκτοποροῦντες, ἀλλ' ὑστέρησαν. Ή μάχη διήρκεσε 33
ὥρας, ἔξακόσιοι ὑπελογίσθησαν οἱ σκοτωθέντες καὶ οἱ πληγω-
θέντες Τοῦρκοι, τέσσαρες δὲ οἱ σκοτωθέντες καὶ δεκαεπτά οἱ πλη-
γωθέντες Ἐλληνες ἔπεσαν εἰς χειρας τῶν νικητῶν καὶ πέντε ση-
μαῖαι. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἔφυγον οἱ Τοῦρκοι, ἔφθασαν εἰς τὴν Πιά-
νην ὁ Ζαχήμης ὁ Κανακάρης, ὁ Χαραλάμπης, καὶ οἱ Πετμεζάδες μετὰ
χιλίων ἐν Λεβίδιον, διόπου ἐστρατοπέδευσαν εἰς φύλαξιν τῆς θέσεως
ἐκείνης καὶ ἀν δὲν ἀνεγκώρουν οἱ ἔχθροι, ὃ παντελὴς ἀφανισμός των
ἥτο ζρευκτος. Περατωθείστης τῆς μάχης, ἐδημογόρησεν ὁ Κολοκοτρώ-
νης καὶ παρήγγειλε νὰ νηστεύσωσιν δῆλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην Παρα-
σκευήν, δοξολογοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν δοτῆρα τῆς νίκης Θεόν.

Ἐβλέπομεν τοὺς Ἐλληνας ἔως χθὲς διασκορπιζομένους καὶ φεύ-
γοντας ἀπέμπροσθεν τῶν ἔχθρῶν, ὄσάκις καὶ διόπου τοὺς συνήντων·
ἐπὶ δὲ τῆς περὶ ής ὁ λόγος μάχης βλέπομεν αὐτοὺς τούτους νικῶντας
διὰ τῆς ἐπιμονῆς τῶν καὶ γενναιότητος, καὶ τὸ παραδοξότερον τοὺς
βλέπομεν νικῶντας, ἀφ' οὗ τρισχίλιοι ἐκλεκτοὶ Ἀλβανοὶ ἐνεδυνάμω-
σαν τοὺς ἔχθρους, καὶ ἐνῷ πρώτην φοράν ἐγένετο πόλεμος ὑπὸ τὴν
γενικὴν ὁδηγίαν ἀρχηγοῦ ἐμπείρου καὶ δυναμένου ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς
θέσεώς του νὰ βραβεύσῃ τοὺς νικητάς. Ή παράδοξος αὕτη μετα-
βολὴ δὲν προηλθεν ἐξ ἐλλείψεως τῶν Τούρκων, ὡν καὶ τὸ πολεμικὸν
σχέδιον ἥτο ὄρθον, καὶ ἡ γενναιότης μεγάλη, ἀλλ' ὄφελεται δῆλη
εἰς τὴν γενναῖαν ἀπόφθεσιν τῶν ἐν τῷ χωρίῳ ὅλίγων Ἐλλήνων νὰ νι-
κήσωσιν ἢ νὰ ἀποθάνωσιν, εἰς τὴν θερμὴν συνδρομὴν τῶν ἔξωθεν ἐπι-
βοηθούσαντων, καὶ εἰς τὸ ἐκ τῆς συγχονῆς συναυτήσεως τῶν ἔχθρῶν
γεννώμενον κατ' ὅλιγον θέρρος. Ή νίκη αὕτη ἐνίσχυσε τὸν κλονίζο-
μενον Ἀγῶνα.

ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΕΙΣ ΔΡΟΜΙΣΚΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ιδε σελ. 88.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

1822.

Ο Κολοκοτρώνης μὴ δυνάμενος νὰ βλάψῃ τοὺς ἔχθρους πολεμῶν, ἐσοφίζετο πᾶς γὰ τοὺς φοβίσῃ παρετήρησεν ὅτι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ ὑπόπτευσε τὴν φυγὴν τῶν ἐπειδὴ δὲ ἦθελε γὰ τοὺς ἀποτρέψῃ τοῦ νὰ προχωρήσωσιν εἰς Τριπολιτσάνη, διέσπειρε τὴν νύκταν τῆς 23 πολλοὺς στρατιώτας ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν πόλιν ἔκεινην ὄρεων καὶ τοὺς διέταξε ν' ἀνάψῃ ἔκαστος καὶ γὰ διατηρήσῃ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τοῖα πολυλαμπῆ πυρά. Ἐγίνε τὸ διαταχθὲν καὶ ἐπανελήφθη καὶ τὴν ἔξης νύκταν, ὅτε οἱ Τούρκοι ὑπέλαθον ὅτι συνέρρευσαν πρὸς ἔκεινο τὸ μέρος πλήθη Ἑλλήνων, ἐφοβήθησαν καὶ δὲν ἐξῆλθον τοῦ Ἀργους, ως συνείθιζον. Ο δὲ Κολοκοτρώνης, ἀγρυπνος πάντοτε καὶ προσεκτικός ἐσυμπέρανεν ἐντεῦθεν ἔτι μᾶλλον, ὅτι ἐμελέτων ταχέως νὰ φύγωσι, καὶ εἰπε τοῖς συναδέλφοις του ὅτι ἔθεωρε ἀναγκαῖον οἱ πολλοὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις τοῦ Κεφαλαρίου καὶ τῶν Μύλων, εἰς ἐμπόδιον τῶν ἔχθρῶν, ἢν ἐδοκίμαζον ν' ἀναβῶσιν ἔκειθεν εἰς Τριπολιτσάνη, καὶ ὅτι ὅλιγοι ἡσαν ικανοὶ νὰ κλείσωσι τὰς μεταξὺ Ἀργους καὶ Κορίνθου στενοτοπίας, εἰς πρόσκομμα τῆς εἰς Κορίνθον ἐπανόδου του· ἡσαν δὲ κατ' ἔκεινας τὰς ἡμέρας ως ὄκτακιτζίλοις ὄπλοφοροι· Ἐλληνες ἐν τῇ Ἀργολίδι. Κατὰ τὴν γνώμην ταῦτην οἱ πλειστοι ἐμειναν δπου ἡσαν ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην, τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Κρεββατάνη· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐπανῆλθε μετ' ὅλιγων εἰς τὸν Ἀγιον Γεωργιον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ κατέβη εἰς Μύλους ὁ γραμματεὺς του Δράμαλη, προβάλλων τοῖς ἔκει ἀφεσιν ἀμαρτιῶν, ἀν ἐπροσκύνουν.

Απορριφθείσης δὲ τῆς προτάσεως του, τοῖς εἶπεν ως ὑπὸ ἐμπιστοσύνην καὶ ως χριστιανός, νὰ δυναμώσωσι τὰς θέσεις ἔκεινας, διότι οἱ πασάδες εἴχον ἀπέφασιν, ἀν ἀπερρίπτετο ἡ πρότασίς των, νὰ ἐφορμήσωσι πάνστρατιζ καὶ ν' ἀνοίξωσι τὴν ἔγουσαν εἰς Τριπολιτσάνη ὁδὸν. Ἀλλ' ἡ δῆθεν μυστηγορία τοῦ χριστιανοῦ γραμματέως, ὃν ἐκράτησαν οἱ Ἐλληνες ἵνα μὴ ἀνακαλύψῃ τοῖς ἔχθροις δι' εἰδεν, ἥτο δολία, ως ἐδείχθη μετὰ ταῦτα, σκοπὸν ἔχουσα νὰ θεωρήσωσιν ἀναγκαῖαν οἱ Ἐλληνες τὴν μεταγωγὴν τῶν στρατευμάτων εἰς Μύλους ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν Κόρινθον ὁδοῦ, καὶ οὕτω ν' ἀφεθῇ ἀνοικτὴ ἥν ἐσκόπευον οἱ ἔχθροι νὰ ὀδεύσωσι.

Τῷ ὄντι τὴν 26 Ιουλίου ἐκινήθη δλον τὸ ἔχθρικὸν στρατόπεδον πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Δερβενακιών. Ἡ ὁδὸς αὗτη ἔχει δύο μονοπάτια, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ αὐλῶνος παρὰ τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου,

τὸ δέ, ἔρπον πρὸς τὴν δεξιόθεν ὁφρὸν τοῦ ὅρους ὑπὸ τὸ ὄνομα 'Αἰσωστη, διὰ τὴν ἐπ' ὄνόματι τοῦ Ἀγίου Σωκρόντος ἐκεῖ ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ οἱ Ἑλληνες κατεῖχον τὴν ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ αὐλῶνος θέσιν καὶ ἡσαν καλῶς ὠχυρωμένοι, ἐστράφησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὰ δεξιά, θέλοντες νὰ καταλάβωσι τινὰ λόφον πρὸς τὸ ἄλλο μονοπάτιον καὶ νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ 'Αἰσωστη' ἀλλ᾽ ἐ Ἀντώνιος Κολοκοτρώνης προκατέλαβε τὸν λόφον. Ἐκεὶ ἤρχισεν ἡ μάχη. Οἱ Κολοκοτρώνης ἐφύλαττε τότε τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῷν Δερβενακίων καὶ τέταρτον ὥραν αὐτῶν ἀπέχουσαν θέσιν τοῦ ἀγίου Γεωργίου, ὑποπτεύων μὴ διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι δι᾽ ἐκείνου τοῦ μέρους ὡς ὑμαλωτέρου. Ἰδὼν δὲ τὴν πορείαν αὐτῶν, ἐστειλεν ἐπιβοήθειαν 800 στρατιώτας ἐπειδὴ δὲ κατέστη ἀδύνατος ἡ θέσις, ἦν κατεῖχεν, ἀφ' οὐ ἀπεμακρύνθησαν, ἐστησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ πολλὰς σημαίας φαινομένας μακρόθεν, καὶ ἔθεσεν ἐπὶ καταφανοῦς μέρους δύο ζῆρα καὶ δύσους ἐπενδύτας εἶχον οἱ στρατιώται του, ἵνα ὑπολάβωσιν οἱ κατωθεν ἐχθροὶ διὰ κατεῖχον τὴν ἀδύνατον ἐκείνην θέσιν πολλοὶ Ἑλληνες, καὶ μὴ δοκιμάσωσι νὰ διαθῶσιν ἐκεῖθεν. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τοσούτῳ πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι ὅπισθεν καὶ ἐν τῷν πλαγίων, καὶ φονευόμενοι, ἐπροχώρουν πρὸς τὸν 'Αἰσωστην διὰ τὸν δὲν ἦτο ἐλληνικὴ φυλακή.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔτυχον ὁδεύοντες πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ Ἀινορίου, δύο ὥρας ἀπέχοντος τῶν Δερβενακίων, πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ 'Τύψηλάντης, ὁ Νικήτας¹ καὶ ὁ Δικαῖος² μετὰ 500 στρατιώτων, ἵνα τοποθετηθῶσιν ἐπὶ τῷν μεγάλῳν Δερβενίων εἰς ἀντίκρουσιν ἐπαπειλουμένης νέας εἰσβολῆς ἐχθρῶν. Οἱ ἀκούσαντες πολὺν τοιφεισμὸν ἀνωθεν τῆς θέσεως διὰ τὸ Κολοκοτρώνης, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὑποπτεύοντες συμπλοκήν· ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησαν, διότι, ἀπαντήσαντες βοσκόν, ἔμαθον διὰ ὄλιγον Τοῦρκοι ἡλθον πρὸς τὰ Δερβενάκια, καὶ διὰ τοῦ ἀκροβολισθέντες μετὰ τῶν φυλαττόντων τὴν θέσιν ἐκείνην· Ἔλλήνων ἐπανῆλθον εἰς 'Αργος. 'Αλλ' ἐπειδὴ ἡ βοὴ τοῦ τουφεισμοῦ δὲν ἔπαινεν, ἐστράφησαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ κατέλαθον τὰ ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ. Εἴδαντες Τοῦρκοι εἶχον ἡδη διαβῆ καὶ πέτει εἰς Κουρτέσαν κακῶς ἔχοντες· ἀλλ' οἱ κατοπιν αὐτῶν ἐργόμενοι ηύρουν τὴν ἔζοδον προκατειλημμένην ὑπὸ τῶν ῥηθέντων τοιῶν γεννακίων ἀρχηγῶν τῆς Ἐλλάδος. Οἱ Τοῦρκοι πολεμούμενοι ἔμπροσθεν, ὅπισθεν, δεξιά καὶ ἀριστερά, συγκροτήσαντες καὶ συγαγωνιζόμενοι νὰ περάσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς Κουρτέσαν, συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τις βάραθρον ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ 'Αἰσωστη, καὶ ἐκεῖ ἡφανίσθησαν· σωρηδὸν ἐπιπτον ἐντὸς τοῦ βαράθρου φονευόμενοι πολ-

¹ Ο Νικηταράς ὁ Τούρκοφάργος.—² Ο λεγόμενος Ηαπαφλέσσας.

λοι ὑπεκφεύγοντες τὸν κίνδυνον, ἐδοκίμασσαν νὰ ἀναβῶσιν ἔριπποι τὰ
σῦρη· οὐλλοι ὁδόγονυν δι' ἐκείνου τοῦ μέρους φορτωμένους ἵππους καὶ
κερκήλους· ἀλλ' οἱ ἵπποι καὶ αἱ κάμηλοι ὅλισθιγόντες ἐκρημνίζοντο:
ώστε ζῆν, ξνθρωποι, φορτία καὶ λίθοι ἔπιπτον ἐπὶ ζῷων, ἀνθρώ-
πων, φορτίων καὶ λίθων. Ολίγος δικαῖος ἀριθμὸς τῶν ἐμπροσθεν Ἐλ-
λήνων δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ὅλοτελῶς τὴν διάβασιν τόσων
ἐχθρῶν, διὰ τοῦτο πολλοὶ αὐτῶν διεσωθήσαν ώς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν
εἰς Κουρτέσαν. Τιπερτρισχίλοι ἐλογίσθησαν οἱ ἀπολεσθέντες ἐχθροί:
ἔπεισαν δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς χειράς τῶν Ἐλλήνων μέγας ἀριθ-
μὸς ζῷων καὶ ἀπειρά καὶ πολύτιμα ὄλλα λάφυρα. Οἱ δὲ διασωθέ-
τες εἰς Κουρτέσαν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας διαβάσεως, ἐπανῆλ-
θον τὴν ἐπαύριον πρὸς τὸ στόμιον τῆς διεξόδου εἰς βοήθειαν τῶν
ὅπισθεν ἀπομειγάντων συναδέλφων των ἀλλ' ἰδόντες τοὺς Ἐλληνας
ἔποιμεν νὰ τοὺς ἀντικρούσωσι, δὲν ἐπροχώρησαν. Ἐστειλε συγχρό-
νως καὶ ὁ φρούραρχος τῆς Κορίνθου τρίχε ἐλαφρὸς κανόνια πρὸς ἐκεῖνο
τὸ μέρος, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν. Οἱ δὲ ὄπισθεν
ἐρχόμενοι Τούρκοι, ἐν οἷς καὶ οἱ πλειστοὶ τῶν πασάδων καὶ αὐτὸς ὁ
Δράμαλης, ἰδόντες ὅταν ἔπαθον οἱ προπορευθέντες, δὲν εἰσῆλθον εἰς
τὴν τεθλιμένην ὁδὸν τῶν Δερβενακίων, ἀλλ' ἐμειναν ἐπὶ τῆς ἀπέ-
ναντι πεδιάδος, καὶ ἔστειλάν τινας πρὸς τοὺς πλησιεστέρους Ἐλλη-
νας ἵνα μάθωσι τις ὁ ἀρχηγός των. Μαθόντες δὲ παρὰ τοῦ ἐκεῖ φυ-
λάκτοντος παπᾶ Δημήτρη Χρυσοβούτιστου ὅτι ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης,
τῷ ἐπρότειναν νὰ ἐξαγοράστωσιν ἐλευθέραν τὴν δίοδον ἀλλ' ἰδόντες,
ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἵππεις τινας "Ἐλληνας καὶ τοὺς ὑπασπιστὰς τοῦ
Κολοκοτρώνη, Σπηλιωτόπουλον καὶ Φωτάκον, ἐρχομένους πρὸς ἐκεῖνο
τὸ μέρος, καὶ ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἐρχομένους εἰς κατασκοπήν, μὴ
θέλοντες δὲ νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἐπανῆλθον εἰς
Γλυκιάν πλησίον τοῦ Ναυπλίου: ὥστε οἱ ἐχθροί, ἔχοντες μεσότοιχον
τὸ φρονικὰ Δερβενάκια, διρρέθησαν ἑκουσίως οἱ μὲν κατὰ τὴν Κουρ-
τέσαν, οἱ δὲ κατὰ τὴν Γλυκιάν, δῆπου τοῖς συνέβη τὴν αὐτὴν νύκτα
ἄλλο δυστύχημα, ἐκληρθὲν κάκιστος οἰωνός· ἀγαψεν αἴρηντος καὶ ἐκάη
ἡ πυρίτις.

Ἐπειδὴ δὲν ἐμεινε πλέον ἀμφιβολίχ, ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ ἐπεχείρουν
νὰ διαβῶσιν εἰς Κόρινθον, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀνάγκη ἦτο
νὰ προκαταλάβωσιν οἱ Ἐλληνες τὰς διόδους.

Τὴν δὲ ἀκόλουθην ἡμέραν τῆς μάχης, ἥτοι τὴν 27, ἥλθον εἰς τὸν
τόπον τῆς καταστροφῆς ὁ Πλαπούτας, ὁ Δημήτριος Δηλιγάννης, ὁ
Γιατράκος, ὁ Τσόκρης καὶ οὐλλοι ὄπλαρχογοι πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν
περὶ τῆς προτεραίας. Συσκέψεως δὲ γενομένης περὶ τοῦ πρακτέου,
ἀπεφρσίσθη, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ποίαν

τῶν ἀγούσων εἰς Κόρινθον ὁδῶν ἐσκόπευσαν οἱ ἔχθροὶ νὰ διέλθωσιν, ὁ μὲν Γιατράκος νὰ παραλάβωσιν ἀμέσως τὰ ἐν "Ἄργει στρατεύματάς των καὶ νὰ καταλάβωσι τὰς Μυκήνας, ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ὁ Δικαῖος καὶ ὁ Νικήτας, ὁ διὰ τὰς κατὰ τὴν 26 ἀνδραγαθίας του ἐπονομαζθεὶς Τουρκοφάργος, νὰ μείνωσι κατὰ τὸ Μπερπάτι καὶ Ἀινόρι ὅπου μετέστησαν, μετὰ τὴν μάχην, ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ Δηλιγιάννης καὶ ὁ Ἀγτώνιος Κολοκοτρώνης νὰ φυλάξωσι τὰ Δερβενάκια· ὅλοι νὰ τρέξωσιν ὅπου φανῇ ὁ ἔχθρος. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐξεστράτευσε πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀινορίου δῆλος. Φθάσας δὲ εἰς Μπερπάτι, ἐκτυπήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἐλλήνων. 'Ο Κολοκοτρώνης νομίζων ὅτι οἱ περὶ τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Τσάκρην κατέλαβον τὰς Μυκήνας καὶ θὰ ἔπιπτον ὅπισθεν τοῦ ἔχθροῦ, ὡς προεσχεδιάσθη, διέταξεν ἀμέσως τοὺς περὶ τὸν Πλαπούταν ν' ἀφήσωσι τὴν θέσιν τῶν Δερβενακίων, καὶ νὰ τρέξωσιν ἀπ' ἔμπροσθέν του πρὸς τὴν Κλένιαν, κώμην τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου, 'Αλλ' οὔτε οἱ περὶ τὸν Πλαπούταν ἔφθασαν ἐν καιρῷ δύο διετάχθησαν, οὔτε ὁ Γιατράκος καὶ ὁ Τσάκρης κατέλαβον τὴν θέσιν τῶν Μυκηνῶν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡπειθησαν οἱ στρατιῶται των τοιουτορόπως ἀπέτυχε τὸ σχέδιον καὶ οἱ ἔχθροι παθόντες πολλά, ἀλλ' ὀλίγα ὡς πρὸς ὅσα ἔπαθον οἱ συναδελφοὶ των τὴν 26, διέβησαν τὰ στενὰ καὶ διεσώθησαν εἰς Κόρινθον, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐστάλησαν ἐκ Πατρῶν πέντε πλοῖα φέροντα τροφάς εἰς χρῆσιν αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ, ὃν ὑπὸ τὰς ὅψεις ὁ Μ. Τομπαζής, εἰσπλεύσας τὸν Σαρωνικὸν κόλπον πρὸ τινῶν ἡμερῶν καὶ ἀποβιβάσκας εἰς τὰς Κεγχρεάς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων του, ἥρπασεν ὅλας τὰς ἐνκυποτειμένας τροφάς καὶ ἀφησε τὴν ἀπρονόητον ἔκείνην φρουρὰν σχεδόν πεινῶσαν.

Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τῆς εἰς Ἀργολίδα ἐκστρατείας τοῦ παλιπληθοῦς τούτου ἔχθρικοῦ στρατοῦ, παθόντος τὰ πάνδεινα ἐπὶ τῆς εἰς Κόρινθον ἐπιστροφῆς, διότι ὁ ἀρχηγός του, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῷ δυνάμει του, δὲν ἐφόροντισεν ἐπὶ τῆς ἔκειθεν εἰς Ἀργος ἀναβάσεως νὰ διατηρήσῃ τὰ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων στενά. Τόσος δὲ τρόμος κατέλαβε τὸν Δράμαλην, ὃστε ἐγκατέλειψεν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς εἰς Γλυκιάν ὑποχωρήσεως του καὶ τὸ μόνον παρ' αὐτῷ ἐπὶ τῆς εἰς Ἀργολίδα εἰσβολῆς του κανόνι.

ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΔΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

"Ιδε σελ. 76.

ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΦΟΔΟΥ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

("Ιδε σελ. 79).

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΛΕΙΣΟΒΑΣ

("Ιδε σελ. 81).

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

("Ιδε σελ. 83).

Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΜΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΑΟΥΛΗΝ

("Ιδε σελ. 100).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟ Γ' ΕΤΟΣ

ΤΥΡΤΑΙΟΣ

("Ιδε σελ. 22).

ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

("Ιδε σελ. 25).

ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Της μουσικῆς ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, ἡ χρῆσις καὶ ἡ ὡφέλεια, εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαίνομενα, τὰ ὅποια, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν πάντες κοινῶς, φαίνεται περιττὸν νὰ ζητῇ τις νὰ τὰ παραστήσῃ ἴδιας. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες δὲ διτὶς δὲν ἀνοίγει στόμα εἰς ἔπαιγον τοῦ Ἡρακλέους, εἶναι κωφός. Τοῦτο δηὖτε ἐλέγετο διὰ τὸν νιόν τοῦ Διός καὶ τῆς Ἀλκυόνης, δύναται νὰ ἁρθῇ καὶ διὰ τὰς Μούσας, τὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης καὶ τοῦ Διός, τὰς ὅποιας καὶ ἐκεῖνος ὁ

ἥρως τιμῶν ἔξοχως καὶ θεραπεύων, εἰς ἐγκωμίου λόγον ἔλαβε τὸ νὰ
δὸν μᾶζεται, ὡς ὁ Ἀπόλλων, καὶ αὐτὸς Μουσηγέτης. "Αν ἥναι τις
ἀκίνητος εἰς τὰ θελγητά καὶ εἰς τοὺς γλυκασμοὺς τῆς Εὐτέρπης,
τῆς Ἐραποῦς καὶ τῆς Τερψιχόρης, βέβαια ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ ἥναι
κωφός· ἡ ἀγ δὲν ἥναι βεβλαμμένος τὰς ἀκοάς, ἀνάγκη νὰ συναριθ-
μηθῇ μετὰ τὰ ἀλογώτατα καὶ νωθρότατα κτήνη. Ἐπειδὴ καὶ τού-
των ἴστοροῦνται πολλά, εἰς τὰ ὄποια ἐριλοτιμήθη ἡ φύσις νὰ ἐν-
στάξῃ τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα.

Τι ἄλλο οἱ πάμπολοι μῆθοι νὰ μᾶς διδάξουν ἡθέλησαν παρὰ τὴν
δραστηριωτάτην χάριν ἢ χριεστάτην δύναμιν τῆς μουσικῆς, δταν
ἐτολμησαν νὰ πλάσουν τὰς τόσον ἀπίστους, τόσον ἀτόπους περὶ αὐ-
τῆς παραδοξίας; Ὁ Θράξ Ὁρφεὺς μὲ τὴν μουσικὴν του ἀνεχαίτι-
ζεν ἀπὸ τὸν Ἰδιον δρόμον τοὺς ποταμούς· ἔσυρεν ὅπισω του ὅχι μόνον
τὰ θηρία τὰ πλέον ἄγγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰς πέτρας· καὶ
μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς μελῳδίας ἔφθασε, λέγουσι, νὰ καταπαλάξῃ
καὶ τὸν Ἄιδωνέα καὶ τὴν Περσεφόνην, τοὺς ἀμειλίκτους καὶ ἀδυ-
σωπήτους θεούς, διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν
ζωὴν Εύρυδίκην τὴν φιλτάτην του σύζυγον. Οι Βοιωτοὶ Ζῆθος καὶ
Ἀρμφίων μὲ τὰ θελκτικὰ κρούσματα τῶν ὄργανων των κατεκήλουν
καὶ κατεκύλουν ἀπὸ τὰ ὅρη τὰ μάρμαρα καὶ τοὺς λίθους, καὶ δι'
βιτῶν, εύρυθμως τε καὶ ἀρμονικῶς συναπτομένων, ἔκτιζον τῶν Θη-
αῶν τὰ ὑψηλὰ πυργώματα καὶ τὰ τείχη. Καὶ ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων,
πηδῶν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον τῶν καταποντι-
στῶν, συνεκάλει διὰ τῶν τῆς λύρας αὐτοῦ μουσουργημάτων πρὸς
βοήθειάν του τοὺς φιλανθρώπους δελφίνας, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀναβα-
σταζόμενος καὶ διανηχόμενος¹ ἀσφαλῶς τὰ κύματα, εὔρισκεν εἰς
Ταίναρον² τὴν σωτηρίαν. Τοῦτο τὸ ἔσχατον δὲν ἔλειψε τις νὰ τὸ
περάσῃ ὡς πραγματιώδη καὶ ἀληθινὴν ἴστορίαν. "Ημεῖς μὲ τοὺς
περισσοτέρους τὸ κρίνομεν μῆθον, καθὼς καὶ ἄλλα· ἀλλ' οἱ μῆθοι οὕτοι
εἰκονίζουσι τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἡ ἀλήθεια ήτις ὑποκρύπτεται ὑπὸ τὰς
εἰρημένας μυθολογίας εἰναὶ, διεῖ ἡ μουσικὴ τόσην ἔχει δύναμιν εἰς
τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καὶ τοὺς ἀκινήτους διὰ ῥάθυμίαν
τοὺς διεγείρει, καὶ τοὺς ἀναισθήτους διὰ νωθρότητα τοὺς παρορμᾶ,
καὶ τοὺς σκληρούς ἀτέγκτους μαλάττει, καὶ τοὺς ἀγρίους καὶ θηριώ-
δεις φέρει εἰς ἥμερότητα.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ

¹ Κολυμβῶν.—² Ακρωτήριον τῆς Δακωνικῆς.

Ο ΘΕΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

‘Ο Θεός τὸν Θάνατον, λυτρωτὴν τῶν πόνων,
ἔπειμψεν εἰς ἄρρωστον ἀνδρα γεωπόνον,
νὰ τῷ δώσῃ ἀνεσιν τῶν δεινῶν καὶ κόπων,
καὶ εἰς ἀναπαύσεως νὰ τὸν φέρῃ τόπον.

“Ἐφθασεν δὲ Θάνατος, καὶ ἐπὶ τῆς καλύβης
τοῦ πτωχοῦ ἐκάθισεν ὡς ἡ ὅρνις ἴδις¹.

Στεναγμοὶ ἡκούοντο, οἵμωγαι καὶ θρῆνοι,
ὅλη κατεσείετο, στέγη δὲ καλαμίνη.

Πέντε δὲ ἀνήλικα, καὶ ἀπὸ μητέρα
δοφανά, τὸν θνήσκοντα ἔκλαιον πατέρα.

«Θνήσκεις, πάτερ; ἐκραζον κύκλωθεν τῆς κλίνης,
καὶ ἡμᾶς τὰ ἔρημα ἄχ! ποῦ μᾶς ἀφίνεις?»

“Ηκουσεν δὲ Θάνατος καὶ τὰ ἔλυπνήνη,
οἴκτιρμὸν ἥσθάνθησαν τάπονά του στήθη.
ἀπρακτος ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Κύριόν του
καὶ ἐνταυτῷ φοβούμενος τὸν φρικτὸν θυμόν του,
ἀφωνος εἰς τούρανοῦ ἵστατο τὰς θύρας.

— Διατί, ὁ Θάνατε, μὲ κενάς τὰς χεῖρας;»

— Διὰ τὰ παντέρημα τίς θὰ προνοῦσῃ,
«ὅταν καὶ δὲ μόνος των βοηθὸς τάφησῃ;»

— «Τρέξε! εἶπ’ δὲ Ἀναρχος, τρέξε νέπος πάσης
λίθου ἀπὸ τάμετρα βάθη τῆς θαλάσσης.»

Εἶπε καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, δίχως νὰ βραδύνη,
ώς βολίς δὲ Θάνατος πίπτει μολυδίνη,
καὶ εἰς τὰ ουράνια μετὰ τάχους ἰσου
φέρει τὸν ζητούμενον λίθον τῆς ἀδύσσου.

— «Θραῦσέ τον!» Εἰς δάκτυλα δύο τὸν λαμβάνει,
τὸν συντρίβει καὶ ἐνδον του σκώληξ ζῶν ἐφάνη.
Τότε δὲ Πανάγαθος ἐκραξεν ὀργίλος,
καὶ δὲ θόλος ἔτρεμε τούρανοῦ δοκῆλος.

— «Τίς εἰς τὰ ἀνήλια βάθη, ἀποκρίσου,
συντρησει τὸν σκώληκα τοῦτον τῆς ἀδύσσου;

Τίς δόμοῦ δι’ ἀπαντα προνοεῖ τὰ δοντα;

Τίς γνωσκει μέλλοντα, πρότερα, παρόντα;

Τίς ἐμοῦ, ὁ κάθαρμα, κάλλιον γνωρίζει

ἡ ζωὴν δὲ θάνατον πότε νὰ χαρίζῃ;

¹ πτηνὸν τῆς Αἰγύπτου.

Κ' ἐνταῦτῷ τὸ σκῆπτρόν του αἴρ' ή δεξιά του,
δίδ' εἰς τὸ μετάφρενον μίαν τοῦ Θανάτου,
ἵστραψε κ' ἔβρόντησε τὸν κατακωφαίνει,
καὶ κωφὸς ὁ Θάνατος ἀπὸ τότε μένει.

Μάταια τὰ διάτα του δὲ κλαυθμός μας κρούει
δὲν ἀκούει δέμσιν, θρηνούντος δὲν ἀκούει.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ

Ο ΒΑΛΜΑΣ

(Δημώδης παράδοσις)

Βαλμᾶς εἶναι πτηνὸν νυκτερόθιον, σπάνιον μὲν ἀλλὰ γνωστὸν
εἰς πάντας καὶ ἐπίφοβον, διότι ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ προαγγέλλει προσ-
εχὲς πένθος καὶ ἀφευκτονούσινον συμφοράν. Ἡ πρόληψις αὗτη ἐκτείνεται
ἐφ' δλῶν τῶν ὄμοιών του, εἴτε διότι ἐν τῇ ἡρεμίᾳ καὶ τῷ σκότει
τῆς νυκτός ή μονότονος καὶ θλιβερά φωνὴ τῶν ὄργεων τούτων πλήτ-
τει τὴν φαντασίαν, εἴτε διότι ἐπεκράτησε παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ
ἡ ιδέα ὅτι ἀμαρτωλαὶ ψυχαί, σκηνώσασαι ἐν αὐτοῖς, κατεδικάσθησαν
νὰ πλανῶνται μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, πρὸς παραδειγματισμὸν
τῶν ζώντων, πρὸς ἀπότισιν στυγεροῦ τινος κακουργήματος.

'Αλλ' ὁ Βαλμᾶς, ὁσάκις ἀκούεται θρηνῶν ἐν ὥρᾳ νυκτερινῆς τρι-
κυμίας, περισσότερον παντὸς ἀλλού ἐμπνέει ἀπελπισμὸν καὶ προ-
καλεῖ ἕρκισμοὺς καὶ σταυροκοπήματα, διότι αἱ κοινai ιδέαι περὶ
πονηροῦ πνεύματος ἐμφωλεύοντος ἐν αὐτῷ κραταιοῦνται καὶ ἐν τῶν
ἀλλοιότων φθόγγων, δι' ὧν ἀγγέλλεται ἡ παρουσία του, καὶ οὔτινες.
Ἄς ἔναρθροι ἀνθρώπιναι φωναὶ διεγέρουσι βαθεῖαν ταραχὴν καὶ συ-
κίνησιν ἀπερίγραπτον.

"Ισως ὁ ποιητικώτατος Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν ταῖς ἀγρίαις κραυγαῖς
τοῦ Βαλμᾶ εὑρε διὰ τῆς φαντασίας δι', τι εἰς τὴν ἀκοὴν παρίσταται
ἀσφαλές καὶ συγκεχυμένον, ἀλλ' εἶναι βέβαιον δι', κατὰ τὴν ὄμολο-
γίαν πάντων, τὸ ἀπάσιον πτηνὸν διηγεῖται στενάζον τὴν φρικτὴν
ἰστορίαν του, καὶ δι' ἐν τῇ παραδόξῳ λαλιᾷ του σαφῶς διακρίνον-
ται οἱ ἐπόμενοι στοιχοί.

Γηῶργο ! Γηῶργο ! Γηῶργο !

τωῦρες, τωῦρες τάλογο.

Χά, χά, χά, χά !

Μίαν φορά κι' ἔναν καιρὸν ἡσαν δύο ἀδελφοὶ πλούσιοι βαλμάδες (ἰπποτέρφοι, ἀλογοθέσκοι), ἐξ ὧν ὁ πρεσβύτερος Μῆτρος, φέσει αὐθίκιρτος καὶ τραχύς, ἀπόλυτον μετήρχετο ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ νεωτέρου Γηώργου, ἀγοργγύστως ἀποδεχομένου τοὺς ἐπὶ οὐτιδαναῖς προφάσεσιν ἀκαταπαύστους προπηλακισμούς του καὶ ἐπιτετραχυμένου τὴν ἅμεσον ἐπιτήρησιν τῶν πολλῶν ἵππων τῶν.

Παρουσιασθείσης δὲ εὔκαιρίας γὰρ πωληθῶσιν ὄκτω ἐκ τῶν ἵππων τούτων (ἀδηλον διατί τόσοι), ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἐμήνυσεν εἰς τὸν νεώτερον ν' ἀποσπάσῃ εὐθὺς ἐκ τῆς ἀγέλης τὰ πωληθέντα κτήνη, καὶ νὰ τὰ συνοδεύσῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον. Ὁ δὲ Γηώργος, γνωρίζων ἐκ σκληρᾶς πείρας τὸ ἐσήμαντον τοιωτῆται διαταγάζει, δὲν πρὸς στιγμὴν ἀνεβάλλετο ἡ ἐκτέλεσίς των, χωρὶς νὰ προσμείνῃ τὴν χαρακυὴν τῆς ἡμέρας, πηδήσας ἐπὶ τῶν νώτων ἐνός, ἥγαγεν ἐσπευσμένως τοὺς ἵππους πρὸς τὸν ἀδελφόν του.

Ἡ νῦν ἡτο ζοφερά, ὁ δὲ Μῆτρος ἀριθμῶν τὰ ζῷα εὑρίσκει πάντοτε δτε ἔλειπεν ἔν καὶ δτε ἀντὶ τῶν παραγγελθέντων ὄκτω. ὁ Γηώργος εἶχε παραδώσει μόνον ἑπτά. Ὑποπτεύσας δὲ μὴ καθ' ὅδον εἶχεν ἀποπλανηθῆ ὁ ἀναζητούμενος ἵππος, διέταξε τὸν Γηώργον νὰ σπεύσῃ εἰς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ, ἀν τὴν ἡθελε νὰ μὴ ἐκτεθῇ εἰς τὰ φονικὰ ἀποτελέσματα τῆς δυσμενείας του.

Ἐντρομός ὁ δυστυχῆς ἔρυγεν, ἀπὸ ρύτηρος ἐλαύνων τὸν ἵππον διὰ δασῶν, κοιλάδων . . .

«Δρόμο πέρνει, δρόμο ἀφίνει . . .» Ἄλλ' ἐπανηλθεν ἀπρακτος. Ἐνῷ δὲ ἐπηλησίαζε τὸν πατρικὸν οἶκον, καὶ πρὶν ἀκόμη δώσῃ λόγον τῆς ματαίας ἐκδρομῆς του, ὁ Μῆτρος ἀκούσας μακρόθεν ἐνός μόνου ἵππου τὸ κάλπασμα, προσησθένθη τὴν ἀποτυχίαν, καὶ τυφλωθεὶς ἐκ τῆς ὄργης, ἐπεσε μανιώδης κατὰ τοῦ Γηώργου καὶ τὸν ἐρόνευσε πλήττων δ' αὐτὸν ἀνηλεῖς διὰ τῆς μαχαιρᾶς ἐκάγγαζεν ὁ ἀλιτήριος καὶ τὸν ἡρώτα.

Γηῶργο! Γηῶργο! Γηῶργο!

τωῦρες τωῦρες τάλογο;

Χά, χά, χά, χά!

Ο Γηώργος ἕκειτο χαμαὶ νεκρός, ὁ δὲ ἵππος του ἀποπτύσας τὸν χαλινόν, ὠρμητεν εἰς τὸν αὐλὴν τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ ἀνεμίχθη μετὰ τῶν συντρόφων του.

Εὐθὺς μετ' ὀλίγον αίμοσταγής, ἀποτρόπαιος, ἔξαλλος ἐκ τῶν κακπιῶν τοῦ αἵματος, εἰσέρχεται καὶ ὁ ἀδελφοκτόνος. Συναγνησας δὲ

τοὺς πωληθέντας ἵππους, ἥρξατο καταμετρῶν αὐτοὺς ἐκ νέου, ὡς ᾧν
ἥλπιζε διὰ μιᾶς τελευταίας ἐπιβεβαιώσσεως τοῦ ἀμαρτήματος τοῦ
Γηώργου, νὰ κατευνάσῃ τὸν ἥδη ἐγειρόμενον φοβερὸν ἐν τῇ συγειδήσει
του σάλον. 'Ἄλλ' ὁ τοῦ θαύματος! 'Αντὶ ἐπτὸν πάντοτε, τώρα τοὺς
εὗρισκεν ὄκτω, καὶ ἐνόησεν ὁ τάλας ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀριθμησιν
δὲν εἶχε συμπεριλάβει τὸν ἵππον ἐφ' οὗ ὁ Γηώργος ἐκάθητο, καθο-
δηγῶν τοὺς ἄλλους. Διεσκεδάσθη τότε ἡ πυκνὴ ὄμιγλη, ἥτις εἶχεν
ἐπισκιάσει τὴν δρασίν του, ἔμεινεν ἐμβρόντητος, ἔκλινε γόνυ ἐνώπιον
τοῦ ἀδίκως φονευθέντος ἀδελφοῦ του, καὶ κλαίων καὶ ὀδυρόμενος,
παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τὸν μετακυρφώσῃ εἰς πτηνὸν νυκτερόσιον,
ἔχον φωνὴν ἀνθρωπίνην, οἵα, περιπλαγώμενος κινήσως, κολάζηται
ἐπαναλαμβάνων τοὺς σαρκασμούς, οὓς ἀπαγύθυνε πρὸς τὸν ἀθῷον Γη-
ώργον πρὶν ἢ τὸν θανατώσῃ.

Γηώργο! Γηώργο! Γηώργο!

τωῦρες, τωῦρες τάλογο;

Χά, χά, χά, χά, χά.

'Ο Θεὸς τὸν εἰσήκουσε, καὶ ἴδου διετὶ ἀπαίσιον μὲν πτηνὸν καλεῖ-
ται ὁ Βαλμᾶς, ὁ δὲ δεισιδαίμων λαὸς θεωρεῖ τὸν Βαλμᾶν ἄγγελον
προσεχῶν δυστυχημάτων.

Καθ' ὅλον τὸν μακρὸν ἀγροτικόν μου βίον μόνον ἀπαξ ἔτυχε ν'
ἀκούσω τοῦ Βαλμᾶ τὰς νυκτερινὰς οἰμωγάς. 'Ομολογῶ δὲ ὅτι ἡ πα-
ράδοξος λαλία του ἐνεποίησε καὶ εἰς ἐμὲ τὴν αὐτὴν ἐκπληξιν, τὴν
ὅποιαν προξενεῖ εἰς πάντας, διότι κ' ἔγω ἐν τοῖς θρήγοις τοῦ κατη-
ραμένου πτηνοῦ σαφῶς διέκρινα τό:

Γηώργο! Γηώργο! Γηώργο!

τωῦρες, τωῦρες τάλογο;

Χά, χά, χά, χά, χά!

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ

Ποῦ, μ' ἀπλωμένα τὰ πτερά,
πετῆς, λευκὴ περιστερά,

ὅτ' ἐφ' ἡμῶν

βαρὺς χειμῶν

τοὺς πάγους φέρει τοῦ βορρᾶ;

ΤΟΜΟΣ Α'.

11

— «Οπου ή ἄνοιξις γελᾶ μητέρα την πάσην ματιάν
καὶ αὔραι πνέουν ἀπαλά, μελέτη στόμα τοῦ εἰπατού
ἔκει πετῶ,
τὸ φῶς ζητῶ, ζητῶ τὸν πατέρα τοῦ
ζητῶ τὰ ἄνθη τὰ καλά».

— «Πτυνόν, μὴ φεύγεις δειλιῶν
πῶς μᾶς κατέλαβε χιών.

Θερμόν, θερμὸν
ἔντὸς ήμῶν
θάλπει τὸ πῦρ τῶν καρδιῶν»

— «Θερμὴ καρδία φιλικὴ
πάλλει παντοῦ δὲν μοὶ ἀρκεῖ».
μᾶς ἀπαντᾶ,
γοργὴ πετᾶ,
κ' εἰς ξένας στέγας κατοικεῖ.

A. P. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΧΑΛΑΣΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΧΘΡΟΥΣ

Ακόμη δὲν εἶχεν εἰσέλθη εἰς τὴν πόλιν τὸ νικηφόρον καὶ ὑπερήφρων στράτευμα, καὶ ἀλλάχθη εὐθὺς τῶν προσγυμάτων ἡ ὅψις καὶ τῆς χώρας ὅλης τὸ πρόσωπον, διότι καὶ πρὶν νὰ φύγῃση ὁ ἔγχρος, καὶ ὁ πτωτῶν μέσα φωτιά νὰ τὴν καύσῃ μὲ τές φλόγες, ἐκάπνιζεν ἡ ταλαίπωρη μὲ τοὺς στεναγμούς· καὶ πρὶν νὰ τῆς θάνατώσῃ τὸν λαόν, καὶ νὰ τὴν πνίξῃ μέσα εἰς τὰ αἷματα, ἥτον εἰς τὰ νερὰ τῶν ιδίων της δακρύων βαθείᾳ βυθισμένην. Ἐκλαίειν ἡ κόρη τὴν Ιδίαν της παρθενίαν, διότι ἔβλεπε, πῶς ἥθελε νὰ τῆς τὴν ἀρπάζῃ βάρβαρος στρατιώτης, καὶ πῶς ἥθελε γεγῆ τοῦ ἔγχροος, δὲν λέγω βραχείον, ἀμυνὴ καὶ παίγνιον. Αναστέναζεν ὁ νέος τὴν Ιδίαν του νεότητα, διατί ἐστοχάζετο, πῶς δὲν ἥτον ἀκόμα τέλεια ζεφυτρωμένον τὸ ἄνθος τῆς τρυφερᾶς του ἡλικίας καὶ ἔμελλε νὰ ίδῃ τὸ δρέπανον εἰς τές ρίζες. Ήσφιγγεν ἡ μητέρα τὰ ἴδια τῆς τέκνων καὶ τὰ ἐβύζαινεν, ὅχι τόσον μὲ γάλα, δύον μὲ δάκρυα, διατί ἥξενε πῶς ὁ οὐθλιος ἐκεῖνος καρπός, ἀγκαλὰ καὶ ὅχι ωριμος, εἶχε νὰ τῆς πέσῃ ἐμπρός εἰς τοὺς πόδας ἀπὸ σκληρὸν σίδηρον θερισμένος. Εκαταδίκαζεν καὶ οἱ γέροντες μὲ συγκούνις στεναγμούς τὴν ἀπάνθρωπον τύγην, φασκὸν δπου τῶν ἐμά-

κρυψε τὴν ἡλικίαν, διὰ νὰ τοὺς κάμη ἀπέκει νὰ δοκιμάσουν εἰς τὴν σφαγὴν τῶν παιδίων καὶ τῶν συγγενῶν πολλαπλάσιον τὸν θάνατον. Ἀμμὴ νά, ὅπου ἀντιλαμβάνει τὰ τύμπανα. Νά, ὅπου μὲ καρμόσυνον κτύπει παιζούντες σάλπιγγες. Νά, ὅπου ἀκούεται ὁ θόρυβος τοῦ φουσάτου¹ καὶ ὁ χρεμετισμὸς τῶν ἀλόγων, τὰ ὄποια μὲ τοὺς ἀφροὺς προμηνοῦσι τοῦ ἴδιου φουσάτου τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύσταν. Νά, ὁ ἔχθρος εἰς τές θύρες στεφανωμένος μὲ δάφνην, καὶ μὲ τὸν ἔχθρὸν κακολόρης ὁ Χέρος, χωρὶς σπλάγχνα καὶ χωρὶς καρδίαν, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ εἰς κανένα ἀγάπην καὶ σπλάγχνος, καὶ μόνον ἀρματωμένος μὲ ἀκονισμένην φομοφάτην, διὰ νὰ θερίζῃ μὲ μίαν πληγὴν πολλῶν τές ζώες. Ἐμποιέι οὐπερήφανος εἰς τὴν χώραν, καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν χαρὰν διὰ τὴν νίκην ὃπου ἀπόλαυσε, καὶ διὰ νὰ δώσῃ ἀκόμη τοῦ λαοῦ φόβον καὶ τρόμον, ἀναγκάζει εὐθὺς καὶ τὰ ἀνακουφωτὰ² σίδηρα νὰ ἀστράψουν μὲ φλόγα, καὶ νὰ βροντήσουν μὲ κτύπον, ὥστε ὅποι ηθελεις ἴδη μαυρισμένον μὲ τοὺς καπνοὺς τὸν ἀέρα, σκεπασμένον μὲ τὰ νέφη ἐκεῖνα τὸν ἥλιον, καὶ ἀνάμεσα εἰς τόσα σκότη νὰ μὴν φέγγη ἀπέκει ἄλλο φῶς, παρὰ βαρβαρικῆς μαχαίρας ἢ ἀστραπῆς καὶ ἢ λάμψεις. Ἡθελεις ἴδη τὸν ἔνα (ῷ ἐλεεινὸν θέαμα!) νὰ κλαίῃ τὰς χεῖρας, ὅπου τοῦ ἔκοπτεν ὁ ἔχθρος τὸν ἄλλον τοὺς πόδας, ἥγουν τὰ στερεὰ τοῦ κορμοῦ τοῦ θεμέλια· τοῦτον γ' ἀναζητᾷ τὰ ὅμματα, ὅπου ἔχανεν ἐκείνον γ' ἀναστενάζῃ διὰ τές πληγές, ὅπου ἔλεμβαγε· κεφαλὲς κομμένες εἰς κάθε στράταν· σπλάγχνα χυμένα εἰς κάθε πότημα, αἷματα νὰ τρέχουσιν ως ποτάμια, καὶ τὴν χώραν δλην σπαρμένην ἀπὸ νεκροὺς καὶ νεκρῶν μέλη. Χορτασμένον μὲ τόσους φόνους τὸ σίδηρον, χάσκουν οἱ βάρβαροι νὰ χορτάσουν καὶ τὴν ἀχόρταγόν των φιλαργυρίαν. Ὁθεν γλήγοροι ἀναβαίνουσιν εἰς τὰ σπήταια, πηδοῦσιν εἰς τὰ παλάτια καὶ γδύνοντες καὶ τὰ τείχη, θησαυρίζουσι πλούτη, συμμαχώνουσι θησαυρούς, ἀπὸ τὰ παλάτια πετοῦσιν εἰς τές ἐκκλησίας καὶ ἐδῶ οὗρίζοντας τές εἰκόνες, πάσχει καθένας νὰ νικήσῃ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἀσέβειαν.

Πίπτουσι καματεῖ τὰ θυσιαστήρια, καὶ τσακίζουσι τοὺς σταυρούς, ἀρπάζουσι μὲ ἀνίερον χεῖρα τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ μεταμορφώνουσιν εἰς σπήλαια ληστῶν τοὺς ναοὺς τῶν ἀγίων. Ἐβγάζουσι τέλος καὶ εἰς τές στράτες, καὶ πατῶντας ἐπάνω εἰς τὰ νεαρὰ σώματα, εἰς χεῖρας, πόδας καὶ κεφαλὲς ἀνακατωμένες λυσσοῦσι καὶ ἐναντίον εἰς τὰ μάρμαρα. Ὁθεν ὅπου κτίζολμα, μνημόσυνον ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας, τοῦ χωρίζουν τὰ ἀναίσθητα μέλη, καὶ τὸ βίπτουν καματεῖ, διὰ νὰ μὴ ἀπομείνῃ εἰς τὴν χώραν οὐδὲ κτύπης εἰκόνας ἀνθρώπου. Ὁπου

¹ φουσάτον, τὸ στράτευμα.—² τὰ κυλα σίδηρα, τουτέστι τὰ τηλεούλα.

στελος καὶ στολὴ τῆς πόλεως, ὅπου πυρφαμίδα, τῆς Αἰγυπτίας μαθήσεως λείψανον, ὃπου θέατρον, ἡ καὶ τρόπαιον, δλα δοκιμάζουσι τὸ σίδηρον, καὶ χειρότερον ἀπὸ κάθε σίδηρον ἔχθροι, τὴν σκληροκαρδίαν καὶ λύσσαν. Οἱ ὄποιος διὰ νὰ τὴν σβήσῃ καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον ὄλοτελα καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ πλέον οὐδὲ ὁ τόπος εἰς τὸν ὥποιον ἦτο κτισμένη, ἀνάπτει φωτιές εἰς κάθε τόπον, σπέρνει φλόγες τριγύρου καὶ εἰς κάθε μέρος, καὶ εἰς ὄλιγην ὥραν τὴν μεταλλάσσει εἰς ζλλην Τροίαν καπνίζουσαν καὶ καϊμένην. Άφινω ἐδῶ τές φωνές τῶν μισαποθαμένων ἀνθρώπων, τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν, τὰ δάκρυα τῶν γερόντων, ἀφίνω τές βοὲς τῶν βαρβάρων καὶ τόσης φλογὸς τὴν ἀνεξιδιήγητον ταραχήν, ὅποιοῦ ῥίπτοντας σπήται, παλάτια, πύργους, καίνουταις ξύλα καὶ ὅ, τι ἄλλο, τόσον ἔτριζε καὶ μὲ τές σπίθες τόσον ἔκατκτύπα, ὅποιοῦ ἥθελες εἰπῆ, νὰ εὑρίσκεσσι κάτω ἐκεῖ εἰς τὰ πολυτάραχα τοῦ Νείλου κατάδουπα¹. Τοῦτο μόνον σμίγω², πᾶς δὲν ἀπεμεινει οὐδὲ μία καὶ μόνη πέτρα διὰ νὰ γράψῃ τις τὸ Όδεις κεῖται, ἀμμὶν ἡ χώρα ὅλη ἐτάφη εἰς τὴν ιδίαν της στάκτην, καὶ δπου ἐτρέφοντο οἱ λαοί, τώρα βόσκονται ζῷα.

ΦΡ. ΣΚΟΥΦΟΣ

ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΚΟΡΑΗ

(Τίδε σελ. 136.)

Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

(Τίδε σελ. 33.)

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΧΟΡΜΟΒΟΥ

(Τίδε σελ. 141.)

ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

(Τίδε σελ. 38.)

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΕΩΝ

Εἰς τὰ ζωγραφικὰ περιβόλια, τὰ καταστολίζοντα τὰ παλάτια τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν μεγάλων ἐν Κωνσταντινουπόλει, εὑρίσκομεν

¹ τὰ κατάδουπα, τοὺς καταρράκτας.—² προσθέτω.

καλλιεργούμενα δῆλα τὰ εἰδὴ τῶν ἀνθέων σσα συγκροτοῦσι τὸν Στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὰ δενδρόια, τοὺς ναρκίσσους, τοὺς ὄνκινθους, τὰ λάσμινα, τὰ εὐανθῆ βατράχια, κτλ. Ἀλλὰ μετὰ τὸ ρόδον καὶ τὸ γαρύφαλλον, οἱ Ὀθωμανοὶ προτιμῶσι τὸ γλαφυρώτατον Περσικὸν λείριον (λαζέ), τοῦ ὅποιου ἡ τοῦ χρωματισμοῦ ἀρμονία καὶ ἀερότης ἀναπληροῦσι τῆς εὐωδίας τὴν ἔλλειψιν. Τὸν εὐώδη δὲ χορόν, τοῦ ὅποιου προεξάρχει τὸ ίον, κλείουσι τὸν Σεπτέμβριον τὰ μεγαλοπεπτῆ καὶ εὔσημα χρίνα, καὶ αἱ ποθεινόταται διὰ τὰς πολίτιδας γαζίας. Υπάρχει δὲ καὶ ἀξιωματικὸς ἐπὶ τῷ ἀνθέων (σουκουφεστή-μπαστη ἢ τσιτσεκτό-μπαστης), διορισθεὶς πρώτην φοράν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέδ τοῦ Γ'. Τὸ ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου, τοῦ ὅποιου καθῆκον εἶναι νὰ ἔχῃ δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἔποιμα δῆλων τῶν εἰδῶν τὰ ἀνθη, μήπως ὀρεχθῆ κατὰ τύχην τινὸς αὐτῶν, ἐν καιρῷ χειμῶνος, κυοφοροῦσα καμπύλα τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτάνου, εἶναι περιεργότατον, καὶ διὰ τοῦτο μετέφρασσιν αὐτοῦ εὐχαρίστως θέλουσιν ἴδει, ἐπιζήσομεν, οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν ἐνταῦθα, ως δεῖγμα τῆς μεταφορικῆς τῶν Ἀστιανῶν γλώσσης. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο καλλωπισμένον δόλγυρα μὲ ρόδα καὶ ἀλλα ἀνθη περίχρυσα, ἐτελείωνε μὲ τὰς ἑξῆς ἀνθηρὰς αὐτόχρημα φράσεις: «Διατάττομεν δὲ ὥστε πάντες οἱ φυτοκόμοι καὶ ἀνθοκόμοι νὰ γνωρίζωσιν ως πρῶτον καὶ ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν ἐπιφέροντα τὸν παρόντα ὄρισμόν, καὶ νὰ ἦνας ἐνώπιον αὐτοῦ δῆλος ὄφθαλμοι ως ὁ νάρκισσος· δῆλοι ὡταί, καθὼς τὸ ρόδον· νὰ μὴ ἔχωσι δέκα γλώσσας ως τὸ κρίνον, νὰ μὴ μεταβάλλωσι τὴν ἀκακήν τῆς γλώσσης αὐτῶν ώς ἀκανθῶν ροιᾶς, ἐμβαπτομένην εἰς τῶν ἀπρεπῶν λόγων τὸ αἷμα, ἀλλὰς νὰ ἦνας συνεσταλμένοι καὶ νὰ κρατῶσι κλεισμένον τὸ στόμα αὐτῶν, ως ἡ κάλυξ τοῦ ρόδου· καὶ ὅχι νὰ τὸ ἀνοίγωσι (πρὸς ὄμιλίαν) παρεὶ καιρὸν ως κυανοῦς ὄνκινθος, δστις σκορπίζει τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ πρὶν τὴν ἐπιθυμήσωσι, νὰ κλίνωσι, τέλος πάντων, τὴν κεφαλὴν, ως τὸ ίον, καὶ ὅχι νὰ ἀντικρούωσιν ἀπειθῶς, κτλ.»

Σ. Δ. BYZANTIOS

ΠΟΙΗΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

⁷ Ιδε σελ. 56.

ΜΑΧΗ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΠΑΤΡΑΣ

‘Ο Μεγκέτπασσις, ἀφ' οὗ ἀπέτυχε καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ

δευτέρῳ ἐκδρομῇ, καὶ εἰδεν εἰσελθόντας τοὺς ἔχθρους εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, ἐταπείγωσε τὴν ὁράνη του, συνενγοήθη μετὰ τοῦ ἐν Πλάκα καθημένου Ισούρη, ὃν ὀλιγώρει ἦως τοτε, καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τῶν ἑκατὸν ἐκεῖ καὶ τῶν ἐν τῷ Ἀντιρρίῳ. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει ταύτῃ προσηνέγκθησαν εἰς Πλάτρας ἥως 8000, κατὰ τὴν 9 Μαρτίου 1822 ἐστράτευσαν ὅλοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν δύο πασσάδων καὶ πεσόντες ἐν πρώτοις εἰς τοῦ Κυνηγοῦ, ἕτερεψαν τοὺς ὑπὸ τοὺς Κουμαγιώτας κατέχοντας τὴν θέσιν ἐκείνην Πλάτρας, ἐσκότωσαν τὸν σημαιοφόρον καὶ ἐπῆραν τὴν σημαίαν των. Πολλοὶ Ἕλληνες τῶν ἐν τῷ Γηροκομείῳ καὶ ἐπῆραν τῷ ληγῷ τοῦ Σακταγαρα ἐξῆλθον εἰς βοήθειαν τῶν καταδιωκομένων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐτράπησαν, καὶ οὐδὲ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς θέσεις των ἡδυνήθησαν. Οἱ δὲ Κολοκοτρώνης ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰ ὑπὸ τῶν Πλαταπούτων, τὸν Γενναῖον, τὸν Δηλιγιάννην, τὸν Τζανέτον Χριστόπουλον, καὶ τὸν Πετρεζῆν σωματικὸν ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἔτρεψαν καὶ ταῦτα καὶ ἐποιούρκησαν καὶ τὸ Γηροκομεῖον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ὁ Γενναῖος εἰσῆλθε μετ' ὄλγινον εἰς τὸν ληγὸν τοῦ Σακταγαρα, δύον ηὔρε πολλὰ ὄλγινα. Τριπολιτιστικάς καὶ τὸν ἀρχηγὸν Σέκερην, διότι οἱ πλειστοι τῶν ἀπομεινάντων ἔργουναν ίδόντες τὰ γενόμενα. Ἐν ἐνι λόγῳ οἱ Τούρκοι ἔτρεψαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας, καὶ τοὺς ἡνάγκασσαν καταδιωκοντές τους νὰ καταρρύγωσιν εἰς τὰ ὅρη ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ Γηροκομείῳ καὶ τῷ ληγῷ, οὓς ἀπέκλεισαν καὶ ἐπολέμουν, καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Πλαταπούτων ἐν τῇ πεδιάδι ὄχυρωθέντων. Ἐπὶ τῆς φυγῆς δὲ ταύτης ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῇ καὶ ὁ Ζαήμης. Εὑρεθεὶς οὗτος ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν ἔχθρῶν ἐν Ουμαλῷ ἐκίνησε μετά τινων στρατιωτῶν πρὸς τὸ Γηροκομεῖον, ὅπου ἦσαν οἱ πλειστοι τῶν Καλαβρυτινῶν, καὶ πεσὼν καθ' ὅδὸν ἐπὶ τῆς προπηγῆς τῶν Ἕλληνων εἰς τὸ μέσον τῶν ἔχθρῶν, καὶ καταδιωχθεὶς ἐφύππεσεν ἐφιππός εἰς τὸ χείλος ύδραντος τινος, δύον ἀσημίασαντος τοῦ ἴππου, ἐπέζευσε καὶ διαπεριωθεὶς πέζος ἀπέφυγε τὰς χείρας τῶν ἔχθρῶν μεινάντων ἐντεῦθεν τοῦ ύδραντος.

Ἐπὶ τῆς προπηγῆς ταύτης ὁ Κολοκοτρώνης, δυσὶ διέμεινε κατὰ τὸ Σαραβάλι, ἐκινήθη μόνος κατὰ τὸν Παλαιόπυργον οὐδὲ αὐτὸς ἡξεύρων πρὸς τί ἐκινεῖτο. Καθ' ὅδὲν ἀπήντησε τὸν Λεχωρίτην στελλόμενον πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ζαήμη ἀγγελιαφόρον, καὶ τὸν συμπαρέλαθε· πλησιάσας δὲ πρὸς τὸν Παλαιόπυργον εἶδεν ἐπάνωθέν του μικρὸν ἐλληνικὴν σημαίαν καὶ 15 "Ἐλληνας καθημένους καὶ θεωροῦντας τὰ γινόμενα! «Ποιὸν ἔχετε ἀρχηγὸν.» τοὺς ἡρώτης· «Τὸν Βαγγέλη Κουμανιώτη», ἀπεκρίθησαν. «Ἐμένα μὲ γνωρίζετε;» τοὺς ἡρώτης πάλιν ὁ Κολοκοτρώνης. «Οχι,» ἀπεκρίθη ὁ Κουμανιώτης. «Εγώ, ἐπανέλαβεν, είμαι ὁ Κολοκοτρώνης, ἀκολουθήσατέ

με καὶ ἔχει ὁ Θεός.» Κατέβησαν οἱ 15, τὸν ἡκολούθησαν καὶ ἔγιναν δὲ 17 προχωροῦντες ἔγιναν 50 καὶ συμπαρέλαβον καθ' ὅδον καὶ τὸν Παρασκευὴν Ηλαπούταν. «Στῆσε ἐδῶ, Βαγγέλη εἰπε τότε ὁ Κολοκοτρώνης, τὴν σημαίαν σου· καὶ σύ, Παρασκευῆ, σύρε καὶ πιάσε τὸ ἐμπρός τῆς σημαίας τοῦ Βαγγέλη ἀσθεστοκάμινο,» — «Εἶναι ἀγοραῖτὸς ὁ τόπος καὶ χαρόμεθα, ἀπεκρίθησαν οἱ περὶ τὸν Παρασκευῆν. — «Μὴ φοβᾶσθε», ἐπανέλαβεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἐγὼ δὲν σᾶς ἀφίνω νὰ χαθῆτε· σᾶς στέλλω βοήθειαν.» Τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο πυργος δυνάμεως· ἔγινεν ὡς εἶπε, καὶ κατελήφθη ἡ κάμινος. Ἐμπρόσθιεν αὐτῆς ἦσαν 60 Τούρκοι ἔφιπποι καὶ ωρμησαν ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας· ἀλλ' οἱ Ἑλληνες ἀντέστησαν καὶ διετήρησαν τὰς θέσεις τῶν. Οἱ δὲ Κολοκοτρώνης παρετήρησεν ὅτι τὸ κέντρον τοῦ ἔχθροῦ ἦτο δυνατόν, καὶ ἀδύνατοι αἱ πτέρυγές του, διὰ τοῦτο ἀφοῦ ἐθέρησεν τὸ κατά τὴν κάμινον μικρὸν σῶμα, μετέσθη μετὰ τοῦ σημαιοφόρου του Καραχάλιου καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Φωτάκου πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, τὸ κρατούμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς μάζας τοῦ νεροῦ, καὶ ἐκραύγασεν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν βουνῶν Ἑλληνας· «Κάτω, Ἑλληνες, κάτω, ἐδῶ εἴναι ὁ Κολοκοτρώνης». Ἀκούσαντες οἱ ἔκει τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸ ὄνομά του, ἤρχισαν νὰ καταβαίνωσι πρὸς τὸ μέρος ὃπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Παρασκευῆς, ἰδόντες ὅτι ἦσαν καὶ ἔκει Ἑλληνες, καὶ φύτως ἐξήχθη ἡ μάχη. Ἐν τοσούτῳ ἐπολέμουν ἀδιακόπως καὶ οἱ ἐν τῷ Γηροκομείῳ καὶ ἐν τῷ ληνῷ καὶ ἀντεῖχον γενναίως, ἐν κανονοβολοῦντο ὑπὸ τῶν ἕξω, ἐπίσης διεκρίνοντο καὶ οἱ ἐν τῇ πεδιάδι μαχόμενοι ὑπὸ τὸν Ηλαπούταν. Οἱ δὲ Κολοκοτρώνης μετεχειρίσθη εὐτυχῶς τὸ ἀκόλουθον στρατήγημα· Ἀνέβη εἰς τινα ὑψηλὴν θέσιν, καὶ ἀφ' οὗ ἐκάτεταξε μετὰ τηλεσκοπίου του τοὺς πόλεμοῦντας ἐκπεράθμεν, ἐκρότησε τὰς χειράς καὶ ἐκράύγασεν· «Ἐτσάκισαν οἱ Τούρκοι, ἐτσάκισαν· πάρτε τους, Ἑλληνες, πάρτε τους». Οἱ Τούρκοι δὲν ἐτσάκισαν, ἀλλ' οἱ πόλεμοῦντες πρὸς τὸ ἐν μέρος δὲν ἔβλεπον τί ἔγινετο πρὸς τὸ ἄλλο· διὰ τοῦτο ἐπίστευσαν καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἑλληνες τὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν· «Οἱ Τούρκοι ἐτσάκισαν», νομίζοντες οἱ τοῦ ἐνδέ μέρους ὅτι τιθόντι ἐτσάκισαν οἱ τοῦ ἄλλου· ὥστε ἐπηλήθευσαν μετ' οἰλίγον ὅσα μὴ ἀληθῶς εἴπεν ὁ Κολοκοτρώνης κατ' ἀρχάς. Καὶ πανταχόθεν μὲν ἐσώρμησαν οἱ Ἑλληνες, πανταχόθεν δὲ ἐτράπησαν οἱ Τούρκοι καταδιωκόμενοι μέχρι τῆς πόλεως. Δεκαοκτὼ ἔξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Κεχαγιᾶς τοῦ Μεχμέτπασα, μὴ δυνηθέντες νὰ καταφύγωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐκλείσθησαν ἐν τινὶ περιτειχίσματι, ὃπου εἰσπηδήσαντες δὲ Πλαπού-

τας καὶ τινες τῶν περὶ αὐτὸν τοὺς ἐφόνευσαν. Διακόσιοι ὑπελογίσθησαν δῆλοι οἱ ἐπὶ τῆς μάχης ταύτης φονευθέντες Τοῦρκοι· ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν καὶ εἰκοσιν Ἐλλήνες. Τοιουτοτρόπως μετέβαλεν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν κατὰ τὴν 9 Μαρτίου ἡτταν τῶν Ἐλλήνων εἰς νίκην.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΠΡΗΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ ΕΝ ΧΙΩ¹

Τὴν 1 Μαΐου 1822 κατέπλευσεν ὁ στόλος εἰς Ψαρὰ καὶ ἔμαθεν ὅτι ὁ τουρκικὸς ἐπανέπλευσε πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς Χίον, σπου ὁ Καπητάμπασας, γαυριῶν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι του, ἐτρύφα περιμένων ἀλλα πλοῖα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 10 ἥρχιζε τὸ ράσμαζάνι¹. Ἐπειδὴ διαρκοῦντος αὐτοῦ, οἱ Τοῦρκοι συνήθως ἡσυχάζουν, ἀπεφάσισεν ὁ Καπητάμπασας νὸς μὴ ἐκπλεύσῃ μέχρι τοῦ μπαΐραμίου², ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου, θεωροῦντες ὅτι ἡ ἐπὶ ματαίῳ παρέλευσις ἐνὸς μηνὸς ἔθλαπτε, διότι ἔξητλουντο οἱ ὄλιγοι πόροι του, ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσουν δοσον τάχιον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Χίου τὸν ἔχθρικὸν στόλον. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀνήχθη ὁ ἐλληνικὸς τὴν 8, ἀλλὰ δὲν εἰσέπλευσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν πορθμόν· τὴν δὲ 14 ἐπλησίασάν τινα τῶν πλοίων πρὸς τὰ βόρεια στόμια τοῦ πορθμοῦ, ἡροθοίλισθησαν μετά τινων φρεγατῶν καὶ κορβετῶν, καὶ δύσαντος τοῦ ἡλίου ἐπανέπλευσαν δπου ἦσαν τὰ λοιπά. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς 19 δεκαπέντε πλοῖα πολεμικὰ καὶ τρία πυρπολικὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην εἰσέπλευσαν τὸν πορθμὸν διὰ τοῦ πρὸς ἀρκτὸν εἰσπλοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἔμειναν ἔξω, ἀποτελοῦντα γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἀρκτικῆς ἀκρας τῆς Χίου καὶ παρατεινομένην μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας· τοῦτο ἰδούσα ἐν καιρῷ ἡ ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ ἔχθρικὴ προφυλακίς, ἔδωκεν εἰδῆσιν κανονοβολήσασα, καὶ ἀμέσως ἀνήχθη δῆλος ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀλλ' ἐν τόσῃ ταραχῇ καὶ βίᾳ, ώστε πολλὰ πλοῖα ἀφοσαν τὰς ἀγκύρας· ἀφ' οὗ δὲ ἐπλησίασαν οἱ δύο στόλοι ἐντὸς βολῆς κανονίου, τέσσαρα ἔλληνικὰ πλοῖα, τὰ τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Σκούρτη καὶ τοῦ Τσαμαδοῦ, ἔβαλαν εἰς τὸ μέσον τὴν ἔχθρικὴν ναυαρχίδα καὶ τὴν ἐπολέμουν· ἐπερρίφθη

1. Ραμαζάν, θρησκευτικὴ γηστεία τῶν Τούρκων, καθ' ἣν, ἐπὶ μῆνα νηστεύοντες τὴν ἡμέραν, τὴν νύκτα ἐπιδίδονται εἰς εὔωχλας. — Μπαΐραμ, ἡ μεγίστη ἐορτὴ τῶν Τούρκων.

καὶ ἔν πυρπολικόν. ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησε. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐξέπλευσαν τὰ ἑλληνικά, καὶ κατόπιν αὐτῶν καὶ τὰ τουρκικά, διώκοντα τὰ ἑλληνικά καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κανονοβολήθησαν, ἀλλὰ μάτην οἱ στόλοι ἀντεκανονοβολήθησαν καὶ τὴν ὑστεραίαν ἐκτὸς τοῦ πορθμοῦ ἀβλαβεῖς ὡς καὶ τὴν προτεραίαν, καὶ τὰ μὲν ἑλληνικά ἐπανῆλθαν εἰς Ψαρά, τὰ δὲ τουρκικά εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ἐν τοσούτῳ ἥλθε νέα ναυτική δύναμις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Καπητάμπασαν καὶ ἀγεμένετο καὶ ἀλλη ἐξ Αιγύπτου.

Οἱ Ἑλληνες διελογίζοντο πάντοτε πῶς νὰ βλέψωσι τὸν ἐχθρὸν πρὶν δυναμωθῆ ἔτι μᾶλλον, καὶ ἀλλοι τρόπον δὲν εἶχον παρὰ τὴν χρήσιν τῶν πυρπολικῶν. Τὴν νύκτα τῆς ἡμέρας τοῦ μπαΐραμίου, ὅ ἐστι τὴν 6 Ιουνίου, συνῆλθον ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος πολλοὶ τῶν πλοιάρχων τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς συνεργασίαν σκοτεινὴ ἥτον ἡ νὺξ ἐκείνη· οὕτω ἡ τελευταία τῆς σελήνης, καὶ τὰ πλοιά τοῦ στόλου ἐξ αἰτίας τοῦ ἔτι ἐπικρατοῦντος ρχμαζανίου ἦσαν ὀλόφωτα· διεκρίνοντο δὲ μεταξὺ διών τὰ δύο δίκροτα, ἥτοι ἡ ναυαρχίς καὶ ἡ ὑποναυαρχίς, διὰ τὴν πλοισίαν φωτογυσίαν των. Πρὸ τριῶν ἡμερῶν δύο ἑλληνικὰ πυρπολικά, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Πιπίνον Τύρατον, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Κωνσταντίνον Κανάρην Ψαρισάν, ἀπέπλευσαν διὰ νυκτὸς ἐκ Ψαρῶν κατὰ τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Χίου ἀλλ' ἔπεισαν εἰς τριήμερον γαλήνην. Συναπέπλευσαν καὶ τέσσαρα πολεμικά, δύο πρὸς τὸ νότιον καὶ δύο πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ πορθμοῦ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ παραλήσωσι τὰ πληρώματα τῶν πυρπολικῶν μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν αὐτῶν. Τὴν 6 ἥρχισε νὰ πνέῃ ἀρκετὸς ἀνεμος, καὶ πρὸς τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου τὰ δύο πυρπολικά παρέπλεον ὑπὸ ζένην σημαίαν τὸ Κοραχμπουργοῦ, κρυπτόμενα ὑπὸ τὴν ζηράν· ἀφοῦ δὲ ἐνύκτωσεν εἰσῆλθον ἡσύχως καὶ ἀνυπόπτως εἰς τὸν πορθμόν. Διότι ἐξ αἰτίας τῆς ἑορτῆς τοῦ μπαΐραμίου ἡγκυροβόλησε καὶ ἡ προφυλακίς, καὶ ἔπλεον ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· τόσον δὲ ἐπλησσασαν πρὸς τινὰ τῶν πλοίων, ὡστε ἡναγκάσθησαν ἐπὶ κραυγῇ τῶν σκοπῶν ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ νὰ μὴ φάνωνται. Μετὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπανῆλθον πληστικά ἐν μέσῳ τοῦ στόλου, καὶ βοηθούμενα ὑπὸ τῆς πνεούσης ἀπογείου αὔρας ἔπεισαν αἴρην τὸ μὲν Ψαρισάν εἰς τὴν πρῷραν τῆς ναυαρχίδος διοῦ περιπλεγέν μετέδωκεν ἀμέσως τὰς φλόγας του, τὸ δὲ ὑδραίκὸν εἰς τὴν πρῷραν τῆς ὑποναυαρχίδος, διοῦ ἐκόλλησεν, ἀλλ' ἐξεκόλλησε προτοῦ νὰ μεταδώσῃ τὰς φλόγας του, καὶ καίμενον ἐκυμαίνετο τῇδε κάκεισε ἐν μέσῳ τοῦ στόλου ἐνσπείρον φόβον καὶ ταραχήν. Οἱ δὲ γενναῖοι πλοιάρχοι καὶ ναῦται τῶν δύο πυρπολικῶν, δῆλοι 43, ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὸ ἔργον, ἐμβάντες εἰς τὰ ἐφόλκια ἐξῆλθον τοῦ πορθμοῦ διὰ τοῦ νοτίου στομίου ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἀβλαβεῖς δῆλοι, διεσώθησαν εἰς τὰ

εἰς σωτηρίαν των παροχπλέοντα πλοῖα, καὶ καταπιέσαντες εἰς Ψαρά
ἔτρεξαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐφημούντος λαοῦ
καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν Θεῖν τὸν εὐλογήσαντα τὸ κατὰ τῶν ἔχθρῶν
τόλμημα· εἶχον δὲ ἀπόστασιν νὰ καῶσιν δλοι, ἢν ἔβλεπον δτὶ δὲν
ἡδύναγτο ν' ἀποφύγωσι τὰς χειρας τῶν ἔχθρων, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν
τοῦτον ἕφερον ἐντὸς τῶν δύο ἑρολικών πυρίτιδα. Ἔντος δὲ τῆς φλο-
γισθείσης ναυαρχίδος ἦσαν ὅχι μόνον Τούρκοι πολλοί καὶ σημαντικοί,
ἀλλὰ καὶ χοιριστικοί αἰχμαλωτοί δλοι δὲ ἐκτὸς ὀλίγων ἐχάθησαν,
διότι ἀνάψαντα τὰ κανόνια ἐμπόδιζαν διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον
τὰς λέμβους τῶν ἄλλων πλοίων νὰ πλησιάσωσι. Δύο λέμβοι τῆς ναυ-
αρχίδος ἐβιθίσθησαν αὔτανδροι, διὰ τὸ μέγα πλήθος τῶν ἐν αὐταῖς
συσταρευθέντων. Εμβάγτος δὲ καὶ τοῦ Καπετάμπασα εἰς τὴν ἴδιαι-
νέραν λέμβον του, ἐπέπεσεν, ἐνῷ ἀπεμακρύνετο, ἐν τῶν καταρτίων
τῆς καιομένης ναυαρχίδος, καὶ τὴν μὲν λέμβον ἐβίθισεν, αὐτοῦ δὲ
τὴν ὁσφὺν ἔλασεν· ἀλλὰ πεσόντες κολυμβηταὶ εἰς τὴν θάλασσαν
τὸν διέσωσαν, φερόμενον ἐπὶ τῶν κυμάτων, καὶ τὸν ἀπεκρίμισαν ἡμι-
θαγῇ ἐπὶ τῆς ζηρᾶς, σπου μετ' ὀλίγον ἐξεψύχησε. Βόσκον δὲ τὸ πῦρ
ἐν τῇ ναυαρχίδι, διεδόθη μετὰ μίαν σχεδὸν ὥραν εἰς τὴν πυριταποθή-
κην· τότε ὑψώθη οὐρανομήκης πύρινος στύλος φωτίζων ἐν μέσῳ τῆς
σκοτεινῆς ἐκείνης νυκτὸς πλειτὸν μακρὺν ὄριζοντα. Τὴν ἀκόλουθον
ἡμέραν ἔθαψαν πρὸ τῆς μεσημβρίας ἐν τῷ ορούρῳ τὸν Καπετάμπα-
σα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κηδείας ἐξεμάνησαν ἐκ νέου οἱ ἐπὶ τῆς Χίου αἰ-
μοχαρεῖς Τούρκοι, καὶ ἡ θάσα ἐνὸς Καπετάμπασα, γενομένου θύμα
τοῦ πυρὸς τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ἔδωκε νέαν ἀφροδιτὴν νὰ κινήσωσιν
ἐως δωδεκακισχίλιοι τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς κηδείας πρὸς τὰ Μαστι-
χοκάρια τὰ μὴ ἔως τότε παθόντα. ἐπὶ τῇ προφύσει νὰ παιδεύσωσιν
ὅχι τοὺς ἔγγυωρούς, ἀλλὰ τοὺς ἐξ ἄλλων χωρίων ἐκεὶ καὶ κυρίως
εἰς τὸ Θολό ποτάμι καταφυγόντας, ἢν καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς
ἀκανθωτείας. Ἐφούρυε τὰ χωρία ταῦτα ὁ καλοκάγαθος Ἐλέζογλους,
ὅστις ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὰ προφύλιζῃ, παρέδωκε θέλων καὶ μὴ τοὺς εἰς
αὐτὰ καταφυγόντας κατοίκους τῶν ἄλλων χωρίων· ἀλλὰ δὲν ἡδυνόθη,
ὡς ἠλπίζει, διὰ τῆς θυσίας τῶν ὀλίγων νὰ προσφύλαξῃ τοὺς πολλούς.
Αφοῦ δὲ οἱ αἰμοχαρεῖς παρέλαβον, δύσους ἐζήτησαν καὶ τοὺς ἔσφρα-
ζαν αὐθωρεῖ, ἐπάτησαν αὐθημερὸν καὶ αὐτὰ τὰ χωρία ξιρήρεις, σφα-
ζοντες αἰχμαλωτίζοντες καὶ καταστρέφοντες, ἡ καταστροφὴ δὲ αὐτὴ
ἀπετελείωσε τὴν καταστροφὴν δῆλης τῆς νήσου.

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

(Τίτλος σελ. 61.)

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(Τίτλος σελ. 152.)

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΗΔΙΟΥ

1822.

Ἐν τῷ Ναυπλίῳ ἐπεκράτει πρό τινος καιροῦ διαίρεσις. τῶν μὲν θελόντων, τῶν δὲ μὴ θελόντων νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ δυστυχεῖς ἔγκλειστοι, ἐκτὸς τῆς πείνης, κατεβλίθοντο καὶ ὑπὸ λοιμωχῆς· δόνον δὲ ἐπεισσευονταν τὰ κακά των, τόσον ὑπερίσχυε καὶ τὸ εἰς παράδοσιν κλίνον κόμμα. Ἐστενοχωροῦντο δὲ πρὸ τινῶν ἡμερῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἔξω τοῦ Ναυπλίου ἐλληνικῶν στρατευμάτων, ὃν τὴν ἀρχηγίαν διεδέχθη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολού Σταματελοπούλου, ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος. Τὰ στρατεύματα ταῦτα, βοηθούμενα ὑπὸ τῶν ἀπομειναρίων τοῦ τακτικοῦ, ὅτινα μεταβάντα μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτρα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κατήντησαν τὸν Ὁκτώβριον πρὸ τῶν Πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ἐκτύπησαν πολλάκις τοὺς Ναυπλιεῖς ἐξεργομένους, καὶ τοὺς ἔβιασαν νὰ μὴ προχωρῶσιν ἐκεῖθεν τοῦ προχώσατος. Τὰ αἵτια ταῦτα ἡνάγκασαν τοὺς Τούρκους, καὶ πρὸ τῆς παντελοῦς ἀποτυχίας των εἰς ἀγτίληψιν τῶν στρατευτάντων ἐκ Κορίνθου, νὰ ἔλθωσι σπουδαιότερον εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τοῦ Σταϊκού καὶ εἰς νέαν δι' αὐτοῦ διαποργμάτευσιν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ο Κολοκοτρώνης ἀπεκρίθη διτὶ τοῖς ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ καὶ τοῖς ἐδίδοντο καὶ πλοῖα πρὸς διάβασιν δλῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας εἰ δὲ καὶ δὲν ἔστεργον, θὰ τοὺς ἔτρωγεν δλους ἐντὸς ὄλιγους ἡ ἐλληνικὴ μάχαιρα. Τὸ γράμμα τοῦτο λαβὼν ὁ Στάϊκος ἀπέστειλε τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Νοεμβρίου εἰς τὸ φρούριον. Οἱ Τούρκοι θέλοντες νὰ λάβωσιν αὐτοῦ γνῶσιν δλοις καὶ συναποφασίσωσι, συνῆλθον εἰς γενικὸν συμβούλιον· κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἐν Ηπαλαμηδίῳ, ἀφήσαντες ὄλιγους ϕύλακας ὡς μηδὲν ὑποπτεύοντες. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ δύο Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν ἐναπομεινάντων φυλάκων, τῇδε κάκεισε ἀπροσέκτως διεσπαρμένων, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας καὶ ἐλπίζοντες ἵσως πλουσίας ἀπο-

θάς, κατέβησαν διὰ σχοινίου ἀπὸ τοὺς τοίχους, ὑπῆγαν πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἀριαν Στάκον, τῷ εἶπον ὅτι ἡ φρουρὰ τοῦ Παλαιμῆδου κατέβη εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὅτι ἀν ἐπήγανεν εὐθύς, θὰ ἐκυρίευε τὸ Παλαιμῆδι ἀναιμωτί. Ὁ γενναῖος Στάκος χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ δολιότητα παρέλαβε 200 συντρόφους, 60 Κρανιδιώτας καὶ ἔνα λόχον τοῦ τακτικοῦ, καὶ ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

Ἄσέληνος καὶ βροχερὰ ἥτο ἡ νῦξ ἐκείνη ἀνέβησαν τὰ τείχη κατ' ἀρχὰς ὄλιγοι, ἥνοιξαν πυλίδα τινὰ καὶ εισῆξαν δι' αὐτῆς καὶ τοὺς λοιπούς. Ἡθέλησάν τινες τῶν φυλάκων ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλ' ἐρριψαν μετ' ὄλιγον τὰ δπλα, καὶ οἱ "Ἐλληνες ἐκυρίευσαν τοιουτορόπιως ἀναιμωτὶ τὸ ἀπόρθητον φρούριον πρὸς τὰ χαράγματα τῆς ἡμέρας, καθ' ἥν ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Ἀγδρέου. Ἄφ' οὗ δὲ τὸ ἐκυρίευσαν, ἐτουφέκισαν δλοι διὰ μιᾶς βλέποντες πρὸς τὴν πόλιν καὶ φωνάζοντες· «καλῶς σᾶς ηὔραμεν, ἀγάδες». Οἱ δυστυχεῖς ἀγάδες, ἀγγοοῦντες τίνι τρόπῳ ἐκυρίευσαν οἱ "Ἐλληνες τὸ φρούριον καὶ βλέποντες ἔχυτοὺς καὶ τὰς γυναικας καὶ τὰ τέκνα τῶν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἔχθρῶν περιέτρεχον τὰς ἀγυιὰς τῆς πόλεως ως παράφρονες. Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ νέοι κύριοι τοῦ Παλαιμῆδου ὑψώσαντες τὴν σημαῖαν τοῦ σταυροῦ ἐκάνονοβολήσαν φωνάζοντες καὶ τοῦ γρόγου ἀγάδες τοῦ ἀγίου Ἀρδρέου. Ἐν τοσούτῳ ὁ ἐν Δερβενακίαις Κολοκοτρώνης, ἀκούσας τὸν κανονοβολισμόν, ἐτρεξεν ἔφιππος εἰς Ναύπλιον. Καθ' ὅδὸν ἀπήντησε πεζὸν φέροντα τὴν εἰδησιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ διέταξεν ἀμέσως καὶ ἐστρεψαν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν πολλὰ κανονίατα ἔστειλε δὲ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους διαταγὴν ἀπειλητικὴν νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν ἐντὸς τριῶν ὥρων, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τρεῖς ὥρας δὲν ἔλαθον ἀπόκρισιν ἥρχισε νὰ κανονοβολῇ ἀλλ' ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν Τούρκων καὶ τῇ μεσιτείᾳ τῶν διαμενόντων ἐν Ναυπλίῳ μελῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐπιτροπῆς, ἐστρέξε νὰ συμβιβασθῇ· καὶ οὕτω, παύσαντος τοῦ κανονοβολισμοῦ, ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαιμῆδο· οἱ ἐντόπιοι μπένδες καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου Ἀλβανῶν ἐπὶ συμβιβασμῷ. «Σᾶς χαρίζομεν, τοῖς εἰπεν ὁ Κολοκοτρώνης, τὴν ζωὴν καὶ σᾶς ἀφίνομεν καὶ ἀπὸ δύο ἐνδυμασίας· σᾶς δίδομεν καὶ ἐλληνικὰ πλοῖα εἰς μετακόσιασίν σας, καὶ σᾶς τρέφομεν ἔως οὗ κατευδωθῆτε ὅπου θέλετε. — Ἡμεῖς, ἀπεκρίθη ὁ ἀρχηγὸς Ἀλβανός, δὲν διδομεν τάρματα· θὰ πολεμήσωμεν δσφ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μας. θὰ καύσωμεν τὴν χώραν καὶ δὲν θὰ ἀφήσωμεν πέτραν σὲ πέτραν.» Καύσετε την, ἐπανέλαθεν ἀποτόμως ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰς νὰ εἰξεύρετε δτι θὰ καῆτε καὶ σεῖς. Ἀλλ' οἱ μπένδες ἐπαυσαν τὴν ἀναφορεῖσαν λογοτρι-

ερήν, συγκατετέθησαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς χάριν, ως εἶπον, τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὑπέργραψαν δῖοι τὴν σύμβασιν ἀρ' οὐ δὲ συνυπεγράφη καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐστειλανοὶ Τοῦρκοι πρὸς αὐτοὺς τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων. Οἱ Ἑλλῆνες παρέλαβον τὰ κάτω φρουριαὶ καὶ διώρισαν τινας εἰς σύναξιν καὶ ἀπόθεσιν ἐν δύο τζαμίοις, ἐπὶ καταγραφῆ τῶν πραγμάτων τῶν Τούρκων. Φόβος μέγχες ἐπεκράτει μὴ ἐπάθαινον οἱ Ναυπλιεῖς δισε πάθον οἱ συνάδελφοι των ἐν Νεοχάστρῳ, ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀθήναις· ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ θέλων νὰ συμβῇ τοιοῦτόν τι, μηδὲ νὰ διαρπαγῇ ἢ περιουσία, ἔκλεισεν ἔξω τῆς πύλης τοῦ φρουρίου τοὺς συρρεύσαντας ἐπὶ λαφυραγγιάς στρατιώτας· ἀλλ' οὔτοι ἡπείρησαν νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς βίᾳς, νὰ σφάξωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ διαρπάσωσι τὰ ὄπαρχοντά των· διὸ πᾶσα ἀναβολὴ ἀπόπλου ἦτο ἐπικίνδυνος. Καλῇ τύχῃ κατέπλευσε τὴν 12 Δεκεμβρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ὁ Χαμιλτὼν¹ ἐπὶ τῆς Καμβρίας καὶ παρέλαβε συναίνεσι τῶν Ἑλλήνων 400, παρέλαβον καὶ τοὺς λοιποὺς τὰ ἑλληνικὰ πλεῖα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μιαούλη ἐπὶ μισθῷ ἔκατὸν δέκα χιλιάδων γροσίων πληρωθέντων ἐκ τῶν λαφύρων καὶ οὔτως ἀπεβίβασσαν τοὺς αἰχμαλώτους; ὁ μὲν Χαμιλτὼν εἰς Σμύρνην, ὁ δὲ Μιαούλης εἰς Κουσάντασι², ἀλλ' ὅλους τόσον κακῶς ἔχοντας διὰ τὴν ἐπὶ τῆς πολιορκίας πείναν, τὴν λοιμικὴν καὶ τὴν κακοπάθειαν, ώστε 67 ἀπέθανον ἐπὶ μόνης τῆς Καμβρίας κατὰ τὸν διάπλουν, παραταθέντα ἐξ αἰτίας ἐπισυμβάσης τρικυμίας· ἀπέθανον δέ τινες αὐτῶν φραγόντες διὰ μιᾶς κατὰ κόρον· ἐμολύνθη καὶ τὸ πλήρωμα τῆς φρεγάτας. Μόνοι ως αἰχμαλώτοι ἐκρατήθησαν ἐν Ναυπλίῳ ὁ πρώην φρούρωρχος Σελήμπασας καὶ ὁ δικδόχος αὐτοῦ Ἄλης, ως μὴ θελήσαντες νὰ ὑπογράψωσι τὴν συνθήκην· ἀλλ' ὅχι μόνον δὲν ἤνωχληθησαν οὕτοι οὕτε οἱ περὶ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἐπειρποιήθησαν, τροφοδοτούμενοι πλουσιοπαρόγχως καὶ ζῶντες ἐν ἀνέσει ἔως οὗ ἀπελύθησαν.

ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

'Αρ' οὐ ἐπάτησε τὴν γῆν τῆς Ἐλλάδος ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ἔπαθεν ἀντιποιούμενος τὴν ὑπερτάτην Ἀρχήν, πεποιθώς δτι ἡ Ἀρχή

¹ Ο "Αγγλος ναύαρχος, διοικῶν τότε τὴν ἐν Μεσογείῳ Ἀγγλικὴν μοίραν.

² Νέαν Ἐφεσον.

έπρεπεν εἰς τὸν οἰκόν του διότι ὁ ἀδελφός του, ἀπαρνησάμενος ἐσυτόν, ἐκίνησε πρῶτος τὴν Ἐπανάστασιν καὶ διὰ θὰ κατεπάτει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, ἀν παρεδέχετο οὓς ἔθεσε τὸ ἔθνος θεσμούς· ἀλλὰ φιλαρχῶν οὐδέποτε ἐρραδιούργησεν οὐδ' ἐπὶ τῆς λαβής του ξίφους χειρα ἔβαλεν... Ἀκραιφνής ἔλαμψε πάντοτε ὁ πατριωτισμός του πρωτίστη φροντίς καὶ ἐν τοῖς λόγοις του καὶ ἐν τοῖς ἔργοις του ἦτο ἡ εὐόδωσις του Ἀγῶνος. Οὐδέποτε ἐφείσθη τῆς ζωῆς του εἰς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ, καὶ ἡ μεγάλη του καρδία ἐζωαγόνει ἐν κινδύνοις τὸ ἀσθενές καὶ κατίσχυνον σῶμά του. Πολλάκις ἔνοχος μελετωμένων ἢ πεπραγμένων κακῶν ὑπελήφθη, ἀλλ ἀμέτοχος παντὸς κακοῦ πάντοτε ἀνεφάνη καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἀποχὴν καθ δλον τὸν Ἀγῶνα διεκρίθη· θερμῶς ἐπροσπάθει πάντοτε νὰ τοὺς προλαμβάνῃ ὑποκινουμένους ἢ νὰ τοὺς παύῃ ἀναφαίνομένους· δέξτεραν εἴχε τὴν μάχαιραν ἢ τὴν διάνοιαν, καὶ διέπρεπε μᾶλλον ἐν τοῖς στρατοπεδοῖς ἢ ἐν τοῖς πολιτικοῖς συμβουλίοις· ἀπεδοκίμαζεν δὲ τις ἔτεινεν εἰς ζένην προστασίαν ἢ εἰς ζένην ἡγεμονίαν· δ' ὃ οὔτε τὸ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἔγγραφ·ν, οὔτε τὸ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Αὐρηλίας ὑπέγραψε· καταταραχθεὶς δὲ ἐπὶ τῇ κατὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσιν αἰτήσει τῆς μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας, διεμαρτυρήθη. Γενναῖα τὸ ἐν τῇ διαμαρτυρήσει φρονήματά του, ἀλλ ὅτις οὐδαμῶς πρόσφορος τῷ καιρῷ ἐκείνῳ· ἔξελκτόθησαν δὲ καὶ ὡς ὑπεμφείνονται ἡν ἔτρεφεν ἐλπίδα νὰ ἡγεμονεύσῃ ἐπὶ τέλους. Μακροθύμως καὶ ἀταράχως ὑπέστη τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιπληγθείσης παρ' αὐτοῦ Συνελεύσεως ἐπιβληθεῖσαν πολιτικὴν ποιηνήν, καὶ ἐν τῷ ἀπράγμονὶ του βίῳ οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀκρόσιν τοῖς ἐρεθίζουσιν ἀντὸν κατὰ τῶν ἐν τοῖς πρέγμασιν, ὡς μὴ φιλικῶς πρὸς αὐτὸν δικαιειμένων· πολλάκις ὠλιγωρήθη, ἀλλ ὅτις οὐδέποτε ἐγόγγυσεν· ἀκλόνητος ἐφάνη ἐν πειρασμοῖς καὶ καρτερικὸς ἐν ἀτυχίαις καὶ κακουχίαις· ἐλκύσας δὲ τελευταῖον τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἐγκροῦ ἐπὶ Καποδιστρίου, δὲν τὸ ἔβαλεν εἰς τὴν θήκην, εἰ μὴ ἀφ' οὗ ἐπαυσεν, αὐτοῦ στραταρχούντος, ὁ πόλεμος.

ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΜΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΑΟΥΛΗΝ

(["]Ιδε σελ. 100.)

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΛΕΙΣΟΒΑΣ

(["]Ιδε σελ. 81.)

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

(Τίτλος σελ. 83)

Ο ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ¹ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΕΡΑΝΟΙ

1826

Εἶχε πέσει τὸ Μέσολόγγιον, εὐγενὴς ἀπαρχὴ τῆς ἐλευθερίας, καὶ οἱ ἡρωῖκοι αὐτοῦ πρόμαχοι δοσὶ ἔφυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἐγχθρούς. οἰκτρὸς θύματα τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ταλαιπωρίας, εἰχον συρρεύσει εἰς χιλιάδας εἰς Νεύπλιον, καὶ ἔζητον παρὰ τῆς κυθερνήσεως, ὡς μόνην ἀμοιβήν τῆς ἐνδόξου θυσίας των. ξηρὸν ψρόν διὰ νὰ τραφῶσι καὶ πυρῆτιν διὰ νὰ πολεμήσωσιν. Άλλ ἡ κυθερνήσις ἦν ἐν ἀπορίᾳ ἐσγάπτη, τὸ ταμεῖον κενόν, καὶ δεινὴ τῶν προγμάτων ἡ θέσις. Τὸ Μέσολόγγιον πυρποληθὲν ἐφύνη λάμψαν ἐπὶ τῆς Ἐλλάδος ως ἐπικηδεῖα δῆς τοῦ ἀγώνας της, ἡ Στερεά, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ προμαχῶνος τούτου. ἡσθίανθη τὰς δυνάμεις τῆς παραλυθείσας ἐνώπιον τοῦ φρονηματισμένους ἐγχθροῦ, ἡ Ηλεόποννησος ἐδησοῦτο. Ξνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως, ὑπὸ τοῦ Αιγαπτίου καὶ ὁ κίνδυνος ἦν περὶ τῶν ὅλων. Γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις ἐπέκειτο, ἀν δὲν ἔξεπέμπετο στρατός ἀναχωτίσων τοὺς πολεμίους καὶ ἐμψυχώσων τοὺς προμάχους τῆς ἐλευθερίας. Κατηοῆς καὶ περίτρομος συνέρρευσεν ὁ λαὸς τῆς Ναυπλίας εἰς τὴν πλατείαν τῆς πόλεως, καὶ συγῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτό καὶ οἱ πειναλέοι στρατιῶται, ἀπειλητικοὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των. Άλλ ὡύδεις ἐπόλυμα ωύδεις ἡζεύρε τί νὰ προτείνῃ. Τότε ὁ Γεννάδιος προκύψας τοῦ ὄχλου, ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ἥζεν τῆς ἐ τῷ κέντρῳ τῆς πλατείας ὑψουμένης πλατάνου, καὶ ἐκεῖθεν, φλογερὸν τὸ ψλέμψικ ἐπὶ τὸ πλῆθος πλανῶν, μετὰ φωνῆς στεντορείου, καὶ μετ' εὐγλωττίας παντοδυνάμου, διέτει ἦτο τῆς καρδίας ἡ εὐγλωττία. — Ή πατρίς, ἀνέκραξε, καταστρέφεται, ὁ ἀγών ματαίοιςται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Απαντεῖται: Βοήθεια σύντονος, πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἵτινες ἔφργον πυρῆτιν καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας, καὶ ἥδη ἀργοὶ καὶ λιμώττοντες μᾶς περιστοιχίουσι νὰ σπεύσωσιν δόπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦντας πόρους καὶ πόρους ἐλλείπουσιν. Άλλ ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἀξίοις νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι, πόρους εὑρίσκομεν. Ας δώσῃ ἔκαστος δ. τι

¹ Γεωργος Γεννάδιος (1776—1854) ἐγεννήθη ἐν Σηλυδοί τῆς Θράκης ἐκ πατρὸς ἱερέως. Επανούδασεν ἐν Ιωαννίναις, ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐν Λειψίᾳ. Μετέσχε τοῦ δέκατον Ανεξαρτητής. Αγώνας καὶ πολλάκις ἔσωσε τὴν πατρίδα διὰ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ. Απέθανεν ἐκ χολέρας ἐν Αθήναις γυμνασιάρχης.

έχει καὶ δύναται. Ιδοὺ ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. "Ας με μιμηθῇ δυτικοί θέλει !»

Καὶ ἐπικροτοῦντος τοῦ πλήθους ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ ισχυρὸν διδα-
σκαλικόν του βαλάντιον. . . «'Αλλ' ὅχι, ἐπανέλαβε μετ' ὄλγον· ἡ
συνεισφορὰ αὕτη εἶνε οὐτειδανή ! Οδολὸν ἀλλον δὲν ἔχω γι' δώσω,
ἀλλ' ἔχω ἐμαυτόν, καὶ ίδού τὸν πουλῶ ! Τις θέλει διδάσκαλον ἐπὶ
τέσσαρα ἔτη διὰ τὰ παιδιά του ; "Ας καταβάλῃ ἐνταῦθα τὸ
τίμημα ! Αἱ γενναῖαι αὔται λέξεις ἔξτηψαν ἀκάθεκτον ἐνθουσιασμόν,
καὶ πάντες μετὰ δακρύων ἕσπευδον προσφέροντες οἱ μὲν χρήματα,
οἱ δὲ οὐδὲν αὐτῶν ἔξαριστομένων τῶν ὑπὸ πενίας καὶ πείνης κατατρυ-
χομένων στρατιωτῶν, δ.τι ἔκαστος ἢ δηλον ἢ κόσμημα εἴχε τέμιον.
ἄστε ἐν μικρῷ χρόνῳ συνελέγετο ποσότης ἐπαρκής πρὸς θεραπείαν
τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ
συνέλθωσι καὶ τῇ ἐπαύριον εἰς τὰς ἔκλησίας, δύπου προσελθοῦσαι
καὶ αἱ κυρίαι, νὰ προσφέρωσι τὸ κατὰ προσάρτεσιν καὶ αὐταῖ.

Απὸ βαθέος ὅρθρου ὁ Γεννάδιος περιέμενεν ἐν τῇ ἔκκλησίᾳ τοῦ
'Αγίου Γεωργίου, ἀλλ' ἡ λειτουργία ἀπέλυσε, καὶ αἱ κυρίαι, ἵσως
πτονθεῖσαι τὴν συρροὴν τῶν ξένων στρατιωτῶν, δὲν ἐφάνησαν, ἢ ὅλι-
γκι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὴν κλήσιν. Τότε τὸ αἷμά του αἰσθανθεὶς
ὑπὸ γενναῖας ἀγρινακτήσεως ἀναβράζον καὶ ἀναβλέψας πρὸς τοὺς ἐκεῖ
παρισταμένους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολέων — «Δυστυχῆ παι-
δία, ἀνέκραξε, μὲ φωνὴν κλονίσασαν τοὺς θόλους τῆς ἔκκλησίας· δυ-
στυχῆ παιδία, σᾶς ἐγκατέλιπον αἱ μητέρες σας ! Εἰξένυρομεν δτι ὁ
'Οθωμανὸς σφάζει καὶ ἀνδραποδίζει, δτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ
καὶ σᾶς εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦσι, φειδωλεύομενοι ὄλγου
χρυσίου. "Αλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοι-
νὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακα-
λέστε !» Καὶ τὰ παιδία, μὴ τολμήσαντα νὰ παρακούσωσι τὴν ἐπι-
τακτικὴν ἐκείνην φωνὴν, ἐγονάτισαν δλα. Ἀποκαλύψας δ' ἐκεῖνος
τὴν κεφαλήν του, καὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς ὑψώσας πρὸς οὐρανόν. — «Τ-
ψίστε Θεέ, ἀνεφώνησε. Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθλίων καὶ τῶν μὴ
ἔχοντων καταφυγήν, μὴ ἐγκαταλίπητες καὶ Σὺ τὰ παιδία ταῦτα τὰ
προσπίπτοντά Σοι. Σῶσον αὐτά, ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ζυ-
θωποὶ τὰ παρήκησαν· ἐπίθλεψον ἐπ' αὐτά, ἐπίθλεψον ἐπὶ τὴν 'Ελ-
λάδα καθ' ἡς πάντες ἔξανέστησαν, ἦν παρορῶσιν, ἦν προδίδουσιν
αὐτά της τὰ τέκνα. Δός, πωρὰ τὰς βουλὰς τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπι-
λάμψῃ ἐπ' αὐτῆς πάστος ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, καὶ νὰ τελειωθῇ ἡ
Σὴ δύναμις, τὰ δὲ παιδία ταῦτα, πολίται ἐλεύθεροι, νὰ τὴν ὑπη-
ρετήσωσι ποτε ἐν πίστει καὶ εἰλικρινείχ, πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτῆς καὶ
πρὸς δόξαν Σου αἰωνίαν ! "Η ἀν ὁ πάνσοφος, Σύ, γινώσκης δτι πέ.

πρωταὶ, εἰς ἀγενῆ τραφέντα αἰσθήματα, εἰς ἰδιοτέλειαν αὐξηθέντα καὶ φιλαρχίαν. νὰ γίνωσι ποτε αὐτὰ δεινῶν τῇ πατρίδι παραίτια, παράδος τα μᾶλλον εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδος καὶ ἐμὲ αὐτὸν, πρὶν ἴδω ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν δουλικὴν ἡμέραν καὶ ταπείνωσιν! »

Καὶ τοιαῦτα εὑζάμενος, ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφεὶς τὸν λαὸν καταπεπληγμένον καὶ δακρυρροοῦντα, καὶ αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ράγδαιότεραι· ἡ τὴν χθές, καὶ αἱ κυρίαι ἐπεμπον μετὰ πάσης προθυμίας οὐ μόνον χρημάτων ποσότητας ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς νυμφίους δακτυλίους καὶ αὐτοὺς τοὺς κόσμους τῶν κεφαλῶν των. Τοιοῦτο ἦν τότε τὸ αἰσθῆμα τῆς φιλοπατρίας, ἐξ ἣς ἐβλάστησεν ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία· ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ἡ τοῦ εὐγενοῦς τούτου φιλοπάτριδος δύναμις εἰς τὸ ἑξάπτειν καὶ ἀναπτύσσειν αὐτὸν εἰς ἕργα ἀφοσιώσεως, ὥστε δι' αὐτῆς οὐ μόνον τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτὴν ἔσωσε, πόρους ἀνευρὼν πρὸς περίθαλψιν χιλιάδων στρατιωτῶν, οὓς αἱ πρὶν κακουχίαι καὶ αἱ παραχρῆμα στερήσεις ἐδύναντο νὰ παραγάγωσιν εἰς τι ἀπογνώσεως τόλμημα, ἀλλὰ δυνάμεθα θαρρούντων καὶ τὸν ἀνώτατον ἔπαιγνον σωτῆρος τῆς ὅλης πατρίδος εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ τῷ ἀπονείμωμεν, διότι διὰ τῶν αὐτῶν πόρων ἑωπλίσθη καὶ ἑξεπέμφθη ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκην στρατὸς ἐπανορθώσας τὸν σχεδὸν ἥδη ἀπεγνωσμένον ἄγγενα, καὶ ἐπαναγγάγων τὴν νίκην ὑπὸ τὰς τεταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαῖας. «Οπως δῆμως ἡ πλήρης ἡ ἐκστρατεία, ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη μορφώσεως καὶ ἵππουν τάγματος, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νέου δημοτικοῦ θριάμβου τοῦ Γενναδίου.

Τὸν κηρύκων συγκληθεὶς συνῆλθεν αὐθίς ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν πλάτανον, ἀνυπόμονος ν' ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητὸν ἥγτορά του, γενναῖόν τι καὶ ὡφέλιμον συμβουλεύοντα. Οὕτος δέ, ἀφ' οὗ ἑξέθηκε τῶν κοινῶν πραγμάτων τὸν κίνδυνον καὶ τὴν θέσιν, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως ἵππου, — «Ἄλλα ποῦ, εἶπε, θέλομεν εῦρει τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς καὶ προύχοντας καὶ ὀπλαρχηγοὺς τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους καὶ κομπάζοντας ἐπὶ τούτῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς. «Οστις ἔχει ἵππον διὰ τρυφῆν καὶ ἐπίδειξιν, καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τῆς πατρίδος του τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγηται αὐτῆς παρούσῃ, ἢ νὰ φέρῃ τὸ ζήφιος τοῦ ἀρχηγοῦ. Διὰ τῶν ἵππων τούτων δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἵππικόν τοὺς λαμβάνομεν; » — «Τοὺς λαμβάνομεν», ἀνέκραξε μιᾷ φωνῇ ὡς λαός. — Καὶ ἂν δὲν μάς τοὺς δώσωσι, τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας; » — «Τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας», ἀπεκρίθησαν χιλιάδες στομάτων. — «Ἄγετε λοιπόν», διέταξεν ὁ κινῶν τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὡς ἡ λαιλαψ κινεῖ τὰ κύ-

ματα. Άλλα πρὸν ἡ προφθάση νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ δεινὴ ἐντολή, τρικόσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἰχον κομισθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν ἐκ συνεισφορᾶς ἔκουσίου. Τότε καλέσας ἐκ τοῦ πλήθους ὄνομαστὶ τὸν Χατζῆ Μιχάλην, «Σύ, τῷ εἶπεν ὁ Γεννάδιος, εἶσαι ἀξιος νὰ διευθύνῃς τοὺς ἵππους τούτους, ὥργανισον αὐτούς, καὶ ἀναχώρησον δεον τάχος».

Οὕτως ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῶν ἑσχάτων κινδύνων, οἵτινες ἀναδεικνύουσι τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετήν. ὁ Γεννάδιος διὰ τῆς ἀτρομήτου παρρησίας ἦν τῷ ἐνέπνεεν ἡ συναίσθησις τοῦ καθηκόντος, καὶ διὰ τῆς λάθρου του εὐγλωττίας, ἣτις ἔξεχετο ἐκ καθηρᾶς πηγῆς, τῆς ἐνθουσιωδούς καὶ ἐναρέτου καρδίας του, κατέστη δύναμις, ἣτις στρατηγοὺς ἐνεκαθίστα, τὸν λαὸν δι' ἐνὸς λόγου ἥγε καὶ ἔφερε, τῷ στρατῷ ἐπεβάλλετο, ἀντετάττετο κατὰ μέτωπον τοῖς ὅπλαρχηγοῖς καὶ τοῖς προύχοσι, καὶ ὑψοῦτο ὑπὲρ αὐτὴν τὴν τότε ἀνίσχυρον καὶ κλονιζομένην κυβέρνησιν.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

ΑΡΑΧΟΒΑ

A'

'Εσπέραν τινά, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου, πῦρ ζωηρὸν ἐκπίειν εἰς τὴν γωνίαν (πυρεστίσιν) οἰκίας, ἣτις καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς κατασκευῆς αὐτῆς δὲν ἔδειχνεν οὔτε ἀφθονίαν καταστάσεως οὔτε ἀρχιτεκτονικὴν ικανότητα τοῦ κυρίου της, ἔλαβε δ' ἀκολούθως καὶ οὐσιώδεις εἰς τὸ χείρον ἀλλοιώσεις ἐνεκά τοῦ ὑπάρχοντος μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων πολέμου. Ή οἰκία αὕτη εἶχεν ἐξ ἀρχῆς πάτωμα, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ δὲν ἔμεινεν οὐδὲ μία σανίς πλέον, ἐκ δὲ τῆς στέγης διετηρήθη μόνον δσον μέρος ἐσκέπαζε τὸν περὶ τὴν γωνίαν τόπον, διότι οἱ ἀλληλοδιαδόχως διαβαίνοντες Τούρκοι καὶ Ἑλληνες, διανυκτερεύοντες ἐν αὐτῇ, ἔκαιον δσην ἐκ τῆς ξυλικῆς αὐτῆς ἥτο δυνατὸν ν' ἀποσπάσωσι, διατηροῦντες μόνον καὶ ἐκ τῆς στέγης αὐτῆς τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς γωνίας μέρος, διότι ἐπροφύλαττε τοὺς περὶ αὐτὴν καθημένους ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς βροχῆς. Μικρὸς λύχνος ἐκ λευκοσιδήρου (τενεχὲ) ἐκρέματο ἀπό τίνος πασσάλου ἐμπηγμένου εἰς τὸν τοίχον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ, καὶ διεδίδεν ἀμυδρὸν φῶς εἰς τὸ ἔνδον τῆς οἰκίας, ὥστε ὁ ἔξωθεν ἐρχό-

¹ Κώμη ἐπὶ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ παρ' αὐτῇ ἐνίκησεν ὁ Καραϊσκάκης τοὺς Τούρκους τῇ 24 Νοεμβρίου 1826.

μενος ἀδύνατον ὅτο νὰ διακρινῃ εὐχριγδές τὰ πρόσωπα τῶν ἐν αὐτῇ εὑρισκομένων. Ἐπεκράτει δμως μεγίστη σιωπή, διότι εἰς τῶν ἐν αὐτῇ ἔκειτο πλησίον τῆς γωνίας ἐξηπλωμένος ἐπὶ μικροῦ τάπητος ἔχων ὑπ' αὐτὸν κλιώνας ἐλάτης ὑπεστρωμένους.

“Ολας ἀντίθετος ὅτο ἡ σκηνή, ἵτις ἐμάρμβανε χώραν εἰς τὸ προαύλιον. Υπῆρχεν ἐνταῦθι πυρὰ ἐπιμήκης, καὶ εἰς τὰς δύο πλευρὰς αὐτῆς ἐσυγρίζοντο δύο σφακτὰ σοῦβλισμένα καὶ περιζωσμένα εἰς τὴν μέσην των ἔκαστον μὲ τὸ ἐξ αὐτῶν κατασκευασθέν σπιληγάτερον· πλησίον δὲ τῶν σφακτῶν καὶ χαμηλότερον, ἐπὶ ἐλαφρᾶς ἀνθρακιᾶς, ἐγυρίζοντο δύο μικρότεραι σοῦβλαι ἔχουσαι περιτυλιγμένου πάντοθεν περὶ ἔσυτάς τὸ κουκουρέτσιον. Τὰς ἔργασίας ταύτας ἔκαμνον νέοι στρατιῶται· Ἑλληνες καθήμενοι πλησίον τῆς πυρᾶς, πεπειρρεόμενοι ἀπὸ ἴδρυτα καὶ στρέφοντες συνεχῶς τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ ὄπισθεν διὰ ν' ἀποφέυγωσι τὴν μεγάλην θερμότητα τῆς πυρᾶς. Πλησίον τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας ἦσαν ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῶν χόρτων, (διότι ἡ αὐλὴ ἔκεινη, ἔνεκα τῆς ἀπουσίας τῶν κατοίκων, ὅτο καταπράσινος ἀπὸ διάφορα χόρτα) δέκα ἔως δωδεκα στρατιῶται· Ἑλλήνες, οἵτινες, δύν καὶ ἐξηπλωμένοι κατὰ γῆς, ἔφερον εἰς τὴν ζώνην των τὰ πιστόλια καὶ τὸ γιαταγάνι των καὶ τὰς παλάσκας των, ἀκουμβάντες τὰς κεφαλές των ἐπὶ δύο ἡ τριῶν κεφαλιδῶν, τεθειμένων ἐπὶ γῆς ἀντιστρόφως, καὶ ἐπεχουσῶν τόπον προσκεφαλαίου. Νέος δὲ τις ωραῖος καὶ ὑψηλοῦ ἀναστήματος ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὸν ἡμικρημνισμένον τοῖχον τῆς αὐλῆς, καὶ ἐπαίζε τὸ γιογκάριον τραχουόδων συγχρόνως καὶ διάφορα ἡρωϊκὰ καὶ ἐρωτικὰ ἐπιτόπια ἀσματα. Ἡ σκηνὴ αὕτη διήρκει εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἔως οὗ ἐψήθησαν τὰ σφακτά, καὶ τὸ ἔστησαν ὄρθια ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας, τὸ δὲ κουκουρέτσιον ὡς καὶ τὸ σπληνάντερον μετρηθέντα μὲ ἀρχιτεκτονικὴν ἀκρίβειαν διὰ ἔυλίνου μέτρου, ἐκόπησαν εἰς τόσα ἵσα κομμάτια, δσα ἦσαν καὶ τὰ ἀτομα, ἐμοιράσθησαν εἰς τοὺς παρευρισκομένους, περιεργομένου τοῦ ψήσαντος αὐτὰ μὲ τὴν σοῦβλαν εἰς τὴν χείρα, καὶ παρουσιάζοντος αὐτὴν κατὰ σειρὰν εἰς ἀπαντας· ἔκαστον δὲ αὐτῶν πιάνων μὲ τὴν χεῖρα τὸ κομμάτιον, τὸ ἔσυρεν ἀπὸ τὴν σοῦβλαν. “Ολοι ἔτρωγον συγχρόνως, εἰς δὲ τῶν ψυχογυιῶν περιέφερε κατὰ σειρὰν ἐν παγούριοι μὲ φακήν, ἀπὸ τὸ ὄπιον ἔτράβα ἔκαστος μὲ συργμὸν δυνατὸν τὸ φακίον, ἀφοῦ προηγουμένως ηὔχετο τὴν ὑγείαν εἰς τοὺς συνεταίρους του.

Μετὰ δὲ τὴν διανομὴν τοῦ Κουκουρέτσιον ἐπεχείρησαν τὸ λιάνισμα τῶν σφακτῶν, καὶ ἐγένετο ἐτοιμασία τοῦ δείπνου. Οἱ ἐξηπλωμένος παρὰ τὴν γωνίαν ἐσηκώθη δταν προσεφέρθη αὐτῷ τὸ κουκουρέτσιον, ἔμπροσθεν του δὲ ἔστρωσαν μάκιν ζυμώσιραν καὶ ἐπέθεσαν ἐπ' αὐτῆς

κομμάτια κουλούρας. Ιειψῆς ἐξ ἀλεύρου κριθῆς ἀκοσκινίστου, τὴν πλάτην ἐνὸς τῶν καλλιτέρων σφακτῶν, μέρος ἀπὸ τὰ κοντοπλεύρια, καὶ τεμάχιά τινα ἐκ τῶν λαγαρῶν τοῦ παχυτέρου σφακτοῦ.

Ἄλλ' ἐνῷ ἔθεσαν πλησίον αὐτοῦ τὴν τράπεζαν ταύτην καὶ ἡρχιες νὰ τρώγῃ μηχανικῶς καὶ χωρὶς νὰ ὄμιλῃ, ώς νὰ μὴν ἥθελε νὰ διακόψῃ τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας κατείχετο, ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον του στρατιώτης ἐκ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ στρατοῦ, ἀναγγέλλων αὐτῷ δὲ τοῦ καλόγηρος τις ἥθεις διὰ νυκτὸς πρὸς αὐτοὺς προτείνων δτι: ἔχει κατεπείγουσαν ἀνάγκην νὰ ἰδῃ ἀμέσως τὸν Καραϊσκάκην, δτι ὠδήγησεν αὐτὸν, καὶ εὐρίσκετο ἔξω εἰς τὸ προαύλιον. Ἀμέσως ὁ Καραϊσκάκης (διότι οὗτος ἡτο δειπνῶν) διέταξεν ἐν τῶν παρισταμένων στρατιώτων νὰ φέρῃ τὸν καλόγηρον ἐνώπιον του καὶ τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰσῆλθεν οὗτος.³ Ήταν μόλις τριακοντούτης τὴν ἡλικίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ράσον καὶ τὸν μέλανα σκούφον διέλαμπε πλειότερον ἢ καλλονὴ προσώπου μεγάλου καὶ ἀρμονικοῦ. «Εἴμασι, λέγει ὁ καλόγηρος, ἀνεψιδός καὶ ὑποτακτικός τοῦ ἡγουμένου τοῦ κατὰ τὴν Δαύλιαν μοναστηρίου Τερουσσλήμ, καὶ ἐστάλην νὰ κοινοποιήσω πρὸς σὲ ἐν μυστικόν, τὸ ὅπιον κάνεις ἀλλος παρὰ σὲ δὲν πρέπει νὰ ἀκούσῃ. «Τραβηγθῆτε δῆλοι σας ἔξω» λέγει ὁ Καραϊσκάκης ἀποτενόμενος πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, πρὸς δὲ τὸν καλόγηρον. «Κάθησε πλησίον μου, εἶπε, νὰ δειπνήσωμεν, ἐπειδὴ εὑρέθης εἰς ταύτην τὴν ώραν».

Ο ὑποτακτικὸς ἐδίσταξε ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης τὸν ἡνάγκασε τρόπον τινὰ νὰ καθίσῃ, καὶ ἐπερίμενε μὲ ἀνησυχίαν νὰ ἀκούσῃ τὸ μυστικόν. Ἄλλ' ὁ ὑποτακτικὸς ἐδίσταξε νὰ ἀργήσῃ, καὶ κυττάζων συνεχῶς πρὸς ἐν νέον ἴστάμενον ἐμπροσθέν μὲ τὸ τάσιον εἰς χεῖρας καὶ κερνῶντα τὸν Καραϊσκάκην, ἐφχίνετο ώς νὰ ἔλεγε διὰ τοῦ συμβολικοῦ τούτου τρόπου πρὸς τὸν Καραϊσκάκην. δτι δὲν τολμῶ νὰ ἔξηγηθῶ ἐνώπιον τοῦ παρόντος στρατιώτου. — «Ομίλει ἐλευθέρως» εἶπεν ὁ Καραϊσκάκης, ἐννοήσας τὴν αἰτίαν τοῦ δισταχγμοῦ του, «ὁ Σχείρος εἶναι ὁ πιστότερος τῶν ὑπηρετῶν μου» — Μὲ ἐστειλεν ὁ ἡγούμενος νὰ ἀναγγεῖλω πρός σε,» εἶπεν ὁ καλόγηρος, δτι εἰς τὸ μοναστήριον μας εὐρίσκεται δὲ Κεχχαγιάμπεης τοῦ Κιουταχῆ, καὶ ὁ Μουστάκηπεης, μὲ δύο ἥμισυ ἔως τρεῖς χιλιάδες Τούρκων σταθμεύοντων εἰς Δαύλιαν καὶ ἄλλα χωρία, καὶ σκοπεύουν αὔριον τὸ πρώτην νὰ διαβῶσιν ἀπὸ Ἀράχοβαν καὶ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Ἀμφισσαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἀποκλεισμένων ὁθωμανῶν.» — «Ποὺ ἔμαθε τὸ σχέδιον τοῦτο ὁ ἡγούμενος, καὶ πῶς ἐκεῖσιώθη δτι τοῦτο πρόκειται νὰ τὸ ἐνεργήσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αὔριον;» εἶπεν ὁ Καραϊσκάκης. — «Εἰς τῶν ὑποτακτικῶν τοῦ μοναστηρίου, δστις ἔφερε τὰ διὰ τὴν τράπεζαν τῶν ἀρχηγῶν τούτων ἀναγκαῖα, δειπνούντων ἀμ-

φοτέρων ὄμοιοι εἰς τὸ μοναστήριον, γνωρίζων τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν, ἤκουσε τὸ σχέδιον τὸ ἀποίον ἔκαμψεν ὁ Μουσταφάμπεης καὶ ἐκοινοποίεις εἰς τὸν Κεχαγιάμπεην, καὶ τὸ εἶπεν ἀμέσως πρὸς τὸν ἡγούμενον δοτις ἐσπευσε νὰ μὲ πέμψῃ πρὸς σὲ διὰ νὰ σοῦ ἀναγγεῖλω τοῦτο ἔγκαίρως καὶ νὰ λάβῃς μέτρα πρὸς ἀντίκρουσιν» — «Κατὰ ποιὸν τρόπον μέλλουν νὰ κάμουν τὸ κίνημα;» εἶπεν ὁ Καραϊσκάκης. — «Ἐως πεντακόσιοι Ἀλβανοί, ἀπήντησεν ὁ ύποτακτικὸς. «Θὰ σηκωθῶσι πρὶν ἔξημερώσῃ, καὶ θὰ μεταβῶσι διὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς Ἀράχοβαν διὰ νὰ τὴν πιάσωσι τὸ δὲ λοιπὸν στρατευμα θὰ διαβῇ διὰ τοῦ Ζεμενοῦ. Ἐδώ εἰς τὸ στενὸν τοῦτο ἀπαγτήσῃ ἀντίκρουσιν, οἱ προπορευθέντες εἰς Ἀράχοβαν θελούν δράμει εἰς βοήθειαν τῶν κατὰ τὸ Ζεμενόν, ἐπιπίπτοντες ἀπὸ τὰ ὅπισθια τῶν Ἑλλήνων, ἀν τυχὸν ὑπάρχη κανέναν σῶμα φυλάκτον τὴν δίοδον». — «Εἰξεύρουν ποῦ εύρισκομεθα ἡμεῖς;» λέγει ὁ Καραϊσκάκης. — •Νομίζουν δτι εἰσθε ἀκόμη εἰς Δομπρέναν, καὶ οὗτω ποὺς ἔχεισαίσεις καὶ ὁ ἡγούμενος, μολονότι ἔγγωριζε τὸ φθάσιμόν σας ἐδῶ, μαθῶν τοῦτο ἀπὸ ἔνα τῶν ὑπηρετῶν τοῦ μοναστηρίου, δοτις ἐρχόμενος ἀπήντησε καθ' ὅδον στρατιώτας τινᾶς ἐκ τῶν ἰδικῶν σας». — «Εὐχαριστῶ τὸν ἡγούμενον διὰ τὴν πατριωτικὴν πρᾶξιν του» εἶπεν ὁ Καραϊσκάκης «ἐπίστρεψον ἀμέσως πρὸς αὐτόν, καὶ εἰπέ του τὰς εὐχαριστήσεις μου· καὶ νὰ διορίσῃ νὰ κάμνωσιν εὐχάριστας καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ ἡμῶν, οἵτινες ἀγγωνίζομεθα διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατριδα, μ' δλας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς δυστυχίας εἰς τὰς ὄποιας ὑποκείμεθα, ἔνεκα τῆς ἐρημώσεως τοῦ τόπου».

Ως καθὼς ἀνεγάρησεν ὁ καλόγυρος, ὁ Καραϊσκάκης διέταξεν ἀμέσως νὰ προσκαλέσωσι τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τὸν Γ. Βάγιαν καὶ τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον. «Οταν δ' οὗτοι ἥλθον, τοὺς ἔγγωστοποίησε τὸ σχέδιον τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Γαρδικιώτην καὶ Βάγιαν νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀμέσως διὰ τὴν Ἀράχοβαν, καὶ νὰ προλάβωσι νὰ πιάσωσι τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς ὄχυρωτάτας τῶν περὶ αὐτὴν οἰκιῶν, καὶ νὰ προσβάλωσι τοὺς ὄθωμακνούς, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἔλθωσι διὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς αὐτήν, κατὰ τὸ γνωστοποιθέν αὐτῷ σχέδιον τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν. Τὸν δὲ Χατζῆ Πέτρον νὰ ἀναχωρήσῃ ὀλίγον πρὶν ἔξημερώσῃ, καὶ νὰ διαβῇ διὰ τοῦ μεταξὺ Διστόμου καὶ Ἀράχοβης ὅρους καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἀράχοβαν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Γαρδικιώτου καὶ Βάγια, ἀν τυχὸν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος ἐρχομένων τῶν Τούρκων ἐναντίον των.

Ως καθὼς ἔδωκε τὰς διαταγὰς ταύτας ὁ Καραϊσκάκης, ἐκάλεσεν δλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν σωματάρχας καὶ τοὺς διέταξε νὰ ἐτοιμάσωσι διὰ νυκτὸς δρότον, διότι, εὐθὺς ὡς ἀνατείλῃ τὴν ἐπιούσαν ὁ ἥλιος, θέλουν ἀναχωρήσει πρὸς ἐκστρατείαν. Τὸ ἴδιον μέτρον τῆς προετοιμα-

σίας παρήγγειλε καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ ἰδίως διαμένοντας στρατιώτας, ὅστε δπού πρὸ ὀλίγου ἐψήνοντο τὰ σφακτά, ἀναψκυν ἐκ γέου φωτιάν διὰ νὰ ψήσουν τὸ φωμίον τῶν οἱ στρατιώται. Τρεῖς στρατιώται, ἔχων ἔκαστος ἔμπροσθεν τὴν ζυμώστραν του, ἔρριψκυν τὸ ἄλευρον ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ ἐζύμωσαν τὸν ἄστον, τὸν ἐπλασσαν εἰς κουλούραν ἐπὶ τῆς ἰδίας ζυμώστρας, καὶ ἀνοιξαντες τόπον ἐντὸς τῆς πυρᾶς ἔβαλαν τὰς κουλούρας, καὶ ἐσκέπασσαν αὐτὰς καὶ μὲ φιλὴν στρούγηη¹ πρῶτον, καὶ ἐπειτα μὲ θράκων, καὶ ἐπρόσεχον παρατηροῦντες ἔκαστος, ἔως οὗ ψηθῶσι καλῶς αἱ κουλούραι. Ἐνῷ ἐγίνετο ἔξωθεν εἰς τὸ προσάλιον ἡ ἐργασία αὕτη, ὁ Καραϊσκάκης ἐπροσεκάλεσε τὸν γραμματέα του γὰρ γράψη γράμματα πρὸς διαφόρους ἀρχηγούς, τοὺς πολιορκοῦντας τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίστης, καὶ πρὸς ἄλλους εὑρίσκομένους εἰς διάφορα τῶν πέριξ χωρίων, πρὸς ἑκτέλεσιν διαχόρων παραγγελιῶν. Οἱ γραμματεύς, καθίσας σταυρόποδι ἔμπροσθεν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἔθγαλε τὸ καλαμάριον ἀπὸ τὴν ζώνην του, καὶ ἀκουμβήσας τὸν χάρτην εἰς τὸ γόνυ του, ἔγραψε τὰς ἐπιστολὰς, κρατοῦντος τὸν λύχνον στρατιώτου τινὸς πλησίον εἰς τὸ γόνυ αὐτοῦ· ταύτας ὑπογραφεῖσας ἐσφράγισε καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἔμπιστεύετο εἰς τοὺς χωρικοὺς ὅστις εἶχον μείνει εἰς τὸ χωρίον ἔκουσίως, ἡ διοτὶ δὲν ἐπρόλαβον νὰ φύγωσι, συντροφεύων ἔνας χωρικὸν μὲν ἔνα στρατιώτην, τοὺς ἐπεμψεν ἀμέσως μὲ τὰς ἐπιστολὰς, ὑποσχόμενος ἀμοιβὴν ἀξιόλογον εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἦθελον κατορθώσει νὰ φέρωσιν ἐγκαίρως τὰς ἐπιστολὰς πρὸς οὓς διησθύνοντο, καὶ ἀπειλῶν αὐτοὺς ἣν βραδύνωσιν ἡ δὲν τολμήσωσινά καμίσωσιν ἐγκαίρως αὐτάς.

Ἐως οὖ ἐνεργηθῶσιν δῆλα τκύτα, ἐπέρχεται τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς νυκτός· ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἐξηπλώθη δπως ἐκάθητο, καὶ λαβὼν ἐπάνω του τὴν κάπαν ἔμεινεν εἰς τοικύτην κατάστασιν ἔως δύο ὥρας καὶ πάλιν ἐσκαθάρη· ἐξελθὼν δὲ ὀλίγον ἔζω καὶ παρατηρήσας τὴν κατάστασιν τοῦ κακιροῦ, εἰσῆλθε πάλιν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν, παρατηρήσας δτὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐδειχνεῖ δτὶ ἔμελλε νὰ ἦναι ἐκ τῶν λαμπροτέρων τοῦ φθινοπώρου. Διέταξε λοιπὸν νὰ ἐξυπνήσωσι τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ νὰ προπαρασκευάσωσι τὰ πρὸς ἀναψκυρησιν.

B

Ἡ νὺξ ἦτο ἀσέληνος, ἀλλ' ἡ ἀστροφεγγία ἐσυγγρέει εἰς τοὺς ὄδοις πόρους νὰ βαδίζωσιν ἀνευ κινδύνου· ἡ ἀποπλιγηθῶσιν. Ὅταν ὁ Γαρδικιώτης ἐπλησίασε περὶ τὴν Ἀράχεσθαν, ἔδωκε παραγγελίαν καὶ εἰς τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν πορευομένους νὰ σταμα-

1 στάχτην.

τήσωσι τὴν πορείαν των. Οἱ εἰς ἐσφύριζεν ἐλαχφρὰ ὥστε μόλις νὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ τὸν πλησίον του, κινουμένης δὲ ὡς ἐκ τούτου τῆς προσοχῆς αὐτοῦ, τοῦ ἔλεγε τὴν παραγγελίαν τοῦ νὰ σταθῇ ἀκολούθως δὲ εἰς τινα ὁπωσδιν εὑρύχωρον θέσιν τῆς ὁδοῦ, διετάχθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ συγκέντρωσις δλου τοῦ σώματος.

Γενομένης συσκέψεως, ἐνεργίθη νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν πόλιν ἐκ διαφόρων διευθύνσεων, καὶ μέ προσεκτικὴν καὶ ἀκριβὴ παρατήρησιν, μήπως ἡ πόλις προκατελήφθῃ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν· ἐν δὲ ἀπόσπασμα στρατιωτικὸν διηυθύνθη πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἂν δέν κατέχεται ὑπὸ ἔχθρῶν καὶ νὰ δώσῃ ἀμέσως εἰδῆσιν καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς νὰ διευθυνθῶσι πρὸς αὐτήν.

Τὸ φῶς τῶν ἀστέρων ὑπεχώρει ἥδη εἰς τὸ φοδόχρουν τῆς ἡοῦς φῶς, καὶ τοῦτο διελύετο ἥδη ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, διὰν εἰ περὶ τὸν Γαρδικιώτην ἐπλησίαζον ἥδη περὶ τὴν Ἀράχοσαν, καὶ ἀπὸ δλας τὰς παρατηρήσεις των δὲν ἐφάκινετο κάνεν σημεῖον δτὶ ὑπῆρχον ἔχθροι εἰς τὸ χωρίον. Ἀμέσως λοιπὸν διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μόλις φθάσαντες, ἐπεγείρησαν τὴν ὄχυρωσιν αὐτῆς· ἀπόσπασματα δέ τινα διηυθύνθησαν πρὸς τὰς πέριξ οἰκίας, τὰς ὁποίας καὶ κατέλαβον· ἐστάλησαν δέ καὶ τινες νὰ κατασκοπεύσωσι τοὺς ἔχθρους ἀπὸ ἀμφοτέρας τὰς ὁδοὺς διηνεύσαντας διελλογήν. Οἱ δὲ τοποθετηθέντες εἰς τὰς οἰκίας ἐτρυποῦσαν τοὺς τοίχους μὲ τὰ χαντζάρια των διὰ νὰ κκτασκευάσωσι μασγάλια¹, καὶ ἐπὶ τῆς στέγης κατεσκεύασσαν πολεμίστρας ἡ περιπόλια στήνοντες μίαν ἐπάνω τῆς ἀλλης πολλάς κεραμίδας.

Μόλις παρῆλθεν ὄλιγη ώρα μετὰ τὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς οἰκίας τοποθέτησιν τῶν περὶ τὸν Γαρδικιώτην καὶ Βάγιαν, καὶ οἱ σκοποὶ ἐφεραν τὴν εἰδῆσιν, δτὶ οἱ μὲν διὰ τοῦ Παρνασσοῦ ἐρχόμενοι Τούρκοι ἐπλησίαζον ἥδη πρὸς τὸ χωρίον, οἱ δὲ διὰ τῆς πεδιάδος ἐφαννοῦντο πλησιάζοντες πρὸς τὸ Ζεμενόν. Ἀλλὰ συγχρόνως ἀνεφάνη ἡ μετὰ τοῦ Χατζῆ Πέτρου ἐλληνικὴ δύναμις. Ὁ Γαρδικιώτης διέταξε νὰ μὴ πυροβολήσῃ κανεὶς μηδὲ νὰ δώσωσι σημεῖον τι πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς δι' οὗ νὰ γνωρίσωσι τὴν σφίξιν των εἰς τὸ χωρίον· ἀλλ' οἱ προπορευόμενοι ἐκ τῶν Τούρκων, πλησιάσαντες μέχρι βολῆς τουφεκίου, ἐστάθησαν καὶ ἐπερίμενον καὶ τοὺς ὅπισθεν ἐρχομένους. Τὸ μέτρον δέ τοῦτο ἡναγκάσθησαν νὰ λαβῶσιν, ὅχι τόσον λόγῳ στρατιωτικῆς προφυλάξεως, δσον διότι ὑπώπτευσαν ἐνσυντίον τι, μὴ ίδοντες τοὺς κατοίκους νὰ δράμωσιν εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν. Τέλος συ-

1. πολεμίστρας.

είλθόντες ίκανοι Ἀλβανοί καὶ παρατηρήσαντες τὰς ἐπὶ τῶν οἰκιῶν πολεμίστρας, ἐξ ὧν ἐθεωραὶ ώθησαν ὅτι τὸ χωρίον κατέγετο ὑπὸ ἔχθρῶν, ἥργισαν νὰ προσταίνωσι πρὸς αὐτὸν πυροβολουσύντες καὶ προφυλαττόμενοι ὅπισθεν τῶν πετρῶν ἡ κοιλωμάτων τῆς γῆς, διο ποὺ ἤσαν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ τὸ ἔχθρικὸν πῦρ. Οἱ ἀμοιβαῖοι πυροβολισμὸς κατέστη ίκανῶς δραστήριοι, καὶ καθ' ὅσον ἐπήρχοντο καὶ ἀλλοι Ἀλβανοί, κατὰ τοσοῦτον οἱ πρῶτοι ἐπλησίαζον πρὸς τοὺς Ἑλληνας, καὶ προέβαινον κατ' αὐτῶν ἐκ διαφόρων θέσεων.

Ἄλλ' ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων ἔτυχον εἰς τὴν πόλιν, ἰδόντες, ὡς ἔξυπνησαν, τὴν ἀφίξιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ μετ' ὄλιγον τὴν ἔφοδον τῶν Τούρκων, καὶ ἀκούσαντες καὶ τὸν πυροβολισμόν, τοσοῦτον ἐταράχθησαν ἀναλογιζόμενοι τὰς συνεπείας μάχης ἔξολοθρευτικῆς, τῆς ὁποίας ἦθελεν εἶναι, ἀν ὑπερίσχυον οἱ Ὁθωμανοί, ἀφευκτον ἀποτέλεσμα, διαρπαγὴ τῶν πραγμάτων, αἰχμαλωσία τῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν, καὶ θάνατος ὅλων τῶν ἐν ἡλικίᾳ ἀρρένων, ὥστε ἔκαστος, συγκεντρώνων περὶ ἔκυτὸν τὴν οἰκογένειάν του καὶ λαμβάνων εἰς χειρας δ, τι ἐπρόφθανεν ἐκ τῆς περιουσίας του ἔφευγε μὲ φόβον καὶ ἀπελπισθεν. Ἄλλ' ὡς συμβαίνει εἰς τοιστάς δεινάς καὶ ἐπικινδύνους περιστάσεις, ἔκαστος ἔχων πρὸς ὄφθαλμῶν τὴν ἴδιαν τον σωτηρίαν καὶ ἐπεκτείνων τὴν συμπάθειάν του εἰς μόνα τὰ πρυσφιλέστερα εἰς αὐτὸν ὅντα, καθίστατο ἀκαμπτος πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἔφευγε δροματίως χωρὶς νὰ δώσῃ τινὰ συνδρομὴν εἰς ὅσους ἦθελεν ἀπαντῆσει καθ' ὄδον πάσχοντας. κλείων πολλάκις τὰ ὄπα τὰς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φωνὴν τῆς συγγενείας καὶ φιλίας. Γυναικεῖς ἔκλαιον ἀνακαλοῦσσαι μεγαλοφώνως τὰ τένατα των τὰ ὄποια εἶχον ἀποπλανηθῆ, καὶ παιδία ἀπολέσαυτα τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς των προέβαινον κλαίοντα καὶ ἐπικαλούμενα ἐξ ὄγκων τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς στενωτέρους αὐτῶν συγγενεῖς, ἀπέβλεπον δὲ μετ' ἀγνοσχίας πρὸς τοὺς διαβαίνοντας, μήπως ἀπαντήσωσι εἰς αὐτοὺς φιλικόν τι πρόσωπον, τοῦ ὄποιου νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν. Ἐδώ ζῷόν τι βαρέως φορτωμένον ἐπεσεν εἰς δύσβατόν τι μέρος τῆς ὄδοι, καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ ματαίως ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τῶν διαβαινόντων διὰ νὰ βοηθήσῃ νὰ τὸ σηκώσῃ· δλοι διαβαίνουσι δρομαίως ἀπὸ τὰ πλάγια τῆς ὄδου, χωρὶς νὰ δώσωσιν ἀκρόασιν εἰς τὰς παρακλήσεις του. Ἐκεὶ φήμη διαδίδεται ὅτι ἔφθασαν οἱ Τούρκοι φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες, καὶ δλοι διὰ μιᾶς ἐπιταχύνουν τὴν πορείαν των, φιλόστοργος δὲ μήτηρ, ἔχουσα μικρὸν βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ὀδηγοῦσσα διὰ τῆς χειρὸς μικρὸν παιδίον, τοῦ ὄποιου τὰ ἀσθενῆ βήματα δεν δύνανται νὰ ἔξομιωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων φευγόντων, ματαίως ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τῶν διαβαινόντων· αὐτοὶ φεύγουν, φεύγουν καὶ αὔξανουν

τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν φόβον της Ματαίως ἐπιζητεῖ μεταξὺ αὐτῶν φιλικὸν πρόσωπον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν φροντίδα νὰ ἔναποθέσῃ τὸ φίλοτατον αὐτὸν κειμήλιον· ματαίως βιάζει τὸ τέκνον της νὰ περιπατήσῃ καὶ μεταχειρίζεται πρὸς αὐτὸν ἀλληλοδιαδόχως παρακλήσεις, ἀπελάσεις, ἐπιπλήξεις, δῆλο μένουν ἀνευ ἀποτελέσματος, διότι δὲν ὑπάρχει· τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μητρικῆς θελήσεως ἀναγκαῖα φυσικὴ δύναμις.

Ἐκεῖ, διαιρουμένης τῆς ὁδοῦ εἰς δύο καὶ διαχωρίζομένων καὶ τῶν φευγόντων εἰς δύο, πατὴρ δστις, προεκπέμψας τὰ τέκνα μετὰ τῆς συζῆγου του καὶ ἐνασχολούμενος νὰ λάβῃ τι τῶν ἀναγκαίων ἢ πολυτίμων πραγμάτων του μεθ' ἔχυτοῦ, ἔμενεν ὑστερος, παρατηρεῖ μετ' ἀδημονίας ἀμφοτέρης τὰς ὁδούς, ἐρωτᾷ μετ' ἀνησυχίας πρὸς ποίαν ἐκ τῶν δύο ὁδῶν διητούμενησαν τὰ φίλτατα αὐτῷ πρόσωπα, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ οὐδεμίκιν πληροφορίαν, διότι οὐδεὶς ἡδύνατο νὰ γνωρίζῃ, ἐνῷ δῆλοι ἔφευγον, κκνεῖς δὲ δὲν ἐπονήρχετο, δστις μόνος ἡδύνατο νὰ δώσῃ περὶ τούτου πληροφορίαν, κινεῖται πρὸς τὴν μίαν ὁδὸν, καὶ μετανοῶν μετ' ὅλιγον στρέφεται πρὸς τὴν ἑτέραν, καὶ ταλαντεύομενος οὗτως, ἐκφέρεται εἰς δάκους φοβούμενος διτὶ δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ δώσῃ συνδρομὴν εἰς τὴν σύζυγον καὶ εἰς τὰ τέκνα του, εἰς καὶ πρὸς τὴν σύζυγον μεγαλητέραν ὀνάργκην τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ. Τοιοῦτος κίνδυνος, τοιαῦτα περιστατικά, τοιοῦτος θύρυσος ἡσαν ἵκανε νὰ ἐκπλήξωσι τὸν νοῦν καὶ νὰ συγκινήσωσι τὴν καρδίαν καὶ τοῦ μαλλιὸν ἀταράχου ἀνδρός πολὺ μαλλιὸν γυναικῶν καὶ παιδῶν· εὔτυχῶς δμως ἢ παρίτασις τῆς μάχης δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν αιγματωσίαν καὶ λεηλασίαν, τὰς ὄποιας ὑπώπτευον οἱ κάτοικοι τῆς Ἀραχόβης, καὶ οὕτω διεσώθησαν ἀβλαβεῖς ἀπαντες εἰς τὰ ἀπότομα μέρη καὶ τὰ σπηλαῖα τοῦ Παρνασσοῦ.

"Ἀλλ' ἡ μάχη ἐξηκολούθει ζωηρῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν οἰκίας. διότι καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς ἐπερίμενον τὰς βοηθίας των. Τέλος ἐφίτησεν ἀπὸ τὸν Ζεμενὸν τὸ μέγα τῶν Οθωμανῶν σῶμα ὑπὸ ἀμφοτέρους τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτοῦ, τὸν Κεχαγιάμπενην καὶ τὸν Μουστάμπενην, καὶ τότε ἡ ὄρμὴ αὐτῶν ὑπῆρξε μεγίστη. Ἐκαμάκι πολλάκις ἔφοδον πρὸς τὰς οἰκίας καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οἱ ἐντὸς αὐτῶν ἀντέχοντες ισχυρῶς δὲν διέκοψαν ὀλοτελῶς τὸ πῦρ. Κατ' αὐτὴν τὴν ωραν ἐφίθανεν ἥδη καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Χατζῆ Πέτρον σῶμα, καὶ κατέλαβε λόφον τινὰ περὶ τὸ χωρίον, ἐφάγη δὲ καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐρχόμενος ἀπὸ τὸν Ζεμενὸν κατόπιν τῶν Τούρκων. Σκοπεύων οὕτους νὰ ἀποκλείσῃ, εἰ δυνατόν, τοὺς Οθωμανοὺς, τοὺς ἀφήσει νὰ διαβῆσι τὰ στεγά τοῦ Ζεμενοῦ, καὶ νὰ προθῶσι πρὸς τὴν Ἀράχοβαν κατὰ τὸ σχέδιόν των· ἐρχόμενος δὲ αὐτὸς κατόπιν τῶν καὶ εἰδοποιήσας προηγουμένως καὶ τους εἰς "Αμφισσαν καὶ τὰ πέριξ διὰ νὰ

εἴλθωσι πρὸς αὐτὸν ἐξ ἀντιθέτου ὄδοις, ἥπλιζε νὰ κατορθώσῃ νὰ λάβῃ εἰς τὸ μέσον τοὺς ἔχθρούς, περικλείων αὐτὸὺς πανταχούθεν.

Ο Καραϊσκάκης όμως πλησιάσας, διέταξεν ἀποσπόματά τινα νὰ ζηγοίζωσι πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῆς Ἀρχόβης μέρος, καὶ συγχρόνως ταῦτα μὲν ἔκειθεν, αὐτὸς δὲ κατὰ πρόσωπον προσέβαλαν πανταχόθεν τὸν ἔχθρον, ὡστε οὗτος πολεμούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους, ἢν καὶ πολυπληθέστερος αὐτῶν δὲν ἡδύνηθι νὰ ἀνθέξῃ μέχρι τέλους, καὶ ἡναγκάσθη νὰ λάβῃ τὴν πρὸς Ἀμφισσαν ὄδόν, πολεμούμενος ἀπὸ τὰ ὅπισθια καὶ ἀποσυρόμενος καὶ αὐτὸς μὲ πόλεμον. Ἀλλὰ μόλις προχωρήσας ὄλιγον, ἀπαντᾶ μέγιχ ἑλληνικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Δυοδουνιώτην καὶ Πανουργίζεν ἐρχόμενον ἐναντίον του ἀπὸ τὴν αὐτὴν ὄδόν, δι' ἣς ἥπλυζεν αὐτὸς νὰ διαβῇ πρὸς Ἀμφισσαν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐνῷ ὑπερχωρούν ἀπὸ τὴν Ἀρχόβην πολεμούμενοι ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Καραϊσκάκην, ἀπαντήσαντες ἔμπροσθεν τὸ σῶμα τοῦτο, δὲν ἡδύναντο πλέον οὔτε νὰ διαμεινῶσιν εἰς Ἀρχόβην οὔτε νὰ προβῶσι πρὸς Ἀμφισσαν· ἡναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ διευθυνθῶσι πρὸς θέσιν τινὰ κειμένην ἔγωθεν τῆς Ἀρχόβης, τὴν ὄποιαν καὶ κατέλασθον· οἱ δὲ ἐκ διαφόρων διευθύνσεων ἐλήνοντες Ἐλληνες ἐτοποθετήσαν περὶ τὸ ὄθωμανικὸν στρατόπεδον, καὶ τὸ ἀπέκλεισαν πανταχόθεν πυροβολοῦντες κατ' αὐτοῦ, ἔως οὐ τὸ σκοτεῖ τῆς νυκτὸς κατέπιασσεν ὅλοτελῶς τὸν πόλεμον.

17

Μόλις ἔδυσεν ὁ ἥλιος, καὶ ὁ ἄκνεμος λεπτὸς πνέων ἀπὸ τὰς χιλιο-
τσκεπεῖς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ, διέγει μεγίστην ψυχρότητα, ἡτις διε-
πέρα τυγχάτω καὶ τοὺς καλῶς ἐνδεδύμενους· ἀλλ' ὅσοι δὲν εἰχον
ἐπανωφέρια ἢ το ἀδύνατον ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν μεγίστην τοῦ φύ-
χους σφραγίδοτητα. Οἱ πλειότεροι δὲ τῶν Ἐλλήνων, οἵτινες εἰχον το-
ποθετηθῆ περὶ τὸ ὄθωμανικον στρατόπεδον, δὲν εἰχον λάβει μεθ' ἐξυ-
τῶν τὰς κάπαξ των, ὡς ἐρχομενοι ἀγνευ ἀποσκευῶν, διὸς νὰ εἰναι
ἔτοιμοι πρὸς μάχην. Ἐλθόντες δὲ ἀπὸ μακρὰν ὀδοιπορίαν, καὶ πολε-
μήσαντες πολλὴν ὥραν ἀγνευ διακοπῆς, ὑπαρχούσης κατὰ τὴν ἡμέραν
Ζωηρᾶς τῆς προσβολῆς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἥσαν οἱ πλειότεροι εἰς
ὑπερβολὴν ιδρωμένοι, διπερ κατέσταντε τὸ ψυχος ἀφόρητον εἰς αὐτούς.

Δέν ήτο δυνατόν ν' ἀνάψωσι φωτιάς διότι ἡδύναντο νὰ φείνωνται ἀπὸ τοὺς ἔχθρους ποίας θέσεις κατέχουσι, καὶ πόσοι εἶναι κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ πρὸ πάντων διὰ νὰ μὴ προσβάλλωνται ἀπὸ αὐτοὺς ρωκινόμενοι εἰς τὴν λαζαρψὺ τοῦ πυρός. Διὰ ταῦτα, ἣν καὶ ὁ ἀρχηγὸς διέταξε νὰ παραμείνωσιν ἀπαντεῖς οἱ Ἑλληνες εἰς στειγὴν πολιορκίαν

περὶ τὸ ἔχθρικὸν στρατόπεδον, διὰ νὰ μὴν ἀφήσωται τοὺς ἔχθρους γὰρ φύγωσι διὰ νυκτὸς ἐάν εἰχον τοιοῦτον σκοπόν, μόλις τὸ πέμπτον μέρος διέμεινε διαρκῶς περὶ τὸ ἔχθρικὸν στρατόπεδον, καὶ οὗτοι ἀφοῦ παρεδέχθησαν τὸ μέτρον τοῦ νὰ διαδέχωνται ἐναλλάξ ἀλλήλους. Εὐθὺς ὡς τὸ ψῆχος καθίστατο ἀφόρητον εἰς τινας ἐκ τῶν πολιορκούντων στρατιωτῶν, οὗτοι μετέβαινον εἰς τὸ χωρίον, δῆποι εἰχον κατάλυμα οἱ στρατιώται των (ἢ μάγκα των) καὶ ἐκεὶ εῦρισκον ἀφθονον πῦρ, δῆπερ ἔκαιε δι' ὅλης τῆς νυκτός, καὶ ἐπινοι ἴκανὸν οἶνον, τὸν ὅποῖαν εἰχον ἐγκατατείψει φεύγοντες οἱ χωρικοί. Ἀναλαμβάνοντες οὕτω τὰς δυνάμεις των, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν θέσιν των· ἀλλ' ὡς συμβίσινε εἰς στρατεύματα ἀπειρα τακτικῆς πειθαρχίας, οὔτε δῆλοι ἐπανήρχοντο ἐγκαίρως εἰς τὴν θέσιν, οὔτε οἱ ἐπανερχόμενοι διέμενον δῆσον ἐπρεπε. Πολλοὶ εύροντες ἀφθονίαν οἶνον, ἔπιον μὲ τόσην ὑπερβολήν. Ὅστε μεθυσθέντες δὲν ἦσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἔμενον ἐξηπλωμένοι κατὰ γῆς εἰς τὰς οἰκίας καὶ βιθυνμένοι εἰς βαθύτατον ὅπνον. Ἐάν λοιπὸν κατὰ τὴν νύκτα ταύτην οἱ ἔχθροι, ἥθελον ἐπιχειρήσει νὰ ἀναχωρήσωσιν, ἥτο πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ διαφύγωσιν ἀκινδύνως, ἢ τούλαχιστον μὲ ὀλίγην ζημίαν· ἀλλ' εἰς τὴν γενομένην μεταξὺ τῶν δύο ἀρχηγῶν τοῦ ὄθωμανικοῦ στρατοῦ σύσκεψιν δὲν ἐνεκρίθη τὸ μέτρον τοῦτο, διότι ὁ μὲν Κεχαγιάμπενς, στηριζόμενος εἰς τὸ ἀξιώματος του καὶ εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ Κιουταχῆ, ἥπιζε ταχείαν βοήθειαν, ὁ δὲ Μουστάκηπενς, ὑψηλοφρονῶν διὰ τὰς ἔως τότε νίκας, δὲν κατεδέχετο νὰ φύγῃ διὰ νυκτός. Εἶχε δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν διὰ νὰ μὴ παραδεχθῇ τὸ μέτρον τοῦτο· ἐλάχιστε μισθίους διὰ μέγιν ἀριθμὸν στρατιωτῶν, ἐνῷ πραγματικῶς μόλις εἴχε τὸ τρίτον αὐτῶν. Τὸ νὰ φύγῃ λοιπὸν κρυφίως, ἐκτὸς τῆς προσβολῆς, τὸν ἔξθετες καὶ εἰς κίνδυνον ἐνώπιον τοῦ Κιουταχῆ. Ἀπερασίσθη λοιπὸν νὰ δικυρείνωσι, καὶ κατώρθωσκεν τὴν αὐτὴν νύκτα νὰ πέμψωσιν ἀργετελικόρούς εἰς τὰ πλησιέστερα στρατόπεδα διὰ νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

Οἱ Τούρκοι εἶχον διασώστει δῆλας τὰς ἀποσκευάς των, συγκεντρώθεντες δὲ εἰς μικρὰν ἔκτασιν τόπου, καὶ τοποθετήσαντες τὰ φορτηγά καὶ τὰς ἀποσκευάς περὶ ἔχυτούς, δέν υπέφερον ἀπὸ τὸ ψῆχος δῆσον οἱ Ἑλληνες. Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν, πρὶν ἔτι ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, οἱ Ἑλληνες ἦσαν πάντες εἰς τὰς θέσεις των ὡχυρωμένοι εἰς μικροὺς πραμαχῶνας, κατεσκευασμένους εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπ' ἄλλήλων, ὥστε νὰ μὴ εἰναι δυνατὸν νὰ ἐξέλθωσιν οἱ Ὁθωμανοὶ ἀπὸ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διεστήματα. Ἰσχυρότατοι δέ προμαχῶνες ἀνηγέρθησαν πρὸς τὰ μέρη δήθεν ἥτο ἐνδεχόμενον νὰ δοκιμάσωσιν οἱ Τούρκοι τὴν ἀναχώρησιν, καὶ ἀμέσως ἤρχισεν ἀμφοτέρωθεν σφαδρὸς πυροβολισμός.

ἀλλ' ἡ βλάβη τῶν Τούρκων δὲν ἦτο μεγάλη, διότι καὶ αὐτοὶ κατεσκεύασαν προμαχῶνας καὶ ἐμάχοντο ὅπισθεν αὐτῶν. Ἡ ἀναγρησίς δῆμως αὐτῶν καθίστατο ὄλιγον κατ' ὄλιγον ἀδύνατος, διότι ὅλα τὰ ἑλληνικὰ στρατιώτικα ἀποσπάσματα διετάχθησαν νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς Ἀράχοβαν δύον τὸ ταχύτερον· ἐστάλησαν δὲ καὶ ίκανα σώματα, διὰ νὰ κατέχωσι τὰς θέσεις θέουν ἔμελλε πιθανῶς νὰ γίνη ἡ φυγὴ τῶν ἔχθρῶν· συγχρόνως δὲ τὰ σώματα ταῦτα εἶχον ἐντολήν νὰ ἀποκρύψωσι πᾶσαν νέαν βοήθειαν, ἵτις ἥθελεν ἀποπειραθῆναι διὰ τοῦτον. Καὶ προσέτι ίκανὸν σῶμα στρατοῦ ἦτο ἔτοιμον νὰ δράμῃ εἰς τὰ στενά, ἀν τυχὸν ἥθελεν ἐπέλθει μεγάλη δύναμις ἔχθρική. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς πολιορκίας ταῦτης συσσωματωθέντες πολλοὶ τῶν εἰς Δαύλιαν καὶ τῶν ἀλλαζόντων Ὁθωμανῶν, διηρέθησαν εἰς δύο σώματα, ἐν, τὸ μικρότερον καὶ ἐλαφρότερον, ἦτο ἐπιφορτισμένον νὰ ὑπάρχῃ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ ὁδοῦ, τὸ δὲ διὰ τοῦ Ζεμενοῦ, διπερ ἐκόμιζε καὶ πλῆθος φορτηγῶν. Φαίνεται δὲ διὰ τὸ σχέδιον αὐτῶν ἦτο, οἱ μὲν διὰ τοῦ Παρνασσοῦ πηγαίνοντες νὰ προβούσιν εἰς μέρος φαινόμενον ἀπὸ τὸ ἄνω τῆς Ἀραχόβης τουρκικὸν στρατόπεδον, καὶ νὰ πυροβολήσωσιν ἐκεῖθεν, διδόντες εἰδῆσιν οὕτως εἰς τοὺς οἰκείους τῶν διὰ ἔρχονται ὑπὲρ αὐτῶν, διὰ νὰ παρασκευασθῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς ἔξοδον, συγχρόνως δὲ νὰ κινήσωσι τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἐκεῖνο τὸ μέσος διὰ νὰ μείνῃ ὀλιγωτέρα δύναμις πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ζεμενοῦ, ὅθεν πραγματικῶς ἐσκόπευον γὰρ ἔξελθωσιν. Οἱ δὲ διὰ τοῦ Ζεμενοῦ, ἐάν δὲν ἀπαντήσωσιν ἑλληνικὴν δύναμιν, νὰ προβούσιν μέχρις Ἀραχόβης· ἀν δὲ ἥθελον ἀπαντήσει τοιαύτην, νὰ συγκρατήσωσι μάχην καὶ νὰ διεμείνωσιν εἰς αὐτὴν δύον ἔνεστι πλειότερον, διὰ νὰ εὐκολύνωσιν οὕτω τὴν ἔξοδον τῶν κατὰ τὴν Ἀράχοβην ἀποιλεισμένων οἰκείων των.

Οἱ διὰ τοῦ Παρνασσοῦ ἐρχόμενοι ἔξετέλεσαν τὴν παραγγελίαν των, καὶ πυροβολήσαντες ἐπὶ λόφου τινὸς καταφανοῦς, ἐδωκαν τὴν εἴδησιν, οἱ δὲ πολιορκούμενοι παρατηρήσαντες πανταχόθεν τοὺς περὶ ἑαυτοὺς Ἐλληνας, καὶ ιδόντες τὸ πρὸς τὸν Παρνασσὸν μέρος μὴ φυλαττόμενον μὲ ίκανὸν ἀριθμὸν Ἑλλήνων, διότι ἀπὸ αὐτοῦ ὀλιγωτέρον ἐπίστευον νὰ κάμωσιν ἔξοδον οἱ ἔχθροι, ὥρμησαν πρὸς τοῦτο τὸ μέρος. Ἀποσυρθέντων δὲ τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν πρώτην ὄρμήν, οὗτοι ἔξηλθον πέραν τῶν προμαχώνων τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' αἱ φωναὶ καὶ ὁ θύρυνδος ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἐδωκαν αἰτίαν εἰς τὸν Καρπασιάκην νὰ παρατηρήσῃ τὸν κινδυνόν, καὶ νὰ δράμῃ ταχέως πρὸς τὸ μέρος τοῦτο αὐτοπροσώπως, προσκαλῶν ὄνομαστὶ τοὺς σημαντικῶτέρους ἐκ τῶν φυλαττόντων τοὺς προμαχῶνας. ἀφ' ών διηρχετο, καὶ λαμβάνων αὐτοὺς μεθ' ἔκυτον διὰ ν' αὐξήσῃ οὕτω τὴν ὑπ' αὐτὸν

δύναμιν. 'Αλλ' οἱ Τοῦρκοι, εἴτε διότι τὸ μέρος τοῦτο δὲν ἦτο εὔθετον πρὸς φυγὴν, εἴτε διότι δὲν ἦλθεν ἡ ἀπὸ Ζεμενὸν προσδοκωμένη δύναμις, δὲν προώδευσκεν περισσότερον, ἀλλ' ἐπανῆλθον εἰς τὰς πρώτας θέσεις τῶν. "Οταν τὸ κίνημα τοῦτο τῶν ἔχθρῶν ἐματαιώθη, ὁ Καραϊσκάκης ἐπεμψε δύναμιν καὶ πρὸς τοὺς διὰ τοῦ Παρνασσοῦ ἐρχομένους ἔχθρους, καὶ πρὸς τοὺς διὰ τοῦ Ζεμενοῦ. 'Αλλ' οἱ μὲν διὰ τοῦ Παρνασσοῦ πυροβολήσκντες μόνον, ως ἀνωτέρω, ἐπέστρεψαν εἰς Δαύλιαν, χωρὶς οὐδὲ καν νὰ ἀποπειραθῶσι νὰ προχωρήσωσι περισσότερον. Οἱ δὲ ἐν Ζεμενῷ, ἐλθόντες εἰς τὸ στενόν καὶ εὑρόντες τὴν διάβασιν στενήν, (διότι οἱ Ἐλληνες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς δύο πλευρὰς ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἀφήσωσι τοὺς ἔχθρους νὰ προοδεύσωσι περισσότερον ἐντὸς τοῦ στενοῦ, καὶ νὰ τοὺς προξενήσωσι μεγαλητέραν βλάβην ἐμποδίζοντες τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν) προώδευσαν ὄλγον διάστημα· ἀλλ' οἱ Ἐλληνες ἐξελθόντες ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, ἀπέκοψαν δύοντας εὗρον ἡδη εισελθόντας εἰς τὸ στενόν, τοὺς ὅποιους ἐφόνευσαν σχεδὸν ἀπανταχ, κυριεύσαντες καὶ δλα τὰ μετ' αὐτῶν φορτηγά· οἱ μὴ εισελθόντες δύμως εἰς τὰ στενὰ διέφυγον ἀδιάβεις, ὄντες ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἴππεις. Εἶχεν ἡδη τελειώσει ή μάχη, ὅτε ἐφθικσε καὶ ἡ παρὰ τοῦ Καραϊσκάκη σταλεῖσα βοήθεια.

Ματακιωθείσης τῆς ἀποπείρας ταύτης, οἱ Τοῦρκοι ἀπέβαλον τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ λάβωσι βοήθειαν ἀπὸ τὰ πλησίον στρατόπεδα, διὰ τοῦτο ἐκήτησαν ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκην νὰ τοὺς συγχωρηθῇ νὰ ἐξέλθωσι διὰ συνθηκῶν, ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης, διὰ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ τὴν ἔξοδον, ἐζήτησε νὰ κενώσωσπι καὶ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίστης καὶ τὴν πόλιν τῆς Λευκαδείας, μέχρις οὗ δὲ ἐκτελεσθῇ ἡ παράδοσις αὐτῶν, νὰ μείνωσι παρ' αὐτῷ ως ἐνέχυροι οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ὁθωμανικῆς στρατιᾶς. 'Αλλὰ τοιοῦτον μέτρον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραδεχθῶσιν οὗτοι, φοβούμενοι τοῦ Κιουταχῆ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐκδίκησιν. Ἐκολακεύετο δύμως ὁ Κεχαγιζμπετῆς ὅτι, μανθάνων τὸν κίνδυνον αὐτοῦ ὁ Κιουταχῆς, ἥθελε σπεύσει νὰ πέμψῃ δύναμιν ἵκανὴν ὅχι μόνον νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστρέψῃ ὅλοκληρον τὸ σῶμα τοῦ Καραϊσκάκη. Μὲ τὰς ἐλπίδας λοιπὸν ταύτας ἀπεφέσισκεν νὰ διαμείνωσιν εἰς τὴν θέσιν τῶν, ἀν καὶ ἡ κατάστασίς τῶν ἥρχισε νὰ χειροτερεύῃ ἐπαισθητῶς, καὶ ὁ κίνδυνος ν' ἀποδίξινη σημαντικῶρος.

Δ'

'Εντὸς σκηνῆς ὑπηρέταις ἐπροσπάθουν νὰ ἀνάψωσι φωτιὰν ἐπὶ ύγρας γῆς, θέτοντες ἐπ' αὐτῆς ξύλα, τὰ ὅποια ἐλαβον ἀπὸ τὰ σαμψάρια τῶν φορτηγῶν τῶν. Εἰς τὰ ἐνδότερα δὲ τῆς σκηνῆς ἐκάθητο στα-

ροπόδι μεσαίας ἡλικίας ἀνθρωπος περιτυλιγμένος μὲ παχυτάτην κοκ-
κίνην γούναν· εἶχε δὲ τὴν κεφαλὴν ἀκουμβῆμένην εἰς τὴν χεῖρά του,
τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὴν εἶχεν ἀκουμβῆμένην εἰς τὸ γόνυ του. Δεινοὶ
διαλογισμοὶ ἐκυρίευον τὴν κεφαλήν του, καὶ ἐφαίνετο ως νὰ μὴ
ἔδιδεν ὄλοτελῶς προσοχὴν εἰς τὰ περὶ αὐτὸν διατρέχοντα. 'Αλλ'
διμως ψιθυρισμός τις γινόμενος ἔξωθεν τῆς σκηνῆς, τοῦ ὅποιου ὅλι-
γον κατ' ὅλιγον ηὔξανεν ὁ τόνος, ως ὁ ἥχος τῶν κυμάτων κατὰ
τὴν ἀρχὴν τῆς τριχυμίας, τοῦ ἐκίνησε τὴν περιέργειαν. 'Εμαθε δὲ
ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ἀξιωματικοὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς συνηλθον
ἔξω τῆς σκηνῆς, ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοῦ ὅμιλόσωσι περὶ τῆς ἐνετώσης
καταστάσεως τοῦ στρατοῦ. Καὶ τῷ ὄντι οὗτοι συνελθόντες πρὸ ἵκα-
νῆς ὥρας καὶ εὑρισκόμενοι εἰς διαφωνίαν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ἓν
ἔμελλον νὰ προσφερθῶσι πρὸς αὐτόν, ἐφιλονείκουν μεταξὺ των· καὶ
καθ' ὅσον διήρκει ἡ διαφωνία, κατὰ τοσοῦτον ὑψοῦτο καὶ ὁ τόνος τῆς
φωνῆς τῶν θρασυτέρων ἀξιωματικῶν — "Ἄς ἔλθωσιν ἐντός, εἴπεν ὁ
Κεχαγγάμπετης, (διότι οὗτος ἦτο ὁ ἀγωτέρω περιγραφόμενος), καὶ
ἀμέσως εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς σκηνῆς οἱ προκριτώτεροι τῆς στρατιᾶς.
Ἀλλοι ἔμενον παρὰ τὴν εἰσόδον, πλήθος δὲ στρατιωτῶν ἐκ τῶν συ-
οδευόντων τοὺς ἀξιωματικοὺς τούτους, καὶ ἐκ περιεργίας, διότι
ἐπρόκειτο ν' ἀποφασισθῇ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μέγα ζήτημα,
κατεῖχεν δῆλος τὰ πέρι τῆς σκηνῆς, συσφιγγόμενον περὶ αὐτήν. Με-
γάλη δὲ προσοχὴ κατεῖχεν ἀπαντας, καὶ οἱ ἀπωτέρω τῆς σκηνῆς
παρεκάλουν τοὺς πλησιάζοντας νὰ κοινοποιῶσι προθύμως πρὸς αὐτοὺς
τὰ λεγόμενα ἐντὸς τῆς σκηνῆς, ώστε ἔκαστος λόγος διαδιδόμενος ἀπὸ
στόματος εἰς στόμα τοῦ ἔφθανεν ἐν ἀκαρεὶ μέχρι τοῦ ἔξωτερικοῦ κύκλου
τῶν περὶ τὴν σκηνήν, καὶ ἐκεῖθεν ως ἀστραπὴ διεδίδετο εἰς ἀπαν τὸ
στρατόπεδον. Εἰς ἐκ τῶν συνελθόντων, ὁ προκριτώτερος «Μπένη, εἰ-
πε, περιμένοντες τόσας ἡμέρας βοήθειαν διὰ νὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὸν
κίνδυνον τοῦτον· ίδού ἐματαιώθησαν αἱ ἐλπίδες μας. Τί ἔχουμεν νὰ
κάμωμεν διὰ νὰ μὴ χαθῶμεν; "Ολος ὁ στρατὸς εἶναι εἰς ἀνησυχίαν.
— 'Η δύναμις τοῦ μεγάλου ἡμῶν Πατισσάχ εἶναι μεγάλη, ἀπεκρίθη
ὁ Κεχαγγάμπετης, καὶ πράττει νὰ ἔχωμεν θάρρος, ὁ δὲ ἔνδοξος ἡμῶν
ἀρχηγός, ὁ συνετώτατος Κιουταχῆς, τοῦ ὅποιου ἡ ἀνδρεία εἶναι ἀ-
καταδάμαστος, θέλει καταφθάσει ὁ ίδιος μὲ μεγάλας δύναμεις, ὅχι
μόνον ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστρέψῃ
ὅλιγον ἀριθμὸν κλεπτῶν, οἱ όποιοι ἐτόλμησαν νὰ σηκώσωσι χεῖρα εἰς
βασιλικὰ στρατεύματα.» Καθ' ὅσον οἱ λόγοι οὗτοι ἐξηγοῦντο διὰ τοῦ
διερμηνέως, διότι οἱ πλειότεροι τῶν 'Αλθαγῶν δὲν ἐγνώριζον τουρκ-
ικά, κατὰ τοσοῦτον ἡ δυσταρέσκεια καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἔξωγραφίζετο
εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἀξιωματικῶν. Εἰς δὲ ἐκ τῶν θρασυτέρων Γκέ-

καὶ τὴν πατρίδα, ἔχων μεσαῖαν ἡλικίαν, ἀλλ᾽ ἀνάστημα τόσον ὑψηλὸν, ὥστε, ἂν καὶ μένων εἰς τὰ γόνατα. ἐφαίνετο ἵσος μὲν μετρίου ἀναστήματος ἀνδρα, ἐταράχθη πλειότερον τῶν ἀλλών, καὶ στρέψας ὄργιλον βλέμμα πρὸς τὸν Κεχαγιάμπεην. «—Δὲν βλέπεις, εἶπεν, ὅτι κινδυνεύομεν νὰ πέσωμεν δῆλοι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρωμηῶν, καὶ νὰ μᾶς φονεύσουν ἦ, διπερ εἴναι τὸ χειρότερον, νὰ μᾶς πέρουν τὰ δπλα καὶ νὰ μᾶς περιφέρουν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον ὡς γυναικας, καὶ νὰ μᾶς ὑβρίζουν ὡς τὰ μικρὰ παιδιά εἰς τὰς ὁδούς; — Τί λέγει; τί λέγει: » ἡρώτησεν ὁ Κεχαγιάμπεης τὸν διερμηνέα, μὴ γνωρίζων τὰ ἀλλαχίτικα. Ενῷ δὲ ὁ διερμηνεὺς ἐξήγει ταῦτα, ὁ Γκέκας ἐξηκολούθει νὸς λέγη, ἐπιτείνων ὅλιγον καὶ ὅλιγον περισσότερον καὶ τὸν τόνον τῆς φωνῆς του ἀναλόγως μὲ τὴν αὐξησιν τῆς ἀγανακτήσεως του. — Περιμένομεν ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ τὴν βοήθειαν, καὶ δουν προχωρεῖ ὁ κατιρος, τόσον χειροτερεύει ἡ κατάστασίς μας. Τροφαὶ δὲν μᾶς ἔμειναν διόλου, τὰ ζῷα μας ἐψόφησαν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῆς τροφῆς καὶ ἀπὸ τὸ φῦχος ἡμεῖς καθήμεθα ἡμέραν καὶ νύκτα ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν βροχήν, καὶ οἱ πόδες μας μένουν βυθισμένοι μέχρι γόνατος εἰς τὴν λάσπην· ἐκάψαμεν δῆλα τὰ σαμαράρια καὶ δὲν ἔχομεν πλέον μὲ τὶ νὰ ἀνάψωμεν φωτιάν, καὶ ἀν ἀκόμη μείνωμεν καταμίαν βραδιάν ἐδῶ δὲν θὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν οὔτε νὰ ταρχηθῶμεν ἀπὸ τὸν τόπον μας, πολὺ μᾶλλον νὰ πολεμήσωμεν μὲ τὸν ἔχθρόν, καὶ νὰ ἐλπίσωμεν νὰ σωθῶμεν».

Τὴν φωνὴν τούτου, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ αὐξάνοντος θυμοῦ ἐγίνετο ἐντονωτέρα, ἤκουσκαν οἱ παριστάμενοι εἰς τὴν σκηνήν, καὶ οὗτοι τὴν διεδώκαν ως ἀστραπὴν ἔως εἰς τὰ ἀκρα τοῦ στρατοπέδου, καὶ φωνὰ ἐπιδοκιμασίας ψύχθη πανταχοῦ, τὴν ὅποιαν διεδέχθη ἀκολούθως ὑπόκωφος βοή καὶ ψυθυρισμός, προερχόμενος ἀπὸ τὰς συνομιλίας τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες, σχηματίζοντες κύκλους, συνδιελέγοντο ζωηρῶς περὶ τῆς ἐνεστώσης τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Μὴ ἔχων τί νὰ ἀντιτάξῃ εἰς ταῦτα ὁ Κεχαγιάμπεης ἀπετάθη πρὸς αὐτοὺς μὲ γλυκύτητα «— Παιδιά μου, εἶπε, βλέπω τὸν κίνδυνον, δοτις ἐπαπειλεῖ δῆλους μας, καὶ ἔχω τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν εὐγχερίστησιν νὰ συντελέσω πρὸς σωτηρίαν τοῦ στρατοῦ, ἔστω καὶ μὲ τὴν ιδίαν μου ζωήν. Ἐπειδὴ δύμας δέν εἴναι ὁ Μουστάκηπεης ἐδῶ, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ τὸν προσκαλέσωμεν ως ἀσθενῆ, ἀς συνέλθωμεν δῆλοι εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ ἔκει ἀς συγκρυπτώμεν συμβούλιον, καὶ δ, τι ἀποφασισθῇ εἰμι καὶ τοιμος νὰ τὸ παραδεχθῶ καὶ ἔγω.—Καλά λέγει, καλὰ λέγει», ἐφωναξάν τινες τῶν ἀφωνιώμενων ιδίως εἰς τὸν Κεχαγιάμπεην, «έκει ἀς ἀποφασισθῇ τὸ πρᾶγμα». καὶ οὕτως ἀπευκρύνθη τὸ πλήθος ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ Κεχαγιάμπεη, καὶ διηθύνετο πρὸς τὴν τοῦ Μου-

στάχυμπεη' ἀλλ' ἐντὸς αὐτῆς τὰ πράγματα ήσαν πολὺ ἔτι χειρότερα.

Ο Μουστάκημπεης, περιερχόμενος τὴν προτεραίαν τοὺς εἰς τὰ ἄκρα τῆς στρατιᾶς μαχομένους διὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ, ἐκτυπήθη ἀπὸ βόλιον ἑλληνικὸν εἰς τὸ μέτωπον. Ἡ πληγὴ κατ' ἀρχὰς δὲν ἤφανη βαρεῖα, διότι ἡτο ἀπὸ μακρὰν καὶ μόλις ἐμπήχθη εἰς τὸ κόκκαλον τοῦ μετώπου, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ ψύχος καὶ ἡ Ἑλλεψίς τῆς ἀναγκαίας περιποίησες κατέστησαν αὐτὴν ἐπικίνδυνον. Ο Μουστάκημπεης λοιπόν, συναισθανόμενος τὴν δεινότητα τῆς πληγῆς του καὶ τὴν ἀθλότητα τοῦ στρατοῦ, καὶ προβλέπων τὴν ἐπικειμένην καταστροφήν, ἐπροσκάλεσε πλησίον του τὸν ἀδελφὸν του Καρεμφίλμπεην. Τοῦτο δὲ ἐγένετο καθ' ἣν ὥραν ὁ περὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Κεχαγιάμπεη θρούβος εἶχε φθῆσαι εἰς τὸν ἄνωτατον βαθμόν, ὥστε κατήντησε καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Μουστάκημπεη. Ὑποπτεύων δὲ αὐτὸς δι', τι πραγματικῶς διέτρεχε, καὶ ἔχων στρατηγικὴν ικανότητα ὥστε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ διέξοδος ἀπὸ τοικύτην πραγμάτων κατάστασιν ἡτο σχεδὸν ἀδύνατος, ἐσκέπτετο πῶς νὰ μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χείρας τῶν Ἑλλήνων. Ζητήσας νὰ τὸν βάλωσι νὰ καθίσῃ, καὶ ἀκούουμεδῶν τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς ὠμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του. « — Ἄδελφέ μου, τῷ εἰπε, ἡ κατάστασίς μου εἶναι δεινή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐδικῇ σας δὲν εἶναι πλειότερον εὐχάριστος. Μόνον μέσον σωτηρίας μένει εἰς ἑσσάς νὰ σωθῆτε διὰ τῆς φυγῆς, καὶ Κύριος οἵδε πόσοι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλουν διαφύγει τὸν θάνατον. Δι': ἐμὲ δύμας δὲν ὑπάρχει αὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας· τὸ νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ὡς ὑμεῖς, εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς ἐμέ· δὲν πρέπει δὲ οὐδὲ σεῖς νὰ κινδυνεύσετε ἐξ αἰτίας μου. Εγὼ θὰ ἀποθένω· δι', δὲν ἀφεύκτως θέλει γίνει ἀργότερον, κάμετέ το σεῖς ταχύτερον. Μόνον τὴν κεφαλὴν μου ἀπαυτῷ καὶ ἀπὸ σέ, ἀδελφέ, καὶ ἀπὸ τοὺς πιστούς μας ὑπηρέτας νὰ μοῦ διασώσετε. Δέν κατεδέχθην νὰ παραδοθῶ ζῶν εἰς τὸν Καραϊσκάκην καὶ νὰ καυχήσαι· ὅτι τὸν ἐπροσκύνησε τοιοῦτος ἀρχηγός, ἵποιος ὑπῆρξε ἐγώ. Δέν θέλω δὲ οὔτε τὴν κεφαλὴν μου νὰ λάθῃ ποτὲ εἰς χείρας, καὶ νὰ καυχήθῃ εἰς τοὺς παρόντας ἀξιωματικούς του ὅτι ἐκκαθόρθωσε νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Μουστάκημπεη, καὶ νὰ τὴν δώσῃ εἰς τοὺς χωρικούς του νὰ τὴν ἔξυβρισωσι καὶ κυλίοντες αὐτὴν εἰς τὰς ἔδούς, καὶ λακτίζοντες αὐτὴν πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ὅσα ἔπαθον ἀπὸ ἐμέ. — Μὴ βάλλῃς τοιαύτας ὑποψίας, ἀπήντησε ὁ Καρεμφίλμπεης, ἐγώ θέλω σὲ πάρει εἰς τὸν ἄνων μου καὶ ἡ θέλω σὲ διασώσει, ἡ θὰ χαθῶμεν καὶ οἱ δύο ὄμοι, ἀφοῦ πληρώσουν ἀκριβῶς τὸ αἷμά μας ὅσοι πρώτοι μᾶς πλησίασουν».

Ἐνῷ ἐγίνοντο ταῦτα ἐντὸς τῆς συγῆς, συνήρθη μέριχ πληθὸς ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἔξωθεν αὐτῆς, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Καρεμφίλμπεην ὅτι ἤρχετο ἥδη ὁ Κεχαγιάμπεης. 'Αλλ' ὁ Καρεμ-

φίλπενης γνωστοποιήσας εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τὴν ἐπικίνδυνον καὶ ἀπελπιστικὴν θέσιν τοῦ ἀδελφοῦ του, τοὺς εἶπε νὰ σκεφθῶσιν μάνοι των περὶ τῆς σωτηρίας των, διότι αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ τὸν θεωρῶσι πλέον μεταξὺ τῶν ζώντων. Τὰ αὐτὰ ἀνήγγειλε καὶ εἰς τὸν Κεχαγιάμπενην, διὰ νὰ μὴ λάθῃ τὸν χόπον νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μουστάμπενη. Ὡς διεδόθη ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἡ εἰδησις αὕτη. Δεινὴ ἀπελπιζίσικ ἔκυριευσεν δλον τὸ στρατόπεδον. Γενικὴ σιωπὴ καὶ κατήρεια ἀπεκράτησε κατὰ πρῶτον, ἀκολούθως δὲ ἔτρεχον ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο μέρος οἱ στρατιώται, εὑρίσκοντες τοὺς φίλους των καὶ συσκεπτόμενοι περὶ τοῦ τρόπου τῆς σωτηρίας των, χωρὶς ὅμως νὰ λαμβάνωσι κάνεν ὄριστικὸν μέτρον. Ο δὲ Καχαγιάμπενης μαθὼν τὴν ἀπηλπισμένην κατάστασιν τοῦ Μουστάμπενη, ἔμεινεν ὡς ἀπόπληκτος διὰ τινας στιγμάς, ἔπειτα ἐπανελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν του, ἔπειτε κατὰ γῆς χωρὶς νὰ δύναται οὔτε νὰ συλλογισθῇ οὔτε νὰ πράξῃ τι πρὸς σωτηρίαν τοῦ στρατοῦ του.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἐγίνοντο ταῦτα, ἔπιπτε σιγαλὴ βροχὴ, ἡ ὥποια πρὸ δύο ἡμερῶν ἱκολούθει σχεδὸν ἀδιάκοπος, ἀλλὰ τὴν βροχὴν ταύτην διεδέχθη χιῶν κατ' ἀρχὰς μὲν ὀλίγην καὶ ἀραιά, ἀκολούθως δὲ πυκνοτέρα καὶ εἰς μεγάλους ὅγκους. Εἰς ὀλίγας στιγμὰς δλος ὁ τόπος ἐλευχάνθη ἀπὸ τὴν χιόνα, καὶ εἰς μίαν ὥραν τὸ βάθιος αὐτῆς ἐγένετο πλειότερον μιᾶς σπιθαμῆς, ὥστε οἱ Ἑλληνες ἐκτὸς ὀλιγωτῶν, διατηρούντων τὰς θέσεις των, οἱ λοιποὶ μετέβησαν εἰς τὰς οἰκίας διὰ νὰ ζεσταθῶσιν. Αἴρονται ἀκούεται φωνὴ διὰ ἔφυγον οἱ Τούρκοι, καὶ ἀμέσως ἔξερχονται ἀπὸ τὰς οἰκίας πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Ἀλλὰ μόλις ἔκαμψαν ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδόντες τοὺς ἔχθρους διαμένοντας εἰς τὰς ιδίας θέσεις των, ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὰς οἰκίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πολιορκούντων, δταν ὁ Γκέκος, περὶ οὐ προανεφέραμεν, ἀπελπισθεὶς δλῶς τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ ἄλλο μέσον σωτηρίας, συγκεντρώσας περὶ ἔσυτὸν τοὺς ἴσχυροτέρους καὶ τολμηροτέρους τῶν φίλων του, ὠρμήσας νὰ ἔξελθῃ τῶν ὄχυρωμάτων. Επιπεισών δὲ εἰς τοὺς φυλάκτοντας τὴν πρὸς τὸν Παρνασσὸν ὁδὸν, τοὺς ἡγάγακες νὰ ἀνοίξωσι διόδον εἰς αὐτόν.

E'

Τὸ κινημα τῶν Γκέκιδων ἐπηκολούθησαν οἱ πλειότεροι καὶ Ισχυρότεροι τῶν ὘θωμανῶν, καὶ διέβησαν φεύγοντες πρὸς τὸ ὄρος ἔως πεντακόσιοι ἢ ἔξικοσιοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπηκολούθησαν καθ' ἃς δυνάμεις εἶχον ἔκαστος ἔξερχόμενοι τοῦ στρατοπέδου. Είχον ἥδη ἔξελθει οἱ πλειότεροι, δταν οἱ ὑπηρέται τοῦ Κεχαγιάμπενη παρεκάλουν αὐτὸν

ΤΟΜΟΣ Α'.

νὰ ἀναχωρήσῃ. Ἐκίνησε καὶ αὐτὸς μηχανικῶς, περιφρουρούμενος ἀπὸ τοὺς μεθ' ἐκαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶχε λάβει σχληῆ μορφὴν μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τῆς πολιορκίας. Οἱ ἀποσυρθέντες καὶ ἀφῆσαντες τὴν δίοδον ἀνοικτὴν εἰς τοὺς Τούρκους ἀνήγγειλαν ἀμέσως τὴν φυγὴν εἰς τὸν Καραϊσκάκην, καὶ ἐζήτουν βοήθειαν διὰ νὰ καταδιώξωσι τοὺς ἔχθρους. Οἱ Καραϊσκάκης ἐξῆλθεν τῆς οἰκίας του μόνος καὶ διέταξε πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν νὰ φωνάζωσιν διτὶ οἱ Τούρκοι ἔφυγον, καὶ νὰ ἐξέλθωσιν οἱ Ἑλληνες εἰς καταδίωξιν. Ἀλλ᾽ οἱ στρατιῶται, ἀπατηθέντες πρὸ ὅλίγου διὰ ψευδοῦς περὶ φυγῆς τῶν Τούρκων φήμης, καὶ βλέποντες νὰ πίπτῃ κατὰ συνέχειαν καὶ μὲ δρῦμην ἡ χιῶν, ὡς καὶ πρότερον, οὔτε ἐπίστευον, οὔτε προθυμίαν εἶχον νὰ δράμωσιν εἰς καταδίωξιν, ὥστε ὁ Καραϊσκάκης ἡναγκάσθη νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ καλῇ κατ' ὄνομα τοὺς σημαντικωτέρους καὶ τοὺς μᾶλλον φιλοτίμους τῶν σωματαρχῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ οἱ ὅλιγοι ἔζερχόμενοι πρὸς καταδίωξιν μὴ βλέποντες πλέον τοὺς Τούρκους διότι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς καταπιπούσης χιόνος δὲν ἡδύναντο νὰ βλέψωσιν οὐδὲ πεντήκοντα βόμβατα μακρὰν ἐχυτῶν, καὶ μὴ ἀκούντες κρότον πυροβόλου διὰ νὰ εἰκάσωσιν ἐκ τούτου κατὰ πόσον ἀπειχοῦν οἱ μαχόμενοι, διηνθύνοντο πρὸς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον διὰ νὰ λαρυραγγήσωσι τὰ ἐν αὐτῷ. "Ολα ταῦτα ἔκαμψαν τὸν Καραϊσκάκην νὰ νομίσῃ διτὶ εἰς Τούρκοι διέφυγον ἀβλαβεῖς, ἢ ὅλιγην ὑποστάντες ζημιάν, καὶ ἥτο εἰς μεγίστην ἀδημονίαν. Διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ δὲ ἐπὶ πλέον τὴν καταδίωξιν, ὑπεσχέθη χρηματικὴν ἀμοιβήν, ἐὰν ἦθελον φέρει τοὺς ἀρχηγοὺς ἔνωντας, ἢ κακὰ τὰς κεφαλὰς των, ὑποσχεθεὶς ἀμοιβὴν καὶ δι' ἔκστην κεφαλὴν ὅθωμανου κομιζομένην πρὸς αὐτόν. Ἀλλ᾽ ὁ Καραϊσκάκης εὐρίσκετο εἰς σχῆματαν τῶν γινομένων διότι οἱ πρῶτοι συγκεντρωθέντες Ἑλληνες, ἀφοῦ ἀφῆσαν καὶ διέβησαν οἱ πρῶτοι τῶν ὄθωμανῶν, τῶν ὄποιων δὲν ἡδύναντο νὰ ἀποκρούσωσι τὴν ὁρμήν, διακόψαντες ἔπειτα τὴν σειρὰν τῶν φευγόντων, κατεδιώκονταν ἐκ τῶν ἔμπροσθέν των τοὺς ἔχοντας ἀκματοτέρας τὰς δυνάμεις των, καὶ ἐφόνευον δσους ἐπρόφθανον, προτιμῶντες καὶ ἐκ τούτων τοὺς προοδεύοντας δσους δὲ ἀφίνοντο ὅπισθεν των, ἐρχόμενοι σχλλοι κατόπιν ἐφόνευον ἢ ἡχυαλώτιζον. Πολλοὶ δὲ βλαμμένοι εἰς τοὺς πόδας, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ βαδίσωσιν, ἢ πληγωθέντες καθ' ὅδον, ἐπιπτον κατὰ γῆς καὶ ἐπροσποιοῦντο τὸν ἀποθαμμένον, διότι οἱ πρῶτοι ἀπαντῶντες αὐτούς, λαμβάνοντες τὰ σπλακαὶ τὰ κεμέρια των, τοὺς ἀφίνον πάλιν ἐξηπλωμένους γομίζοντες αὐτοὺς νεκρούς. Ἐκ τούτων πολλοὶ ἀπωλέσθησαν πλακωθέντες ἀπὸ τὴν χιόνα. πολλοὶ δμως συγελήφθησαν αιχμάλωτοι διότι, ἐρχόμενοι κατόπιν δλων οἱ ψυχοῦσι οἱ ἔκστης μάγγας, καὶ οἱ συγκήθως ὄνομαζόμενοι γαγτίαροῦται, καὶ μὴ εὑρίσκοντες

ἄλλα λάφυρα, ἐπεχείρουν νὰ λάθουν καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν φονευμένων, ὅσα ἦσαν ἔτι εἰς κατάστασιν νὰ δώσωσιν ὡφέλειάν τινα εἰς αὐτούς. 'Αλλ' ὅταν οὗτοι ἐπεχείρουν νὰ ἐκδύσουν τοὺς νομιζομένους ως νεκρούς, οὗτοι ἡναγκάζοντο νὰ δεῖξωσι πλέον δτι ζῶσι, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συμπάθειαν τῶν ἐκδύσοντων αὐτούς. Πολλοὶ διὰ νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν των, ἐπρότειναν δτι ἔχουν κρυμμένα χρήματα, καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ τὰ δώσωσιν εἰς αὐτούς, ὅταν τοὺς διατηρήσωσι τὴν ζωὴν. 'Αλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο ἐπέτυχεν εἰς τοὺς ἡζεύροντας ἐλληνικὰ Τούρκους, ἢ εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὴν Ἀλβανικὴν Ἐλληνας, δυστυχῶς δμως δὲν ὠφέλησε τοὺς μετὰ τοῦ Κεχαγιάμπεη. Οὗτος μὴ ἔχων ἐλπίδα νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ἐξελθὼν μὲν ὀλίγους τῶν ὑπηρετῶν του, δοὺς δὲν ἥδυναντο νὰ φύγωσιν, ἐκάθισεν ἐπὶ τινος πέτρας λέγων τουρκιστὶ εἰς τοὺς ἐπερχομένους "Ἐλληνας νὰ τὸν ζωγρήσωσι, διότι εἶναι ὁ Κεχαγιάμπεης. Τὰ αὐτὰ ἐφώναζον καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὑπηρέται του, ἀλλ' οἱ ἐπερχόμενοι κατ' αὐτοῦ "Ἐλληνες δὲν ἔγνωριζον τουρκικά. Συνέπεσε δὲ νὰ ἐπέλθωσι κατ' αὐτοῦ τινες ἐκ τῶν ἔξιλθόντων ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον κατὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ οὗτοι, παθόντες πολλὴν φθορὰν ἀπὸ τοὺς κατέχοντας τότε τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀλβανούς τοῦ Μουστάμπεη, δὲν ἐφρόντιζον οὔτε διὰ τοὺς λόγους, οὔτε διὰ τὰς παρακλήσεις αὐτῶν, οὔτε καν ἐστοχάσθησαν δτι οἱ ζωγροῦντες ἥδυναντο νὰ ὠφεληθῶσι περισσότερον, διὰ τοῦτο ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν τοὺς κατέκοψαν. Άφοῦ προέβη τὸ σκότος ἵκανῶς, τότε μόλις ἀφήσαν οἱ Ἐλληνες τὴν δίωξιν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ χωρίον. 'Αλλ' διλαὶ τῶν ἐπανερχομένων αἱ πληροφορίαι δὲν ἦσαν ἵκαναι νὰ πείσωσι τὸν Καραϊσκάκην περὶ τοῦ μεγέθους τῆς φθορᾶς τῶν ἔχθρων. Μολονότι δὲ ἀνθρώποι, γνωρίζοντες καλῶς τὸν Κεχαγιάμπεην, ἔβεβαιώσαν τὸν Καραϊσκάκην δτι ἡ κομισθεῖσα αὐτὴ κεφαλὴ ἦτο πραγματικῶς ἔκείνου, μολονότι ἔκομισθη καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Μουστάμπεη, τὴν ὅποιαν φέροντες μεθ' ἔσαυτῶν οἱ περὶ τὸν Καρεμούλημπεην φεύγοντες, ἔρριψαν παρὰ τὴν ὁδόν καταδιωκόμενοι καὶ φοβούμενοι μὴ καταστραφῶσι καὶ αὐτοῖς, μόλις ταῦτα ἦτο εἰς ἀγωνίαν δι' ὅλης τῆς νυκτός. δτι δὲν ἐπαθον οἱ ἔχθροι ὅσα ἦτο δυνατὸν νὰ πάθωσιν· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν, πρὶν ἔτι ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, τὸ μεγαλήτερον μέρος τοῦ στρατοῦ διηθύνθη πρὸς τὸ μέρος, δπου διηθύνθησαν φεύγοντες οἱ ἔχθροι, διὰ νὰ εῦρη λάφυρα καὶ φέρη κεφαλάς, διότι ὡς προείπομεν, ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ὑποσχεθῆ ἀμοιβήν δι' ἐκάστην κεφαλήν. "Εκαστος δὲ τούτων λαμβάνων δσα εὕρηκε λάφυρα καὶ μίαν κεφαλήν, ἐπανήργετο. Ωστε, βλέπων ἥδη τὸ πλήθος τῶν κεφαλῶν ὁ Καραϊσκάκης, μόλις ἐθειριώθη περὶ τοῦ μεγάλου τῶν Τούρκων ὄλεθρου. 'Αλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἔγνωσθη ἀκριβῶς τὸ κακόν· διότι πολλοὶ τῶν

Τούρκων ἀποπλανηθέντες τὴν νύχτα, ὡς μὴ εὑρίσκοντες διέζοδον, ἐξηπλούντο ἐπὶ τῆς χιόνος διὰ νῦν ξενυχτήσωσι, καὶ ἐσκεπάζοντο ἀπὸ ἑτέραν χιόνα, ἥτις ἐξηκολούθει πίπτουσα δι' ὅλης τῆς νυκτός· ὥστε πολλὰ πτώματα ἀνεκαλύφθησαν τὴν ἐπομένην ἔνοιξιν, καὶ πολλοὶ τῶν χωρικῶν ἔλαχον σημαντικὰς ὡρελεῖας ἀπὸ τὰ διπλαὶ καὶ τὰ χρήματα σύντι.

ΔΗΜΗΡΙΟΣ ΑΙΝΙΑΝ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ νοῦ αὐτῆς ἐν ῥιπῇ ὄφθαλμοῦ ἀναβαίνει εἰς τὸ οὐρανόν, καταβαίνει εἰς τὸν ἄδην, περιέρχεται τὴν γῆν, ἐμβαίνει εἰς τὰς πόλεις, εἰσέρχεται εἰς πάντα τόπον, νοεῖ εἴ τι θέλει· μνημονεύει τὰ παρελθόντα, συλλογίζεται τὰ ἐνεστῶτα, προνοεῖ τὰ μέλλοντα· ζυγοστατεῖ· ἀνακρίνει, συμβιβάζει, διαχωρίζει καὶ τοὺς ίδιους αὐτῆς συλλογισμούς. Αὐτὴ μανθάνει διαφόρους γλώσσας, τέχνας παγιτιας, ἐπιστήμας ὑψηλᾶς· δισκεῖ διαλέκτους ἀκούετε, δισκεῖ βιβλία ἀναγινώσκετε, δισκεῖ τεχνητὰ πράγματα θλέπετε, τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἰσιν ἔργα. Αὐτὴ ἐφεύρε φίλοτεχνήματα, διὰ τῶν ὅποιων διαπερῶμεν τὰ μακρὰ τῆς θαλάσσης διαστήματα, βυθιζόμεθα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης καὶ ἀνάγομεν τοὺς μαργαρίτας, καταβαίνομεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς καὶ ἐξάγομεν τὰ μέταλλα· μετροῦμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν λοιπῶν πλανητῶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα· συνάγομεν καὶ σκορπίζομεν τὸ πῦρ, εἰσάγομεν καὶ ἐξάγομεν τὸν ἄέρα, γνωρίζομεν τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως τοῦ πυρός, τοῦ ὑδάτος, τῶν ἀνέμων· βλέπομεν καὶ ἐκεῖνα, δισκεῖ διὰ τὴν μικρότητα ἢ διὰ τὸ διαστήματα φεύγουσι τῶν ὄφθαλμῶν τὴν δρασιν. Αὐτὴ εὔρε μικροσκόπια, τηλεσκόπια, πυρόμετρα, ὑγρόμετρα, βαρόμετρα, θερμόμετρα· ἀνεμόμετρα· αὐτὴ νοεῖ λύσεις προβλημάτων πάσσοις ὑποθέσεις, ἀναλογισμούς μακροσκελεῖς, καὶ δισαναλογίστους εὑρέσεις πραγμάτων ἀποκρύφων. Ἡ ψυχὴ ήθικολογεῖ, φυσιολογεῖ, γεωμετρολογεῖ, βοτανολογεῖ, μετεωρολογεῖ, ιατρολογεῖ, ἀστρονομεῖ, ὄντολογεῖ, πνευματολογεῖ, ψυχολογεῖ, θεολογεῖ· διὰ τούτων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς ἔρχει καὶ δεσπόζει πάντων ἐπὶ τῇ γῇ πραγμάτων καὶ αὐτῆς διῆτης τῆς γῆς. Βλέπεις πόση ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώ-

που καὶ τοῦ ἀλόγου ζῷου; Ποιὸν τῶν ἀλόγων ζῷων ἢ τῶν πετεινῶν,
ἢ τῶν γυκτικῶν, ἢ τῶν ἔρπετῶν, ἢ τῶν τετραπόδων, δύναται νὰ
πράξῃ, οὐ λέγω πάντα, ἀλλ᾽ ἐν μόνον, μετὰ τῆς αὐτῆς τελειότητος,
μετὰ τῆς ὁποίας πράττει ταῦτα ὁ ἀνθρώπος;

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ.

ΕΙΣ ΔΡΟΜΙΣΚΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

(“Ιδε σελ. 88).

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΘΝΗ
ΕΠΙΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΗΣ
ΕΠΙΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΗΣ
ΕΠΙΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΗΣ

ΕΠΙΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΘΝΗ

(εβδομάδα 16)

ΤΟΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΛΟΥΤΖ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΣΤΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΙΝΙΑΝ αιώνιος Γεωργίου Αινιάνος Ιερέως, οστις μετέσχε τοῦ ὑπέρ 'Ανεξαρτησίας 'Ιεροῦ 'Αγῶνος. Συλληφθέντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων, διεσώθη εἰς 'Οδησσόν καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ κατετάχθη ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, ὃν παρηκολούθησε κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς μάχας, ἀναδειχθεὶς γενναιός πολεμιστής. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διετέλεσε δημόσιος ὑπάλληλος ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ ἐπὶ 'Οθωνος. 'Υπηρέτησε δὲ τὴν πατρίδα οὐ μόνον διὰ τῆς σπάθης, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς γραφίδος συγγράψας διάφορα συγγράμματα πρὸς ὁφέλειαν καὶ μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Συνέγραψε δὲ πλήν ἄλλων «βιογραφίαν τοῦ Καραϊσκάκη», «βιογραφίαν Γερμανοῦ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν», «Βιοθήκην τοῦ Λαοῦ» περιοδικὸν σύγγραμμα κατὰ μῆνα ἔκδιδόμενον, «Ἐφημερίδα τῆς Γεωργίας», μετάφρασιν κατ' ἔκλογήν ἐν τῶν 'Απομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ (1824—24 Ιουλίου 1879) ἐκ τῶν ἔξιχωτάτων ποιητῶν τῆς νέας Ἑλλάδος, 'Ηπειρώτης τὴν καταγγήν, ἐγεννήθη ἐν Δευκάδι. Σπουδάσας ἐν Κερκύρᾳ καὶ Παρισίοις ἐπανῆλθεν εἰς Δευκάδα ἔνθα ἔζησε βίον ποιητικώτατον μελετῶν τὰ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἴστορίας καὶ ἴδια τὰ κατὰ τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτας, ὧν τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματα ἐγίνωσκεν ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Διὰ τῆς φλογερᾶς αὐτοῦ φαντασίας ἔζημνησε τὸν ἔνικὸν βίον, γράψας τὰ «Μνημόσυνα» συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων, τὴν «Κυρά Φροσύνην», τὸν «Θανάσηγη Διάκονον» τὸν «Ἀστραπόγιαννον» καὶ ἄλλα, πάντα εἰς γλώσσαν δημιώδη· γράφων δὲ ἐν τῷ πεζῷ μετεγειρίζετο πάντοτε τὴν καθαρεύουσαν. Καὶ ὡς πολιτεύομενος διέπρεψεν ἔκλεψθεις μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς 'Επτανήσου ἐν τῇ 'Εθνικῇ ἐν 'Αθήναις Συνελεύσει τῷ 1862 καὶ ἐπειτα τακτικῶς βουλευτῆς Δευκάδος μέχρι τοῦ 1868. Τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἔξεδύθησαν εἰς τρεῖς τόμους.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ (1845—1874) ἐγεννήθη ἐν Πάτραις, ἀπέθανε δὲ νεώτερος ἐν Παρισίοις, ἔνθα εἶχε μεταβῆ ἔχριν τῆς ὑγείας αὐτοῦ. Διδάκτωρ τοῦ ἔθνους Πανεπιστημίου ἀναγορευθεὶς τῷ 1868, διετέλεσε κατὰ τὸν βραχὺν αὐτοῦ βίον ἐξ Ἰσού ἔνθερμος λάτρης τῆς Θέμιδος καὶ τῶν Μουσῶν. 'Εποιησε δράματα τὴν «Γαλάτειαν», τὸν «Καλλέργαζ», τὸν «Λουκῆν Νοταράζην» καὶ πλεῖστα λυρικά ποιήματα. Ή

συλλογή ἀπάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐμμέτρων τε καὶ πεζῶν ἐξεδόθη εἰς τρεῖς τόμους «'Αττικαὶ νύκτες» ἐπιγραφομένη. Τὸν Βασιλειάδην διαχρίνει ζωὴ, φαντασία, ἄκρα εὐαισθησία καὶ δύναμις ἐκφράσεως.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ἐκ Μιτιλήνης σπουδάσας ἐν Γερμανίᾳ, διέπρεψεν ὡς καθηγητής τῆς ιστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Παραιτηθεὶς μετά τινων ἑτῶν εὐδόκιμου διδασκαλίαν μετέβη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ ἐνεδόθη εἰς φιλοσοφικὰς καὶ ιστορικὰς μελέτας, θεραπεύων καὶ τὴν ποίησιν ἴδιᾳ τὴν δραματικήν, εἰς δὲν ἐκ νεότητος εἶχεν εὐδοκιμῆσην. Ἐποίησε δράματα τοὺς «Κυψελίδας», τὴν «Μερόπην», τὴν «Μαρίαν Δοξαπατῆρη», τὴν «Ἐύφροσύνην», νεώτερα δὲ τὴν Φαύσταν (1893) καὶ τὴν «Ἀντιόπην» (1893). Διαπρέπουσι δὲ τὰ δράματα τοῦ Βερναρδάκη διὰ τὸν πλοῦτον τῆς φαντασίας καὶ τὸ καλλος τῆς γλώσσης.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΔΑΣ ἐγεννήθη ἐν Σύρῳ τῷ 1834. Διαμένων τὸ πλεῖστον ἐν Παρισίοις, θεραπεύει ἐπιτυχῶς τὸν τε λόγιον Ἐρμῆ καὶ τὸν κερδῶν. Γνωστὰς εἶναι αἱ μεταφράσεις αὐτοῦ τῶν δραμάτων τοῦ μεγάλου "Αγγλου ποιητοῦ Σαικπίρου καὶ ὁ Δουκῆς Λάρας, ἡ αὐτοδιογραφία γέροντος Χίου, δημητριαὶ τυχὸν μεγίστης ἀποδοχῆς καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ (1716—1806) ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀπέθανεν ἐν Μόσχᾳ ἐνενήκοντού της. Σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ ἐπανήλθεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος, ἐπονομασθεὶς Εὐγένιος, ἐν φρότερον ἐλέγετο Ἐλευθέριος. Ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ "Αθωνος καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειτα ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ῥωσίαν προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατερίας Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης ηὗτις ἐτίμησεν αὐτὸν μεγάλως. Ἐν Μόσχᾳ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς (1775) καὶ μετὰ ἐν ἔτος προεχειρίσθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Σλαβονίας καὶ Χερσόνους, παραιτηθεὶς δὲ μετὰ δεκαετίας ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Ῥωσίᾳ, ἰδιωτεύων καὶ καταγινόμενος εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν πολλῶν καὶ ποικιλωτάτων αὐτὸν συγγράμματων. Οὐδὲν γάρ τοι ἐκ τῶν πολυμαθεστάτων σοφῶν τοῦ ΙΗ' αἰτημος καὶ μέγας πρόμαχος τῆς ὄρθοδοξίας. Είχε μνήμην ἀπέραντον καὶ ἐγίνωσκε, πλὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, τὴν Ἐθραικήν, τὴν Χαλδαικήν, τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Τουρκικήν, τὴν Λατινικήν, τὴν Γερμανικήν, τὴν Ἰταλικήν καὶ Ῥωσικήν.

ΣΚΑΡΑΛΑΤΟΣ Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ (1799 — 1878) ἐγεννήθη ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαύιας καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθηναῖς. Νέος ἔτι μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύρωλια μαθήματα, ἐτελειοπόλησε δὲ ἐπειτα αὐτὸς ἐντὸν μελετῶν τῶν προγόνων ἡμῶν τὰ ἀδέντα συγγράμματα καὶ τὰ ὀφελιμώτατα ἐκ τῶν νεωτέρων. Κατὰ τὸ 1821 ἐξορισθεὶς εἰς Ἀσσίαν μετ' ἄλλων Ἐλλήνων, ὑπέστη τὰ δεινὰ τῆς ἔξορίας ἐπὶ ἐννέα ἔτη, καὶ μόλις διεσώθη εἰς τὴν Ἐλλάδα ἐπὶ Καποδιστρίου. Ἄπρετης δέ πολλὰ ἔτη εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα, διωρίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1854 διεύθυντής τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσεως ἐργασθεὶς εἰς βελτίωσιν αὐτῆς κατὰ πολλοὺς τρόπους. Συνέταξε τὸ μέγα Ἐλληνικὸν λεξικόν, λεξικὸν τῆς καθή ήματος Ἐλληνικῆς διαλέκτου μεθεμηνεύμένης εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἐλληνικὸν καὶ Γαλλικόν, λεξικὸν Γαλλοελληνικὸν καὶ Ἐλληνογαλλικόν, καὶ τρίτομον «περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σύγγραμμα μεγάλης ἀξίας», διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν χάριν μεθ' ἣς ἐκτίθενται τὰ πράγματα. Οὐχαράκτος Βυζάντιος ἦτο ἀξιομέμπτος παράδειγμα φιλοπονίας, διατελέστας ἐργαζόμενος μέχρις ἐσχάτου γήρατος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ (1805—1857) ἐγεννήθη ἐν Δυράκῳ τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις. Παῖς μετέδη εἰς Ἰταλίαν, ἀμα δ' ἔχογεισης τῆς Ἐπαναστάσεως κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἃγων τὸ δέκατον ὅκτον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, καὶ συνηγωνίσθη κατὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος. Μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἑγκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον θεραπεύων τὸν "Ἀρρην" καὶ τὰς Μούσας καὶ ἄδων μετὰ πρωτούπου ἐμπνεύσεως εἶτε τὰς νύκτας καὶ τὰ τρόπαια τῆς πατρίδος, εἶτε τὰς συμφορὰς αὐτῆς τε καὶ τῆς οἰκόγενειας αὐτοῦ, διότι πολλάκις συμφορὰς ὑπέστη ἡ φιλόστοργος αὐτοῦ πατρικὴ καρδία. Ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὸ «Μεσολόγγιον», τὸ «Χάνι τῆς Γραβίας», τὸ «Στόμιον τῆς Πρεβέζης», τοὺς «Ἀρματωλούς καὶ χλέφτας» καὶ τὰ λυρικὰ ὧν πλείστα κατέστησαν δημώδη καὶ ἄδονται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας εἶναι ἔξοχος ἀριστοτέλης περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν στίχων, τὸ δὲ ὑφος αὐτοῦ εἶναι πάντοτε ἀνθηρόν καὶ ἔιτον.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΘΕΟΤΟΚΗΣ (1736—1809) ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀπέθανεν ἐν Μόσχῃ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγχυκιλίων αὐτοῦ σπουδῶν ἐν Κερκύρᾳ μετέδη εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπούδασε φιλοσοφίαν καὶ ἰδίᾳ τὰ μαθηματικά. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα ἐγένετο ιερομόναχος τῷ 1762 καὶ ἐδίδασε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά, κηρύττων ταῦτοχρόνως καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἄμδωνος, οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ ἐψηφίζοντο. Τῷ 1779 ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Σλιδινίου καὶ Χερσώνος. Ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης διακρίνεται ὡς καὶ ὁ Βεζένιος ὁ Βούλγαρις ἐπὶ ἔρχῳ πολυμαθείᾳ καὶ φιλοπονίᾳ μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τοῦ αἰώνος· ἐγένετο δὲ πρόμαχος τῆς ὄρθοδοξίας καὶ ἔνθερμος ζηλωτὴς τῆς παιδείας.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ (1824—1873) ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ, ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις. Ἐν Σύρῳ μαθητής ὢν τοῦ γυμνασίου ἐξέδωκε τὴν «Δύραν» συλλογὴν τῶν πρώτων αὐτοῦ ποιημάτων δεκαπενταετῆς τὴν ἡλικίαν (1839), ἐπειτα τὴν «Μοῦσαν θηλάζουσαν» τὰς «Ἐωθινάς μελωδίας», «Πρὸς τὸν ποιητὴν Λαζαρτίνον», τὴν «Κλεονίκην τὴν «Βάρδιτον» καθηγητῆς δὲ ἐν τῇ τῆς Γαλλικῆς ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἀθηνῶν, ἐξέδωκε Χρηστομάθειαν Γαλλικὴν καὶ Γραμματικὴν ἀρίστων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθείσαν. Τοῦ Καρασούτσα τὰ ποιήματα διαχρίγονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων ὡς γεννήματα ποιητικῆς φύσεως καὶ ζωηροῦ αἰσθήματος, ή στιχουργία δὲ καὶ ἡ γλώσσα αὐτοῦ εἶναι ἐκ τῶν ἐπιμελεστάτων.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ (1748 Ἀπριλ. 27 — 1833 Μαρτ. 25). Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ ἐκ πατρὸς Χίου καὶ μητρὸς Σμυρναίας, ἀπέθανεν δὲ ἐν Παρισίοις. Παιδιόθεν διέπρεπεν ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ συμπαθείᾳ, ἀκριτὸς δὲ ποδὸς τοὺς γονεῖς ὑπακοῇ καὶ ἀγάπῃ. Διακούσας τὰ ἐν τῷ συγκείφετῷ τῆς Σμύρνης μαθήματα, ἐδιδάχθη ἐπειτα ἰδιαίτερως τὴν Ἰταλικήν, τὴν Γαλλικήν, τὴν Λατινικήν καὶ τὴν Ἐβραϊκήν. Εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Ὀλλανδίαν χάριν ἐμπορίου, ἐνθα διέμεινεν ἕτη, διαπανῶν εἰς τὴν σπουδὴν ὅσας ὥρας ἡδύνατο νὰ οἰκονομῇ ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἀσχολιῶν αὐτοῦ. Ἐπανελθὼν εἰς Σμύρνην ἀπῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς Γαλλίαν καὶ ἐσπούδασεν ἐπὶ ἑξαετίᾳ τὴν ιατρικήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανον οἱ γονεῖς αὐτοῦ· διένεισεν καὶ τεσσαράκοντα ὥπα τὴν εἰργάσθη πρὸς φωτισμόν τοῦ "Ἐθνους", ἐκδίδων τοὺς "Ἑλληνας συγγραφεῖς μετὰ πρθεγομένων εἰς γλῶσσαν, ἦτις εἶναι ἡ θάσις τῆς σήμερον γραφομένης" διὰ τῶν προλεγομένων δὲ τούτων ἐπεξῆτει νὰ ἔξαψῃ τὴν φιλοπα-

τρίαν τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀγάπην αὐτῶν πρὸς τὴν Ἀρετὴν καὶ τὴν Ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν πρωτουργῶν τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος, ἣν καὶ ἡ δικαίωσις νὰ ἥδη περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ ἐλευθέρων. Πλειόνα περὶ Κοραῆ γίνεται ἐν τῇ «Αὐτοδιογραφίᾳ» αὐτοῦ ἐν τῷ ἀνά χειρας τόμῳ σελ. 122.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ (1817—) ἐκ τῶν πρωτεύοντων στοιχειῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, καὶ διαπρεπής βοτανικός, ἔγεννηθη ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀπέβανεν ἐν Ἀθήναις. Διήκουσεν ἐν Ναυπλίῳ τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα καὶ ἔπειτα ἀπεστάλη ὑπότροφος τῆς Κυθερίστης ὅπου εἰς τὴν Γαλλίαν ἐσπύρωσε τὴν Βοτανικήν, ἐπανελθών δὲ διωρίσθη καθηγητής τῆς Βοτανικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημιῷ διδάσκας μέχρι του 1881, δεινὰ ἔνεκα ἀσθενειας ἀνεγόρωσε, ζῶν ἐν τοῖς κόλποις τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. «Ἐγράψει πολλὰ ποιήματα ἐξ ὧν γνωστότερος εἶναι οἱ «Χλοὶ δούλη», τὸ «Τίρι-λίριο», ὁ «Ιώτας», ὁ «Πόργος τῆς Πέτρας». Οἱ «Ὀρφανίδης διεκρίνετο διὰ τὰ εὐφυά αὐτοῦ σκηνώματα καὶ τὴν εὐτραπελίαν καὶ τὴν ὁδύτητα τοῦ πνεύματος.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ (1843—1873) οὐδὲ τοῦ ἐπιφανοῦς στορίκος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς ἀκρῆς τῆς νεότητος. Δικηγόρος ἐκ τῶν δραστηριωτάτων εὑρίσκεται καὶ φίλος Μούσας ὡς ὁ συνάδελφος αὐτοῦ καὶ φίλος Σπυρίδων Βασιλειάδης. «Ἐγράψεν ιστορίας καὶ φιλοσοφίας μελέτας, πραγματείαν βραδύσθεταν «Περὶ καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου», καμψίλας καὶ ποιήματα λυρικὰ πλήρη δυνάμεως καὶ ψήφους μετά χροιᾶς τίνος μελαγχολίας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ (1815 — 1891), ὁ ἐπιφανῆς στορίκος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἔγεννηθη μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέβανεν δὲ ἐν Ἀθήναις. Οἱ πατήρ αὐτοῦ Δημήτριος, ἐκ Βυτίνης τῆς Πελοποννήσου καταγόμενος μέγα δὲ ισχὺν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τῷ 1821 μετ' ἄλλων συγγενῶν, δημευθεὶσης καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ή μῆτρη παραλαβοῦσα τὰ ὄρφενά αὐτῆς κατέφυγεν εἰς Ὁδησόν, ἔνθα δὲ νεαρός Κωνσταντίνος ἐξεπαιδεύθη αὐτοκρατορικής δαπάναις μετ' ἄλλων ἐλληνοπατῶν. Τῷ 1830 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδαν καὶ ὑπέρτενεν ὡς ὑπαλλήλος πρώτων, καὶ ἔπειτα ὡς καθηγητής τοῦ γυμνασίου. Τῷ 1851 διωρίσθη καθηγητής τῆς Ἑλληνικῆς Ιστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημιῷ. Ή διδασκαλία αὐτοῦ ἦτο διά τοις ἔξοχον καὶ ἐπαγωγόν, ἔνεκα τῆς εὐφραδείας καὶ τῆς γάριτος μεθ' ής ἐδιηγεῖτο ἀπὸ στόματος δραματικῶτα τὰς περιπτειας τοῦ «Ἐλληνικοῦ» Εθνους. Ήτο δὲ καὶ κατά τοὺς τρόπους ἀνήρ γλυκύτατος καὶ εὐγένεστατος. Συνέγραψε δὲ πλειστας ιστορίας μονογραφίας καὶ μελέτας καὶ τὴν μεγάλην «Ιστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Εθνους» εἰς τόμους 5.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ (1838—1894) ὁ κατ' ἔχογήν λυρικὸς ποιητής τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ φάλτης μελωδικώτατος παντός ὅτι ἐθνικὸν καὶ πάτριον. Εξιμηγησε τὸν Ιερὸν Ἀγῶνα καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ποιητής τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ εἶναι προσφιλέστατα εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν τάξιν καὶ πᾶσαν ἡλικίαν. Εξεδόθησαν εἰς 3 τόμους.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ. (1773—1863 Μαΐου 4) ἔγεννηθη ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα καὶ ἐτούδασε τὰ πρῶτα χρόνιματα. Τῷ 1796 μεταδόθη εἰς Βιέννην ἵνα σπουδάσῃ τὴν ἀττικήν, εὗρεν ἐκεῖ τὸν Ρήγαν Φεραίον καὶ ἐγένετο ἐνθουσιώδης αὐτοῦ ὄπαδός. Συλληφθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Ρήγα οὐπό τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως, μόλις

έσωθι διὰ τῆς προστασίας τοῦ Γάλλου προξένου. Καταφυγών εἰς Κέρκυραν ἐγένετο διδάσκαλος καὶ τῷ 1867 ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν, ἐμυῆθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ οὐδέποτε τῷ αὐτοκράτορι 'Αλεξάνδρῳ διπόμνημα περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐκραγέσης τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤγανθη, καθ' ὅλον τὸν Ἱερόν 'Αγῶνα γράψας «Ἀπομνημονεύματα Πολεμικά» ἐν οἷς διηγεῖται τὰς μάχας ἐν αἷς ἐπολέμησε καὶ τινας ἄλλας μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ ζωηρότητος. Μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐτείμηθη διὰ τῶν ἀνωτάτων στρατιωτῶν ἀξιωμάτων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΙΖΟΣ ΡΑΓΚΑΒΗΣ (24 Δεκεμ. 1809—16 Ιανουαρ. 1892) γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀποθανὼν δὲ ἐν Ἀθηναῖς. Ὁ πολυγραφότατος καὶ εὐφυέστατος τῶν ἀνδρῶν τῆς γεωτέρας Ἑλλάδος, γράψας παντολας ὅλης ἑργα μετὰ γάριτος καὶ εὐχερείας, οἷον φιλολογικά, ἀρχαιολογικά, λυρικά, ποιήματα, κωμῳδίας, διηγήματα, μεταφράσεις ἀρχαίων καὶ νεωτέρων δραμάτων εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν καὶ νέων Ἑλληνικῶν ποιημάτων εἰς τὴν Γαλλικὴν ἢ τὴν Γερμανικήν. Πολλαγῶς δὲ ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα, διατελέσας καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, βουλευτής αὐτοῦ, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἔξωτερων, πρεσβευτής κτλ. κτλ. Διεκρίνετο δὲ ἐπὶ ἄκρα λεπτότητη καὶ εὐγενείᾳ τῶν τρόπων.

ΦΑΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΚΟΥΦΟΣ. Τοῦ φιλοπάτριδος τούτου Κρητὸς δὲν εἶναι γνωστὸν ἀκριβῶς τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως οὐδὲ τὸ τοῦ θανάτου· ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰώνος. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τῷ 1669 ἦτο μαθητὴς τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, τῷ 1681 ἔζηδωκε «Τέχνην ρητορικήν» ἐν τῇ ἀπλῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ μετὰ παραδειγμάτων ἐχόγνων ὑποθέσεις ἐκχλησιαστικάς διότι ὡς αὐτὸς λέγει: «ώσταν οἱρεύς δὲν ἦτο πρέπον νὰ ὑμιλήσῃ, παρὰ διὰ ιερὰ πράγματα».

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ (1803—1863) ὁ κατ' ἔξοχὴν σατυρικὸς ποιητὴς τῆς Νέας Ἑλλάδος, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ ἐπισήμου καὶ εὐπόρου οἰκογενείας, ἀπέθανε δὲ ἐν τῷ νοσοκομείῳ Σμύρνης ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Χίου, ἔπειτα δὲ μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν γάριν ἀνωτέρων σπουδῶν. Ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔζηδωκε «Σατυράς» (1827) ἀπαραμίλλους διὰ τὴν ἀγγίνοιαν καὶ τὴν ἔκφρασιν, αἰτινεῖς εἶναι καὶ τὸ ἄριστον τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὴν «Ἐλληνικὴν Πλάστιγγα» (1836), τὸν «Περιπλανώμενόν» (1839), τὴν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα» (1850) τὸ «Ποιητικὸν χαρτοφυλάκιον», τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀνατολικοῦ πολέμου» (1857) κτλ., ποιήματα ἐν οἷς διελάμψει ἡ ἀκραιφνή τοῦ ἀνδρός φιλοπατρία. Οὐ 'Αλεξάνδρος Σοῦτσος εἶναι ἔξοχος καλλιτέχνης περὶ τὴν γλώσσαν καὶ τὴν ἀμεμπτον στιχουργίαν, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐν τῶν πρωτίστων νομοθετῶν τῆς νέας ἡμῶν φιλολογίας· ἐπὶ τὰ ἔγνη δὲ αὐτοῦ ἔβασιται πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ἔξιοι λόγου σατυρικοὶ ποιηταὶ 'Ορφανλῆς, Καρύδης, κτλ.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΟΥΤΣΟΣ (1804—1863) ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ ποιητοῦ 'Αλεξάνδρου Σούτσου, γεννηθεὶς καὶ αὐτὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ σπουδάσας ἐν Χίῳ καὶ ἔπειτα ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Μαθητὴς ἔτι ὄν (1823) ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὰ πρῶτα αὐτοῦ ποιήματα Γαλλιστι, ἐπαινεθέντα ὑπὸ τῶν ἀριστῶν τότε ποιητῶν. Κατελθών εἰς Ἑλλάδα τῷ 1833 ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα, ἀνελθὼν εἰς τὰ ἀνώ-

τατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα. Άι λυρικαὶ αὐτοῦ ψόδαι βρέθουσαι ποιητικῶν καλλονῶν καὶ ὕψους καὶ χάριτος, οἱ δὲ στίχοι αὐτοῦ εἰνε ἔντεχνοι, καλλιεπεῖς καὶ εὔφωνοι. Τῷ 1835 ἐξέδωκεν ἐν Ναυπλίῳ τὴν «Κιθάραν» καὶ ἄλλα ποιήματα λυρικά, ἔτινα εἶνε καὶ τὰ ἄριστα τῶν ἔργων αὐτοῦ. «Ἐγράψει πρὸς τούτοις καὶ δράματα τὸν «Οδοιπόρον», τὸν «Μεσσίαν», τὸν «Καραϊσχάην» καὶ ἄλλα, καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις πένης ὡς διάδελφος αὐτοῦ Ἀλέξανδρος.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ. (1778—1873) ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ, ἀπέθανε δὲ ἐν 'Αθήναις. Σπουδάσας τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἐν Πάτραις, μετέβη ἔπειτα εἰς Ῥώμην καὶ ἐπὶ ἔξαεταν ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν. 'Εκφραγμένης τῆς Ἐπαναστάσεως ἥλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα ὡς πληρεξούσιος Μεσολογγίου ἐν ταῖς Ἐθνικαῖς Συνελεύσεσιν, ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ἐλλάδος ἐν Λονδίνῳ, ὡς γερουσιαστὴς· μεθ' Ὁ ἀπεχώρησε τῆς πολιτικῆς καὶ ἔζησεν ἰδιωτεύμαν μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ. "Ἐγράψε τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ποιήματά τινα, ἐν οἷς μετάφρασεν τοῦ πολεμικοῦ ἄριστας τοῦ Τυρτάλου «Τί τιμὴ 'σ τὸ παλληλάριον καὶ ἐπιταφίους λόγους, Διέ πρεψε δὲ καὶ ὡς ἔντωρ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἐγκύρως τοῦ Ὑπουργείου ὁρίζουσα τὴν σειρὰν τῶν ἐπὶ τριετίᾳ διδαχτέων ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου..... Σελ. 3

Κατὰ τὸ α' ἔτος

Βιογραφία τοῦ Ἐρεχθίου Α. Ρ. Ραγκαδῆ.....	> 3
Ἡ Ἀρχτός, μῆθος Α. Ρ. Ραγκαδῆ.....	> 19
Τυρτάῖος Ἀδημαντίου Κοραῆ.....	> 22
Τὰ ἑρεπία τῆς παλαιᾶς Σπάρτης, ποίημα Π. Σούτσου.....	> 25
Ο "Ἄγιος Νικόλαος ἐν Τρικυμίᾳ Φρ. Σκούφου.....	> 28
Μανουήλ Κομνηνὸς Κ. Παπαρρηγοπούλου.....	> 30
Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου, ποίημα Σπ. Βασιλειάδην.....	> 32
Ο Παπατρέχας Ἀδ. Κοραῆ.....	> 33
Ἀρματωλοὶ καὶ κλέρται Κ. Παπαρρηγοπούλου.....	> 38
Ποιηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς νέας Ἑλλάδος, ποίημα Ἀλ. Σούτσου.....	> 56
Μάχη τοῦ Δραγατανίου Σπ. Τρικούπη.....	> 58
Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ποίημα Γ. Ζαλοκώστα.....	> 61
Τὰ παθήματα τῶν Χίων Δ. Βικέλα.....	> 74
Περιγραφὴ τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	> 73
Δύσις τῆς α' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	> 76
Απόχρουσις τῆς ἐφόδου τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	> 79
Μάχη τῆς Κλείσθεας Σπ. Τρικούπη.....	> 81
Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	> 83
Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν, ποίημα Ἀχ. Παράσχου.....	> 88
Ἡ στρατεία τοῦ Δράμαλη Κ. Παπαρρηγοπούλου.....	> 91
Ο "Ἄρης ἐν Πύλῳ Σπ. Τρικούπη.....	> 97
Ἀνθος Μαίου, ποίημα Α. Ρ. Ραγκαδῆ.....	> 99
Συνάντησις Καραϊσκάκη καὶ Κιουταχῆ Κ. Παπαρρηγοπούλου.....	> 99
Ο ἀποχαιρετισμός μας εἰς τὸν Μιζούλην, ποίημα Π. Σούτσου.....	> 100

Κατὰ τὸ β' ἔτος.

Οἱ τριάκοντα τύραννοι Κ. Παπαρρηγοπούλου.....	> 103
Τὰ ἑρεπία τῆς παλαιᾶς Σπάρτης, ποίημα Π. Σούτσου.....	> 25
Διογένης ὁ κυνικός Δημ. Παπαρρηγοπούλου.....	> 107
Ἡ εἰκὼν τοῦ Ζεύξιδος Φρ. Σκούφου.....	> 111
Ἐλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἐπανίνος Φρ. Σκούφου.....	> 112

Δέησις πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος Φρ. Σκούφου.....	Σελ	114
Τὸ λάλημα τοῦ κούκου, μῦθος Θ. Ὁρφανίδου.....	"	116
Εὔρουλής ὡς ἡγεμών τῶν Δακεδαιμονίων Κ. Παπαρηγοπούλου.....	"	117
Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς Κ. Παπαρηγοπούλου.....	"	120
Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου, ποίημα Σπ. Βασιλειάδου.....	"	32
Αὐτοβιογραφία Ἀδαμαντίου Κοραῆ.....	"	122
Ἐνύπνιον Ἀδαμαντίου Κοραῆ.....	"	137
Ο Παπατρέχας Ἀδαμαντίου Κοραῆ.....	"	33
Ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται Κ. Παπαρηγοπούλου.....	"	38
Ἐγκώμιον Σπ. Βούλγαρη Ν. Θεοτόκη.....	"	140
Καταστροφὴ τοῦ Χορμόδου, ποίημα Δημ. Βερναρδάκη.....	"	141
Μάχη τῆς Μπογορίτσας, Χριστοφ. Περραΐδηο.....	"	146
Ποιηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς νέας Ἑλλάδος Ἀλ. Σούτσου.....	"	56
Τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, ποίημα Γ. Ζαλοκώστα.....	"	61
Μάχη τοῦ Βαλτετσίου Σπ. Τρικούπη.....	"	149
Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν, ποίημα Ἀχ. Περάσχου.....	"	88
Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη Σπ. Τρικούπη.....	"	152
Δύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	"	76
Ἀπόκρουσις τῆς ἐφόδου τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	"	79
Μάχη τῆς Κλεισσούς τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	"	81
Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη.....	"	83
Ο ἀποκαριετισμός μας εἰς τὸν Μιαούλην, ποίημα Π. Σούτσου.....	"	100

Katà τὸ γ' ἔτος

Τυρανίος Ἀδ. Κοραῆ.....	"	22
Τὰ ἐρείπια τῆς Παλαιᾶς Σπάρτης, ποίημα Π. Σούτσου.....	"	25
Δύναμις καὶ χάρις τῆς Μουσικῆς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρειου.....	"	156
Ο Θεός καὶ ὁ Θάνατος, ποίημα Ι. Καρασούτσα.....	"	158
Ο Βαλμᾶς Ἀρ. Βαλαωρίτου.....	"	159
Πειστερά, ποίημα Α. Ρ. Ραγκαδῆ.....	"	161
Χώρα παταγαλασθεῖσα ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. Φρ. Σκούφου.....	"	162
Ἐνύπνιον Ἀδ. Κοραῆ.....	"	137
Ο Παπατρέχας Ἀδ. Κοραῆ.....	"	33
Καταστροφὴ τοῦ Χορμόδου, ποίημα Δ. Βερναρδάκη.....	"	141
Ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται Κ. Παπαρηγοπούλου.....	"	38
Ἀξιωματικὸς τῶν ἀνθέων Σκαρλάτου Βοζαντίου.....	"	164
Ποιηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς νέας Ἑλλάδος, ποίημα Ἀλ. Σούτσου.....	"	56
Μάχη παρὰ τὰς Πάτρας Σπ. Τρικούπη.....	"	165
Πυροπλήσιαι τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος.....	"	168
Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ποίημα Γ. Ζαλοκώστα.....	"	61
Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη Σπ. Τρικούπη.....	"	152
Ἀλωσις τοῦ Παλαιμαρίου Σπ. Τρικούπη.....	"	171

Χερακτηρισμός Δημ. Ύψηλάντου Σπ. Τρικούπη	»	173
Ο ἀποχαιρετισμός μας εἰς τὸν Μιαούλην, ποίημα Π. Σούτσου	»	100
Μάχη τῆς Κλείσοδας Σπ. Τρικούπη	»	81
Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου Σπ. Τρικούπη	»	83
Ο Γεννάδιος Α. Ραγκαβῆ	»	175
Αράγος Δ. Αλνιάνος	»	178
Ἐργα τῆς ψυχῆς Ν. Θεοτόκη	»	196
Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν, ποίημα Ἀχ. Παράσχου	»	88
Βιογραφικά σημειώσεις τῶν συγγραφέων	»	201

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ



ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΕΙΑ

Στον πρώτο οίκο της Αγίας Πετρούπολης
που έβαλε στην πόλη την πρώτη γέφυρα
που σχεδιάσανταν οι αρχαίοι Έλληνες
και η οποία μετατράπηκε σε γέφυρα
μεταξύ της Αγίας Πετρούπολης και της Κωνσταντινούπολης.
Η γέφυρα ήταν η πρώτη γέφυρα στην
Αγία Πετρούπολη που έγινε το 12ο Εβδομάδιο
του 1908 και πήρε την ονομασία της Σεπτεμβρίου
της ίδιας χρονιάς.

ΕΝΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

Τρίτη Ημέρα της Αγίας Πετρούπολης του 1901
οντούνταν στην Αγία Πετρούπολη η γέφυρα
της Αγίας Πετρούπολης.

Τρίτη ημέρα παρθένης, ωραίας δεις ήταν γράφι-
ματα στην γέφυρα να είναι το γέφυρα της γέφυρας
της Αγίας Πετρούπολης της Αγίας Πετρούπολης
της Αγίας Πετρούπολης της Αγίας Πετρούπολης.



024000020113

Κατά την ημέρα της γέφυρας της Αγίας Πετρούπολης
οντούνταν στην Αγία Πετρούπολη της Αγίας Πετρούπολης
της Αγίας Πετρούπολης της Αγίας Πετρούπολης της Αγίας Πετρούπολης

Abigail

Memory

Πρωτοπορηκέ από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πό το Ινδικό